

**T.C.
BAŞBAKANLIK
DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı
Yayın Nu: 86**

**OSMANLI BELGELERİNDE
ERMENİ-AMERİKAN
İLİŞKİLERİ**

(1896-1919)

II

ANKARA 2007

Proje Yöneticisi

Doç. Dr. Yusuf SARINAY
Devlet Arşivleri Genel Müdürü

Proje Sorumluları

Doç. Dr. Mustafa BUDAK
Genel Müdür Yardımcısı

Dr. Önder BAYIR
Osmanlı Arşivi Daire Başkanı

Dr. Ahmet Zeki İZGÖER
Yayın İşleri Koordinatörü

Yayına Hazırlayanlar

Dr. Recep KARACAKAYA
Ümmihani ÜNEMLİOĞLU
Salih KAHRİMAN
Seher DİLBER
Cafer DURMUŞ
Yılmaz KARACA

Dr. Hüseyin ÖZDEMİR
Aziz Mahmut UYGUN
Numan YEKELER
Mustafa ÇAKICI
Ahmet Semih TORUN

Mizanpaj

Vahdettin ATİK

Baskıya Hazırlık

Murat ŞENER

Salih DUTOĞLU

ISBN: 978-975-19-4007-0 (Tk.No)

ISBN: 978-975-19-4009-4 (2. Cilt)

**OSMANLI BELGELERİNDE
ERMENİ-AMERİKAN
İLİŞKİLERİ**

(1896-1919)

II

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	V
KISALTMALAR	XIII

I. BÖLÜM

BELGELERİN TRANSKRİPSİYONLARI

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
1	Osmanlı ülkesinde ikamet eden Amerikalı misyonerlerin Avrupa ülkelerine Ermeni Meselesi ile ilgili raporlar gönderdikleri	3
2	Van'daki Katolik Ermenilerin Amerikan misyonerlerinin etkisiyle Protestan mezhebine geçtikleri	4
3	Ermeniler lehinde hazırlanan iki kararnamenin Amerika Temsilciler Meclisi'nde okunmasına gerek görülmeyerek Dışışleri Komitesi'ne havale edildiği	6
4	Congregational Kilisesi'nin organizasyonu ile Osmanlı ülkesindeki Ermeniler için toplanan yardımı nakletmek üzere Amerika Hükümeti'nden gemi talebinde bulunulduğu	6
5	Amerika Dışışleri'ne Osmanlı ülkesinde ikamet eden misyonerlerin tahrikleri ve sonuçları ile ilgili bir nota verildiği	8
6	Amerika Kızılhaç Başkanı Miss Barton'ın muhtaç Ermeniler yararına Boston, Chicago ve New York'ta mitingler yaparak para topladığı	11
7	Amerikan Kızılhaçı tarafından Ermeniler yararına toplanan ianenin bir savaş gemisiyle gönderilmesi	12
8	Amerikalı Misyoner George Knapp'ın Bitlis Ermenileri'ni kışkırttığı iddiasının araştırılması	13
9	Antep'teki Amerika Mektebi'nin müdürü Fuller ile memurlarının Ermeni olaylarına katıldıkları	19
10	<i>Christian Herald</i> gazetesinin teşvikiyle bazı Amerikalı misyonerler tarafından Ermeni muhtaçları için 7 tane yardım komitesi kurulduğu.....	21

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
11	Van'da ikamet eden Amerikalı Misyoner Miss Kimball'ın Osmanlı Devleti aleyhinde yayınlarda bulunduğu.....	22
12	Amerikalıların Ermeni politikası ve toplanan yardımların dağıtılması	23
13	Amerika'da Protestan papazlar tarafından Alliance Pro-Armenienne adlı bir cemiyet kurulmak istendiği.....	28
14	Van ve civarındaki ihtiyaç sahibi olmayan Ermenilerin de yardım talebinde bulunmaları üzerine Amerikalıların dağıtımı kestikleri	30
15	Amerikan Parlamentosu'nda Ermeni Meselesi sebebiyle Osmanlı Hükümeti aleyhinde alınan kararların uygulanmasının engellenmesi ...	31
16	Amerika Senatosu'nda Osmanlı Hükümeti aleyhinde alınan kararların uygulama açısından çok önemli olmadığı.....	35
17	Amerika Hükümeti'nin Ermeni Meselesi'nden ötürü Ermeni taratarı bir politika izleme kararı aldığı	37
18	Amerika Büyükelçiliği'nin, Bitlis'te karışıklık çıkardığı için sürgün edilen Misyoner George Knapp'ı himayesi	46
19	Van ve köylerinde Ermeni fedailerinin katliam yaptıkları haberleri üzerine Bitlis'te gerekli tedbirlerin alınması.....	55
20	Harput civarında Protestan misyonerlerin dağıttığı yardımlar sebebiyle bazı Ermenilerin mezhep değiştirdiği	57
21	Harput'taki bazı Ermeni tüccarların Amerikan Okulu'ndan şikâyetleri üzerine Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nın konuyla ilgili tahkikat yapacağını bildirdiği.....	58
22	<i>Washington Post</i> gazetesinin Ermeni Meselesi hakkındaki görüşü ..	65
23	Amerika'da Anadolu Ermenileri için toplanan yardımların Osmanlı memurlarının gözetiminde dağıtılması.....	66
24	Bitlis Hadisesi'nde rolü bulunan Amerikalı Misyoner George Knapp'ın İstanbul'da yargılanacağı	73
25	Harput'ta yaşayan Ermenilerden 15 kişinin Protestanlığı tercih ettiğine ilişkin haberlerin asılsız olduğu.....	86
26	<i>New York Herald</i> gazetesinde Osmanlı Hükümeti lehinde bir yazı yayınlandığı.....	87
27	Amerika Hükümeti'nin Ermeni Meselesi'nde İngiltere'yi sadece manevî olarak desteklediği	88
28	Amerikan misyonerlerinin Gregoryen Ermenileri Protestan mezhebine sokmak maksadıyla yoğun çaba gösterdikleri.....	90

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
29	<i>Washington Post</i> gazetesinde, Ermeni Meselesi'nde Osmanlı Devleti'ni destekler mahiyette bir yazı yayınlandığı.....	91
30	Harput'ta Amerika'dan gelen yardımlarla satın alınan hayvanlara el konulduğuna ilişkin haberin asılsız olduğu.....	94
31	Kayseri'ye bağlı Talas'ta bulunan Protestan misyonerlerinin Develi kazası köylerine gitme taleplerinin reddedildiği	99
32	Ermeni anarşistlerin Amerika'dan Osmanlı ülkesine gelişlerinin engellenmesi gerektiği	104
33	<i>New York Herald</i> Gazetesi Muhabiri Whitman'ın bazı Osmanlı üst düzey memurlarıyla birlikte doğu vilayetlerine bir gezi yapacağı	107
34	Amerika Elçiliği'nin, Amerika'ya gitmek isteyen ve İskenderun'da 3 ay tutuklu kalan Jacob Arakcinciyan'ın zararının tazminini istediği	111
35	Amerikalıların yardımları ve İngiltere viskonsolosunun teşebbüsüyle Diyarbakır'da Ermeni çocukları için izinsiz bir yetimhane kurulduğu.....	112
36	Amerika'da bulunan Ermenilerin bir kulüp kurarak haftada iki gün askerî eğitime başladıkları.....	121
37	New York'ta Thomas Çarşafçıyan adlı bir anarşistin başkanlığında yeni bir Ermeni komitesinin kurulduğu	121
38	Amerika Başkonsolosu Charles Dickinson'ın göç ederek tâbiyet değiştiren Ermenilerin tekrar Osmanlı vatandaşlığına kabulü için hazırlanacak bir sözleşmeyi Amerika'nın kabule hazır olduğunu bildirdiği.....	122
39	Truşak Komitesi'nin Diyarbakır'da karışıklık çıkarma hazırlığı içerisinde olduğu	123
40	Amerika'nın Harput Konsolosluğu'na tayin edilen Herbert Norton'un memuriyetinin tasdiki.....	124
41	Amerika başkonsolosunun Ermenilerde bir ihtilal düşüncesi hissettiğini Beyoğlu Tahrirat muavinine bildirdiği	125
42	Amerika ya da Rusya'ya gittikten sonra geri dönen Ermenilerin durumlarına ilişkin Meclis-i Vükela kararı	126
43	Boston'da Arapkir Ermeni Eytamhanesi için kurulan cemiyetin bir nizamname hazırladığı	127
44	Amerika'da bulunan Ermeni komitelerinin gözetim altında tutulmaları	128

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
45	New York Başşehbenderi Kaymakam Aziz Bey'in Boston Ermenilerinin faaliyetleri hakkında ayrıntılı rapor hazırladığı	129
46	New York'taki zengin Ermenilerin Haygagan Inknabache Banoutian Enguéroutioun adlı bir cemiyet kurdukları	143
47	Amerikalı Misyonerler Birliği'nin Ermeniler yararına yardım toplamak maksadıyla <i>New York Times</i> gazetesinde Sason Olayları'nın tekrarından endişe duyulduğuna ilişkin haberler yayınlattığı	146
48	New York, Boston, Chicago ve Philadelphia'da yaşayan Ermenilerin isyan hareketine hazırlandıkları	147
49	Amerika'daki kaçak Ermenilerin İzmir yoluyla İstanbul'a getirildiklerinin haber alındığı	153
50	Amerika elçisinin, göç eden Ermenilerin ailelerini yanlarına aldirmaları ile ilgili işlemlerin yapılamadığı hakkındaki şikâyeti	155
51	Amerika'daki ihtilalci Ermenilerin ve diğer yardım cemiyetlerinin faaliyetleri	156
52	İskenderun Amerika Konsolosu Davis'in Ohannes adlı Ermeni'yi himaye amacıyla Osmanlı memurlarına hakarete bulunduğu	160
53	Hınçak örgütünün Boston ve Lawrence şehirlerinde Ermeni anarşistlerin resimlerini taşıyarak yardım toplama faaliyetleri	161
54	İzinsiz olarak Amerikan tâbiyetine giren veya izin almaksızın geri dönen Ermenilerin her iki tâbiyeti de kaybedeceği	162
55	İstanbul Amerika Elçiliği'nin, Apik Efendi'nin katilleri olan Amerikan vatandaşı Ermenilerin Zabtiye'ye teslimlerine şartlı olarak izin verdiği	163
56	Bitlis'te fakirlere yardım faaliyeti yürüten Amerikalı Mr. Cole'ün bir yandan da Ermeni fesat komitesi üyelerinin haberleşmelerini sağladığı	165
57	Amerika Hükümeti'nin, Osmanlı Hükümeti'nin girişimi üzerine Ermeni komitelerinin faaliyetlerini izleme kararı aldığı	166
58	Mamuretülaziz'de Amerika'ya kaçtıktan sonra geri dönen 400-500 civarında Ermeni'nin bulunduğu	167
59	Amerikalı Ermeni Komitesi Umum Müfettişi Minas Vramyan'ın Sofya ve Filibe'de Ermeni ve Bulgar fesatçılarla görüşerek İstanbul'a gitme hazırlıkları yaptığı	170
60	Tarsuslu Kiragos Kalenciyan imzasıyla Amerika'dan gönderilen bir ihbar mektubu	170

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
61	Truşak Komitesi mensubu Ermenilerin Ağustos ayı içerisinde karışıklık çıkarmayı düşündükleri	178
62	Yeni Hınçakist Komitesi'nin New York Ermeni tüccarlarından tehditle para talebinde bulunduğu	179
63	New York Ermeni Komitesi'nin İstanbul'daki Ermeni ve Müslüman tüccarlardan para talebinde bulunduğu	180
64	Amerikan vatandaşlığına geçen bazı Ermenilerin Osmanlı ülkesindeki emlak ve arazilerini satmak istedikleri	181
65	New York Ermeni Komitesi'nden Murat'ın Harput Ermeni Komitesi Reisi Antranik ile haberleşerek ihtilal hazırlıkları yaptığı	182
66	Amerika'ya kaçan bazı Ermenilerin döndüklerinde kabul edilebilmek için müslüman adı kullandıkları	183
67	Ermenilerin Amerika'daki en büyük fesat komitesinden Batum ve Kars'a çok miktarda silah, cephane ve para gönderildiği	184
68	Amerika'ya kaçtıktan sonra Batum yoluyla geri dönen Kışılı 15 Ermeni'nin sınırışı edileceği	185
69	Boston Ermeni Komitesi mensubu Hayik Mardirosyan ile Onnik Yemenciyan'ın Osmanlı ülkesinde karışıklık çıkarmak üzere İzmir ya da Mersin'e geleceklerinin haber alındığı	187
70	Amerika'dan Kıbrıs'a gelen Ermeni komite üyelerinin yelkenli kayıklarla Osmanlı sahillerine hareket ettikleri	188
71	Amerika'daki Taşnak Komitesi'nin Van'a gönderilmek üzere seçtiği 20 fesatçıyı masraflarını karşılayarak Hamburg'a gönderdiği	189
72	Amerika'daki Ermeni komitesi tarafından Kars ve Batum'a gönderilen para ve mühimmatın ticarî gemilerle nakledildiği	189
73	İşleri gereği Amerikan vatandaşlığına geçmek isteyen Harput ahali-sinden Yakop ve Kiryakos Serkizyan'dan taahhüt alınması	191
74	Amerika'ya göç edip tâbiyet değiştiren ve Meşrutiyet'in ilanı üzerine geri dönmek isteyen Ermenilerin durumu	192
75	Ermeni zenginlerinden Karagözyan'ı öldürme görevini yerine getirmeyen Ermeni'nin cezalandırılması	194
76	25 Ermeni'nin Amerika'da konserler ve tiyatro gösterileri düzenleyerek komiteleri için para topladığı	196
77	Newton Han adını da kullanan Mesrob Boyacıyan'ın New York'ta Osmanlı aleyhtarı yayın ve konuşmalar yaptığı	199

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
78	Mersin Amerika konsolosunun Osmanlı Hükümeti'nin tehcir konusundaki tutumu ile ilgili gözlemlerini Amerika Büyükelçiliği'ne bildirdiği	201
79	Amerikalı Misyoner Dodd'un Protestanların sevkine itiraz ettiği	203
80	Urfa'da intihar eden Amerikalı Misyoner Leslee'nin Ermeni ihtilali-ne mecburen sürüklendiği.....	204
81	Amerika Dışişleri bakanının, Ermeniler hakkında Amerikan basınında çıkan makale karşısındaki tutumu	205
82	Suriye'deki Amerika konsoloslarının Ermeni işleriyle ilgilenmeyi sürdürdükleri	207
83	Amerika Büyükelçiliği'nin sınırdışı edilen vatandaşları dolayısıyla Osmanlı Hükümeti'ni protesto ettiği	208
84	Amerika'nın eski İstanbul Büyükelçisi Morgenthau'nın Ermeniler yararına konferanslar düzenleyeceği.....	220
85	Bible House'ın Amerikalı Müdürü Peet'in Ermeni Meselesi'ne müdahalesi sebebiyle sınırdışı edileceği	221
86	Şam ve Lazkiye Amerika konsoloslarının Ermenileri himaye ettikleri	224
87	İstanbul Amerika Büyükelçiliği tercümanı ile kâtibinin Avrupa'daki Ermeni fesat erbabı ile haberleşmeyi sağladıkları.....	224
88	Eçmiyazın katogikosunun Amerika Başkanı Wilson'a takdim edilmek üzere bir mektup gönderdiği	227
89	Paris'te yayınlanan <i>Rousskoie Slovo</i> gazetesinde Amerika Senatosu'nun Osmanlı Ermenileri'ne yardım toplamak için cemiyetler kurulmasına karar verdiğine ilişkin bir haberin yer aldığı.....	228
90	Stockholm Amerika Büyükelçisi Morris'in, Amerikan basınında Osmanlı lehine yayınlar yapılmasına aracı olabileceğini bildirdiği	228
91	Sivas Amerikan Hastanesi Eczanesi'nde 3 adet Ermeni istiklâliyet arması bulunduğu	232
92	Amerika'nın eski İstanbul Büyükelçisi Morgenthau'nın Suriye ve Ermenistan ahalisi için yardım toplama girişimi.....	232
93	Ermenilerin Iğdır'daki Müslümanlara uyguladığı mezâlim / Amerika işe heyetinin Bayezid'de Ermeni Mezâlimi hakkında incelemelerde bulunduğu.....	234

II. BÖLÜM

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
BELGE FOTOKOPİLERİ		237
BELGE REFERANSLARI		555
İNDEKS		561

KISALTMALAR

A. MKT. MHM	Sadâret Mektubî Mühimme
bkz.	Bakınız
Cal.	California
DH. EUM. 2. Şb	Dahiliye Emniyet-i Umumiye İkinci Şube
DH. EUM. 5. Şb	Dahiliye Emniyet-i Umumiye Beşinci Şube
DH. MUİ	Dahiliye Muhaberat-ı Umumiye İdaresi
DH. ŞFR	Dahiliye Şifre Kalemi
HR. SYS	Hariciye Nezâreti Siyasî Kısım
HR. TO	Hariciye Nezâreti Tercüme Odası
İ. HR	İrade Hariciye
İ. HUS	İrade Hususî
Mass.	Massachusetts
Mich.	Michigan
Mr.	Mister
MV	Meclis-i Vükela Mazbataları
N.H.	New Hampshire
N.J.	New Jersey
R.I.	Rhode Island
vs.	Vesâir
Y. A. HUS	Yıldız Sadâret Hususî Maruzat Evrakı
Y. EE	Yıldız Esas Evrakı
Y. EE. KP	Yıldız Esas Kâmil Paşa Evrakı
Y. MTV	Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı
Y. PRK. AZJ	Yıldız Perakende Arzuhal Jurnal
Y. PRK. ASK	Yıldız Perakende Askerî Maruzat
Y. PRK. HR	Yıldız Perakende Evrakı Hariciye Nezâreti Maruzatı
Y. PRK. BŞK	Yıldız Perakende Mâbeyn Başkitâbeti
Y. PRK. ZB	Yıldız Perakende Zaptiye Nezâreti Maruzat
ZB	Zaptiye

No:

Belgenin Konusu Sayfa

No:

Belgenin Konusu Sayfa

I. BÖLÜM

BELGELERİN TRANSKRİPSİYONLARI

No:

Belgenin Konusu Sayfa

1

**OSMANLI ÜLKESİNDE İKAMET EDEN AMERİKALI
MİSYONERLERİN AVRUPA ÜLKELERİNE ERMENİ
MESELESİ İLE İLGİLİ RAPORLAR GÖNDERDİKLERİ**

Amerikalı misyonerlerin Ermeni işlerine müdahalesi ve bazen gizli bazen de alenen Avrupa ile Amerika'ya raporlar göndermeleri sebebiyle Avrupalıların Türklere karşı kin ve düşmanlıkları arttığından kendilerine Osmanlı ülkesinde gördükleri misafirperverlik hatırlatılarak bu faaliyetlerinin önlenmesi gerektiği

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 295

Tarih: 22 Kânûn-ı Evvel sene 1311

*Nev'-i Tercüme: Ermeni işlerine Amerika
misyonerlerinin müdahalesi hakkında*

*Hariciye Nezâreti'ne fî 27 Teşrîn-i Sâni sene [18]95 tarihiyle Washington
Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 414 numaralı tahrirâtın tercümesidir.*

Memâlik-i Şahane'de mukim Amerikalı misyonerler ihtiyar-ı sükût etdikleri takdirde Ermeniler lehindeki tahrikâtın şimdikine nisbeten pek ziyade kesb-i hıffet edeceği fikrini daima tervîc ve iltizâm eylemiş idim. Gerek Avrupa'da ve gerek Amerika'da aleyhimizde kin ve adâvet husûlünü mûcib olan esbâbdan biri de Memâlik-i Şahane'de mukim misyonerler tarafından memâlik-i ecnebiyeye gâh hafıyyen gâh alenen bir takım raporlar gönderilmiş olması keyfiyetidir. Dersaâdet'de bulunan Amerikalı misyonerleri ahîren dahi Boston'daki rüesâ-yı ruhâniyelerine yazdıkları mektublarda şu son altı ay zarfında on beş bin Ermeni'nin katl ve itlâf edilmiş ve bu sırada yalnız iki bin Türk'ün vefat etmiş olduğunu bildirmişlerdir.

Tabibe Miss Grace Kimball tarafından Van'dan gönderilmiş bir mektub ise ahîren gazetelere derc edilerek mûmâileyhâ hakkında pek ziyade sitâ-yişkârâne idare-i lisan olunmuş ve mezbûrenin Van'da bir usul-i iâne tertib ve ihdâs etmiş olduğu beyân edilmiştir. İâne cem'i için Türklerin "mutaassıb" ve Ermenilerin "mazlum" ve iğtişâsât-ı hâzıranın İslâmiyet ile Hıristiyanlık beynindeki "cidâl"in neticesi olduğunun irâesine ve Ermeniler lehinde ec-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

nebilerin "himaye"sini talebe hiç sebep yokdur. Hiç olmazsa misafirperverli-
ğimize hürmeten bu gibi ahvâlde bulunmamaları lâzım geleceğini işrâb yollu
misyonerlere ihtarât-ı şedîde ve müessire icrası lâzım geldiği zan ve itikadın-
dayım. Emr u fermân.

[3 Ocak 1896]

HR. SYS, 2858/13

2

**VAN'DAKİ KATOLİK ERMENİLERİN AMERİKAN
MİSYONERLERİNİN ETKİSİYLE PROTESTAN
MEZHEBİNE GEÇTİKLERİ**

Van'da Protestan misyonerlerin faaliyetleri sonucunda, Katolik Er-
menilerden Protestanlığa geçenlerin sayısında artış görüldüğü,
misyonerlerin vilayetteki Ermeniler üzerinde nüfuzlarını artırmaları-
nın Osmanlı Devleti açısından son derece dikkat çekici olduğu

Bâb-ı Âfî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 4552

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhi'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Ermenilerle meskûn vilâyât-ı şahanede ahîren zuhur eden vukuât üzeri-
ne Katolik mezhebinde bulunan Ermenilerin Protestan misyonerlerine eser-i
emniyet ve meyl ü muhabbet izhâr ediyor gibi göründüklerini ve mukaddemâ
Ermeni Katolikleriyle Protestanları beynindeki kin ve adâvetin hemen külliy-
yen zâil olarak Van'da mukim Katoliklerin Amerika misyonerlerinin mevâiz
ve âyin-i mezhebiyelerinde ekseriya hâzır bulunmakda olduklarından yakın
bir zamana kadar Ermeni Protestanlarının tekessürüne ve işbu misyonerlerin
vilâyât-ı şahanede mütemekkin Ermeniler üzerindeki nüfuzlarının tezâyüdü-
ne intizâr iktizâ edeceğini ve keyfiyetin Hükûmet-i Seniyyece cidden şâyân-ı
nazar-ı dikkat bulunduğunu şâmil Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden ahz

No:

Belgenin Konusu Sayfa

olunan 12 Kânûn-ı Evvel sene [18]95 tarihli ve dört yüz altmış bir numaralı tahrirâtın tercümesi leffen takdim kılınmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 21 Receb sene 1313 ve fi 25 Kânûn-ı Evvel sene [1]311

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

Hariciye Nezâreti'ne fi 12 Kânûn-ı Evvel sene [18]95 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 461 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Ermenilerle meskûn vilâyât-ı şahanede ahîren zuhur eden vukuât neticesi olarak Katolik mezhebinde bulunan Ermeniler el-yevm Protestan misyonerlerine karşı eser-i emniyet ve meyl ü muhabbet izhâr ediyor gibi görünüyorlar. Malum olduğu vechile mukaddemâ Ermeni Katolikleriyle Protestanları beyninde açıktan açığa bir kin ve adâvet mevcut iken bu kin ve adâvet hemen külliyyen zâil olup el-yevm mesela Van'da mukim Ermeni Katolikleri Amerikalı misyonerlerin mevâiz ve âyin-i mezhebiyelerinde ekseriya hâzır bulunmakda imişler. Şu hâle nazaran az çok yakın bir zamana kadar Ermeni Protestanlarının tekessürüne ve binâenaleyh Amerika misyonerlerinin vilâyât-ı şahanede mütemekkin Ermeniler üzerinde haiz oldukları nüfuzun gereği gibi tezâyüdüne intizâr olunmalıdır ki bu da şübhesiz merkûm misyonerlerce nef' ve fâideyi mûcib ve Hükûmet-i Seniyyece cidden nazar-ı dikkate alınmağa şâyân bir keyfiyettir. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

[6 Ocak 1896]

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Y. A. HUS, 343/58

3

**ERMENİLER LEHİNDE HAZIRLANAN İKİ KARARNAMENİN
AMERİKA TEMSİLCİLER MECLİSİ'NDE OKUNMASINA
GEREK GÖRÜLMİYEREK DIŞİŞLERİ KOMİTESİ'NE
HAVALE EDİLDİĞİ**

Brooklyn'de bulunan iki ruhban cemiyetinden gönderilen ve New York Mebusu Howe tarafından meclise sunulmak istenen Ermeniler lehindeki iki kararnamenin Amerika Temsilciler Meclisi'nde okunmasına gerek görülmeyerek Dışışleri Komitesi'ne havale edildiği

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 303

Tarih: 30 Kânûn-ı Evvel sene 1311

Nev'-i Tercüme: Ermeniler lehine olarak New York Mebûsu Mösyö Howe'a meb'ûs iki kıt'a kararnâmenin Meclis-i Mebûsân'da kırâetine karar verilmeyip Meclis-i Mebûsân'ın umûr-ı hariciye kısmına havale olunduğuna dair fî 9 Kânûn-ı Evvel sene [18]95 tarihli ve 450 numaralı tahrirâta zeyl

Hariciye Nezâreti'ne fî 18 Kânûn-ı Evvel sene [18]95 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 475 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Şehr-i hâlin dokuzu tarihli dört yüz elli numaralı tahrirât-ı acizânem mündericâtını te'yiden şurasını arz ederim ki, New York mebûsu Howe Brooklyn'de vâki iki cemiyet-i ruhbanîye tarafından Ermeniler lehinde kendisine irsâl olunan mufasssal iki kararnâmenin kırâetini Meclis-i Mebûsân'a tek-lif eylemiş ise de meclis-i mezkûr bunun adem-i lüzumuna ve mezkûr kararnâmelerin li-ecli't-tedkik Meclis-i Mebûsân'ın umûr-ı hariciye ile iştigâl eden komitesine havalesine karar vermiştir. Emr u fermân.

[11 Ocak 1896]

HR. SYS, 2858/53

4

**CONGREGATIONAL KİLİSESİ'NİN ORGANİZASYONUyla
OSMANLI ÜLKESİNDEKİ ERMENİLER İÇİN TOPLANAN
YARDIMI NAKLETMEK ÜZERE AMERİKA HÜKÜMETİ'NDEN
GEMİ TALEBİNDE BULUNULDUĞU**

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Amerikan misyonerlerinin Osmanlı ülkesinde yaşayan Ermenilerin zaruret ve sefalet içinde olduğunu bildirmesi sebebiyle başta New York Ticaret Odası olmak üzere Brooklyn'deki Congregational Kilisesi üyeleri tarafından toplanan yardımın nakli için Amerika Hükûmeti'nden gemi talebinde bulunulduğu

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemî
Aded: 4659

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhi'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Avrupa'dan telgrafla alınan havâdis ile Memâlik-i Şahane'de mütemekkin Amerika misyonerlerinden mevrûd mekâtîbde yarım milyona karfîb Ermenilerin güya bir hâl-i zaruret ve sefaletde bulundukları ve Amerikalıların bunlar için iânât-ı nakdiye cem'ine pek ziyade meyl ü hâhiş göstermekde oldukları te'yid edildiğini ve mahalli komiteleri azâsı miyânından teşekkül etmek üzere millî bir iâne komitesi dahi teşkil etmek fikir ve niyetinde bulunduklarını ve Brooklyn'deki Congregational Kilisesi azâsının vuku'u mervî olan kıtâle nihayet verilmesini istihsâl için Devlet-i Aliyye'ye karşı sebatkârâne bir hareket ittihâzı talebini hâvî reis-i cemiyete verilen bir istid'ânâme mündericâtını tasvîb ve tasdik eylediğini ve azâ-yı merkûmenin Salîb-i Ahmer Cemiyeti efrâdı ma'rifetiyle Ermenilere tevzî' olunmak üzere toplanılan iânâtı nakle mahsus olmak için sefâin tahsisini Amerika Hükûmeti'nden rica ya karar verdikleri mervî idüğünü ve Amerika Hariciye nâzırına tebligât ifa edildiğini şâmil Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden ahz olunan 11 Kânûn-ı Evvel sene [18]95 tarihli ve dört yüz elli sekiz numaralı tahrirâtın tercümesi leffen takdim kılınmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 30 Receb sene [1]313 ve fî 3 Kânûn-ı Sâni sene [1]311

Hariciye Nâzırı
Tevfik

No:

Belgenin Konusu Sayfa

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

Hariciye Nezâreti'ne fî 11 Kânûn-ı Evvel sene [18]95 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 458 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Avrupa'dan telgrafla alınan havâdis ile Memâlik-i Şahane'de mütemekkin Amerika misyonerlerinden mevrûd mekâtîbde yarım milyona karîb Ermenilerin bir hâl-i zaruret ve sefaletde bulundukları ve Amerikalıların işbu Ermeniler hakkında iânât-ı nakdiye cem'ine pek ziyade meyl ü hâhiş göstermekde oldukları te'yid olunuyor. Mahalli komiteleri azâsı miyânından teşekkül etmek üzere millî bir iâne komitesi dahi teşkil etmek fikir ve niyetinde imişler. Bu teşebbüsde hareket-i mütekaddimeyi icra eden New York Ticaret Odası'dır. Bir de Brooklyn'deki Congregational Kilisesi azâsı vuku'u mervî olan kıtâle nihayet verilmesi hususunun istihsâli için Devlet-i Aliyye'ye karşı sebatkârâne bir hareket ittihâzı talebini hâvî reis-i cemiyete verilen bir istid'ânâmenin mündericâtını tasvîb ve tasdik eylemiştir. Azâ-yı mûmâileyhim Salîb-i Ahmer Cemiyeti efrâdı ma'rifetiyle Ermenilere tevzî' olunmak üzere toplanılan iânâtı nakletmeğe mahsus olmak üzere sefâin tahsisini Amerika Hükûmeti'ne rica etmeğe dahi karar vermişler imiş. Salîb-i Ahmer Cemiyeti efrâdı hakkındaki işbu taleb, zanneder isem evvelce memurîn-i Osmaniyye ile müzâkere edilmeksizin Dersaâdet Amerika misyonerleri tarafından vukubulmuş olduğundan bu bâbda Mösyö Olney'e iş'âr-ı keyfiyeti vazifeden addeyledim. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

[15 Ocak 1896]

Y. A. HUS, 344/16

5

**AMERİKA DIŞIŞLERİ'NE OSMANLI ÜLKESİNDE İKAMET
EDEN MİSYONERLERİN TAHRIKLERİ VE SONUÇLARI İLE
İLGİLİ BİR NOTA VERİLDİĞİ**

Amerika Dışışleri'ne Osmanlı ülkesindeki misyonerlerin tahrikleri ve sonuçları ile ilgili bir nota verildiği; bu notada yabancı ülkelerdeki misyonerlerin Amerika'daki komiserlerinden oluşan meclisin yıllık

No:

Belgenin Konusu Sayfa

raporu ile *Congregationalist* gazetesinin neşriyatından hareketle, Türkiye'deki Amerikan misyonierlerinin Gregoryen mezhebindeki Ermenileri Protestanlığa bağlayarak bunlara dinî ve politik iktidar kazandırma çabası içerisinde olduklarının vurgulandığı

Bâb-ı Âlî

Daire-i Hariciye

Mektubî Kalemi

Aded: 4684

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhi'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Memâlik-i ecnebiyedeki misyonierlerin ahvâl ve harekâtını teftiş me-mur meclisin geçen doksan beş senesine mahsus raporunda Ermeniler hakkın-da kıtâl vuku bulduğuna ve Hükûmet-i Seniyyece lâzime-i adalet ifa edilme-diğine dair bazı türrehât münderic bulunmasından dolayı Memâlik-i Şahane'-de mukim Amerikalı misyonierlerin icra etdikleri tahrikâtın ne gibi netâyici intâc edeceğini li-ecli'l-isbat Amerika Hariciye nâzırına irsâl eylediği takrîrin sureti gönderildiğini ve ol bâbda bazı ifadâtı mutazammın Washington sefiri saadetli bey hazretlerinden vârid olan 14 Kânûn-ı Evvel sene [18]95 tarihli ve 465 numaralı tahrirât ile melfûfunun tercümeleri leffen takdim kılınmış olmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 3 Şaban sene 1313 ve fî 6 Kânûn-ı Sâni sene [1]311

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Bâb-ı Âlî

Nezâret-i Umûr-ı Hariciye

Tercüme Odası

Aded

Hariciye Nezâreti'ne

fî 14 Kânûn-ı Evvel sene [18]95 tarihiyle Washington Sefâret-i

Seniyyesi'nden vârid olan 465 numaralı tahrirâtın hulâsaten tercümesidir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Memâlik-i Şahane'de mukim Amerikalı misyonerlerin icra etdikleri tahrikâtın ne gûne netâyici intâc edeceğini neşriyât-ı ahîreye istinâden irâe ve isbat için Hariciye nâzırına irsâl eylediğim bir takrîrin suret-i melfûfesi hakkında cidden nazar-ı dikkat-i âsafânelerini celb ederim. Bu mesele ziyadesiyle haiz-i ehemmiyetdir. Fi'l-vâki Memâlik-i Şahane'de hiçbir kimesne maârif-i umumiyenin neşr u ta'mimine mûmâna'at etmiyor ise de misyonerler ihtiyar-ı sükût edecek yerde daima kıtâlden bahis ve bu suretle menâfi'imiz hilâfına hareket etmekde oldukdan başka neşr-i maârif yolunda sarf etdikleri mesâîf eseriyle Ermenilerin nihayetül-emr nev'an-mâ bir muhtâriyet-i siyasiye ihrâzına şâyân gibi görüneceklerini beyân ediyorlar. Bundan başka merkûm misyonerler Katolik Ermenileri beyinde dahi imal-i nüfuz etmek zamanı hulûl ettiği zan ve itikadında bulunduklarından Sason Ermenileri'yle ale'l-umum sair bi'l-cümle Ermeniler hakkında icra etdikleri muâvenetden dolayı kendilerine müştekî gibi görünmekde olan Gregoryen Kilisesi'ni ıslâh etmek niyetin dedirler. Misyonerlerin cidden câlib-i nazar-ı dikkat olan bu tavr u hareketini Washington'da bulunduğum müddetçe bilâ-mübâlağa delâil-i mukni'a ile irâe ve isbata bezl-i gayret eyleyeceğim. Emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden

fi 13 Kânûn-ı Evvel sene [18]95 tarihiyle Amerika

Hariciye Nezâreti'ne irsâl olunan takrîrin hulâsaten tercümesidir.

Memâlik-i ecnebiyede mukim misyonerlerin ahvâl ve harekâtını teftişe memur komiserlerden mürekkeb meclisin bin sekiz yüz doksan beş senesine mahsus raporunu mütâlaa eyledim. Bu raporun Memâlik-i Şahane'ye müte'alik kısmında kıtâl vuku bulduğuna ve Hükûmet-i Seniyye'nin lâzıme-i adaleti icra etmediğine dair bazı iddialar münderic bulunması mûcib-i teessüfdür. Meclis-i mezkûr azâsının Memâlik-i Şahane hakkında serbestçe beyân-ı efkârı salâhiyetleri câ-yı itiraz değildir. Maksadım mücerred bunların efkârının neden ibaret olduğunu beyândan ibaretdir. Mezkûr raporda münderic bir fıkra bilhassa şâyân-ı dikkatdir. Van'da mukim Rahib Reynolds tarafından yazılıp meclis tarafından te'yid olunan bu fıkraya nazaran Sason'da feda-yı can eden Ermeniler Amerika misyonerlerini Gregoryen Kilisesi'ni ıslâh ile bera-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

ber hükm ü nüfuzunu tezyîd ve millete mezheb ve politikaca bir nüfuz ve iktidar i'tâsına ikdâr için bir kat daha sarf-ı mesâîye teşvik etmesi lâzım gelirmiş. Gregoryen Ermenileri misyonerlerin Gregoryen Kilisesi'ni ıslâh için bezledikleri mesâî ve gayretten dolayı mahzûz olabilirlerse de merkûm misyonerlerin ziyadesiyle haiz-i ehemmiyet bir takım netâyic-i ruhânîye ve siyasiye istihşâline çalışmaları her iki hükûmetin cidden nazar-ı dikkatini celbe şâyân bir keyfiyettir. *Congregationalist* gibi mühim bir gazetenin bu bâbda fî 21 Teşrîn-i Sâni sene [18]95 tarihli nüshasına derc eylediği bir bend dahi misyonerlerin bu gibi netâyic istihşâline çalışdıklarını müeyyiddir. Beyân-ı hâl te'kîd-i te'minât-ı ihtirâm-kârîye zerf'a ittihâz kılındı.

[18 Ocak 1896]

Y. A. HUS, 344/47

6

**AMERİKA KIZILHAÇ BAŞKANI MISS BARTON'IN MUHTAÇ
ERMENİLER YARARINA BOSTON, CHICAGO VE NEW
YORK'TA MİTINGLER YAPARAK PARA TOPLADIĞI**

Güya muhtaç durumdaki Ermeniler için Boston, Chicago ve New York'ta yaptığı mitinglerde para toplayarak Osmanlı ülkesine gitmek niyetinde olan Kızılhaç Başkanı Miss Barton'ın faaliyetlerinin engellenmesi için teşebbüste bulunulması gerektiğinin Washington Büyükelçiliği'nden bildirildiği

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 16

Tarih: 18 Kânûn-ı Sâni sene 1311

*Nev'-i Tercüme: Ermeni musâbîni için Salîb-i Ahmer Cemiyeti Reisesi
Miss Barton'ın cem' etmekde olduğu îâneye dair fî 21 Kânûn-ı
Evvel sene [18]95 tarihli ve 481 numaralı tahrirâtı zeyl*

*Hariciye Nezâreti'ne fî 4 Kânûn-ı Sâni sene [18]96 tarihiyle Washington
Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 7 numaralı tahrirâtın tercümesidir.*

Kânûn-ı Evvel'in yirmi biri tarihli ve dört yüz seksen bir numaralı tahrirât-ı acizânemi te'yiden şurasını arz ederim ki Amerika Salîb-i Ahmer Cemiyeti Reisesi Miss Barton bazı vilâyât-ı şahanede güya açlıktan telef olmak

No:

Belgenin Konusu Sayfa

da olan Ermeniler için Amerika'da mikdar-ı kâfi akçe cem' olunursa Memâlik-i Şahane'ye azîmet edeceğini umumî mitinglerde ilân için Boston, New York ve Chicago'ya gitmiş ve her yerde mazhar-ı hüsn-i kabul olduğu gibi mebâliğ-i matlûbeyi tedarik etmek üzere komiteler teşekkül eylemiştir. Mezkûr mitinglerde Hükûmet-i Seniyye'nin taassub ve mezâlimi hakkındaki isnâdât-ı malume tekrar olunmuş ve bu iddialara karşı Miss Barton tarafından itiraz olunmamıştır. Fî 17 Kânûn-ı Evvel sene [18]95 telgrafnâme-i acizânemde beyân olduğu üzere Amerika Salîb-i Ahmer Cemiyeti'nin bu teşebbüsüne hemen muhalefet etmeyecek olur isek Miss Barton nihayetü'l-emr matlûb olan akçeyi bi't-tedarik Dersaâdet'e azîmet edecektir. Emr u fermân

[30 Ocak 1896]

HR. SYS, 2834/26

7

**AMERİKAN KIZILHAÇI TARAFINDAN ERMENİLER
YARARINA TOPLANAN İANENİN BİR SAVAŞ GEMİSİYLE
GÖNDERİLMESİ**

Worcester Belediye başkanının, Amerikan Kızılhaçı tarafından muhtaç durumdaki Anadolu Ermenileri yararına toplanan yardımın bir savaş gemisiyle gönderilmesi talebiyle Kongre'ye başvurduğu

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 17

Tarih: 18 Kânûn-ı Sâni sene 1311

Nev'-i Tercüme: Amerika Salîb-i Ahmer Cemiyeti Reisesi Barton tarafından cem' edilen iâne ile Ermeniler için iştirâ olunacak zahirenin bir harb sefinesine tahmîlen Memâlik-i Şahane'ye gönderilmesi talebini hâvî Worcester Belediye müdürü tarafından Amerika Kongresi'ne bir istid'ânâme i'tâ olunduğuna dair 7 numaralı tahrirâta zeyl

Hariciye Nezâreti'ne fî 8 Kânûn-ı Sâni sene [18]96 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 9 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Amerika Salîb-i Ahmer Cemiyeti ile Reisesi Miss Barton vasıtasıyla Ermenilere tevzî' olunacak zahireyi hâmilen bir harb sefînesinin Memâlik-i

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Şahane'ye gönderilmesi talebini hâvî Worcester Belediye müdürü tarafından Amerika Kongresi'ne bir istid'ânâme verilmiştir. Rusya'da vuku bulan kaht-ı azîm esnasında Amerikalılar cânibinden Ruslar hakkında dahi böyle bir müzâheret icra olunmuş ise de o zaman Rusya Hükûmeti'nin mezâlimine istinâden Amerikalılardan iâne cem'ine çalışılmıyordu. Halbuki şimdi Amerika'da Ermeniler için iâne toplamak maksadıyla daima Hükûmet-i Seniyye aleyhine bir takım müftereyât neşrolunuyor. Hissiyât-ı fütüvvet-mendâne ile muttasıf olanlar tarafından eser-i merhamet izhârı ve iâne i'tâsı ziyadesiyle şâyân-ı takdir ise de Ermeniler için iâne cem'iyile beraber Hükûmet-i Seniyye aleyhinde bir takım müftereyâtta bulunmak gibi bir hâl asla kabul olunamayacağı cihetle Amerika Hariciye Nezâreti'ne gönderdiğim takrîrlerde bu hareketi daima takbîh etmişdim. İşte Salîb-i Ahmer Cemiyeti'nin bu teşebbüsü hakkındaki suret-i fikr ve mütâlâa-i nezâret-penâhîlerinin taraf-ı acizâneme bildirilmesini rica etmekliğim dahi bu sebebe mebnîdir. Emr u fermân.

[30 Ocak 1896]

HR. SYS, 2834/27

8

**AMERİKALI MİSYONER GEORGE KNAPP'IN BİTLİS
ERMENİLERİ'Nİ KİŞKİRTTİĞİ İDDİASININ ARAŞTIRILMASI**

Bitlis İdare Meclisi ile mahkeme üyeliğinde görevli Ermenilere Erzurum Ermenileri'ni örnek göstererek istifa tavsiyesinde bulunduğu ve bazı Ermenilere para vererek camilere baskınlar düzenleyip ahaliyi ihtilal için kışkırttığı ileri sürülen Amerikalı Misyoner George Knapp hakkında verilecek karar için tahkikat sonucunun beklenmesi gerektiği

Sadâret

Mektubî Kalemi

Numara: 141

Tarih: 13 Rebûlâhir sene [1]313

21 Eylûl sene [1]311

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

17 Zilhicce sene [1]312 tarihli tezkire[ye] zeyldir:

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Bitlis'deki Amerika misyonerlerinden Mister George Knapp Erzurum'daki Ermenilerce Hükûmet-i Seniyye cânibinden teklif olunan memuriyetler kabul edilmeyip reddedildiğine ve mecâlisde bulunan Ermeni azâsının devamdan istinkâf etdiklerine dair kendisine gelen bir mektubu irâe ve kırâet ve Bitlisce dahi o yolda hareket olunmasını iki defa kilise ve murahasahâneye gidip tavsiye eylediği polis jurnallerinden ve ihbarât-ı saireden anlaşıldığına ve ifadât-ı saireye dair Bitlis Vilâyeti Vekâleti'nden alınan 16 Eylül sene [1]311 tarihli telgrafnâme leffen irsâl-i sûy-ı sâmilîleri kılınmış olmakla icra-yı icabına himmet buyurulması siyâkında tezkire.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 3599

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

13 Rebûlâhir sene [1]313 tarihli ve bin yüz elli yedi numaralı tezkire-i sâmi-i Sadâret-penâhîleri'ne cevabdır:

Bitlis'deki Amerika misyonerlerinden Mister George Knapp'ın Erzurum'daki Ermeniler tarafından Hükûmet-i Seniyye cânibinden teklif olunan memuriyetler kabul edilmeyip reddedildiğini ve mecâlisde bulunan Ermeni azâsının devamdan istinkâf etdiklerini mutazammın kendisine gelen bir mektubu kırâet ve Bitlisce de o yolda hareket olunmasını kilise ve murahasahâneye gidip tavsiye eylediği hakkında Bitlis Vilâyeti'nden takdim kılınan telgrafnâmeler ile Ermeniler tarafından Dersâdet'de vuku'a getirilen harekete dair Zabtiye Nezâret-i Celîlesi'nin jurnali üzerine süferâ-yı Saltanat-ı Seniyye'ye sebk eden vesâyâya cevaben fırsat elverdikçe bu malumâtıdan istifade olunacağını şâmil Berlin Sefâret-i Seniyyesi'nden ahz olunan 18 Teşrîn-i Evvel sene [18]95 tarihli ve dört yüz altmış yedi numaralı tahrirâtın tercümesi meb'ûs telgrafnâmelerin iadesiyle beraber takdim kılınmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Fî 14 Cumâdelûlâ sene 1313 ve fî 21 Teşrîn-i Evvel sene [1]311

Hariciye Nâzırı

Said

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

Hariciye Nezâreti'ne fî 2 Teşrîn-i Sânî sene [18]95 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 352 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Amerika misyonerlerinden Mösyö George Knapp'ın tavr u hareket-i husumetkârânesine dair fî 14 Teşrîn-i Evvel sene [18]95 tarihli ve yüz elli dokuz numaralı tahrirât-ı umumiye-i nezâret-penâhîleri ahz olundu. Bu bâbda Hariciye Nezâreti'ne irsâl eylediğim takrîrin suretini leffen irsâl eder ve memurîn-i Devlet-i Aliyye cânibinden Amerika misyonerlerine karşı vuku bulacak şikâyât-ı mühimmenin taraf-ı acizâneme bildirilmesini rica ederim. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Melfûf takrîr suretinin tercümesidir.

Amerika misyonerlerinden Mösyö George Knapp'ın Bitlis'de mukim Ermenilere Erzurum Ermenileri'ne imtisâl-i hareket eylemelerini tavsiye ederek bu suretle meclis-i idare-i vilâyet ile istînâf ve bidâyet mahkemeleri azâsından bulunan Ermenilere ya istifa veyahud temârüz ile vazife-i memuriyetlerine devamdan ibâya sevk ve ikna eylediği Bitlis memurîni tarafından fî 2 Teşrîn-i Evvel sene [18]95 tarihiyle Bâbîâli'ye vuku bulan iş'ârât-ı telgrafiye-den anlaşılmış ve Bitlis Vali Vekâleti'nden yine Bâbîâli'ye vârid olan telgrafda Hükûmet-i Seniyye aleyhinde icra olunan tahrîkâtın mugayir-i kanun olduğundan kat'ı nazar bunların yeni bir takım iğtişâşât zuhuruna bâdî olabileceği dermiyân olunmuştur.

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Hariciye Nezâreti'ne fî 11 Teşrîn-i Sânî sene [18]95 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 364 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

George Knapp nâm Amerikalı misyonerin tavr u hareket-i bedhâhâne-sine dair şehir-i hâlin ikisi tarihli ve üç yüz elli iki numaralı tahrirât-ı acizânem mündericâtını te'yid eder ve merkûmun tavr u hareketini tahkik etdirmeye Mösyö Terrell'ı memur eylediğini müş'ir Hariciye nâzırından aldığım cevab-nâmenin tercümesini leffen takdim eylerim. Emr u fermân hazret-i men le-hü'l-emrindir.

Washington Sefâret-i Seniyyesi'ne fî 5 Teşrîn-i Sânî sene [18]95 tarihiyle Amerika Hariciye Nezâreti'nden vârid olan takrîrin sureti tercümesidir.

George Knapp nâmında bir Amerikalı misyonerin Bitlis Meclis-i İdare-si ile mehâkim azâsından bulunan Ermenilere istifa etmelerini veya temârüz ile memuriyetlerine devam etmemelerini tavsiye eylediğine dair hükûmet-i metbû'anızın Bitlis memurîn-i mahalliyesinden aldığı malumâtın hulâsasını hâvî şehir-i hâlin biri tarihli takrîriniz ahz olundu. Knapp'ın işbu hareketi Bitlis vali vekili tarafından kanuna mugayir ve iğtişâsât-ı cedîde îkâ'ı maksadına müstenid olmak üzere telakki edilmiştir. Takrîrinizin bir sureti Dersaâdet Amerika sefirine irsâl ve Mösyö Knapp'ın iddia olunan hareketi hakkında icra-yı tahkikât etmesi için talimât i 'tâ olunacak ve beyân etdiğiniz vechile merkûmun şâyân-ı takbîh bir suretde hareket ettiği tebeyyün eder ise mensub olduğu cemiyetçe tasvîb olunmayacağı bedîhî olan ve bundan mâadâ Amerika cemiyâtı tarafından Memâlik-i Şahane'deki memurlarına icra olunan ihtarât ve tenbihâta da muhalif bulunan bir hatt-ı harekete sülûkden kendisini men'e sâlih tedâbîri ittihâz etmek ve merkûmu kavânîn-i mevzû'aya tamamıyla riâyetle beraber memuriyet-i meşrû'aları olan icra-yı mevâiz ve tedrisâtıdan mâadâ bir şeye karışmamağa davet için mensub olduğu cemiyet başmemuruna tenbihâtıda bulunması hususu sefir-i mûmâileyhe tavsiye ve ihtar kılınacaktır. Beyân-ı hâl tecdîd-i te'minât-ı ihtirâmkârîye zerî'a ittihâz kılındı.

**

Telgrafnâme
Mahall-i İrsâli: Bitlis
Mevridi: Mâbeyn-i Hümâyûn
Numarası: 1392

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Tarihi: 10 Teşrîn-i Sâni sene [1]311

Huzur-ı Celîl-i Sadâret-penâhî'ye

Bura Ermenilerince hükûmet aleyhine mevcut olan efkâr ve harekâta iştirak etmediğimizden hakkımızda hâsıl eyledikleri garaz icabınca üç gün evvel biraderim Kivork Ağa'yı katl kasdıyla cerh etmişlerdi. Hükûmet-i Seniyye'nin ikdâmıyla cârihleri olan Ermeni Mampre¹ ve Serop ve Hamazasb² derdest olundu. İstintâklarında buradaki Amerikalı misyonerlerden Mister George ailelerini beslemek ve yüz lira vermek taahhüdüyle biraderimiz mûmâileyhi ve bizi katle kendilerini tasallut ve bir revolver vermiş olduğunu ve Mister George'un tertib ve teşvikiyle geçende Ermeniler tarafından burada camilere hücum olunduğunu ikrar etmişlerdir ve Mister George'un devlet aleyhindeki teşebbüsâtına ve böyle camileri Ermenilere basdırmak ve kıtâl ve ihtilâl sebeb olmak derecesindeki cür'etine ve Ermenileri her türlü fenalığa sevk eden nüfuzuna göre kendisi burada bulundukça uzak ve yakın ailemizle beraber bizi mahv edeceğinden gece ve gündüz telaş içindeyiz. Şimdi kendisi her şeye muktedir görünüp ve Ermenilerin üzerinde pek büyük nüfuza mâlik olan Mister George'un şerr ü zulmünden muhafaza-i kemterânemizi adalet-i seniyyeden istirhâm eyleriz. Fermân.

Fî 8 Teşrîn-i Sâni sene [1]311

Bakkalyan Nazar

Bakkalyan Ağacan

**

Sadâret

Mektubî Kalemi

Numara: 2141

Tarih: 18 C. sene [1]313

23 Teşrîn-i Sâni sene [1]311

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

16 Cumâdelâhire sene [1]313 tarihli tezkire-i senâverîye zeyldir:

Mister George'un Ermeni Murahhası Agop Efendi'ye yazmış olduğu tezkire-i mefsedetkârâne meâlinden bahisle merkûmun bir an evvel tard u

¹ Metinde "Mapari" şeklinde geçmektedir.

² Metinde "Hemanersob" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

teb'îdi lüzumuna dair Sekizinci Fırka Kumandanlığı'ndan keşîde olunup taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî'den bâ-tezkire gönderilen telgrafnâme tezkire-i mezkûre ile beraber savb-ı devletlerine irsâl kılınmış olmakla iş'âr-ı sâbık vechile iktizâsının ifa ve inbâsına himmet.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
Aded

Bitlis Vilâyeti'nden vârid olan telgrafnâme halli

C. 4 Kânûn-ı Sâni sene [1]311. İrâde buyurulan Amerikalı George Knapp geçende buraca İslâm'a, tasvir-i kıyafet ve muhill-i asayiş ahvâl ikâ' eden Ermenilerin birinci derecede muharrik ve müşevviklerinden olduğu Ermeni milletinden olan ve usulen isticvâb edilen muhbirlerin ifadât-ı mazbûta ve maznûnlardan bazılarının ihbarâtıyla muhakkak olduğu ve ol bâbdaki tahkikâtın ikmâlîne hasr-ı mesâi olunmakda idüğü cihet-i adliyeden ifade olunmuş ve binâberîn sû-i ahvâl ve maznûniyeti 24 Teşrîn-i Evvel sene [1]311 ve 14 Teşrîn-i Sâni sene [1]311 tarihli telgraflarda huzur-ı celîl-i efhamîlerine arz ile icabı istîzân olunduğundan suret-i hâl [ve] arz ve istîzân-ı vâkı'a nazaran henüz şeref-zuhur etmemiş olan irâde-i celîle-i efhamîlerinin ihsân buyurulması tekrar ma'rûzdur.

Fî 6 Kânûn-ı Sâni sene [1]311

Vali

Ömer

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 4889

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Bitlis'de bulunan Amerika misyonerlerinden George İran'a azîmet edecek ise de Ermeniler tarafından iftiraya uğradığından bundan teberrî etmedikçe gidemeyeceği ve hükûmetçe âdilâne tahkikât icrasıyla hakkındaki isnâdâtın iftira olduğu tebeyyün eder ise kendisinin te'mini lâzım geleceği Amerika sefiri tarafından ifade olunması üzerine icra buyurulan vesâyâyâ cevaben merkûmun geçende Bitlis'de muhill-i asayiş harekât-ı şakâvetkârânede bulunan Ermenilerin birinci derecede muharrik ve müşevviklerinden olduğu ihbarât-ı vâkı'a ile mütehakkık olup ikmâl-i tahkikâta cihet-i adliyece gayret edilmekde bulunduğu beyânıyla merkûm hakkında olunacak muamelenin istîzânı te'kîdini şâmil Bitlis Vilâyet-i Aliyyesi'nden takdim olunan telgrafnâmenin irsâl buyurulduğu beyân-ı âlîsiyle bu bâbda evvelce isrâ buyurulmuş olan telgrafnâmeler üzerine ne yapılmış olduğunun ve iş'âr-ı ahîr-i mahallîye nazaran ne yapılmak ictizâ edeceğinin serî'an arz u inbâsı ifadesini şâmil resîde-i dest-i tekrîm olan 10 Ş. sene [1]313 tarihli ve bin altı yüz seksen beş numaralı tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri mütâlâa-güzâr-ı çâkerî oldu. Sâ-lifü'l-arz evvelki telgrafnâmeler üzerine sefârete tebligât-ı lâzıme lede'l-icra merkûm George hakkındaki şikâyâtın mahz-ı iftira olup icra-yı tedkikât ile hakikat-i hâl tebeyyün etmedikçe merkûmun Bitlis'den infikâki mümkün olmayacağı tercüman tarafından sefiri nâmına ifade edilmiş ve vilâyet-i müşârunileyhânın iş'âr-ı ahîrinden tahkikât-ı adliyenin mahallince henüz ikmâl olunmadığı anlaşılmış olduğundan merkûm misyoner hakkında ittihâz olunacak karar için netice-i tahkikâta intizâr edilmesi zarurî olarak meb'ûs telgrafnâme leffen iade ve takdim kılınmış olmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 17 Şaban sene 1313 ve fî 20 Kânûn-ı Sânî sene 1311 / [1 Şubat 1896]

Hariciye Nâzırı

Tevfik

A. MKT. MHM, 694/2

9

ANTEP'TEKİ AMERİKA MEKTEBİ'NİN MÜDÜRÜ FULLER
İLE MEMURLARININ ERMENİ OLAYLARINA KATILDIKLARI

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Antep'teki Amerika Mektebi'nin Müdürü Fuller ile Doktoru Shepard ve arkadaşlarının ele geçirilen mektuplarının muhtevâsından Ermenileri fesada teşvik ettiklerinin anlaşıldığı, bunların konsolosluk aracılığıyla mahkemeye çağrılarak yargılanmaları hususunda Hariciye Nezâreti'nin görüşünün sorulduğu

Bâb-ı Âlî

Daire-i Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Aded: 1734

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Ayntab'daki Amerika Mektebi Müdürü Fuller ve Doktoru Shepard ile rüfekâsının Ermeni ifsâdâtına dair elde edilen mektublar mündericâtından ve bazı erbâb-ı töhmetin ifadelerinden fesada iştirak ve maznûniyetleri tahakkuk eylediğinden bahisle bunların esbâb-ı maznûniyetleriyle beraber konsülat vasıtasıyla mahkemeye celb ü davetiyle icra-yı istintâk ve muhakemeleri istifsârına dair Haleb Vilâyeti'nden alınan 22 Kânûn-ı Sânî sene [1]311 tarihli telgrafnâme leffen irsâl-i sûy-ı sâmilîleri kılınmış olmakla bu bâbdaki mütâlâa-i devletlerinin iş'ârıyla mezkûr telgrafnâmenin iadesine himmet buyurulması siyâkında tezkire-i senâverî terkîm kılındı, efendim.

Fî 21 Şaban sene [1]313 - Fî 24 Kânûn-ı Sânî sene [1]311

Sadrıazam

Rifat

**

Bâb-ı Âlî

Daire-i Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Aded

Haleb Vilâyeti'nden vârid olan şifreli telgrafnâmenin hallidir.

Ayntab'daki Amerika Mektebi Müdürü Fuller ve Doktoru Shepard ile diğer rüfekâsının Ermeni ifsâdâtına dair elde edilen mektublar mündericâtıyla bazı erbâb-ı töhmetin ifadelerinden bu fî'le iştirak ve maznûniyetleri tahakkuk etmekle kendilerinin nizâm dairesinde mahkemeye celb ü davetleri mahkemeden talep olunması ve bunların ise Amerikalı bulunması cihetle Ayntab Kaymakamlığı'ndan istîzân-ı muamele olunuyor. Vâkı'â bu mektebin

No:

Belgenin Konusu Sayfa

gerek emr-i tahsilde Ermenilerin efkârını tağlît ve ifsâdâtta ve gerek şûrişden evvel ve esna-yı şûrişde müdür ve memurları tarafından her türlü tahrik ve teşcî'e hizmetleri zâhir ise de bunların esbâb-ı maznûniyetleriyle beraber konsülat vasıtasıyla mahkemeye celb ve davetiyle icra-yı istintâk ve muhakemeleri hakkında kable'l-istîzân bir şey denilmek muvâfık-ı maslahat görülemediğinden bu bâbda sâdır olacak irâde-i aliyye-i fahîmâneleri istîzân olunur. Fermân.

Fî 22 Kânûn-ı Sâni sene [1]311

Haleb Valisi
Raif

[5 Şubat 1896]

HR. SYS, 2889/65

10

**CHRISTIAN HERALD GAZETESİNİN TEŞVİKİYLE BAZI
AMERİKALI MİSYONERLER TARAFINDAN ERMENİ
MUHTAÇLARI İÇİN 7 TANE YARDIM KOMİTESİ
KURULDUĞU**

Christian Herald gazetesinin teşvikiyle Ermenilere para yardımında bulunmak üzere bazı Amerikan misyoneri tarafından Van, Erzurum, Harput, Diyarbakır, Erzincan, Mardin ve Gemerek'te 7 tane yardım komisyonu kurulduğu, Bitlis, Antep, Urfa ve Sivas'ta da yakın zamanda yardım komitelerinin kurulmasının beklendiği, yardımların dağıtılması durumunda Amerikalı misyonerlerin Ermeniler üzerindeki nüfuzunun bir kat daha artacağı

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 36

Tarih: 29 Kânûn-ı Sâni sene 1311

Nev'-i Tercüme: Christian Herald gazetesinin teşviki üzerine Amerika misyonerlerinden bazılarının Van, Erzurum, Harput, Diyarbakır, Erzincan, Mardin ve Gemerek'de Ermeni musâbinine iâne cem'i için teşkil etdikleri komitelere dair 19 numaralı tahrirâta zeyl

Hariciye Nezâreti'ne fî 15 Kânûn-ı Sâni sene [18]96 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 25 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Christian Herald gazetesinin Hükûmet-i Seniyye aleyhine ber-mu'tâd bir takım taarruzât ve müftereyâtı hâvî fî 15 Kânûn-ı Sânî sene [18]95 tarihli derc ettiği bend leffen takdim kılındı.

Mezkûr gazetenin kavline Bâbîâlî Memâlik-i Şahane'de mukim Amerika misyonerlerinin vilâyât-ı şahanede mütemekkin Ermenilere hükûmetin taht-ı teftiş ve nezâretinde olmaksızın iânât tevzî' edebileceklerini icab edenlere bildirmek için Mösyö Terrell'a me'zûniyet i'tâ etmiştir. *Christian Herald* gazetesi şimdiye kadar ber-vech-i âfî yedi iâne komitesi teşkil etmiştir. Bunlardan birincisi Van'da ve Miss Grace Kimball ile Mösyö ve Madam Raynolds'ın taht-ı idaresindedir. Merkûmân şimdiye kadar elli iki bin beş yüz frank cem' etmişlerdir. İkincisi Erzurum'da Rahib Chambers'ın, üçüncüsü Erzincan'da Madam Chambers'ın, dördüncüsü Harput'da Rahib Barnum, beşincisi Diyarbakır'da Rahib Gates ve Ellie'nin zîr-i idarelerinde olup bunlar cem'an yirmi bin frank toplamışlardır. Altıncısı Mardin'de Rahib Andrus'un idaresinde olup iki bin beş yüz frank ve yedincisi Gemerek'de Fowle'ın taht-ı idaresinde bulunup kezâlik iki bin beş yüz frank iâne toplamışlardır.

Christian Herald gazetesi tarafından cem' olunan iânât tezâyüd ettikçe merkûm misyonerler nezdinde bulunan nükûd dahi tezâyüd edecektir. Zaten *Christian Herald* gazetesi yine Amerika misyonerlerinin zîr-i idaresinde olmak üzere Bitlis, Ayntab, Urfa ve Sivas'da karîben birer komite daha te'sis edeceği ümidinde bulunuyor. Bu hâlin neticesi olmak üzere -bi'l-farz iânât Hükûmet-i Seniyye'nin bir gûne teftiş ve nezâreti tahtında olmaksızın tevzî' edilir ise- evvelce Bâbîâlî'ye arz u iş'âr eylemiş olduğum vechile Amerika misyonerlerinin Ermeniler üzerindeki nüfuzları gereği gibi tezâyüd edecektir. Emr u fermân

[10 Şubat 1896]

HR. SYS, 2834/32

11

**VAN'DA İKAMET EDEN AMERİKALI MİSYONER MISS
KIMBALL'IN OSMANLI DEVLETİ ALEYHİNDE
YAYINLARDA BULUNDUĞU**

Osmanlı Devleti aleyhinde yayınlarda bulunan Miss Kimball'ın uyarılması gerektiğinin Van Vilayeti'ne bildirildiği

Bâb-ı Âlî

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Daire-i Umûr-ı Dahiliye

Mektubî Kalemî

Aded: 554

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Van'da mukim Amerika misyonerlerinden Miss Kimball'ın Saltanat-ı Seniyye aleyhinde neşriyât-ı bedhâhânede bulunmasından dolayı merkûmeye ihtarât-ı lâzîme ifası zımnında Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden tevârüd eden tahrirât suretinin leffiyle huzur-ı sâmi-i hazret-i Sadâret-penâhî'ye bi't-takdim havale ve tevdî' buyurulan 1 Şubat sene [1]311 tarihli tezkire-i aliyye-i âsafâneleri Tesrî'-i Muamelât Komisyonu'nda lede'l-mütâlaa merkûmeye nesâyih-i lâzîme icrası hususu Van Vilâyet-i Behiyyesi'ne bildirilmiş olmakla beyân-ı hâle mübâderet kılındı. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Fî 6 Ramazan sene [1]313 ve fî 8 Şubat sene [1]311 / [20 Şubat 1896]

Nâzır-ı Umûr-ı Dahiliye

Memduh

HR. SYS, 2889/82

12

**AMERİKALILARIN ERMENİ POLİTİKASI VE TOPLANAN
YARDIMLARIN DAĞITILMASI**

Osmanlı Devleti'nin Washington büyükelçisinin; Amerikan halkının Ermenilere mazlum olduklarına inandıkları için değil Hristiyan oldukları için yakınlık göstermelerinden dolayı Amerika Hükûmeti'nin Ermeniler konusunda kamuoyu baskısıyla daha gergin bir politika izleyebileceğinden hareketle buna karşı Osmanlı Devleti'nin nasıl bir politika izlemesi gerektiğine ihtimaller çerçevesinde yaptığı değerlendirmeler ile Amerika'da Ermeniler için toplanan yardımların dağıtım hakkındaki yazışmalar

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 57

Tarih: 16 Şubat sene 1311

*Nev'-i Tercüme: Amerikalıların Ermenilere tarafgîr[lik]
göstermelerinin sebebi hakkında malumâtı hâvî*

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Hariciye Nezâreti'ne

*fî 17 Kânûn-ı Sânî sene [18]96³ tarihiyle Washington Sefâret-i
Seniyyesi'nden vârid olan 33 numaralı tahrirâtın hulâsaten tercümesidir.*

Amerikalıların umumiyetle Ermenilere tarafgîrlık göstermelerinin sebebi, haklarında icra edildiği iddia kılınan mezâlim ve i'tisâfâta inanmaları değil, mahzâ Hıristiyan olmaları idüğünü muharrerât-ı mûte'addide-i acizânemle arz eylemiş olduğum gibi fî 24 Teşrîn-i Sânî sene [18]95 tarihli ve dört yüz altı numaralı tahrirât-ı bendegânemde dahi Amerika Hükûmeti'nin hiçbir hususda Amerika efkâr-ı umumiyesi sevkıyâtından tebâ'üd edemeyeceğini ve adeta ahalinin bir vekili hükmünde bulunduğunu mufassalan arz etmiş idim. Binâenaleyh Mösyö Cleveland ile Amerika Hey'et-i Vükelâsı'nın cidden Ermeni davası aleyhinde bulunduklarına zâhib olmamalıyız. Bunlar Hıristiyan ve Amerika meziyyetlerini diğer bi'l-cümle meziyyetlere fâik görerek Memâlik-i Şahane'de mütemekkin Ermenilere malumât-ı lâzıme-i medeniye ve diniyeyi veren münhasıran Amerika misyonerleriyle Amerikan mektepleri olduğu itikad-ı kat'îsinde bulundukları cihetle Amerika Hükûmeti'nin efkâr-ı umumiyeye sevkıyâtına ve bu fikir ve itikada ittibâ'an Hükûmet-i Seniyye'ye karşı gitdikçe daha gergin bir meslek-i hareket ittihâz etmesi melhûzdur. Şimdi şu hâle göre Amerika Hükûmeti'nin bu tavr u hareketinden dolayı Hükûmet-i Seniyye için bir muhâtara-i ciddiye melhûz olup olmadığını tedkik etmek lâzım geliyor ki re'y-i kâsırânemce böyle bir farz ve ihtimale mahal yoktur. Zira Amerikalıların esas meslekleri hak ve hakikat dairesinden harice çıkmamakdan ibaret olup Amerika Hükûmeti'nin bir fikr-i tecavüzkârâne ve bir maksad-ı istila-cûyâne ile harbe kıyâm etmesi bâ-husus Hükûmet-i Seniyye'ye karşı böyle bir harekete kalkışması kat'iyyen imkân haricindedir. Binâenaleyh Amerika Hükûmeti'yle beynimizde cidden haiz-i vehâmet müşkilât-ı azîme tahaddüs ettiği takdirde takib etmekliğimiz lâzım gelen hatt-ı hareket daire-i hukukumuz dahilinde bulunduğumuzu mübâlağa ve şübheden ârî delâil ve bâ-husus cânib-i Bâbîâlî'den telgraf şirketlerine tebliğ edilmiş muharrerât-ı resmiye ile Amerika efkâr-ı umumiyesine sarîh ve kat'î bir surette isbat eylemekden ibaretdir. Farazâ Amerika Hükûmeti Osmanlı sularına Ame-

³ Metinde "95" şeklinde geçmektedir.

rikaluların menâfi'ini muhafaza vesilesiyle birkaç gemi göndermeğe karar verecek olsa bir taraftan zaten bizim sularımızda üç gemisi olup bunların miktarını tezyîd etmekle zabt ve teshîr-i memâlik gibi makâsıd-ı hafîyyeye kat'â hizmet etmediğini ve edemeyeceğini ve diğer cihetden mine'l-kadim müttehazı olan meslek-i hareket-i kat'iyesi hasebiyle Avrupa hükûmetlerinden hiçbirleriyle akd-i ittifak etmesi mümkünâtından olmadığını kaviyyen ve yakînen derpîş ederek eğer i'zâm edeceği sefâin-i harbiyenin miktarı yalnız başına bir te'sir hâsıl edebilecek derecede ise bunların te'sirât-ı melhûzasını bertaraf için tam Amerika'dan hareket edecekleri gün Bâbîâlî'nin Amerika Hükûmeti hakkındaki dostluğu pek kavî olmakla beraber diğer hükûmetlerinki gibi kendi hukuk ve müdde'ayât-ı meşrû'asını dahi müdafaa ve muhafazaya atf-ı nazar-ı dikkat ve ehemmiyet edeceğini ve Memâlik-i Şahane sularına sefâin-i ecnebiye gelmesinden dolayı asla endişenâk olmayacağını gerek mukteziyât-ı ahvâl gerekse Amerika'nın Avrupa hakkındaki niyyât ve makâsıdınca öteden beri takib etmekde olduğu meslek-i hareket-i malume ve muayyeneye nazaran bunun hiçbir emâre-i tecavüz addedilemeyeceğini bir telgraf şirketi ma'rifetiyle suret-i mühimmede ilân eylemek kifayet eder. Hem nazikâne hem kat'iyü'l-meâl böyle bir ilân sefâin-i harbiye i'zâmı suretiyle Amerikalıların oynamak istedikleri oyunu fark ve tefehhüm etmekde olduğumuzu ve nâ-be-mahal ve hükümsüz olan tehdidât-ı vâkı'alarından müte'essir olacağımız zannında bulunmakla hata etdiklerini Amerika efkâr-ı umumiyesine anlatacaktır. Zira Avrupa'da bir mevcudiyet-i siyasiyeye mâlik olabilmek için kuvvetli olmak şerâit-i lâzımeden ise de Amerika Hükûmeti ile olan münasebâtımızda iş böyle değildir ve her şeyden evvel davamızın makrûn-ı hakk u savâb olduğunun bilinmesi ve hukuk-ı sarihamız dairesinden inhirâf eylemediğimizin tahakkuk etmesi lâzım gelir. Binâenaleyh Amerika Hükûmeti'nden ihtirâzımıza asla mahal yoktur. Hukukumuz dairesinde bulundukça Amerika Hükûmeti'ne karşı gayet kuvvetli bulunmuş oluruz.

Amerika'nın garâbet-i ahvâline Salîb-i Ahmer Hâdisesi dahi bir nişanedir. Memâlik-i Şahane'de mukim Amerika misyonerlerinin teklifi üzerine bir mahzuru olup olmadığını düşünmeksizin derhal Ermeniler lehinde iâne cemiyetleri te'sis ve mitingler teşkil edilmiş ve çok para toplayabilmek üzere din-i mübîn-i İslâm ile Osmanlılar ve Hükûmet-i Seniyye hakkında etmedik isnâ-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

dât ve tecavüzât bırakılmamıştır. Halbuki toplanan iânâtın irsâli için evvelce Bâbîâlî'den istihsâl-i müsaade lüzumu hiç kimsenin hâtırına gelmemiştir. Şehr-i hâlin on üçü tarihli ve on dokuz numaralı tahrirât-ı acizânem ile işbu tahrirât-ı çâkerâneme merbût iki numaralı melfûf bu meselede takib ettiğim hatt-ı hareketi irâeye kâfidir. Bu hatt-ı hareket pek çok Amerikalılar üzerinde te'sirât-ı hasene hâsıl eyledi. Hatta şahsen tanımadığım bir takım Amerikalılardan hatt-ı hareketimi takdiren mektublar dahi aldım. Ermenilerle Amerika misyonerleri ve mutaassıbın güruhu ise bundan dolayı hâsıl olan hoşnudsuzluklarını ketm etmemekdedirler. Hariciye nâzırının bendenize yazmış olduğu takrîr Amerika Hükûmeti'nin Salîb-i Ahmer hakkındaki kararımızdan dolayı dûçâr olduğu endişeyi irâeye kâfidir. Amerika'da iâne cem'ine gelince; evvelâ din-i İslâm ile Türk kavmi aleyhinde müretteb bir takım isnâdât ve müftereyâta müstenid olmamak ve sâniyen toplanan para memurîn-i Osmaniyye'nin nezâret-i meşrû'ası tahtında Ermenilere tevzî' edilebilmek şartlarıyla Bâbîâlî'nin iâne i'tâ eden zevât-ı hamiyet-simâta müteşekkîr kalacağının alenen ilânı fâideden gayr-ı hâlî olacağı itikadındayım. Emr u fermân.

Amerika Hariciye nâzırı tarafından Worcester İâne Cemiyeti reisiyle kâtibine yazılan mektubun sureti tercümesidir.

Ermenilere iâne etmek üzere teşkil olunan Salîb-i Ahmer Cemiyeti'nin Ermeniler hakkındaki hidemât-ı insaniyetkârânesinin Hariciye Nezâreti tarafından resmen tasdikiyle diplomasi tarîkıyla cemiyet-i mezkûre memurlarına muâvenet ve müzâheret-i mümkünenin ifası talebini hâvî şehr-i hâlin üçü tarihli telgrafnâmenizi aldım. Nezâret-i Hariciye Ermeniler lehinde teşekkül eden Worcester İâne Cemiyeti'nin hidemât-ı hasenesini takdir eder ve Amerika Hükûmeti memurîn-i hariciyesinin bi'l-cümle vesâit-i mümkünine ile cemiyet-i mezkûreye muâvenet arzusunda bulunacaklarını te'min eyler. Yalnız şurasını beyân etmek lâzımedendir ki ahîren vuku'a gelen kıtâllerin ser-zede-i saha-i zuhur oldukları Memâlik-i Şahane aktâr-ı ba'îdesinde Amerika Hükûmeti'nin konsolos memurları olmadığı gibi Salîb-i Ahmer Cemiyeti memurlarının oradaki mesâî ve teşebbüsâtlarınca kendilerine muâvenet edebilecek vesâite dahi mâlik değildir. Beyân-ı hâl.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

*Washington sefiri atûfetli beyefendi hazretlerinin
bir gazete muhbiriyle cereyân eden musâhabetinde muhbir-i mûmâileyhe
vuku bulan ifadâtını hâvî melfûf gazete parçasının hulâsaten tercümesidir.*

Salîb-i Ahmer Cemiyeti'nin Hükûmet-i Seniyye tarafından veya Washington'daki Saltanat-ı Seniyye sefiri cânibinden resmen tebliğ edilmedikçe bir gûne tebligâta ehemmiyet vermemeğe karar vermiş olduğu hakkındaki iddia-ya cevaben ne söyleyeceğimi sual ediyorsunuz. Bu bâbda vereceğim cevap pek sâdedir. Salîb-i Ahmer Cemiyeti şimdiye kadar sefâret-i seniyyeye müracaat etmeyip matbûât ile muhaberede bulunmuş ve Reisi Mösyö Barton, Hükûmet-i Seniyye ile Türk kavmi ve diyânet-i İslâmiye aleyhine birçok müftereyât ve tecavüzât-ı azîme ve gayr-ı muhikkada bulunulmuş olan mitinglerde hâzır bulunduğu hâlde asla isnâdât-ı vâkı'aya itiraz eylememişdir. Cemiyetin şimdiye kadar sefâret-i seniyyeye hiçbir memuru gelmemiş olmak hasebiyle cemiyet-i mezkûreye hiçbir söyleyeceğim olmamak tabiidir. Salîb-i Ahmer Cemiyeti matbûâtı vasıta-i muhabere ittihâz etdiğinden sefâret-i seniyye dahi tebligâtını matbûât vasıtasıyla icra eylemekdedir. Maa-hâzâ cemiyet tarafından talep edilecek izahâtı i'tâyâ maa'l-memnuniye hâzırım. Bu mesele bir hukuk meselesidir. Farz ediniz ki Amerika yerlileri ilân-ı isyan etmişler. Amerika Hükûmeti de vesâit-i zecriye ile bu isyanı teskin eylemiş. Bir takım memâlik-i ecnebiyede ise bundan dolayı medeniyetiniz kavim ve milletiniz, din ve mezhebiniz tahkir ve tezyîf ediliyor. Sonra da bu müftereyâta istinâden yine o ecnebler tarafından âsi yerliler lehinde iâneler toplanıyor. Acaba Amerika'da işbu iânâtın hüsn-i telakkiye mazhariyeti kâbil midir?! Buna mukabil yerlilerin iânât-ı vâkı'adan dolayı izhâr-ı kemâl-i hoşnudî etmeleri tabîî değil midir?! İşte Salîb-i Ahmer Cemiyeti'nin teşebbüsü tıbkı bunun aynıdır. Maa-hâzâ şurasını da size te'min ederim ki Hükûmet-i Seniyye'nin hâlâ Ermenilere karşı bir gûne hissiyât-ı hasmânesi ve onların kendi idare-i meşrû'a ve âdilesi tahtında kesb-i refah ve terakkî etdiklerini görmekten başka arzusu yoktur.

*Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden
fî 15 Kânûn-ı Sâni sene [18]96 tarihiyle Baltimore'da kâin Corpus Christi
Kilisesi rahibi tarafından irsâl olunan mektubun hulâsaten tercümesidir.*

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Salîb-i Ahmer meselesinde verdiğiniz cevabdan dolayı beyân-ı teşekkür eder ve bunu, muhafaza-i akıl ve şuûr eden umum Amerikalılar için bir lutf-ı mahsus addederek hepimizin ihtilâl-i şuûra dūçâr olduğumuz zan ve itikadında bulunmamaklığınızı ve aramızda Türklerle Hükûmet-i Seniyye'nin dahi bir takım hukuku haiz olduklarını idrak edecek ukûl-i selime ashâbı da bulunduğunu tasdik buyurmanızı rica ederim. Hükûmet-i metbû'anızın tebaa-i Osmaniyye'yi idare için isti'mâlini münasib gördüğü vesâitden bahse kalkışmayarak yalnız güya idare-i Osmaniyye altında zulüm gören ahali hakkında izhâr-ı muhabbet maksadıyla birçok Amerikalıların kullandıkları vesâite karşı beyân-ı kemâl-i nefrîn ile iktifa ederim. Beyân-ı hâl.

Washington Sefâret-i Seniyyesi'ne fî 14 Kânûn-ı Sâni sene [18]96 tarihiyle Amerika Hariciye Nezâreti'nden vârid olan sureti melfûf takrîrin tercümesidir.

Anadolu-i Şahane'de bulunan muhtacîn-i tebaa-i Osmaniyye'ye mahsus olmak üzere Amerika tebaası tarafından sevk-i şefkat ve mürüvvetle cem' edilen iânâtın tevzî'ine cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den mümâna'ata karar verildiğini mübeyyin bugünkü tarihli *Washington Post* gazetesinden müfrez fıkrayı leffen irsâl eder ve fıkra-i mezkûrenin Hükûmet-i Seniyye'nin müsaade ve talimât-ı mahsusası tahtında neşredilip edilmemiş olduğunun iş'ârını rica ederim. Beyân-ı hâl.

Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden

fî 15 Kânûn-ı Sâni sene [18]96 tarihiyle Amerika Hariciye Nezâreti'ne irsâl olunan sureti melfûf takrîrin hulâsaten tercümesidir.

Dünkü tarihli takrîr-i asîlâneleri melfûfuyla beraber ahz olundu. Fıkra-i mebhûse birçok eşhâsın Hükûmet-i Seniyye aleyhinde tecavüzât ve taarruzât-ı azîmede bulundukları alenî mitinglerde hidemât-ı insaniyetkârânesi esasen bir muharebe esnasında arz ve kabul edilen Salîb-i Ahmer Cemiyeti tarafından Hükûmet-i Seniyye ile evvel be-evvel istişare edilmeksizin ittihâz edilmiş olan karara aiddir. Sâlifü'z-zikr takrîr-i asîlânelerini Bâbîâli'ye tebliğ ile Amerika'da cem' olunan iânâtın suret-i hâzıra-i tevzî'i hakkında malumât-ı sahîha ve vâzıha talep edeceğimi ve alacağım cevabı taraf-ı nezâret-penâhîlerine tebliğde tecvîz-i tesâmüh eylemeyeceğimi iş'âr eylerim. Beyân-ı hâl.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

[28 Şubat 1896]

HR. SYS, 2854/82

13

**AMERİKA'DA PROTESTAN PAPAZLAR TARAFINDAN
ALLIANCE PRO-ARMENIENNE ADLI BİR CEMİYET
KURULMAK İSTENDİĞİ**

Osmanlı ülkesindeki Ermenileri destekleyen bazı Amerikalıların yardımlarıyla Ermeni çıkarlarını müdafa etmek üzere Protestan papazlar tarafından Alliance Pro-Armenienne adlı bir cemiyet kurulmak istendiği

Bâb-ı Âlî

Daire-i Hariciye

Mektubî Kalemi

Aded: 5327

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Amerika'da her türlü cemiyetler teşkili kanunen mücâz olmasından bi'l-istifade Ermeni metâlibini tervîce meyyâl bazı Amerikalıların inzimâm-ı muâvenetiyle Memâlik-i Şahane'deki Ermenilerin menâfi'ini müdafaaya sâlih esbâb u vesâili taharrî için Protestan papaslarından bazıları tarafından Alliance Pro-Armenienne nâmında bir cemiyet teşkili tasavvur olunduğunu ve işbu cemiyetin gelecek Mart'ın dokuzuncu günü Washington'da suret-i mutan-tanada in'ikâd edeceği mervî idüğünü ve bazı ifadâtı şâmil Washington Sefâ-ret-i Seniyyesi'nden ahz olunan 7 Şubat sene [18]96 tarihli ve seksen yedi nu-maralı tahrirâtın tercümesi leffen takdim kılınmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 23 Ramazan sene 1313 ve fî 25 Şubat sene [1]311

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Bâb-ı Âlî

Nezâret-i Umûr-ı Hariciye

Tercüme Odası

Aded

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Hariciye Nezâreti'ne fî 7 Şubat sene [18]96 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 87 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Protestan papaslarından bazıları Amerika'da her türlü cemiyetler teşkil kanunen mücâz olmasından bi'l-istifade Ermeni metâlibini tervîce meyyâl bazı Amerikalıların inzimâm-ı muâvenetiyle Memâlik-i Şahane'deki Ermenilerin menâfi'ini müdafaaya sâlih esbâb u vesâili taharrî için Alliance Pro-Armenienne nâmında bir cemiyet teşkilini tasavvur etmişlerdir. Aynı metâlibi tervîc maksadıyla teşekkül etmiş olan cemiyât-ı sairenin defterini nezâret-i âsafânelerine takdim etmişdim. Mârru'z-zikr Alliance Pro-Armenienne Cemiyeti'nin gelecek Mart'ın dokuzuncu günü Washington'da suret-i mutantanada in'ikâd eyleyeceği rivayet olunuyor. Emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

[8 Mart 1896]

Y. A. HUS, 347/75

14

**VAN VE CİVARINDAKİ İHTİYAÇ SAHİBİ OLMAYAN
ERMENİLERİN DE YARDIM TALEBİNDE BULUNMALARI
ÜZERİNE AMERİKALILARIN DAĞITIMI KESTİKLERİ**

Van ve Hizan ahalisinden zaruret içerisinde olanlara Amerikan misyonerleri tarafından yardım dağıtılacağını haber alan ve ihtiyaç sahibi olmadığı halde yardım talebinde bulunanlar sebebiyle Amerikalıların yardım vermeyi kestikleri

Bâb-ı Âlî

Daire-i Umûr-ı Dahiliye

Mektubî Kalemî

Aded: 572

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Van'da Kimball imzasıyla 8 Şubat sene [1]311 tarihinde New York'da Klopsch nâmına keşîde olunan ve mûndericâtı îâneye ihtiyac tezâyüd etmekde ve ahali müzâyaka-i şedîde içinde bulunmakda olduğuna dair olan telgraf-nâme üzerine hakikat-i hâl Van Vilâyeti'nden isti'lâm olunmuşdu. Bu kere ce-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

vaben alınan 22 Şubat sene [1]311 tarihli telgrafnâmede iğtişâşât-ı mündefî 'a-
dan dolayı me'vâsîz ve zahiresiz kalan bazı kurâ ahaliysiyle Bitlis vilâyetinin
Hizan cihetlerinden gelen ve bin altı yüz nüfusdan ibaret bulunan Ermenilere
Amerika misyonerleri tarafından iâne tevzî' edilmesine ve bu haberin şüyû-
'uyla beraber yolların da açılmasına mebnî hasar-dîde olmayan mahallerden
de bir takım ahali Van'a gelip isti'ânede bulunmalarıyla bunlara da tayinât ve
melbûsât i'tâsı için misyonerlerce görülen lüzuma binâen Amerika'dan para
istenildiği ve o suretle gelen Ermenilerin kasabada tekessür ve tecemmu'ları
mahzurdan sâlim görülemediğinden ve ekserinin muhtac olmadıkları anlaşıldığından hükûmetçe bu gibilerin mahallerine iadelerine teşebbüs olunduğu
ve bu hâlin tezâhür etmesi üzerine Amerikalıların bunlara iâne i'tâsını kat'
eyledikleri gösterilmiş olmasına mebnî keyfiyetin berây-ı malumât Tesrî'-i
Muamelât Komisyonu kararıyla beyânına ibtidâr kılındı. Ol bâbda emr u fer-
mân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 27 Ramazan sene [1]313 ve fî 29 Şubat sene [1]311 / [12 Mart 1896]

Nâzır-ı Umûr-ı Dahiliye

Memduh

HR. SYS, 2889/89

15

**AMERİKAN PARLAMENTOSU'NDA ERMENİ MESELESİ
SEBEBİYLE OSMANLI HÜKÜMETİ ALEYHİNDE ALINAN
KARARLARIN UYGULANMASININ ENGELLENMESİ**

Amerikan Parlamentosu'nun Ermeni Meselesi'nden dolayı Osmanlı
Hükûmeti aleyhinde kararlar aldığıнын bildirilmesi üzerine konunun
Meclis-i Mahsus-ı Vükela'da görüşülerek bu kararların uygulamaya
konulmaması için meselenin son derece itina ve metanetle takibinin
gerektiğinin bildirildiği

Bâb-ı Âlî

Nezâret-i Umûr-ı Hariciye

Tercüme Odası

Aded

Hariciye Nezâreti'ne

fî 30 Kânûn-ı Sâni sene [18]96 tarihiyle Washington Sefâret-i

Seniyyesi'nden vârid olan 65 numaralı tahrirâtın hulâsaten tercümesidir.

Şubat'ın yirmi sekizi tarihli ve altmış bir numaralı telgrafnâme-i acizânemle arz olunduğu vechile Amerika Hey'et-i Ayânı tarafından ittihâz kılınan mukarrerât Meclis-i Mebûsânca kabul edilmiştir. Bu münasebetle cereyân eden mübâhase meclis-i mezkûr azâsının nihayet mertebede olan taassub-ı dinîlerini isbat etmiş ve hatta azâdan biri güya Ermeniler hakkında irtikâb-ı mezâlim ve ta'addiyât eden bir devlet ile kat'-ı münasebât olunmasını talebe kadar gitmiştir. Amerika işlerinde daima büyük bir garâbet görüldüğü nazar-ı dikkatden dûr edilmemelidir. Avrupaca nâ-kâbil-i icra görünen bazı ahvâl burada vücuda gelebilir. Mesela bundan birkaç hafta mukaddem Avrupa hükûmâtı tarafından Amerika işlerine müdahale vuku'una asla müsaade olunmayacağı bütün Amerikalılar cânibinden beyân olunduğu hâlde şimdi her iki meclis azâsı Ermeni Meselesi'nde düvel-i mümzîye bir ders-i ibret olmak üzere Hükûmet-i Seniyye'ye karşı taarruzkârâne bir meslek-i hareket ittihâzını Reisicumhur'a tavsiye eylemişlerdir. Bu ise Amerika Hükûmetince Bâbîâlî'ye karşı kat'î bir şikâyet mevcut bulunduğu için değil fakat bir takım müftereyâta istinâden şikâyetde bulunan rehâbîn ile mutaassıb bir ahaliye hoş görünmek içindir. Bu sabah Amerika Hariciye nâzırıyla uzun uzadıya cereyân eden musâhabetimizde Amerika Parlamentosu tarafından ittihâz kılınan mukarrerâtın Hükûmet-i Seniyyece teessüfü mûcib olduğunu ve hükûmetin mukarrerât-ı mezkûreyi pîş-i nazar-ı itibara almayacağı ümidinde bulunduğumu söyledim ve Sason Hâdisesi'ne dair İngiltere Hariciye Nezâreti cânibinden neşrettilen resmî raporların (her ne kadar bu raporlar nâ-tamam ise de bize müsaid görünmekdedir) telgrafnâmelerde munderic hulâsalarına istinâden aleyhimizdeki isnâdâtın mukârin-i hakikat olmadığını isbata çalışdım. Nâzır-ı müşârunileyh cevaben Amerika Hükûmeti'nin daima her meseleyi kemâl-i sükûn ve dikkat ile tedkik edeceğini ifade eyledi. Amerika Hey'et-i Ayân ve Meclis-i Mebûsânı cânibinden bir takım müftereyâta istinâden şu son günlerde ittihâz kılınan mukarrerâtı pîş-i nazar-ı itibara almamağa Amerika Hükûmeti'ni sevk ve imâle edebilmek üzere lâzım gelen delâil ve berâhîni serd ü ityân edebilmekliğim için İngiltere Hükûmeti tarafından Sason Hâdisesi'ne dair neşrolunan raporların bize müsaid fıkârâtı hakkında bugünkü telgrafnâme-i acizânemle taleb etdiğim malumât-ı mufasssalanın i'tâ buyurulmasını rica eylerim. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret
Âmedî-i Divan-ı Hümâyûn
2314

Mervî olan Ermeni kıtâli hakkında Berlin Muâhededesi'nin mümmzîsi olan devletlerin müdahalesi istenilmek ve Amerika Reisicumhuru Memâlik-i Şahane'de mütemekkin Amerikalıların mazhar-ı himaye olmalarını şedîden taleb etmek için Amerika Meclis-i Mebûsân ve Ayânı'nda cereyân etmiş olan makalât hakkında Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden alınan tahrirât-ı ma'rûza üzerine beş sene müddet Amerika'da ihtiyar-ı ikamet edenlerin Amerika tâbiiyetini ihrâz etmiş addolunmalarına dair Amerika Hükûmeti tarafından teklif ve Kâmil ve Cevad Paşaların esna-yı sadâretlerinde tervîc olunup da cânib-i seniyyü'l-cevânib-i cenâb-ı tâcdârîden kabul ve tecvîz buyurulmayan teşebbûsâtın te'sirâtından olmak lâzım gelen makalât-ı mebhûsenin derece-i fi'le vusûlü hukuk ve menâfi'-i Saltanat-ı Seniyyece pek muzır olacağına ve Amerika Hükûmeti'nin ahden ve hukukan bulunduğu mevki icabınca öyle bir muameleye mahal bırakılmaması lâzım geleceğine binâen iktizâsının müzâkeresi emrinde şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî hükm-i âlîsi miyâne-i kemterânemizde mütâlâa olundu. Vâkı'â Amerika'da cârî olan Tâbiiyet Kanunu ne türlü olur ise olsun bunun Memâlik-i Şahane'de müttehaz ve mer'î olan Tâbiiyet Kanunu hükmüne karşı kâbil-i tatbik ve kabul olamaması tabîî olduğu cihetle suret-i emr u fermân-ı cenâb-ı tâcdârî mahz-ı isabet ve hikmet bulunmasıyla beraber meclis-i mebûsânlarda türlü akvâl ve kelimât cereyân etmek âdet olarak o gibi sözlerin hukuk ve menâfi'-i siyasiyeye göre kabulü ve icrası hükûmetlerin bileceği şey olduğundan ve revîş-i iş'âra nazaran Washington Sefâret-i Seniyyesince makalât-ı mezkûre hakkında Amerika Hariciye Nezâreti nezdinde lâzım gelen ifadât-ı müdafaaakârîye müsâra'at kılınmış idüğü anlaşıldığından ifadât-ı vâkı'anın daha etraflı yolda ve Hükûmet-i Seniyye'nin Tâbiiyet Kanunu ahkâmını takviye ve te'yid edecek suretde Amerika Hariciye Nezâreti'ne beyânı hususunun sefâret-i müşârunileyhâya tavsiyesiyle beraber buraca dahi Amerika sefirine tebligât-ı müekkede icra olunmasının Hariciye Nezâreti'ne havalesi tezekkür kı-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

İndi ise de ol bâbda ve kâtıbe-i ahvâlde emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emr efendimizindir.

Fi 27 Ramazan sene [1]313 ve fi 29 Şubat sene [1]311

Ticaret ve Nafia Nâzırı

Mahmud Celaleddin

Hariciye Nâzırı

Ahmed Tevfik

Şûrâ-yı Devlet Reisi

Mehmed Said

Dahiliye Nâzırı

Mehmed Memduh

Sadırazam

Halil Rifat

**

Bâb-ı Âlî

Daire-i Sadâret

Âmedî-i Divan-ı Hümayûn

2314

Atûfetli efendim hazretleri

Mervî olan Ermeni kıtâli hakkında Berlin Muâhede'si'nin mü'mzîsi olan devletlerin müdahalesi istenilmek ve Memâlik-i Şahane'[de] mütemekkin Amerikalıların mazhar-ı himaye olmalarını talep etmek için Amerika Meclis-i Mebûsân ve Ayân'ında cereyân etmiş olan makalâtın derece-i fi'le vusûlüne mahal bırakılmaması zımnında ber-mantûk-ı emr u fermân-ı hümayûn-ı hazret-i Hilâfet-penâhî cereyân eden müzâkerâtı hâvî Encümen-i Mahsus-ı Vükelâ'dan kaleme alınan mazbata arz u takdim olunmakla ol bâbda her ne vec-hile irâde-i seniyye-i hazret-i Şehriyârî şeref-sünûh buyurulur ise mantûk-ı celîli infaz olunacağı beyânıyla tezkire-i senâverî terkîm kılındı, efendim.

Fi 27 Ramazan sene [1]313 ve fi 29 Şubat sene [1]311

Sadırazam

Rifat

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Resîde-i dest-i ta'zîm olup Encümen-i Mahsus-ı Vükelâ'nın mazbata-i ma'rûzası ve melfûfâtıyla manzûr-ı âlî buyurulan işbu tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri üzerine mücebince irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî

No:

Belgenin Konusu Sayfa

şeref-müte‘allik buyurulmuş ve bu mesleğin kemâl-i itina ve ehemmiyet ve sebat ve metânet ile takib edilerek işin demir el ile tutulması dahi cümle-i emr u fermân-ı hümayûn-ı mülûkâneden bulunmuş olmakla ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 7 Şevval sene [1]313 ve fî 10 Mart sene [1]312 / [22 Mart 1896]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî

Tahsin

İ. HR, 1313 L./23

16

**AMERİKA SENATOSU'NDA OSMANLI HÜKÜMETİ
ALEYHİNDE ALINAN KARARLARIN UYGULAMA
AÇISINDAN ÇOK ÖNEMLİ OLMADIĞI**

Amerikan Senatosu'nda Osmanlı Hükümeti aleyhinde alınan kararlarının Ermenilerin Hristiyan olmalarından ve misyonerlerle Amerika ruhban sınıfının kamuoyunu Osmanlı aleyhinde yönlendirmelerinden kaynaklandığı, ancak Amerikan Hükümeti meselelere politika ve menfaat açısından yaklaştığı için bunun önemli olmadığı

Bâb-ı Âfî

Daire-i Hariciye

Mektubî Kalemi

Aded: 121

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Amerika Meclis-i Ayânı tarafından Hükümet-i Seniyye aleyhinde ve Ermeniler lehinde olarak ittihâz olunan kararın esbâb-ı mûcibesi Hristiyan olmaları hasebiyle Amerika'nın merkûmları iltizâm etmesinden ve Memâlik-i Şahane'de bulunan Amerikalı misyonerlerin teşvikiyle Amerika hey'et-i ruhbanîyesinin efkâr-ı umumiyeyi Hükümet-i Seniyye aleyhine sevk ve imâle eylemesinden ibaret olduğunu ve Hey'et-i Ayân ile kuvve-i icraiye yekdiğerine merbût olmadıkları cihetle bu gibi mukarrerâtın ehemmiyetden ârî idüğü-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

nü ve ol bâbda bazı ifadâtı hâvî Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden ahz olunan 25 Kânûn-ı Sânî sene [18]96 tarihli ve elli dokuz numaralı hususî tahrirâtın hulâsaten tercümesi leffen takdim kılınmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 9 Şevval sene 1313 ve fî 12 Mart sene [1]312

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

Hariciye Nezâreti'ne

fî 25 Kânûn-ı Sânî sene [18]96 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 59 numaralı hususî tahrirâtın hulâsaten tercümesidir.

Amerika Meclis-i Ayânı tarafından Hükûmet-i Seniyye aleyhinde ve Ermenilerin lehinde olarak ittihâz olunan kararın esbâb-ı mûcibesi ber-vech-i âtî mücmelen nakl ü derc olunur.

Evvelâ, Ermeniler Hristiyan olduklarından Amerika onları iltizâm etmekde ve Hükûmet-i Seniyye'nin kendi mülkünde vuku bulan bir ihtilâlî teskine mecbur olduğunu nazar-ı itibara almamaktadır.

Sâniyen, Memâlik-i Şahane'de bulunan Amerikalı misyonerlerin teşvi-kiyle buradaki hey'et-i ruhbanîye efkâr-ı âmmeyi Hükûmet-i Seniyye aleyhine sevk ve imâle etmişlerdir. Maamâfih Hey'et-i Ayân ile kuvve-i icraiye yekdiğerine merbût olmadıkları cihetle işbu mukarrerât ehemmiyetden ârîdir. Bir de Hey'et-i Ayân bir takım kıtâl ve mezâlimden bahsederek Berlin Muâhedenâmesi'ne vaz'-ı imza eden devletlerden işbu muâhedenâmenin altmış birinci ve altmış ikinci maddelerinin icrasını taleb zımnında Reisicumhur tarafından sarf-ı gayret edilmesi lâzım geldiğini bildirmişdir. Meclis-i Mebûsân azâ-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

sı husamâ-yı Saltanat-ı Seniyye'den oldukları cihetle daima Hıristiyanları iltizâm ediyorlar. Zaten Amerikalıların cümlesi hükûmât-ı İslâmiye'ye düşmandırlar. Fakat kuvve-i icraiyece iş böyle değildir. Çünkü hükûmet hissiyât nokta-i nazarından değil politika ve menfaat cihetinden hareket etmektedir. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

[24 Mart 1896]

Y. A. HUS, 348/82

17

**AMERİKA HÜKÜMETİ'NİN ERMENİ MESELESİ'NDEN
ÖTÜRÜ ERMENİ TARAFTARI BİR POLİTİKA İZLEME
KARARI ALDIĞI**

Ermeni Meselesi dolayısıyla Türk-Amerikan ilişkilerinin ne şekilde etkilendiği, Osmanlı Hükûmeti'nin bu konuda izleyeceği tavrın ne olacağı, Amerika'da Ermeniler yararına toplanan paraların Osmanlı memurlarının denetimi dışında dağıtımına izin verilmemesi, Amerika'da meydana gelen olayların Avrupa bakış açısıyla değerlendirilmesi gerektiği, Amerikan Senatosu'nun Osmanlı ülkesinde ikamet eden Amerika vatandaşlarının menfaati açısından Ermeni Meselesi'ni tekrar inceleme kararı alarak Dışişleri Komisyonu üyelerinden bazılarını bu işle görevlendirdiği, Osmanlı Hükûmeti'ne karşı Amerika'nın gittikçe daha gergin bir politik tutum içerisine girdiği

Sadâret

Mektubî Kalemî

Numara: 4813

Tarih: 14 Şaban sene [1]313

17 Kânûn-ı Sâni sene [1]311

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Ermeni kıtâl-i merviyesi hakkında Berlin Muâhedenâmesi'ne vaz'-ı imza eden devletlerin müdahalesini talep eylemek üzere Amerika Meclis-i Ayânı tarafından verilen karardan ve misyonerlerin Amerika Hükûmeti'ni aleyhimize tahrikden ve kendilerini Ermenilerin bâ'is-i necâtı gibi göstermek-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

den tevakkîleri lâzımeden olduğundan bahisle doğrudan doğruya memurîn-i Osmaniyye tarafından icra-yı teftiş ve nezâret edilmedikçe Ermenilere akçe tevzî'ine müsaade olunmaması lüzumuna dair Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden alınan telgrafnâmenin tercümesi Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nin 11 Şaban sene [1]313 tarihli ve 4813 numaralı tezkiresiyle beraber savb-ı devletlerine irsâl kılınmış olmakla meâline nazaran iktizâ-yı hâlin ifa ve evrak-ı mürselenin iadesine himmet.

**

Bâb-ı Âfî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 5127

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Massachusetts Meclis-i Ayân azâsından Mösyö Howard'ın Memâlik-i Şahane'de bulunan Amerika tebaasına dair teâtî olunan muhaberâtı Hariciye Nezâreti'nden talep etmek hakkındaki iki teklifinin derhal kabul olunduğuna ve sair bazı ifadâta dair Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden alınan iki kıt'a tahrirâtın tercümeleri 16 Receb sene [1]313 tarihli tezkire-i çâkerî ile takdim ve bu bâbda nezâret-i acizîce icra olunan muamele arz ve terkîm kılınmışdı. Taleb-i mezkûr üzerine Reisicumhur Efrencî Kânûn-ı Evvel'in on dokuzunda bir beyânnâme ile beraber Hariciye nâzırının sırf Amerika menâfi'i nokta-i nazarından meselenin hulâsasını nâtık bir raporunu Meclis-i Ayân'a tebliğ eylediğini ve bu bâbda nâzır-ı mûmâileyhe gönderilen takrîrde mezkûr raporda Amerika tebaasından bazılarının katli ve güya Memâlik-i Şahane'de azîm kıtâller vuku bulduğu ve saire hakkındaki beyânâta ne suretle mukabele ve müdafaâtda bulunduğunu ve işbu raporun suretiyle Fransızca hulâsasının ve müdafaât-ı vâkı'ayı müştemil takrîrin sureti gönderildiğini ve bu suret-i hareketinin musîb olup olmadığının iş'ârı lüzumunu ve Amerika Kanun-ı Esasîsi ahkâmına tevfiikan haricî politikaya müte'allik mesâil hakkında beyân-ı re'y salâhiyetini haiz olan Amerika Hey'et-i Ayânı'nın Memâlik-i Şahane'de mu-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

kim Amerika tebaasının menâfi‘i nokta-i nazarından Ermeni iğtişâşâtını tekrar tedkik etmek üzere bulunduğunu ve hey‘et-i mezkûre Umûr-ı Hariciye Komitesi'nin kendi azâsından bazılarını bu meseleyi arz u amîk tedkik etmeğe ve vuku bulacak talepleri üzerine Hariciye Nezâreti tarafından kendilerine tebliğ olunacak evrak ve muharrerâtı nazar-ı mütâlaadan geçirmeğe memur eylemiş olduğundan hükûmet-i mûmâileyhânın Saltanat-ı Seniyye'ye karşı ittihâz etmesi lâzım gelen politikaya dair hey‘et-i mezbûre tarafından bir karar şekil ve suretinde olarak karîben beyân-ı re‘y ve mütâlaa olunacağı melhûz olup bu mütâlaanın ise ne gibi esbâba mebnî hakkımızda gayr-ı müsaid olacağını ve Erzurum ve Harput'a tayin edilen konsolosların tasdik-i memuriyetlerini mutazammın emr-i âlilere dair hey‘et-i mezkûre tarafından talep olunan malumâtı muhtevî Reis-i müşârunileyhin nâzır-ı mûmâileyh cânibinden kaleme alınan bir raporu tebliğ eylediğini ve bazı ifadâtı şâmil sefâret-i müşârunileyhâdan bu kere ahz olunan 23 Kânûn-ı Evvel sene [18]95 ve 1 ve 11 Kânûn-ı Sâni sene [18]96 ve dört yüz seksen altı ve iki ve on yedi numaralı üç kıt'a tahrirât ile melfûfâtının tercümeleri leffen takdim kılınmış ve bunda zikrolunan iki yüz doksan dokuz numaralı tahrirâtın tercümesi 21 Ca. sene [1]313 tarihli tezkire-i acizî ile arz ve tesyîr edilmiş olmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 3 Ramazan sene 1313 ve fî 5 Şubat sene [1]311

Hariciye Nâzırı
Tevfik

**

Sadâret
Mektubî Kalemi
Numara: 5127
Tarih: 10 N. sene [1]313
12 Şubat sene [1]311

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Amerika Hey‘et-i Ayânı'nın Memâlik-i Şahane'de mukim Amerika tebaasının menâfi‘i nokta-i nazarından Ermeni iğtişâşâtını tekrar tedkik etmek üzere bulunduğunu ve hey‘et-i mezkûre Umûr-ı Hariciye Komitesi'nin kendi

No:

Belgenin Konusu Sayfa

azâsından bazılarını bu meseleyi arz u amîk tedkik etmeğe ve vuku bulacak talepleri üzerine Hariciye Nezâreti tarafından tebliğ olunacak evrak ve muharrerâtı nazar-ı mütâlaadan geçirmeğe memur eylediğinden hükûmet-i müşârun-ileyhânın Saltanat-ı Seniyye'ye karşı ittihâz edeceği politikaya dair hey'et-i mezbûre tarafından bir karar suretinde olarak karîben beyân-ı re'y ve mütâlaa olunması melhûz olup bu mütâlaanın ise ne gibi esbâba mebnî hakkımızda gayr-ı müsaid olacağını ve bazı ifadâtı hâvî Washington Sefâret-i Seniyyesi muharrerâtı tercümelerinin leffiyle vârid olan 3 Ramazan sene [1]313 tarihli ve 5127 numaralı tezkire-i devletleri mündericâtı malum-ı senâverî olarak hususât-ı mebhûsün anhâya dair nezâret-i celîlelerince olan mütâlaât bildirilmek üzere evrak-ı mürsele tamamen taraf-ı devletlerine iade kılınmakla icra-yı icabına himmet buyurulması siyâkında tezkire.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 24

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhi'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Amerikalıların umumiyetle Ermenilere tarafgîrlik göstermeleri mezâlim ve i'tisâfât-ı merviyeye inanmalarından münba'is olmayıp hissiyât-ı taarruzkârâneye mübtênî olan efkâr-ı umumiye sevkıyâtına tebaiyete mecburiyetden ileri geldiği cihetle Amerika Reis-i Hükûmeti ile Hey'et-i Vükelâsı'nın Ermeni işleri aleyhinde bulunduklarına zâhib olmamaklığımız icab edeceğini ve binâberîn Amerika Hükûmeti'nin Hükûmet-i Seniyye'ye karşı gitdikçe daha gergin bir meslek-i hareket ittihâz etmesi melhûz ise de aleyhimizde bir hareket-i taarruzkârâne icrasına ihtimal verilemeyeceğini ve hükûmet-i mezkûre ile haiz-i ehemmiyet müşkilât tahaddüsü takdirde ne yolda hatt-ı hareket ittihâzı iktizâ edeceği hakkında bazı mütâlaât ve malumâtı ve Amerika Salîb-i Ahmer Cemiyeti tarafından Ermenilere iâne cem'î münasebetiyle vuku'a gelen isnâdât ve tecavüzâtdan ve bu işde takib eylediği hatt-ı hareketin Ameri-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

kaca te'sirât-ı hasene hâsıl eylemiş olduğundan bahisle bazı ifadâtı ve Amerika'da iâne cem'ine ne misillü şerâit ile müsaade olunarak ilân-ı keyfiyet edilmesi münasib olacağını müş'ir Washington sefiri saadetli beyefendi hazretlerinden vârid olan 17 Kânûn-ı Sânî ve 5 Şubat sene [18]96 tarihli ve 33 ve 78 numaralı iki kıt'a tahrirâtın tercümeleri leffen takdim kılınmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî selh-i Ramazan sene 1313 ve fî 3 Mart sene [1]312

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

Hariciye Nezâreti'ne

*fî 17 Kânûn-ı Sânî sene [18]96 tarihiyle Washington Sefâret-i
Seniyyesi'nden vârid olan 33 numaralı tahrirâtın hulâsaten tercümesidir.*

Amerikalıların umumiyetle Ermenilere tarafgîrlık göstermelerinin sebebi, haklarında icra edildiği iddia kılınan mezâlîm ve i'tisâfâta inanmaları değil mahzâ Hıristiyan olmaları idüğünü muharrerât-ı müte'addide-i acizânemle arz eylemiş olduğum gibi fî 24 Teşrîn-i Sânî sene [18]95 tarihli ve dört yüz altı numaralı tahrirât-ı bendegânemde dahi Amerika Hükûmeti'nin hiçbir hususda Amerika efkâr-ı umumiyesi sevkıyâtından tebâ'üd edemeyeceğini ve adeta ahalinin bir vekili hükmünde bulunduğunu mufassalan arz etmiş idim. Binâenaleyh Mösyö Cleveland ile Amerika Hey'et-i Vükelâsı'nın cidden Ermeni davası aleyhinde bulunduklarına zâhib olmamalıyız. Bunlar Hıristiyan ve Amerika meziyyetlerini diğer bi'l-cümle meziyyetlere fâik görerek Memâlik-i Şahane'de mütemekkin Ermenilere malumât-ı lâzıme-i medeniye ve diniyeyi veren münhasıran Amerika misyonerleriyle Amerikan mektepleri olduğu itikad-ı kat'îsinde bulundukları cihetle Amerika Hükûmeti'nin efkâr-ı umumiyeye sevkıyâtına ve bu fikir ve itikada ittibâ'an Hükûmet-i Seniyye'ye

karşı gitdikçe daha gergin bir meslek-i hareket ittihâz etmesi melhûzdur. Şimdi şu hâle göre Amerika Hükûmeti'nin bu tavr u hareketinden dolayı Hükûmet-i Seniyye için bir muhâtara-i ciddiye melhûz olup olmadığını tedkik etmek lâzım geliyor ki re'y-i kâsırânemce böyle bir farz ve ihtimale mahal yoktur. Zira Amerikalıların esas-ı meslekleri hak ve hakikat dairesinden harice çıkmamakdan ibaret olup Amerika Hükûmeti'nin bir fikr-i tecavüz-kârâne ve bir maksad-ı istila-cûyâne ile harbe kıyâm etmesi bâ-husus Hükûmet-i Seniyye'ye karşı böyle bir harekete kalkışması kat'iyen imkân haricindedir. Binâ-enaleyh Amerika Hükûmeti'yle beynimizde cidden haiz-i vehâmet müşkilât-ı azîme tahaddüs ettiği takdirde takib etmeliğimiz lâzım gelen hatt-ı hareket daire-i hukukumuz dahilinde bulunduğumuzu mübâlağa ve şübheden ârî delâil ve bâ-husus cânib-i Bâbîâli'den telgraf şirketlerine tebliğ edilmiş muhar-rerât-ı resmiye ile Amerika efkâr-ı umumiyesine sarîh ve kat'î bir surette isbat eylemekden ibaretdir. Farazâ Amerika Hükûmeti Osmanlı sularına Amerikalıların menâfi'ini muhafaza vesilesiyle birkaç gemi göndermeğe karar verecek olsa bir taraftan zaten bizim sularda üç gemisi olup bunların mikdarını tezyîd etmekle zabt ve teshîr-i memâlik gibi makâsıd-ı hafîyyeye kat'â hizmet etmediğini ve edemeyeceğini ve diğer cihetden mine'l-kadim müttehazı olan meslek-i hareket-i kat'iyesi hasebiyle Avrupa hükûmetlerinden hiçbiriy-le akd-i ittifak etmesi mümkünâtdan olmadığını kaviyyen ve yakînen derpîş ederek eğer i'zâm edeceği sefâin-i harbiyenin mikdarı yalnız başına bir te'sir hâsıl edebilecek derecede ise bunların te'sirât-ı melhûzasını bertaraf için tam Amerika'dan hareket edecekleri gün Bâbîâli'nin Amerika Hükûmeti hakkındaki dostluğu pek kavî olmakla beraber diğer hükûmetlerinki gibi kendi hukuk ve müdde'ayât-ı meşrû'asını dahi müdafaa ve muhafazaya atf-ı nazar-ı dikkat ve ehemmiyet edeceğini ve Memâlik-i Şahane sularına sefâin-i ecnebiye gelmesinden dolayı asla endişenâk olmayacağını ve gerek mukteziyât-ı ahvâle gerekse Amerika'nın Avrupa hakkındaki niyyât ve makâsıdınca öteden beri takib etmekde olduğu meslek-i hareket-i malume ve muayyeneye nazaran bunun hiçbir emâre-i tecavüz addedilemeyeceğini bir telgraf şirketi ma'rifetiyle suret-i resmîyede ilân eylemek kifayet eder. Hem nazikâne hem kat'iyül-meâl böyle bir ilân sefâin-i harbiye i'zâmı suretiyle Amerikalıların oynamak istedikleri oyunu fark ve tefehhüm etmekde olduğumuzu ve nâ-be-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

mahal ve hükümsüz olan tehdidât-ı vâkı'alarından müte'essir olacağımız zannında bulunmakla hata etdiklerini Amerika efkâr-ı umumiyesine anlatacaktır. Zira Avrupa'da bir mevcudiyet-i siyasiyeye mâlik olabilmek için kuvvetli olmak şerâit-i lâzımeden ise de Amerika Hükûmeti ile olan münasebâtımızda iş böyle değildir ve her şeyden evvel davamızın makrûn-ı hakk u savâb olduğunun bilinmesi ve hukuk-ı sarihamız dairesinden inhirâf eylemediğimizin tahakkuk etmesi lâzım gelir. Binâenaleyh Amerika Hükûmeti'nden ihtirâzımıza asla mahal yoktur. Hukukumuz dairesinde bulundukça Amerika Hükûmeti'ne karşı gayet kuvvetli bulunmuş oluruz. Amerika'nın garâbet-i ahvâline Salîb-i Ahmer Hâdisesi dahi bir nişanedir. Memâlik-i Şahane'de mukim Amerika misyonerlerinin teklifi üzerine bir mahzuru olup olmadığını düşünmek sizin derhal Ermeniler lehinde iâne cemiyetleri te'sis ve mitingler teşkil edilmiş ve çok para toplayabilmek üzere din-i mübîn-i İslâm ile Osmanlılar ve Hükûmet-i Seniyye hakkında etmedik isnâdât ve tecavüzât bırakılmamıştır. Halbuki toplanan iânâtın irsâl[i] için evvelce Bâbîâlî'den istihsâl-i müsaade lüzumu hiç kimsenin hâtırına gelmemiştir. Şehr-i hâlin on üçü tarihli ve on dokuz numaralı tahrirât-ı acizânem ile işbu tahrirât-ı çâkerâneme merbût iki numaralı melfûf bu meselede takib ettiğim hatt-ı hareketi irâeye kâfidir. Bu hatt-ı hareket pek çok Amerikalılar üzerinde te'sirât-ı hasene hâsıl eyledi. Hatta şahsen tanımadığım bir takım Amerikalılardan hatt-ı hareketimi takdiren mektublar dahi aldım. Ermenilerle Amerika misyonerleri ve mutaassıbîn güruhu ise bundan dolayı hâsıl olan hoşnudsuzluklarını ketm etmemektedirler. Hariciye nâzırının bendenize yazmış olduğu bir takrîr Amerika Hükûmeti'nin Salîb-i Ahmer hakkındaki kararımızdan dolayı dûçâr olduğu endişeyi irâeye kâfidir. Amerika'da iâne cem'ine gelince; evvelâ din-i İslâm ile Türk kavmi aleyhine müretteb bir takım isnâdât ve müftereyâta müstenid olmamak ve sâniyen toplanan para memurîn-i Osmaniyye'nin nezâret-i meşrû'ası tahtında Ermenilere tevzî' edilebilmek şartlarıyla Bâbîâlî'nin iâne i'tâ eden zevât-ı hamiyet-simâta müteşekkîr kalacağının alenen ilânı fâideden gayr-ı hâlî olacağı itikadındayım. Emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

**

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

*Hariciye Nezâreti'ne fî 5 Şubat sene [18]96 tarihiyle Washington
Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 78 numaralı tahrirâtın tercümesidir.*

Kânûn-ı Sâni'nin on yedisi tarihli ve otuz üç numaralı tahrirât-ı acizâ-nemle Meclis-i Mebûsân'ın ictimâ'ında bidâyetinde Protestan rahibi tarafından edilen duaya ara sıra "Küba" usâtı lehinde bazı kelimât idhal edildiğini ve böyle bir nümâyîşin Amerika'da cidden ehemmiyeti olmamak hasebiyle nazar-ı dikkati celb etmediği gibi Washington'daki İspanya sefirinin bu bâb-da bir gûne şikâyetde bulunmamağa mecbur olduğunu ve Ermeniler hakkında dahi böyle bir nümâyîşe intizâr olunmak lâzım geleceğini arz u iş'âr etmiş idim. Aldığım malumâta nazaran geçen gün fi'l-hakika böyle bir hâl vuku bulmuş ise de asla nazar-ı dikkati celb etmemiş ve gazetelerde bundan bile bahsolunmamıştır. Ahvâl-i meşrûhayı zât-ı âlî-i âsafânelerine arz edişim Amerika ile Avrupa beyninde birçok şeylerde esasen görülen mübâyenet-i efkârı ve Amerika'da cereyân eden ahvâlî Avrupa nokta-i nazarıyla tedkik ve muhakeme etmemek lüzumunu irâe ve isbat içindir. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

**

Sadâret
Mektubî Kalemi
Numara: 24
Tarih: 7 L. sene [1]313
10 Mart sene [1]312

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Amerika Hükûmeti'nin Ermeni işlerinden dolayı efkâr-ı umumiyye tebaan Hükûmet-i Seniyye'ye karşı daha gergin bir meslek-i hareket ittihâz etmesi melhûz ise de aleyhimizde bir hareket-i taarruzkârâne icrasına ihtimal

No:

Belgenin Konusu Sayfa

verilemeyeceği ve hükûmet-i mezkûre ile haiz-i ehemmiyet müşkilât tahaddüsü takdirinde ne yolda hatt-ı hareket ittihâzı icab edeceği ve Salîb-i Ahmer Cemiyeti tarafından Ermenilere iâne cem'i münasebetiyle vuku bulan isnâdât ve tecavüzâtıdan dolayı takib olunan meslek-i hareketin Amerikaca nasıl te'sirât-ı hasene hâsıl eylediği ve Amerika'da iâne cem'ine ne misillü şerâit ile müsaade olunarak ilân-ı keyfiyet olunabileceği hakkında bazı mütâlaât ve ifadâta dair Washington Sefâret-i Seniyyesi muharrerâtı tercümelerinin leffiyile vârid olan 30 Ramazan sene [1]313 tarihli ve 24 numaralı tezkire-i devletleri mütâlâa-güzâr-ı senâverî olarak hususât-ı mezkûre hakkında nezâret-i celîlelerince olan mütâlaanın dahi iş'ârına himmet buyurulması siyâkında tezkire.

**

Sadâret

Mektubî Kalemî

Tarih: 9 L. sene 1313

12 Mart sene [1]312

Serî'an, elden

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne tezkire

Mervî olan Ermeni kıtâli hakkında Berlin Muâhedesi'nin mümzîsi olan devletlerin müdahalesi istenilmek ve Memâlik-i Şahane'de mütemekkin Amerikalıların mazhar-ı himaye olmalarını talep etmek için Amerika Meclis-i Mebûsân ve Ayânı'nda cereyân etmiş olan makalât hakkında Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden alınan tahrirât-ı ma'rûza üzerine beş sene müddet Amerika'da ihtiyar-ı ikamet edenlerin Amerika tâbiyyetini ihrâz etmiş addolunmalarına dair Amerika Hükûmeti tarafından teklif olunup da cânib-i seniyyü'l-cevânib-i cenâb-ı tâcdârîden kabul ve tecvîz buyurulan teşebbüsâtın te'sirâtından olmak lâzım gelen makalât-ı mebhûsenin derece-i fi'le vusûlü hukuk ve menâfi'-i Saltanat-ı Seniyyece pek muzır olacağına ve Amerika Hükûmeti'nin ahden ve hukukan bulunduğu mevki icabınca öyle bir muameleye mahal bırakılmamak lâzım geleceğine binâen keyfiyet Encümen-i Mahsus-ı Vükelâ'da lede't-tedkik Amerika'da cârî olan Tâbiyyet Kanunu ne türlü olur ise olsun bunun Memâlik-i Şahane'de müttehaz ve mer'î bulunan Tâbiyyet Kanunu hükmüne karşı kâbil-i tatbik ve kabul olamaması tabîî olmakla beraber meclis-i

No:

Belgenin Konusu Sayfa

mebûsânlarda türlü akvâl ve kelimât cereyân etmek âdet olarak o gibi sözle-
rin hukuk ve menâfi‘-i siyasiyeye göre kabul ve icrası hükûmetlerin bileceği
şey olduğundan ve revîş-i iş‘âra nazaran Washington Sefâret-i Seniyyesince
makalât-ı mezkûre hakkında Amerika Hariciye Nezâreti nezdinde lâzım ge-
len ifadât-ı müdafaakârîye müsâra‘at kılınmış idüğü anlaşıldığından ifadât-ı
vâkı‘anın daha etraflı yolda ve Hükûmet-i Seniyye'nin Tâbiyet Kanunu ah-
kâmını takviye ve te'yid edecek surette Amerika Hariciye Nezâreti'ne beyâ-
nı hususunun sefâret-i müşârunileyhâya tavsiyesiyle beraber buraca dahi
Amerika sefirine tebligât-ı müekkede icra olunmasının nezâret-i celîlelerine
havalesi tensîb kılınarak lede'l-arz mücebince irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâ-
fet-penâhî şeref-müte‘allik buyurulmuş ve bu mesleğin kemâl-i itina ve ehem-
miyet ve sebat ve metânet ile takib edilerek işin demir el ile tutulması dahi
cümle-i emr u fermân-ı hümayûn-ı mülûkâneden bulunmuş olmakla ifa-yı
muktezâsına himmet buyurulması siyâkında tezkire.

[24 Mart 1896]

A. MKT. MHM, 536/14

18

**AMERİKA BÜYÜKELÇİLİĞİ'NİN, BİTLİS'TE KARIŞIKLIK
ÇIKARDIĞI İÇİN SÜRGÜN EDİLEN MİSYONER GEORGE
KNAPP'I HİMAYESİ**

Amerika Büyükelçiliği'nin Bitlis'te karışıklık çıkardığı için Diyarbakır'a
oradan da Halep'e gönderilen Misyoner George Knapp'a yapılan
uygulamayı protesto ederek kendisinin konsolosluk görevlilerine
teslimini istediği

Bâb-ı Âlî

Daire-i Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemî

Aded

Diyarbakır Vilâyeti'nden vârid olan şifre telgrafnâme hallidir.

Bitlis'de mukim Amerika misyonerlerinden Mister George âsâr-ı fesa-
diyesinin meşhûd olması üzerine kuvve-i kâfiyeye terfikan tahte'l-hıfz Bitlis
Vilâyeti'nden bâ-tahrirât buraya gönderildiğinden hükûmet konağında misa-
fir edilerek buradan da Halep'e derdest-i i‘zâm bulunduğu arz olunur.

Fî 23 Mart sene [1]312

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Vali
Enis

**

Sadâret
Mektubî Kalemi
Numara: 12
Tarih: 24 Mart sene [1]312

Şifre

Diyarbakır Vilâyeti'ne

C. 23 Mart sene [1]312. Bitlis'den oraya vâsıl olan Mister George'un bir gûne incidilmeksizin müreffehen ve sâlimen Haleb'e i'zâmı ve keyfiyetin iş'ârı.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 340

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Bitlis'de bulunan Mister George ile ailesinin ve Bitlis'den Dersâdet'e gelmek arzusunda bulunacak Amerikalı kadınların istihsâl-i esbâb-ı emniyetleriyle merkûm aleyhindeki evrakın ba'de'tedkik mûndericâtının hükûmet-i metbû'asına tebliği zımnında celbi iltimasına dair Amerika Sefâreti'nden alınan takrîr tercümesinin takdimiyle sebk eden arz u iş'âra cevaben merkûm ve emsali misyonerler hakkında bi'l-istîzân şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî mukaddemâ bâ-tezkire taraf-ı acizîye ve vilâyete tebliğ buyurulmuş olduğu beyân-ı âlîsiyle ona göre vilâyetle bi'l-muhabere ifa-yı muktezâsı ifadesini mutazammın resîde-i dest-i ta'zîm olan 13 Şevval sene [1]313 tarihli ve seksen üç numaralı tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri mütâlâa-güzâr-ı acizî olmuş ve mukaddemki emr u iş'âr-ı sâmi-i Sadâret-penâhîleri'yle tebliğ buyurulan karara Amerika Sefâreti'nden ne suretle beyân-ı itirazât olunduğu ol bâbda mütâlâa-i acizîyle 15 Şevval sene [1]313 tarihli tezkire-i cevabiye-i çâkerî ile arz ve izbâr edilmiş idi. Merkûm George Knapp'ın el-hâletü hâzihî Diyarbakır'da mahbus bulunduğu istihbâr kılındığını ve mer-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

kûmun Bitlis'den müfârakate icbâr edilmesi aleyhine protesto olunduğu misillü işbu muamele-i zecriyeye karşı beyân-ı şikâyeteye mecbur olduğunu ve merkûmun hiç olmaz ise Diyarbakır'da münasib bir mahalde ikamet etmesine ve kendisini kabul edecek olan İngiltere Konsolosu Mösyö "Hallward"ın hânesine inmesine müsaade olunması için Diyarbakır Vilâyeti'ne telgrafla evâmîr-i lâzime i'tâsı iltimasını mutazammın sefâret-i mûmâileyhâdan bu kere ahz olunan 5 Nisan sene [18]96 tarihli takrîrin tercümesi leffen takdim kılınmış olmakla ifa-yı muktezâsı merhûn-ı irâde-i aliyye-i dâver-i efhamîleridir. Emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 21 Şevval sene 1313 ve fî 24 Mart sene [1]312

Hariciye Nâzırı
Tevfik

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

*Hariciye Nezâreti'ne fî 5 Nisan sene [18]96
tarihiyle Amerika Sefâreti'nden vârid olan takrîrin tercümesidir.*

Amerika tebaasından Mösyö "Knapp"ın el-hâletü hâzihî Diyarbakır'da mahbus bulunduğunu haber aldım. Merkûmun Bitlis'den müfârakate icbâr edilmesi aleyhine dün protesto etdiğim gibi bu kere dahi işbu muamele-i zecriye ve gayr-ı meşrû'aya karşı beyân-ı şikâyeteye mecburum. Binâenaleyh merkûmun hiç olmaz ise Diyarbakır'da münasib bir mahalde ikamet etmesine ve kendisini maa'l-memnuniye kabul edecek olan İngiltere Konsolosu Mösyö "Hallward"ın hânesine inmesine müsaade olunması için Diyarbakır Vilâyeti'ne bâ-telgraf evâmîr-i lâzime i'tâsını rica ederim. Beyân-ı hâl tecdîd-i te'mînât-ı ihtirâmkârîye zerf'a ittihâz kılındı.

**

Sadâret
Mektubî Kalemi

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Numara: 12

Tarih: 24 Mart sene [1]312

Şifre

Bitlis Vilâyeti'ne

Diyarbakır'a vusûlü oradan bildirilen Mister George Knapp'ın Bitlis'den çıkarılmasından dolayı sefâret şikâyet etmekde bulunduğundan merkûmun mefsedeti ne suretle vâki olmuştur ve Bitlis'den çıkarılması üzerine oraca emvâl ve emlâkça bir ilişiği ve bir gûne zarar ve ziyânı var mıdır? Hemen iş'ârı ve ithamına dair olan evrak suretlerinin dahi serî'an irsâli matlûbdur.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
Aded

Diyarbakır Vilâyeti'nden vârid olan şifre telgrafnâmedir.

C. 24 Mart sene [1]312. İrâde-i aliyye-i hazret-i Sadâret-penâhîleri mûcebince Mister George'un Haleb'e müteveccihen bugün çıkarıldığı arz olunur, fermân

Fî 25 Mart sene [1]312

Diyarbakır Valisi
Enis

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 380

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Mister George Knapp'ın el-hâletü hâzihî Diyarbakır'da mahbus bulunduğu istihbâr kılındığına ve merkûmun hiç olmaz ise Diyarbakır'da münasib

No:

Belgenin Konusu Sayfa

bir mahalde ikamet etmesine ve kendisini kabul edecek olan İngiltere konsolosunun hânesine inmesine müsaade olunması için Diyarbakır Vilâyeti'ne telgrafla evâmîr-i lâzîme i'tâsı iltimasına dair Amerika sefâretinden alınan takrîrin tercümesi 21 Şevval sene [1]313 tarihli tezkire-i acizî ile takdim kılınmış idi. Merkûmun Nisan evâhîrinden evvel Dersaâdet'e azîmete icbâr edilmeyeceği ve sefirin esna-yı gaybûbetinde Amerikalı misyonerler aleyhinde bir gûne şikâyetde bulunulmayacağı taraf-ı sâmi-i Sadâret-penâhîleri'nden sefire va'd buyurulmuş olduğundan bahisle bazı ifadâtı ve merkûm Knapp'ın mes'ul bir hey'et-i zâbitanın muhafazasında olarak be-tekrar Bitlis'e iade ve Nisan evâhîrine kadar orada kalmasına müsaade olunması ve sefâretten gönderilecek bir memurun refakatinde Dersaâdet'e gelmek üzere Nisan evâhîrinde kendisiyle ailesinin diğer bir hey'et-i mes'ulenin muhafazasına tevdi' edilmesi talebini ve merkûmun buraya muvâsalatında sefâret-i müşârunileyhânın kendi aleyhinde dermiyân olunan ithamâtı tedkik edeceğini hâvî sefâret-i müşârunileyhâ maslahatgüzârından bu kere ahz olunan 7 Nisan sene [18]96 tarihli ve yüz yirmi bir numaralı takrîrin tercümesi dahi leffen arz ve tesyîr olunmakla ifa-yı muktezâsı merhûn-ı irâde-i aliyye-i dâver-i efhamîleridir. Emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 24 Şevval sene 1313 ve fî 27 Mart sene [1]312

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Bâb-ı Âlî

Nezâret-i Umûr-ı Hariciye

Tercüme Odası

Aded

Hariciye Nezâreti'ne fî 7 Nisan sene [18]96 tarihiyle Amerika Sefâreti maslahatgüzârından vârid olan 121 numaralı takrîrin tercümesidir.

Ahîren zât-ı âlî-i âsafâneleriyle vuku bulan musâhabâtımıza zeyl olmak üzere şurasını iş'âr eylerim ki Mösyö "Knapp"ın Nisan evâhîrinden evvel Dersaâdet'e azîmete icbâr edilmeyeceği ve sefirin esna-yı gaybûbetinde Amerikalı misyonerler aleyhinde bir gûne şikâyetde bulunulmayacağı taraf-ı

No:

Belgenin Konusu Sayfa

sâmî-i Sadâret-penâhî'den Amerika sefirine va'd buyurulmuş olmasına mebnî Amerika Hariciye Nezâreti Hükûmet-i Seniyye'nin va'dini nakz etmek niyetinde bulunduğuna inanamıyor. Binâenaleyh hükûmet-i metbû'amdan aldığım emre imtisâlen Mösyö "Knapp"ın mes'ul bir hey'et-i zâbitanın taht-ı muhafazasında olarak be-tekrar Bitlis'e iade edilmesini ve Nisan evâhîrine kadar orada kalmasına müsaade buyurulmasını ve nihayet Amerika Sefâreti'nden gönderilecek bir memurun refakatinde Dersaâdet'e gelmek üzere Nisan evâhîrinde kendisiyle ailesinin diğer bir hey'et-i mes'ulenin taht-ı muhafazasına tevdi olunmasını talep eylerim. Merkûm buraya muvâsalat edince Amerika Sefâreti kendi aleyhinde dermiyân olunan ithamâtı tedkik edecektir. Mösyö "Knapp"ın mürûr edeceği mahallerde iğtişâsât mevcut olduğu cihetle emniyetini te'min için tedâbîr-i fevkalâde ittihâz buyurulmalıdır. Eğer merkûm kendisine terfîk edilecek kuvve-i zâbitanın adem-i kifâyesinden nâşi her ne suretle olursa olsun rencide edilecek olursa Hükûmet-i Seniyye doğrudan doğruya mes'ul tutulacaktır. Beyân-ı hâl tecdîd-i te'minât-ı ihtirâmkârîye zerî'a ittihâz kılındı.

**

Sadâret

Mektubî Kalemi

Numara: 13

Tarih: 24 L. sene [1]313

27 Mart sene [1]312

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Mister George'un el-hâletü hâzihî Diyarbakır'da mahbus bulunduğu istihbâr kılındığından bahisle merkûmun Diyarbakır'da münasib bir mahalde ikametine müsaade olunması iltimasını ve ifadât-ı saireyi hâvî Amerika Sefâreti'nden alınan takrîrin leffiyle vârid olan 21 Şevval sene [1]313 tarihli ve 340 numaralı tezkire-i devletleri mütâlâa-güzâr-ı senâverî oldu. Merkûmun incidilmeksizin müreffehen ve sâlimen Haleb'e i'zâmı hakkında evvelce sebk etmiş olan iş'âra cevaben merkûmun Haleb'e müteveccihen yola çıkarılmış olduğuna dair Diyarbakır Vilâyeti'nden keşîde olunan telgrafnâmenin sureti leffen irsâl-i sûy-ı sâmilere kılınmış olmakla ifa-yı muktezâsına himmet.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

**

Sadâret
Mektubî Kalemi
Numara: 380
Tarih: 28 Şevval sene [1]313
31 Mart sene [1]312

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Bitlis'den Diyarbakır'a gönderilmiş olan Mister George'un Bitlis'e iadesi hakkında Amerika Sefâreti'nden vuku bulan iltimasa dair 24 Şevval sene [1]313 tarihli ve 380 numaralı tezkire-i devletleri mütâlâa-güzâr-ı senâverî oldu. Tarih-i mezkûr ile müverrah tezkire ile iş'âr olunduğu üzere mûmâileyhin Haleb'e müteveccihen yola çıkarılmış bulunduğu Diyarbakır Vilâyeti'nden bildirilmiş olmakla ona göre icab-ı hâlin icrasına himmet buyurulması siyâkında tezkire

**

Telgrafnâme
Mahall-i İrsâli: Haleb
Mevridi: Konak-ı Âlî
Numarası: 2190
Tarihi: 2 Nisan sene [1]312

Gayet müsta'celdir

Huzur-ı Sâmi-i Sadâret-i Uzmâ'ya

Amerikalı misyonerlerden Mister George Bitlis'den Diyarbakır tarîkıyla mahfûzan bu gün Haleb'e gelmiş ve kendisi Polis Dairesi'nde alıkonularak İskenderun'a irsâli mukarrer bulunmuş ise de Haleb Amerika konsolosu nezâreti tahtında olarak merkûmun hayvan ve bazı eşyasını satmak üzere bir-iki gün burada kalmasına müsaade talebinde olduğuna ve merkûmun Diyarbakır Vilâyeti'nin tahrirâtında haric-i memâlike çıkarılmak üzere mahfûzan gönderildiği beyân olunuyor ise de İskenderun'dan ne suretle teb'îd edileceği hakkında bir şey denilmediğine binâen ve bu bâbda olunacak muamelenin sür'at-i iş'ârı ehemmiyetle müsted'âdır ol bâbda.

Fî 2 Nisan sene [1]312

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Haleb Valisi

Raif

**

Telgrafnâme

Tarih: 23/4/1896

İskenderun'dan

Amerika Sefâreti'ne

Knapp'ın muvâsalatını müş'ir telgrafnâmemi te'yid ederim. Hükûmet Avrupa'ya gidecek ilk vapurla merkûmu teb'îd için emir almışdır. Vapur şehri-hâlin yirmi dördüncü Cuma günü gecesi hareket edecektir.

[Walker]

**

Telgrafnâme

Tarih: 24/4/1896

Amerika Maslahatgüzârı'ndan

İskenderun'da Amerika Ajan Konsolos Walker'a

Knapp işinin hâl-i hâzırından sefîne-i harbiye kumandanına malumât veriniz. Bir kere daha merkûmun teslimini talep ediniz ve derhal bana telgraf-la bildiriniz.

[Riddle]

**

Sadâret

Mektubî Kalemi

Tarih: 12 Nisan sene [1]312

Haleb Vilâyeti'ne Telgrafnâme-i Sâmi

Bitlis vilâyetinden çıkarılıp İskenderun'a muvâsalat eylediği anlaşılan Amerika misyonerlerinden George Knapp nâm şahsın Bitlis'e avdetine meydan verilmemek şartıyla talep vuku'unda konsoloshâneye teslimiyle keyfiyetin inbâsı.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 614

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Bitlis'den Diyarbakır'a gönderilmiş olan Mister George Knapp'ın Bitlis'e iadesi hakkında bazı ifadât ve mültemesâtı hâvî Amerika Sefâreti'nden verilen takrîr üzerine mesbûk olan arz u iş'âr-ı çâkerîye cevaben merkûmun Haleb'e müteveccihen yola çıkarılmış bulunduğu Diyarbakır Vilâyeti'nden bildirildiğini ve icra-yı icabı ifadesini hâvî resîde-i dest-i ta'zîm olan 28 L. sene [1]313 tarihli ve yüz yetmiş bir numaralı tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri mütâlaa-güzâr-ı acizî olarak merkûm Knapp'ın tevkif edilmeyip mahzâ te'min-i seyr ü seyahati maksadıyla kendisine zabtiye terfîk edilmiş olduğu ve Diyarbakır'da vali paşanın hânesinde misafir edildiği ve İskenderun'a muvâsalatında oradaki Amerika konsolosuna teslim olunacağı takrîr-i mezkûra cevaben sefâret-i mezkûreye tebliğ olunmuş idi. Merkûmun İskenderun'a muvâsalatı akabinde Amerika Konsolos Memuru Mösyö "Walker"⁴ a teslimi zım-nında memurîn-i mahalliyeye evâmîr-i lâzîme i'tâsı iltimasını ve İskenderun'dan doğruca Dersââdet'e gönderilecek olan merkûm aleyhine vuku bulan it-hamâtı tedkik etmek üzere Amerika sefirinin sür'at-i mümkin ile Dersââdet'e avdet edeceğini şâmil sefâret-i mezkûre maslahatgüzârından ahz olunan 14 Nisan sene [18]96 tarihli ve yüz yirmi iki numaralı takrîrin tercümesi ile merkûmun İskenderun'a bi'l-vürûd Avrupa'ya giden bir vapura konulup tard edileceği ve bu ise sefâretin talebi hilâfında bir hareket olacağından kabul edilemeyeceği ahîren sefâret-i müşârunileyhâdan şifahen ifade olunması üzerine bir takım müşkilât tahaddüsüne mahal bırakılmamak için merkûmun Dersââdet'e gönderilmek üzere İskenderun Amerika Konsülatosu'na teslimi hakkında mesbûk olan iş'âra cevaben merkûmun konsoloshâneye teslim olunduğu

⁴ Metinde "Malker'e" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

nu mutazammın Haleb Vilâyet-i Celîlesi'nden alınan telgrafnâme leffen takdim kılınmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 12 Zilkade sene 1313 ve fî 13 Nisan sene [1]312

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

Hariciye Nezâreti'ne fî 14 Nisan sene [18]96 tarihiyle Amerika Sefâreti maslahatgüzârından vârid olan 122 numaralı takrîrin tercümesidir.

Mösyö "Knapp"ın İskenderun'a muvâsalat eder etmez Amerika Konso-
los Memuru Mösyö "Walker"a teslimi zımnında şehir-i mezkûr memurîn-i ma-
halliyesine evâmîr-i lâzime i'tâsı esbâbının istihsâlini rica ederim. Hükûmet-i
metbû'am İskenderun'dan doğruca Dersaâdet'e gönderilecek olan Mösyö
Knapp aleyhine vuku bulan ithamâtı tedkik etmek üzere Mösyö Terrell'in
sür'at-i mümkinine ile Dersaâdet'e avdet edeceğini zât-ı âlî-i âsafânelerine iş'â-
ra senâverlerini memur eylemiştir. Beyân-ı hâl te'kid-i te'minât-ı ihtirâmkâ-
rîye zerî'a ittihâz kılındı.

**

Telgrafnâme
Mahall-i İrsâli: Haleb
Mevridi: Deraliyye
Numarası: 2945
Tarihi: 13 Nisan sene [1]312

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

C. 12 Nisan sene [1]312. Amerikalı misyoner George Knapp iş'âr-ı
devletleri vechile konsoloshâneye teslim olundu. Ol bâbda.

Fî 13 Nisan sene [1]312 / [25 Nisan 1896]

Haleb Valisi

Raif

No:

Belgenin Konusu Sayfa

A. MKT. MHM, 694/7

19

**VAN VE KÖYLERİNDE ERMENİ FEDAILERİNİN KATLİAM
YAPTIKLARI HABERLERİ ÜZERİNE BİTLİS'TE GEREKLİ
TEDBİRLERİN ALINMASI**

Van ve köylerinde Ermeni fedailerinin katliam yaptıkları, asker elbisesi giydikleri ve üzerlerinde misyonerler tarafından verilmiş evraklar bulunduğu konusundaki söylentiler ve Bitlis murahhasa vekilinin fesat faaliyetlerini sürdürmesi gözönünde bulundurularak Bitlis'te gerekli emniyet tedbirlerinin alınmasının istendiği

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
Aded

Bitlis Vilâyeti'nden vârid olan şifreli telgrafnâme

Bu günlerde Van'dan buraya gelen yolcu ve katırcılar Van kasabasıyla köylerinde askerî libâsıyla mülebbes Ermeni fedailerinin fâci' bir surette kıtâle tasaddî eyledikleri ve bu hâl oralarca heyecanı istilzâm eylediği ve bu fedailerden mahalli hükûmetince derdest edilenler üzerinde misyonerler tarafından verilmiş bir takım evrak zuhur eylediğini rivayet ederek bu misillü şâyî'ât-ı muzırranın adem-i deverânına aid icabât müsâra'aten icra olunup şu kadar ki Van'ın hikâye olunan bu ahvâlin eseri olmak üzere şu sırada bura Ermenilerinde de bazı etvâr görülmekde ve hükûmetçe her zamandan ziyade teyakkuz ve basîrete itina olunmakda ise de Ermenilerin âsâr-ı iğfalât olarak her tarafça âğûş-ı mefsedetlerine atılmış olan ve iğtişâşât-ı mündefî'anın îkâ'ınca ne derecelere kadar zî-medhal oldukları evvel ve âhir arz edilen misyonerlerin bunları yine bir hâdise çıkarmak veyahud Devlet-i Aliyye idaresinden hoşnud olmamak gibi tahrikâtdan hâlî kalmamakda oldukları Van'ın mervî olan hâliyle de müeyyed bulunmuş ve Van'da külliyetli fedainin mevcut ve muhtefî olduğu isticlâlât-ı vâkı'adan anlaşılmış olmasına ve Bitlis murahhasa vekili de ifsâdât-ı mütemâdiyede sa'yden geri durmadığına nazaran suret-i halli ma'rûzdur. Fermân.

Fî 30 Mayıs sene [1]312

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Bitlis Valisi

Ömer Sabri

**

Sadâret

Mektubî Kalemî

Numara: 41

Tarih: Gurre-i Muharrem sene 1314

1 Haziran sene 1312

Şifre

Van Vilâyeti'ne

Van'da elbise-i askeriye ile mülebbes Ermeni fedailerinin kıtâle tasaddüfleri üzerine heyecan hâsıl olup derdest olunanların üzerinde misyonerler tarafından verilmiş bir takım evrak zuhur ettiği ve bu kabîlden birçok fedailerin ihtifâ eylediği hakkındaki rivayâtın Bitlis Ermenilerince de bazı gûne te'sir gösterdiği cânib-i vilâyetden bildirilmekle muhafaza-i inzibâta son derecede ikdâm ve itina edilerek ahvâl-i gayr-ı marziyenin tahaddüs ve teves-sü'üne meydan verilmemesi ehemmiyetle tavsiye olunur.

[13 Haziran 1896]

A. MKT. MHM, 667/11

20

**HARPUT CİVARINDA PROTESTAN MİSYONERLERİN
DAĞITTIĞI YARDIMLAR SEBEBİYLE BAZI ERMENİLERİN
MEZHEP DEĞİŞTİRDİĞİ**

Amerikalı misyonerlerin Osmanlı memurlarının gözetim ve denetimi haricinde yardım dağıtmaları sonucunda Harput'ta yaşayan Gregor-yen Ermenilerden 15 kişinin Protestan mezhebine geçtiği

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 180

Tarih: 4 Haziran 1312

No:

Belgenin Konusu Sayfa

*Nev'-i Tercüme: Misyonerler tarafından tevzî' olunan
iânenen dolayı Harput civarında Protestan
mezhebini kabul eden Ermenilere dair*

*Hariciye Nezâreti'ne fî 29 Mayıs sene [18]96 tarihiyle Washington Sefâret-i
Seniyyesi'nden vârid olan 268 numaralı tahrirâtın hulâsaten tercümesidir.*

Memâlik-i Şahane'de mütemekkin Gregoryen Ermenileri'yle Protestan Ermenileri beyninde bir mukârenet-i kaviyye hâsıl olduğu cihetle Amerika misyonerlerinin bundan istifade etmek azminde olduklarını evvelce arz eylemişdim. İşbu mukârenet bundan birkaç sene mukaddem muhâlâtından ma'dûd iken geçen şehr-i Nisan'ın ilk Pazar günü Protestan Ermenileri Gregoryen Ermenileri'yle bi'l-ictimâ' icra-yı âyin etmek üzere Harput'a üç mil bu'd mesafede vâki "Mezra'a" Gregoryen kilisesine davet olunup mezkûr kilisede tarafeynden ve ez-cümle Amerikalı Barnum tarafından nutuklar irâd edilmiş ve kendilerine iâne-i nakdiye tevzî' etmelerinden dolayı tarafeynce Amerika misyonerlerine beyân-ı teşekkür edilmiş ve her iki cemaat beyninde vifâk ve ittihâd hâsıl olarak Gregoryen Ermenileri'nden on beş kişi Protestan mezhebine dahil olmuştur. Şu hâl zaten arz etmiş olduğum vechile Amerikalı misyonerlerin memurîn-i mahalliye-i Osmaniyye'nin teftiş ve nezâretleri tahtında olmayarak vilâyât-ı şahane Ermenileri'ne iânât tevzî' etmiş olmalarının netice-i tabîyesidir. Emr u fermân.

[16 Haziran 1896]

HR. SYS, 2834/61

21

**HARPUT'TAKİ BAZI ERMENİ TÜCCARLARIN AMERİKAN
OKULU'NDAN ŞİKÂyetLERİ ÜZERİNE AMERİKAN
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI'NIN KONUyla İLGİLİ
TAHKİKAT YAPACAĞINI BİLDİRDİĞİ**

Harput Amerikan Mektebi'nde misyonerlerin Ermeni çocuklarının zihinlerini bulandırarak zararlı fikirlere yönlendirdikleri konusunda Harput'taki Ermeni tüccarlar tarafından gönderilen şikâyet telgrafı üzerine Amerika Dışişleri Bakanlığı'nın, Amerikan okulu ile ilgili tahkikat yaptıracağını bildirdiği, yabancı okullar konusunun Maarif Nezâreti'ne havale edilerek bunların resmî ruhsat altına alınmasına çalışıldığı, ancak Bâbîâli ile büyükelçilikler arasındaki haberleşme

No:

Belgenin Konusu Sayfa

henüz bir netice vermediği; mahallî hükümetlerce yapılacak araştırma neticesinde okulların zararlı faaliyetlerde bulundukları tespit edildiği takdirde velilerin çocuklarını alarak kendi millet mekteplerine göndermelerinin tavsiye edilmesi

Mamuretülaziz Vilâyeti

Mektubî Kalemî

Aded

154

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Amerikalı misyonerler aleyhinde olarak Harput merkezinden fî 6 Teşrîn-i Sânî sene [1]311 tarihiyle biri makam-ı sâmi-i Sadâret-i Uzmâ'ya diğeri Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne keşide edilmiş olan iki kıt'a telgrafnâmede muharrer olup okunmamakda olan imzaların gayet açık olarak yazılması ve imza sahiblerinin derece-i ehemmiyetleri ile ne mikdar ahali tarafından tevkîl edilmiş bulunduklarının tahkik ve inbâsı hakkında şeref-vârid olan fî 13 Kânûn-ı Sânî sene [1]311 tarihli ve şifreli telgrafnâme-i âlî-i nezâret-penâhîleri üzerine mezkûr telgrafnâme kopyası Telgrafhâne'den celb ile lede't-tahkik muharrerü'l-esâmî kesânın Harput kasabasının birinci ve ikinci derecede tüccar ve mu'teberânından oldukları anlaşıldığı gibi isimleri zîri hatt-ı destleriyle⁵ Ermenice mümzâ idüğü görülmüş ve ber-mûceb-i emr u irâde mezkûr telgrafnâme sureti ve imzaları açık suretde bir varakaya yazılarak leffen takdim kılınmıştır. İmza sahiblerinin gerçi ahali tarafından vekâlet-i resmîyeleri olmadığı anlaşılıp maamâfih mezkûr telgrafnâmenin ol suretle keşide olunması merkûm misyonerler hakkında husûle gelen iğbirâr ve nefret eseri idüğü cümle-i tahkikâtdan bulunmağın ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Fî 21 Şaban sene [1]313 ve Fî 24 Kânûn-ı Sânî sene [1]311

Mamuretülaziz Valisi

⁵ Metinde "destleri de" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Rauf

**

Mamuretülaziz Vilâyeti
Mektubî Kalemî
Aded

Mâbeyn-i Hümayûn-ı Cenâb-ı Mülûkâne Başkitâbeti'ne
Cânib-i Sâmi-i Sadâret-penâhî'ye
Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne
Ermeni Patrikliği Cânib-i Vâlâsı'na

Otuz-kırk seneden beri Harput'a gelip güya insaniyete hizmet için te'sis etdikleri mekâtibde bazı Ermeni evlâdını fikren ve mesleken doğru yoldan şaşırp Devlet-i Aliyye'nin altı yüz senelik himaye-i celîlesine küfrân-ı nimet diye lanet edilecek bazı ahvâlın bir takım serseriler tarafından sudûruna sebebiyet vermiş olan Amerikalı misyonerlerin memleketimizde ikameti saadet ve selâmet-i umumiyeyi ihlâl edeceğinden ve her millet için saye-i şahanede mektebler mevcut olduğu gibi lede'l-icab yine te'sis-i mekteb hususunda onların muâvenetine ihtiyac olmadığından lutfen ve inâyeten buradan bir an evvel kaldırılmalarını istirhâm eyleriz. Fermân.

Fî 6 Teşrîn-i Sâni sene [1]311

Zulumyan Kasbar	Zulumyan Kivork	Zozyan Sahak	Tervizyan Haçer
Hanikyan Mardiros	Tarakçıyan Agop	Minasyan Serkis	Gölcüklüyan Kocabaş
Varikyan Serkis	Tüfenkçıyan Nişan	Filibosyan Ohannes	Tüfenkçıyan Artin
Eğyayan Karabet	İstanbuluyan Hamparsum	Nalbandyan Manuk	Numan Damadı İlya
Martatayan (?) Kirkor	Zartaryan Rupen	Dikiciyan Kirkor	Varikyan Agop
Gölcüklüyan Arakil	Barsamyany Melkon	Dir Bağdasaryan Karabet	Karasofu Mahallesi

No:

Belgenin Konusu Sayfa

			Kocabaşı Vekili
Kostayan Kirkor	Mazgirdlioğlu Mıgırdıç	Hamparsum oğlu Mıgırdıç	Cenevizyan Agop
Seviyan Asador	Aleksan Tasizâde	İstolos veled-i İlya	Barsamyan Bağdasar
Haci Kirkoryan Norsis	Caferyan Bogos	Barsam oğlu Artin	Barsam oğlu Serkis
Kocabaşı Barsum	Supik oğlu Kirkor	Demirci Simon oğlu Espan	İrmo oğlu Artin
Şemsili Agop	Kalpakyen Bogos	Tomcanyan oğlu Bedros	Kuyumcuyan Mardiros
Tutyen Mıgırdıç	Kuyumcu Kubik oğlu Karabet	Mansur oğlu Manuk	Beziryen Agop
Mağdisi Ohan oğlu İstapan	Çukalyan Mihail	Kalenci Karabet oğlu Artin	Mağdisi Karabet oğlu Soğman
Küçük oğlu Bedros	Manukyan Sahak	Kasab oğlu Bağdasar	Yorgancı Artin
Terzi Karabet	Tevriz Agop	Etmekçi oğlu Kirkor	

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

Hariciye Nezâreti'ne fî 8 Nisan sene [18]96 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 190 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Harput Ermenileri'nden bazıları tarafından şehir-i mezkûrda mütemekkin Amerika misyonerleri aleyhine şikâyeti hâvî takdim kılınan bir telgrafnâme fî 24 Mart sene [18]96 tarihli ve kırk numaralı tahrirât-ı âsafâneleriyle irsâl buyurulmuş idi. Telgrafnâme-i mezkûru sureti melfûf takrîr ile Hariciye nâzırına tebliğ etdim. Mezkûr telgrafnâmenin bir suretini Amerika gazetelerine resmen tebliğ me'zûn olup olmadığının iş'âr buyurulmasını rica ederim. Şimdiye kadar sefâret-i seniyye cânibinden Amerika matbûâtına vuku bulan tebligât yalnızca tebaa-i şahaneye müte'allik idi. Mâru'z-zikr şikâyet ise Ame-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

rika tebaası aleyhine vuku bulmuş olmakla bu şikâyeti Amerika gazetelerine tebliğ edecek olur isek düvel-i ecnebiye süferâsından birinin nezdinde ikamet ettiği hükûmetin tebaasına isnâd olunan ef'âl ve harekâtı ta'rîz için matbûât-ı mahalliyeye müracaat salâhiyetini haiz olamayacağı Hariciye Nezâreti tarafından bendenize beyân olunabilir. Gazetelere bu yolda vuku bulan müracaat Washington'da pek vahim hâdisât-ı siyasiye zuhuruna sebebiyet vermiş idi. Zann-ı acizâneme göre sefâret-i seniyyenin ancak Hariciye Nezâreti'ne müracaat edebileceği ahvâlde Amerika tebaasına müte'allik hususâtı halka karşı neşr için eslem tarîk Dersaâdet'de bazı telgraf şirketlerine müracaat etmekden ibaretdir. Bu şirketler, tarafımızdan verilecek evrak üzerine derhal Amerika'ya telgraf keşide edecekleri gibi bunlar tarafından vuku bulacak iş'ârâtın daha ziyade te'siri görüleceği meczûmdur. Zât-ı âsafânelerine mukaddemâ ber-tafsil arz eylediğim vechile mezkûr şirketlere her vakit müracaatın bizce nef' ü fâideyi müstelzim olacağı itikadındayım. Zira işâ'ası arzu olunan malumât bu şirketler vasıtasıyla derhal dünyanın her tarafına münteşir olur. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Amerika Hariciye Nezâreti'ne fî 8 Nisan sene [18]96 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi tarafından irsâl kılınan melfûf takrîrin tercümesidir.

Misyonerlerin Harput'da ikametlerinden dolayı şikâyeti hâvî şehir-i mezkûr Ermeni mu'teberân-ı tüccarından bazıları tarafından Bâbîâlî'ye takdim kılınan telgrafnâmenin sureti Nezâret-i Hariciye cânibinden sefâret-i seniyyeye tebliğ kılınmış olmakla telgrafnâme-i mezkûrun tercümesi leffen taraf-ı asîlânelerine irsâl kılındı. Beyân-ı hâl ibrâz-ı me'ser-i ihtirâmkârîye zerî'a ittihâz kılındı.

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

Hariciye Nezâreti'ne fî 19 Nisan sene [18]96 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 213 numaralı tahrirâtın hulâsaten tercümesidir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Harput'daki misyonerler hakkında bazı Ermeniler tarafından vuku bulan şikâyeteye dair Hariciye nâzırına irsâl ettiğim takrîr ile müşârunileyh tarafından cevaben gönderilen notanın suretleri şehir-i hâlin sekizi tarihli ve yüz doksan numaralı tahrirât-ı acizâneme zeyl olmak üzere leffen takdim kılındı. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Washington Sefâret-i Seniyyesi'ne fî 15 Nisan sene [18]96 tarihiyle Amerika Hariciye Nezâreti'nden irsâl olunan notanın hulâsaten tercümesidir.

Harput'da ecnebi misyonerleri bulunmasından ve bunların orada bazı mekâtib te'sis ve idare etmelerinden dolayı şikâyeti mutazammın Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Cenâb-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesi ile zât-ı sâmi-i Sadâret-pennâhî'ye ve Hariciye nâzırı devletli paşa hazretlerine ve Ermeni Patriği'ne bilâ-tarih takdim olunan telgrafnâmenin suretini hâvî fî 8 Nisan sene [18]96 tarihli ve on yedi numaralı takrîr-i sefirâneleri ahz olundu. Telgrafnâme-i mezkûrda misyonerler aleyhine bast u temhîd olunan ithamât-ı vâhiyenin bühtân ve iftiradan ibaret idüğü zannına mahal olduğundan Amerika Hükûmeti ithamât-ı mezkûrenin derece-i sıhhatini anlamak için tahkikât icra eleyecektir. Beyân-ı hâl tecdîd-i müvâlât-ı ihtirâmkârîye vesile ittihâz kılındı.

Amerika Hariciye Nezâreti'ne fî 17 Nisan sene [18]96 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden irsâl olunan takrîrin tercümesidir.

Şehir-i hâlin on beşi tarihli notanız ahz olundu. Misyonerlere bi'l-iltizâm iftira eden kesânın kimler olduğunu bilmediğimi itiraf eder isem de şurasını te'min edebilirim ki bu gibi şikâyetnâmelerin Bâbıâli'nin mukarrerâtı üzerine hiçbir te'siri olamaz. Memâlik-i Şahane'de birçok misyonerlerin bulunması ve bunların memâlik-i sairede emsali nâ-mesbûk bir suretde istihsâl-i muvaffakiyet etmeleri Memâlik-i Şahane'de nâil-i müsaadât olduklarını isbat eder. Bin sekiz yüz doksan dört senesi Teşrîn-i Evveli'nden beri bu bâbda Hariciye Nezâreti'ne irsâl ettiğim ve zât-ı asîlânelerinin karfben neşredilecek olan Kırmızı Kitab'a derc etdirecekleri ümidinde bulunduğum tekâfirde bu misyonerlerden bazılarının cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den haklarında izhâr olunan emniyet ve itimada ne vechile mukabele eyledikleri mezkûrdur. Her ne hâl ise hükûmet-i metbû'am bir takım teshîlât ve hukuka mazhar olan ecnebilere

No:

Belgenin Konusu Sayfa

karşı vuku bulan ithamâta nazar-ı bî-tarafâne ile bakmaktadır. Beyân-ı hâl tecdîd-i te'minât-ı ihtirâm-kârîye zerî'a ittihâz kılındı.

**

Nezâret-i Maârif-i Umumiye

Mektubî Kalemi

Numara

Umûmî: 13475

Hususî: 71

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Amerikalı misyonerlerin Harput'da te'sis etdikleri mekâtibde Ermeni evlâdını fikren ve mesleken tarîk-ı sadakatden çıkarılıp efkâr-ı muzırraya sevk etmekde oldukları beyânıyla şikâyeti hâvî tüccar-ı mahalliyyeden bir telgrafnâme alınmış ve misyoner mekteblerinin efkâr-ı tâlibîne ilkâ eylediği sû-i te'sirâtıdan dolayı tedâbîr-i mâni'a tayin ve ittihâzı lâzım geleceği Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden bâ-tezkire bildirilmiş olduğu beyân-ı âlîsiyle bu bâbdaki mütâlaa-i acizânemin inbâsını âmir olan 22 Mayıs sene [1]312 tarih ve seksen beş numaralı tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri Mekâtib-i Gayr-ı Müslime ve Ecnebiye Müfettişliği'ne lede'l-havale Amerika misyonerleri Memâlik-i Mahrûse-i Şahane'nin ekser mevâki'inde mekteb küşâdıyla tebaa-i şahaneden olan etfâlin efkârını tesmîm edecek tedrisât-ı muzırrada bulundukları öteden beri görülüp işidilmekde bulunmuş ve vaktiyle bulundukları mahaller hükûmetinin müsâmahâtıyla küşâd olunan mekâtib-i mezkûrenin sedd ü bendi bazı mehâzîr-i siyasiyeyi dâ'î olup mekâtib-i mezkûrenin hâliyle ibkâsı dahi mülken bâ'is-i mazarrât idüğünden ne siyasete dokunur bir mesele hudûs etdirilmemek ve ne de mazarrât-ı mezkûrenin devamına meydan verilmemek üzere şeref-ta'alluk eden irâde-i seniyye-i hazret-i Padişahî'ye tevîk-i hareketle gerek mekâtib-i mebhûsenin gerek diğer mekâtib-i ecnebiyenin ruhsat-ı resmiyeye rabtına teşebbüs olunmuş ise de bu bâbda Bâbîâli ile sefârât-ı ecnebiye arasında cereyân eden muhaberât henüz bir netice-i kat'iyeye iktirân edememiş ve ahîren makam-ı sâmi-i fahîmânelerinden şeref-vârid olan 12 Şubat sene [1]310 tarih ve kırk dokuz numaralı tezkirede ba'demâ Bâbîâli'ye müracaatla istihsâl-i re'y olunmadıkça mekâtib-i ecnebi-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

ye hakkında bir gûne icraât ve teşebbüsâtta bulunulmaması iş'âr buyurulmuş ve mekâtib-i mezkûre ruhsat-ı resmiyeye rabt olunup da umûr-ı dahiliyelerinden ve tedrisât-ı vâkı'alarından malumât alınmadıkça ilkâat ve telkinât-ı muzıralarına dair nezâret-i acizîce tedâbîr-i mâni'a ittihâzı gayr-ı kâbil görülmüş olup ancak hükûmet-i mahalliyyece üslub-ı hakîmâne ile teftişât ve tahkikât-ı mukteziye ifa edilerek o makûle ahvâl ve akvâl-i muzırının cereyân etmekde olduğu anlaşıldığı hâlde men'î ve etfâl-i merkûmenin mekâtib-i mezkûreden bi'l-ihrac kendi mekâtib-i milliyelerine nakli hakkında velilerine icabına göre resmen veya min-gayrı resmin vesâyâ-yı lâzime ve münasibe icrası ve ber-vech-i ma'rûz mekâtib-i ecnebiyyeye dair verilecek kararın bir an evvel neticelendirilmesi vakt ü zamana muvâfık ve münasib olacağının cevaben arz u iş'ârı ifade olunmuş ve bu da muktezâ-yı maslahata muvâfık ise de icra-yı icabı re'y-i rezîn ve irâde-i aliyye-i hidiv-i efhamîlerine vâbeste bulunmuş olmağın ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 22 Muharrem sene [1]314 ve fi 22 Haziran sene [1]312 / [4 Temmuz 1896]

Maârif-i Umumiye Nâzırı

Zühdü

A. MKT. MHM, 702/19

22

WASHINGTON POST GAZETESİNİN ERMENİ MESELESİ
HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜ

Bir İngiliz memurun Ermeni Meselesi'ni tahrik için Amerika'ya geleceğini haber alan *Washington Post* gazetesinin 24 Haziran 1896 tarihli nüshasında Ermeni Meselesi'nde en büyük sorumluluğun İngiltere'ye ait olduğuna ilişkin bir yazı yayınlandığı

Bâb-ı Âlî

Nezâret-i Umûr-ı Hariciye

Tercüme Odası

Aded

Hariciye Nezâreti'ne fi 24 Haziran sene [18]96 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 302 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Washington Post gazetesinin Memâlik-i Şahane'ye men'-i idhaline dair fî 11 Haziran sene [18]96 tarihli ve iki yüz doksan yedi numaralı tahrirât-ı acizânem mündericâtını te'yid eder ve muallim Beet'in memuriyetini takbîhan mezkûr gazete tarafından neşrolunan bir bendin hulâsasını leffen takdim eylerim. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Melfûfun tercümesidir.

Washington Post gazetesi fî 24 Haziran sene [18]96 tarihli nüshasında Amerika'ya gelen bir İngiliz memurundan bahis ile demişdir ki: "Ermeni Me-selesi'ni tahrik için İngiltere'den Amerika'ya bir memur geleceğini istihbâr etdik. Buna hiçbir mana veremiyoruz. Vuku bulan fenalıkların mes'uliyeti İngiltere'ye aiddir. Dermiyân eylediği metâlibin Hükûmet-i Seniyye tarafından reddolunması üzerine kemâl-i zilletle geriye çekilerek himayesini deruhde ettiği Ermenilerin dûcâr-ı nehb ü gâret ve kıtâl olmalarına meydan veren İngiltere değil midir? İngiliz donanmasının Dersaâdet'e karîb olan mahallerden tebâ'üd ettiği ve Londra Kabinetosu'na Devlet-i Aliyye'nin umûr-ı dahi-lyesine müdahale etmemesi lüzumu ihtar olunduğu günden beri Anadolu-i Şahane'de iğtişâsât ve kıtâl îkâ' edildiği rivayâtı dahi azalarak bu gibi fenalıklar vuku'u artık işidilmemiştir. El-yevm İngiltere dolab-ı fesadını Girid'e nakletmiş ve Ermeniler ise ilkâât ve tesvîlâtdan kurtulmuş olduğundan dûcâr-ı mezâlim ve ta'addiyât olmuyorlar. İngilizlerin delegeşi mes'uliyeti hükûmet-i metbû'asına aid olan harekât-ı vahşiyâneden dolayı Amerika ahalisini iğzâba kalkışacak olur ise pek de muvaffak olamayacaktır."

[13 Temmuz 1896]

HR. SYS, 65/64

23

**AMERİKA'DA ANADOLU ERMENİLERİ İÇİN TOPLANAN
YARDIMLARIN OSMANLI MEMURLARININ GÖZETİMİNDE
DAĞITILMASI**

Amerikan misyonerlerinin Anadolu Ermenileri için toplanan yardımları Osmanlı memurlarının gözetimi dışında dağıttıklarını gazetelerde ilan etmeleri üzerine Babıali'nin Salib-i Ahmer Cemiyeti'nin başkan ve üyelerine karşı izleyeceği tutumu belirlemesinin ve Ermeni-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

lere yardım edenleri sadece Osmanlı Hükümeti'nin denetleyebileceğini bildirmesinin gerekli olduğu

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 50

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Ermenilere iâne tevzî' eylemek üzere tarafından birini intihâb eylemesine ve ol bâbdaki teşebbüsât-ı musırrânesine mebnî Amerika sefirine Hükümet-i Seniyyece müsaade buyurulduğu ve mûmâileyhin de Salîb-i Ahmer Cemiyeti reisini intihâb eylemesi melhûz idüğü hakkında Amerika gazeteleri tarafından neşrolunan havâdisin tekzibi zımnında Washington sefiri beyefendi hazretlerinin taleb-i malumât eylemesine mebnî sefir-i mûmâileyh tarafından öyle bir teşebbüs-i musırrâne bulundurulmadığı ve işin Bâbıâlice derdest-i tezekkür olup neticesinin bildirileceği hakkında mesbûk olan iş'âra cevaben bazı ifadâtı hâvî mîr-i müşârunileyhden alınan tahrirâtın tercümesi 16 N. sene [1]313 tarihli tezkire-i çâkerî ile takdim kılınmış idi. Matbûâtın Hükümet-i Seniyye hakkındaki zebân-dırâzâne neşriyâtına Amerika halkınca ihale-i sem'-i itimad ve itibar edilmemesi için bu bâbda ittihâz olunacak kararda hâl ve mevkiimizin sarâhaten tayini fâideli olacağına dair mîr-i müşârunileyhden bu kere vârid olan 6 Şubat sene [18]96 tarihli ve seksen altı numaralı tahrirâtın tercümesi dahi leffen arz ve tesyîr olunmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 4 Şevval sene [1]313 ve fî 7 Mart sene [1]312

Hariciye Nâzırı
Tevfik

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Hariciye Nezâreti'ne fî 6 Şubat sene [18]96 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 86 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Amerika'da cem' edilen iânâtın vilâyât-ı şahanede mütemekkin Ermenilere suret-i tevzî'ine dair cânib-i Bâbîâlî'den ittihâz buyurulan kararın taraf-ı acizâneme tebliğini rica eylerim. Zaten husus-ı mezkûr mevki'-i müzâkereye konulduktan sonra karar-ı mebhûsün taraf-ı acizânemden dahi bir beyânnâme-i resmî ile Amerika ahalisine tebliğ edilmek üzere bendenize tebliğ buyurulacağı fî 27 Kânûn-ı Sânî sene [18]96 tarihli ve on yedi numaralı telgrafnâme-i âlî-i âsafânelerinde ifade buyurulmuş idi. Matbûâtın şân-ı Saltanat-ı Seniyye'ye zebân-dırâzâne vâki olan neşriyâtına Amerika halkınca ihale-i sem'i itimad ve itibar edilmemesi için karar-ı mezbûrda hâl ve mevkiimizin sarâhaten tayinini fâideden addederim. Emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 129

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Amerika'da cem' olunan iânât-ı nakdiyeyi Amerikalı misyonerlerin Ermenilere tevzî' etmeleri Hükûmet-i Seniyyece taht-ı memnû'iyete alınıp alınmadığı Amerika Hariciye nâzırı tarafından istifsâr edilmesi üzerine ne yolda cevap verildiğini ve bazı ifadâtı hâvî Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden meb'ûs tahrirât tercümesinin takdimiyle memâlik-i ecnebiyede iâne komiteleri tarafından toplanan akçelerin bu komitelerin adamları vasıtasıyla tevzî'ine Hükûmet-i Seniyye cânibinden asla müsaade olunamayıp cânib-i seniyyül-cevânib-i hazret-i Şehriyârî'den ihsân buyurulan iânâtı muhtacîne li-eclî't-tevzî' İslâm ve Hıristiyan mu'teberânından mahallerinde teşekkül eden komisyonlar ma'rifetiyle taksimine muvâfakat olunmuş olduğu beyânıyla Amerika'da toplanan iânâtın dahi zikrolunan komisyonlar ma'rifetiyle tevzî'ine bir şey denmeyeceğinin nâzır-ı mûmâileyhe tebliği cevaben tavsiye

No:

Belgenin Konusu Sayfa

edildiği 22 Ş. sene [1]313 tarihli tezkire-i çâkerîyle arz ve izbâr edildiği gibi Ermenilere iâne tevzî' etmek üzere tarafından birini intihâb eylemesi hakkındaki teşebbüsât-ı musırrası üzerine Hükûmet-i Seniyyece Amerika sefirine müsaade buyurulmasıyla mûmâileyhin Salîb-i Ahmer Cemiyeti reisini intihâb etmesi melhûz idüğü Amerika gazetelerinde görüldüğü beyânıyla sefâret-i müşârunileyhâdan telgrafla taleb-i talimât edilmesine mebnî sefir-i mûmâileyh tarafından öyle ısrar vuku'unun aslı olmayıp işin Bâbîâlice derdest-i tezekkür idüğü ve neticesinin bildirileceği sefâret-i müşârunileyhâya izbâr kılınmış idi. Memâlik-i Şahane'de mütemekkin Amerika misyonerlerinin memurîn-i Osmanıyye tarafından nezâret edilmeksizin Ermenilere iânât tevzî' etdikleri-[ni] gazeteler vasıtasıyla açıktan açığa ilân eylediklerinden ve kendisine bir gûne iş'âr vuku bulmadığından bahisle bazı ifadâtı ve iânâtın şimdiki usul-i tevzî' ile bu bâbda cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den ittihâz buyurulan karar-ı kat'înin telgrafla izbârı lüzumunu müş'ir sefir saadetli bey hazretlerinden bu kere ahz olunan 12 Şubat sene [18]96 tarihli ve doksan dokuz numaralı tahrirâtın hulâsaten tercümesi dahi leffen arz ve tesyîr olunmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 9 Şevval sene 1313 ve fi 12 Mart sene [1]312

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Bâb-ı Âlî

Nezâret-i Umûr-ı Hariciye

Tercüme Odası

Hariciye Nezâreti'ne fi 12 Şubat sene [18]96 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyes'inden vârid olan 99 numaralı tahrirâtın hulâsaten tercümesidir.

Amerika'da cem' edilen iânâtın mu'teberân-ı ahali-i Müslime ve gayr-ı müslimeden mürekkeb bir komisyon vasıtasıyla Ermenilere tevzî'ine cânib-i Bâbîâli'den muvâfakat buyurulacağını Hariciye nâzırına tebliğ etmekliğim fi 27 Kânûn-ı Sâni sene [18]96 tarihli ve on altı numaralı tahrirât-ı aliyye-i âsa-fâneleriyle emir buyurulmuş idi. Maamâfih tahrirât-ı mezkûrenin vürûdundan

No:

Belgenin Konusu Sayfa

beri Memâlik-i Şahane'de mütemekkin Amerika misyonerleri iânâtı memurîn-i Osmaniyye tarafından asla nezâret edilmeksizin Ermenilere tevzî' etdiklerini gazeteler vasıtasıyla açıktan açığa ilân eylemişlerdir. Bundan başka iânâtın Amerika Salîb-i Ahmer Cemiyeti vekilleri vasıtasıyla suret-i tevzî'ine dair cânib-i Bâbîâlî'den henüz bir karar ittihâz buyurulmadığı gibi karar-ı mezkûrun ittihâz olunur olunmaz taraf-ı acizâneme tebliğ kılınacağı fî 27 Kânûn-ı Sâni sene [18]96 tarihli ve on yedi numaralı telgrafnâme-i aliyye-i âsafâneleriyle iş'âr buyurulmuş idi. Binâenaleyh haiz-i ehemmiyet olan madde-i mezkûr hakkında taraf-ı âsafânelerinden talimât-ı cedîde almazdan evvel Mösyö Olney'e hiçbir tebligât icra etmemekliği muvâfık-ı maslahat addeyledim. Binâenaleyh Bâbîâlî Salîb-i Ahmer Cemiyeti vekillerine karşı ittihâz buyuracağı meslek-i hareketi henüz kararlaştırmamış ve diğer taraftan Amerika misyonerleri tarafından beyân olunduğu vechile cemiyet-i mezkûrenin vekilleri vasıtasıyla iânâtın tevzî'ine müsaade buyurmuş ise iânâtın şimdiki usul-i tevzî'inin ve bu bâbda cânib-i Bâbîâlî'den ittihâz buyurulan karar-ı kat'înin bendenize bâ-telgraf iş'ârını rica eylerim. Emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

**

Sadâret Mektubî Kalemi

Numara: 50

10 L. sene [1]313 - 13 Mart sene [1]312

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Amerika'da cem' edilen iânâtın vilâyât-ı şahanede mütemekkin Ermenilere suret-i tevzî'ine dair ittihâz edilecek kararın kendisine tebliği lüzumuna ve matbûâtın şân-ı Saltanat-ı Seniyye'ye zebân-dırâzâne vâki olan neşriyâtına Amerika halkınca ihale-i sem'-i itimad ve itibar edilmemesi için karar-ı mezbûrda hâl ve mevkiimizin sarâhaten tayini ifadesine dair Washington Seffâret-i Seniyyesi tahrirâtının leffiyle vârid olan 4 Şevval sene [1]313 tarihli ve 50 numaralı tezkire-i devletleri mütâlâa-güzâr-ı senâverî oldu. Emr-i tevzî'in vasıta-i hükûmete tevdi'i hakkında bâ-irâde-i seniyye-i Hilâfet-penâhî ahîren ittihâz edilen karar 9 Şevval sene [1]313 tarihinde savb-ı devletlerine ve Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne tebliğ kılınmış olmakla ona göre iktizâsının ifasına himmet.

**

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Sadâret Mektubî Kalemi

Numara: 129

13 Şevval sene [1]313 - 16 Mart sene [1]312

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Amerika misyonerlerinin memurîn-i Osmaniyye tarafından nezâret edilmeksizin Ermenilere iâne tevzî' etdiklerini gazeteler vasıtasıyla açıktan açığa ilân eylemiş ve tarafına bir gûne iş'âr vuku bulmamış olduğundan bahisle şimdiki usul-i tevzî'in ve bu bâbda Hükûmet-i Seniyyece ittihâz buyurulan karar-ı kat'înin telgrafla iş'ârı lüzumuna dair Washington Sefâret-i Seniyyesi tahrirâtının hulâsaten tercümesinin leffîyle vârid olan 9 Şevval sene [1]313 tarihli ve 129 numaralı tezkire-i devletleri mütâlâa-güzâr-ı senâverî oldu. Emr-i tevzî'in vasıta-i hükûmete tevdî'i hakkında Encümen-i Mahsus-ı Vükelâ kararıyla bi'l-istîzân şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî tarih-i mezkûrda nezâret-i celîlelerine tebliğ edilmiş olmakla mantûk-ı münîfine tevfiikan icabının icrasına himmet buyurulması siyâkında tezkire.

**

Bâb-ı Âlî

Daire-i Hariciye

Mektubî Kalemi

Aded: 1593

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Miss Barton'ın keyfe mâ-yeşâ iâne tevzî' eylemesi için cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den kendisine teshîlât-ı mümkün irâe buyurulmasından dolayı izhâr-ı memnuniyet eylemekde ise de Memâlik-i Şahane'de mütemekkin Ermenilere tevzî' edilmekde bulunan akçenin suret-i tedariki ve mezbûrenin Ermeniler hakkında mezâlim vuku'unu beyân etmekde olması asla mûcib-i hoşnudî olamayacağını ve Ermenilere ifa-yı muâvenet eden mezbûre ile Amerika misyonerleri olup bunların hâmî-i yegânesi Hükûmet-i Seniyye idüğünü herkese karşı irâe ve isbat edecek bir plan tertibi ile mevki'-i icraya vaz'ı münasib olacağını ve bazı ifadâtı mutazammın Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden ahz olunan 9 Haziran sene [18]96 tarihli ve iki yüz seksen beş numaralı tahrirât-ı hususiyenin hulâsaten tercümesi leffen takdim kılınmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Fî 22 Muharrem sene 1314 ve fî 22 Haziran sene 1312

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Bâb-ı Âlî

Nezâret-i Umûr-ı Hariciye

Tercüme Odası

Aded

*Hariciye Nezâreti'ne fî 9 Haziran sene [18]96
tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan
285 numaralı tahrirât-ı hususiyenin hulâsaten tercümesidir.*

Miss Barton hakkında bir gûne husumet-i şahsiyem olmadığı gibi muhtacîne iâne tevzî' edilmesine de muhalif bulunmayıp fakat mezbûre tarafından vilâyât-ı şahanede mütemekkin Ermenilere tevzî' edilmekde bulunan akçenin mücerred düşmanlarımız tarafından i'tâ kılınmakda olmasına mu'teriz bulunduğumu evvelce bi'd-defaât arz eylemiş idim. Bir de Miss Barton keyfe mâ-yeşâ iâne tevzî' eylemesi için cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den kendisine teshîlât-ı mümkün irâe buyurulmasından dolayı izhâr-ı memnuniyet ile Hükûmet-i Seniyye'yi medh ü senâ ediyor ise de mârru'z-zikr akçenin suret-i tedariki ve mezbûrenin Ermeniler hakkında Türklere azv-i mezâlîm etmekde olması Hükûmet-i Seniyyece asla mûcib-i hoşnudî olmayacağı itikadındayım. Ermenilere ifa-yı muâvenet eden Miss Barton ile Amerika misyonerleri olup bunların hâmî-i yegânesi Hükûmet-i Seniyye idüğünü ahalimiz ile beraber herkese karşı irâe ve isbat edecek bir plan tertibi ile mevki'-i icraya vaz'ını Bâbîâlî'ye tavsiye edişim dahi mârru'z-zikr mülâhazâtdan münba'is idi. Aksi takdirde Ermenilerin birçoğu ecnebilerin himayesi sayesinde muhafaza olundukları zann ü zehâbında bulunacak ve bu ise Gregoryen Ermenileri'nin Protestan Ermenileri'yle birleşmelerini ve Gregoryenlerden birçoğunun Protestanlığı kabul etmelerini istilzâm eyleyecektir. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

**

Sadâret

Mektubî Kalemi

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Numara: 1593

Tarih: 27 M. sene [1]314

27 Haziran sene [1]312

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Miss Barton'ın Ermenilere tevzî' eylemekde olduğu akçenin suret-i tedariki ve Ermeniler hakkında mezâlim vuku'unu beyân etmekde olması asla mûcib-i hoşnudî olamayacağından bahisle Ermenilerin hâmî-i yegânesi Hükûmet-i Seniyye bulunduğunu herkese karşı irâe ve isbat edecek bir plan tertib edilerek mevki'-i icraya vaz'ı lüzumunu ve bazı ifadâtı mutazammın Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden bi'l-vürûd hulâsaten tercümesi 22 Muharrem sene [1]314 tarihli ve 1593 numaralı tezkire-i devletlerine melfûf tahrirât-ı hususiyenin mündericâtı hakkında nezâret-i celîlelerince vâki olacak mütâlaanın dahi iş'ârına himmet buyurulması siyâkında tezkire.

**

Bâb-ı Âlî

Daire-i Hariciye

Mektubî Kalemi

Aded: 1800

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Miss Barton'ın Ermenilere tevzî' etmekde olduğu akçenin suret-i tedariki ve Ermeniler hakkında mezâlim vuku'unu beyân etmekde olması asla mûcib-i hoşnudî olamayacağından bahisle Ermenilerin yegâne hâmîsi Hükûmet-i Seniyye bulunduğunu herkese karşı irâe ve isbat edecek bir plan tertib edilerek mevki'-i icraya vaz'ı lüzumunu mutazammın Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden bi'l-vürûd tercümesi huzur-ı sâmi-i Sadâret-penâhîleri'ne takdim olunan tahrirât-ı hususiyenin mündericâtı hakkındaki mütâlaanın dahi arz u iş'ârı ifadesini şâmil resîde-i dest-i tekrîm olan 27 Muharrem sene [1]314 tarihli ve altı yüz altmış sekiz numaralı tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri mütâlaa-güzâr-ı çâkerî olmuş ve mûmâileyhânın Amerika gazeteleri vasıtasıyla bu yolda vuku bulduğu beyân olunan neşriyâtının buraya iş'ârıyla talimâtı intizâr edilecek yerde bunların mukabeleten makalât-ı münasibe tan-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

zimiyle mezkûr gazeteler vasıtasıyla reddedilerek izâle-i te'sirâtına mübâderet edilmesi sefâret-i müşârunileyhâya aid vezâif-i mühimme cümlesinden bulunduğu cihetle ol bâbda sefâret-i seniyyeye tebligât-ı lâzıme icrası derdest bulunduğu gibi mûmâileyhânın bu vadide iş'ârâtda bulunduğu mukaddemce dahi istihbâr olunması üzerine Amerika Sefâreti'ne tebligât-ı mukteziye icra olundukda Hükûmet-i Seniyye aleyhine hiçbir şey yazmayıp yalnız iânâtın tezyîd ve Amerikalıların hissiyât-ı fütüvvetkârânesini tahrik için bilâ-tefrîk-i cins ve mezheb Anadolu ahalisinin dûçâr-ı zaruret oldukları zemininde malumât i'tâ eylediği ifade ve ol bâbdaki mekâtîbden bazıları irâe olunmuş ve mûmâileyhânın Anadolu'ya göndermiş olduğu adamların Dersaadet'e avdet eyledikleri cihetle kendisinin dahi müteheyi'-i avdet bulunduğu ilâve kılınmış olmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 9 Safer sene 1314 ve fî 8 Temmuz sene 1312 / [20 Temmuz 1896]

Hariciye Nâzırı

Tevfik

A. MKT. MHM, 688/10

24

**BITLİS HADİSESİ'NDE ROLÜ BULUNAN AMERİKALI
MİSYONER GEORGE KNAPP'IN İSTANBUL'DA
YARGILANACAĞI**

Bitlis Hadisesi'nde rolü olduğu için tutuklanan Amerikalı Misyoner George Knapp'ın Amerika Elçiliği'nin ısrarı üzerine yargılanmak üzere zabıta eşliğinde İstanbul'a gönderileceği / Amerikan misyonerlerinin İngilizler tarafından toplanan yardımı Bitlis'te gizlice dağıtmaya başladıkları

Adliye ve Mezâhib Nezâreti

Umûr-ı Cezaiye Müdürlüğü

785

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhi'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Bitlis Hâdise-i malumesinden dolayı maznûn ve mevkûf olan Ermenilerin muharrik ve müşevviki bulunan Protestan milletinden Bitlis'de mukim

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Amerikalı Mister George Knapp⁶ hakkında verilen celb müzekkiresi üzerine vilâyetçe Bâbîâlî'den istîzân-ı muamele edilmiş olduğundan ve merkûm hakkındaki davanın diğerlerinden tefrîki kanunen mümkün olmadıktan başka orada dokuz saat mesafede konsolos dahi bulunmadığından ve merkûmun mütemâdiyen icra-yı mefsedetden geri durmamakda idüğünden bahisle icra-yı icabı ifadesini hâvî Bitlis Mahkeme-i İstînâfiyesi Müdde'î-i Umumîliği'nden vârid olan 17 Kânûn-ı Sânî sene [1]311 tarihli şifre telgrafnâmenin halli sureti manzûr-ı sâmi-i Sadâret-penâhîleri buyurulmak üzere leffen takdim kılınmış olmağın ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Fî 19 Şaban sene 1313 ve fî 22 Kânûn-ı Sânî sene 1311

Adliye Nâzırı
Abdurrahman

**

Şifre

Bitlis İstînâf Müdde'î-i Umumîsi'nden fî 17 Kânûn-ı Sânî sene [1]311

Bitlis Hâdise-i malumesinden dolayı mevkûf ve maznûnun aleyh olan Ermeni cürm-i meşhûdunun muharrik ve müşevviki Protestan milletinden Bitlis'de mukim Amerikalı Mister George Knapp hakkında verilen celb müzekkiresi üzerine vilâyet-i celîlece Bâbîâlî cânib-i sâmi-sine bi'l-mürâca'a istîzân-ı keyfiyet olunmuş ise de henüz cevab-ı kat'î alınamayıp merbûtiyeti hasebiyle hakkındaki davanın tefrîki kanunen mümkün olmadığı gibi burada dokuz saat mesafede konsolos dahi bulunmadığından merkûm ise ile'l-ebed fesaddan geri durmamakda olup bu maddeye müte'allik tahkikât ve muamelâtın bir an evvel netice-i kanuniyeye rabtı da elzem idüğünden merkûm hakkındaki irâde-i fahîmâneleri istîzân olunur. Fermân.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
Aded

⁶ Metinde "Mesrob Dercenab" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Bitlis Vilâyeti'nden Vârid Olan Şifreli Telgraftnâme

İran'a gidecek ise de Ermeniler tarafından uğradığı iftira lekesini kaldırmadıkça gitmek istemediğini Amerika Sefâreti'nin ifadesine atfen fî 4 Kânûn-ı Sânî sene [1]311 tarihinde irâde buyurulan Amerikalı misyoner George hakkında derdest bulunan tahkikâtın ikmâl ve arz u inbâsına dair olan fî 21 Kânûn-ı Evvel sene [1]311 tarihli emr-i telgraft-i efhamî üzerine cihet-i adliye-den ale'l-usul tebliğ edilen celb müzekkiresi hükmüne itaati sefâretin emrine ta'lik suretinde muhalefet göstermiş ve kanuna karşı bu muhalefeti de hâlen ve mevki'ın mahzurdan gayr-ı sâlim hareketden bulunmuş olduğundan davet-i kanuniyeye itaati vücûbunun sefâreti vasıtasıyla kendisine müsâra'aten tebliğ ve irâde buyurulması ma'rûzdur. Fermân.

Fî 26 Kânûn-ı Sânî sene [1]311

Bitlis Valisi
Ömer

**

Sadâret Mektubî Kalemi
Numara: 4998, 255, 785
Tarih: 29 Şaban sene [1]313
1 Şubat sene [1]311

Şifre

Bitlis Vilâyeti'ne

C. 26 Kânûn-ı Sânî sene [1]311. Mister George'un Bitlis'de kalmasında mahzur ve Dersaâdet'e i'zâmında muhassenât olduğu hâlde nezdine zabtiye terfikiyle taht-ı emniyetde olarak Dersaâdet'e i'zâmı ve mûmâileyhe müte'allik evrakın dahi posta ile irsâli tavsiye olunur. Adliye ve Hariciye Nezâretlerine malumât verildi.

**

Sadâret Mektubî Kalemi
Numara: 4998, 255, 785
Tarih: 29 Şaban sene [1]313
1 Şubat sene [1]311

Tezkire

Hariciye ve Adliye Nezâret-i Celîleleri'ne

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Bitlis'de bulunan Mister George'un Dersaâdet'e celbi mukarrer olduğundan bahisle sahile kadar muhafazası için kendisine lüzumu kadar zabtiye terfiki Amerika sefiri tarafından iltimas ve buraya muvâsalatında tahkikât-ı lâzıme icra olunarak sû-i hareketi anlaşıldığı takdirde muamele-i mukteziye ifa olunacağı gibi tahkikât neticesi merkûmun velev cüz'î olsun yolsuz muamelesini işrâb eylediği suretde Bitlis'e avdetine müsaade olunmayacağı ilâve olduğu beyânıyla icra-yı icabı * hakkında vârid olan 24 Şaban sene [1]313 tarihli ve 4998 numaralı tezkire-i devletleri mütâlaa olunarak merkûmun Bitlis'de kalmasında mahzur ve Dersaâdet'e i'zâmında muhassenât olduğu hâlde nezdine zabtiye terfikiyle taht-ı emniyetde olarak yola çıkarılması telgrafla cânib-i vilâyete bildirilmiş ** ve Adliye Nezâret-i Celîlesi'ne malumât verilmiş olmakla icra-yı icabına himmet.

**

Sadâret Mektubî Kalemî

Numara: 268, 271

Tarih: 16 N. sene [1]313

18 Şubat sene [1]311

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Bitlis'de bulunup Dersaâdet'e celbi mukarrer idüğü Amerika sefiri tarafından ifade olunan Mister George'un Bitlis'de kalmasında mahzur ve Dersaâdet'e i'zâmında muhassenât olduğu hâlde nezdine jandarma terfikiyle taht-ı emniyetde olarak yola çıkarılması cânib-i vilâyete iş'âr, 29 Şaban sene [1]313 tarihli tezkire-i cevabiye ile de taraf-ı devletleriyle Adliye Nezâret-i Celîlesi'ne malumât i'tâ kılınmış idi. Merkûmun oraca kable'l-muhakeme Dersaâdet'e i'zâmında ne misillü mehâzîr melhûz bulunduğu beyânıyla buraya gönderilmesinden ise diğer mahalle kaldırılmak üzere muhakemeden vâreste tutulması hakkında vilâyetden cevaben ve iânât-ı vâride taht-ı riyâset-i vilâyetde müteşekkil komisyonun inzimâm-ı malumâtıyla dağıdılmak muktezî iken misyonerlerin suret-i hafiyyede Ermenilere iâne i'tâsına başladıklarından bahis-

* **Adliye'ye:** "...Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden bâ-tezkire bildirilmesine mebnî..."

** "...ve nezâret-i müşârunileyhâya cevaben i'tâ-yı malumât edilmiş olmakla nezâret-i celîle-i dâverîlerince dahi mahallî memurîn-i adliyesine ona göre tebligât ifasına himem-i aliyeye-i âsafâneleri derkâr buyurulmak bâbında".

No:

Belgenin Konusu Sayfa

le ol bâbda bazı ifadâtı hâvî ahîren alınan 4 ve 8 Şubat sene [1]311 tarihli iki kât'a telgrafnâme leffen irsâl-i sûy-ı sâmilîleri kılınmış ve telgrafnâme-i ahîrde dahi merkûm Mister George'un ahvâl-i gayr-ı marziyesinden bahsedilmiş olmakla iş'ârât ve muhaberât-ı vâkı'aya nazaran vâki olacak mütâlaa-i devletlerinin mezkûr telgrafnâmelerin iadesiyle beraber inbâsına himmet buyurulması siyâkında tezkire.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
Aded

Fî 4 Şubat sene [1]311 tarihinde
Bitlis Vilâyeti'nden vârid olan şifreli telgrafnâmenin suretidir.

C. fî 1 Şubat sene [1]311. İlkâât-ı fesadiyesi ve Bitlis Hâdisesi'nde İslâm'dan iki ve Hristiyan'dan on yedi ki cem'an on dokuz şahsın ihbarı ve delâil-i saire ile mütehakkık olan Mister George'un burada kalması mahzurdan sâlim olmadığı gibi Dersaâdet'e ez-her-cihet i'zâmında da mahzur vardır. Orada bura misillü ecnebilere müte'allik tahkikât ve muhakeme icabât-ı kanuniye ve uhûd ve hukuk-ı düveliye kavâ'idince cürmün menşe'i olan mahalli mahkemesine aid olduğundan hakkındaki tahkikâtın buradan nakli bazı sebûk-mağzân ve bedhâhâna karşı şahsınca ehemmiyeti ihsâs ve emsaline de cür'et ve sû-i sirayeti îrâs eder. Sâniyen muamelât-ı tahkikiyeye merbût ve müşterek olup bura mahkemesinde muhakemesi hâlinde delâil-i sairenin zuhuru dahi müsteb'ad değildir. Sâlisen yolda sû-i ilkââta imkân bulunmasa bile imal-i desâis ve mel'anet ve tertib-i mefsedetde maharetine göre Dersaâdet'de bizzat veyahud dolayısıyla etrafında dolaşacak vasıtalarla mehâfil-i müte-nevvi'ada devlet aleyhinde mugayir-i hakikat envâ'-ı kizb ve iftirayı icad [ve] ismâ' ve bir takım ecânibi tasvirât-ı fesadiye ile ikna'a çalışacağı şübhesizdir. Râbi'an hakkında ihbarâtta bulunan muhbirlerin lüzumu takdirde Dersaâdet'e gitmek istemeyenlerin azîmete icbârları hâlinde infîâl veya itmâ' ve iğfal ve ihtimal ki tağyîr-i fikr ve lisan gibi süferâ-yı düvel-i ecnebiyeye ser-rişte-i şi-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

kâyet olabilecek bir hâlde menâfi‘-i devletin ziyâ‘ını mûcibdir. Şu hâlde Dersaâdet’e i‘zâmındaki mahzur burada bulundukça tarassudât-ı lâzıme ve tahdid-i ihtilât suretiyle mahdûd kalmasına çalışılan mehâzîrden kat kat ziyadedir. Binâberîn tahkikât ve muhakeme zımında Dersaâdet’e celbinden ise bir cemîle-i afv u minnet olmak ve diğer mahalle kaldırılmak üzere muhakemeden vâreste tutulması vârid-i hâtır olmakda ise de icabı her hâlde irâde ve takdir-i âliye mütevakkıfır. Fermân.

Vali

Ömer

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
Aded

Bitlis Vilâyeti'nden vârid olan şifre telgrafnâme hallidir.

Ermeni erbâb-ı cerâiminin her tarafça ikâ‘ eyledikleri harekât-ı bâğıyâne ne gibi teşvikâtın netice-i asayış-şikenânesi olduğu Avrupa mehâfil-i siya[siye]since de tamamıyla ta‘ayyün etmiş ve Saltanat-ı Seniyye muhill-i asayış olan ef‘âl-i tahakkukkârâneyi tedâbîr-i müessire ile kâmilan ve serî‘an men‘ ü izâle ile âlemin huzur ve saadetine bu yüzden de pek büyük âsâr-ı kudret ve insaniyet göstermiş iken hayfâ ki selâmet-i umumiye ve müsâlemet-i düveliyei fark u temyiz etmeyen ve ihlâl-i asayışe bâdî olabilecek her hâli ihtiyardan vazgeçmeyenler yine ehl-i fesada kuvvet verecek fikr-i müzâhereti elden bırakmamakda bulunmuşlardır. İngilterece bura Ermenilerine edilen iânâtı hasran kendileri tevzî‘ edeceklerini buradaki misyonerler beyân ederek buraca ser-zede-i zuhur olan hâdisenin yegâne mürettib ve müsebbibi zaten bu misyonerlerden Mister George Knapp olduğunu tertibât-ı ihtilâle aid evrak ve makâsıd-ı muzırrayı teâtî ve îsâle vesâtat etmek ve müheyyicâne fikir tertib ve tasmîm ve işâ‘a eylemek ve Ermeni fedailerini katl-i nüfus gibi âlem-i medeniyeti tezelzüle uğradacak ahvâle birçok paralar va‘d ve te‘mini ile teşvik eylediği müsbet olduğu hâlde şimdi de iâne nâmı verilen komiteler mah-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

sulünden küllî mebâliğin münhasıran bu vasıta ile tevzî'i min-küllî'l-vücûh mahzuru dâ'î olmasına binâen iânât-ı vâkı'anın taht-ı riyâset-i çâkerânemde müteşekkil iâne komisyonunun malumât ve onların da huzur ve ma'rifetiyle tevzî'i hâlinde hem erbâb-ı ihtiyacât pek ziyade teşhis ve tefrîk ve hem de kaide-i mer'iyesine tevfi-k-i hareket edilmiş olacağı dermiyân olunmasına karşı Muş'daki İngiltere konsolos vekilinin hiçbir taraftan müdahale olunmamak üzere iânenin misyonerler tarafından tevzî'i için Bitlis hükûmet-i mahalliyesini protesto ve İngiltere Sefâreti'nden dahi Bâbıâli'ye o yolda tebligât icra edildiğini yazmasına cevaben alınacak emir üzerine icabına bakılacağı bildirilmiş ve emrin vürûduna intizâr lâzım gelmiş iken henüz bir gûnâ emir ve tebliğ vuku bulmaksızın misyonerler bugünlerde suret-i hafıyyede Ermenilere iâne i'tâsına başladıkları vesâit-i hususiye ile tahkik edilmiştir. Hükûmetden be-gayet hafî tutulan ve resmî malumât inzimâmından ihtirâz edilen bu iânenin men'-i tevzî'ine hükûmetin hakk u salâhiyeti derkâr ise de şu kadar ki bu hâli de ahvâl-i mâziye ile bir takım te'villerle sû-i tefsire çalışan bedhâhân-ı devlete ser-rişte-i makâl olmamak için o cihete gidilmeyerek ve ancak harekât-ı mefsedetkârâne ve ihtilâl-cûyâneyi tertib etmekle maznûn olan bir şahsın hafıyyen tevzî'ine başladığı iânenin ne bir fikir ve maksad-ı ihtilâl-cûyaneye iktirân ve bu suret bilâ-te'hir bir hâdisenin îkâ'ına erbâb-ı fesad teşvik demek olacağından bu hâlde Memâlik-i Mahrûse-i Şahane'nin asayiş-i dahilîsini yeniden ihlâl ile beraber müsâlemet-i düveliye ve emniyet-i umumiye-yi dahi kat'ıyyen rahnedâr edecek ateş-i fesad ve iğtişâsı be-tekrar şerârepâş-ı intişâr edeceğine mebnî vilâyet artık bu hâllere nazar-ı bî-kaydî ile bakamamakda ma'zûr ve hakk-ı idare-i vilâyet hususunda bundan mütevellid mes'uliyeti misyonerlere emr-i tevzî'âtı verenlere tahmîle mecbur bulunduğu ma'rûzdur. Fermân.

Fî 8 Şubat sene [1]311

Vali
Ömer

**

Sadâret
Mektubî Kalemî
Numara: 4208

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Tarih: 29 Ramazan sene [1]313

2 Mart sene [1]312

Tezkire

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Bitlis'de bulunan Mister George'un Dersaâdet'e celbi mukarrer olduğundan sahile kadar muhafazası için kendisine lüzumu mikdar zabtiye terfiki Amerika sefiri tarafından iltimas edildiğine dair vârid olan 24 Şaban sene [1]313 tarihli ve 4998 numaralı tezkire-i devletleri üzerine icra-yı icabı Adliye Nezâret-i Celîlesi'yle Bitlis Vilâyet-i Behiyyesi'ne iş'âr edilmiş ve taraf-ı devletlerine de malumât verilmiş idi. İngilterece Bitlis Ermenileri için cem' olunan iâneyi kendileri tevzî' edeceklerini Mister George dahi aralarında olduğu hâlde misyonerler tarafından beyân edilmesi ve Muş'daki İngiliz konsolos vekili dahi iânenin bilâ-müdahale merkûmlar tarafından tevzî' için hükûmeti protesto etmesi üzerine bu bâbda Bâbîâlî'den vuku bulacak iş'âra intizâr lâzım geleceği kendilerine bildirilmiş iken bugünlerde hafiyyen Ermenilere iâne tevzî'ine başladıkları ve merkûmların Bitlis'den kaldırılmalarında küllî fâide olduğu cânib-i vilâyetden re'sen ve cevaben bildirildiği ve ecnebiler tarafından cem' olunan iânât-ı nakdiyenin kendilerinin inzimâm-ı re'y ve ma'rifetleriyle tevzî'inde beis yoksa da bunun şaibe-i ifsâddan masûn bir hâlde cereyânı iktizâ edip saye-i makderet-vâye-i cenâb-ı Padişahî'de Dersaâdet'de İâne Komisyon-ı Âlîsi teşkil buyurulduğu gibi vilâyât-ı şahanede dahi vülâtın taht-ı riyâsetlerinde birer şubesi te'sis kılınmış olduğundan mârru'z-zikr iânenin dahi mahallindeki şubenin taht-ı nezâretinde bulundurulması lâzımeden bulunduğu ve misyonerlerin ittihâz ettikleri hatt-ı hareket her hâlde câlib-i nazar-ı dikkat olarak hususuyla Mister George'un ahvâl ve ef'âl-i malumesine göre muhafaza-i emn ü asayiş nokta-i nazarından Bitlis'de devam-ı ikametiyle hareketinde serbest bırakılması mahzurdan sâlim olamayacağı suret-i iş'ârâtdan istinbât edildiği beyânıyla icra-yı icabı bu kere Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden bâ-tezkire iş'âr edilmiş olmakla iktizâ-yı hâlin ifasına himmet buyurulması siyâkında tezkire.

**

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 111

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Bitlis'de bulunup Dersaâdet'e celbi mukarrer idüğü Amerika sefiri tarafından ifade edilmiş olan Mister George Knapp'ın oraca kable'l-muhakeme Dersaâdet'e i'zâmında ne misillü mehâzîr melhûz olduğu beyânıyla buraya gönderilmesinden ise diğer mahalle kaldırılmak üzere muhakemeden vâreste tutulması lüzumuna ve ifadât-ı saireye dair Bitlis Vilâyeti'nden meb'ûs telgrafnâmelerin gönderildiği gibi İngilterece Bitlis Ermenileri için cem' olunan iâneyi kendileri tevzî' edecekleri Mister George dahi aralarında olduğu hâlde misyonerler tarafından beyân olunarak Muş'daki İngiliz konsolos vekili dahi iânenin bilâ-müdahale merkûmlar tarafından tevzî'i için hükûmeti protesto etmesi üzerine Bâbiâli'den vuku bulacak iş'âra intizâr lâzım geleceği kendilerine bildirilmiş iken bugünlerde hafiyen tevzî'âta başladıkları cânib-i vilâyetden ahîren bildirildiği ve misyonerlerin hareket-i vâkı'ası câlib-i dikkat olarak hususıyla Mister George'un ahvâl ve ef'âl-i malumesine göre muhafaza-i emn ü asayiş nokta-i nazarından Bitlis'de devam-ı ikametiyle harekâtında serbest bırakılması mahzurdan sâlim olamayacağı suret-i iş'ârâtdan istinbât edildiği Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden arz ve izbâr kılındığı beyân-ı âlîsiyle icra-yı icabı ifadesini şâmil evvel ve âhir resîde-i dest-i tekrîm olan 16 ve 29 N. sene [1]313 tarihli ve bin sekiz yüz otuz iki ve yedi numaralı iki kıt'a tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri mütâlaa-güzâr-ı çâkerî oldu. Malum-ı fehâmet-melzûm-ı hidiv-i ekremîleri buyurulduğu üzere merkûm George'un Bitlis'de muhill-i asayiş harekât-ı gayr-ı marziyeye cür'et eden Ermenilerin birinci derecede müşevvik ve muharriklerinden olduğu ihbarât-ı vâkı'a ile muhakkak olarak ikmâl-i tahkikâtına cihet-i adliyece gayret edilmekte olduğu cihetle hakkında icra olunacak muamele vilâyetden telgrafla istîzân kılınmasına mebnî sebk eden emr u iş'âr-ı sâmi-i Sadâret-penâhîleri üzerine tebligât-ı mukteziye lede'l-ifa merkûmun buraya muvâsalatında icra-yı tahkikât

ve kendisi isticvâb olunarak sû-i hareketi anlaşıldığı takdirde muamele-i lâzıme icra edileceği gibi tahkikât neticesinin velev cüz'î olsun yolsuz muamelesini işrâb eylediği suretde dahi Bitlis'e avdetine müsaade olunmayacağı Amerika sefiri tarafından beyân ve ifade kılınması üzerine keyfiyet 24 Şaban sene [1]313 tarihli tezkire-i çâkerîyle arz ve izbâr edildiği gibi merkûmun bazı ahvâl-i cinâiyeden dolayı mustantık huzuruna davet olunduğu istihbâr edildiği ve bir mahkeme-i Osmaniyye'nin hakk-ı kazâsına tâbi olmasına muvâfakat olunamayacağı cihetle kendisine bu meâlde telgrafnâme gönderildiğinden ve kavânin-i Osmaniyye'ye muhalif hareketi vuku'unda Bin Sekiz Yüz Otuz Tarihli Muâhedenâme ahkâmınca ya sefâret veyahud konsülatoca te'dîbi iktizâ edeceği cihetle muâhedenâme-i mezbûrun hakk-ı kazâyâ müte'allik dördüncü maddesinin suret-i tefsiri meselesinin şu sırada ortaya çıkarılması münasib olamayacağından bahisle gerek merkûm ile ailesinin ve gerek Bitlis'den Dersaadet'e gelmek arzusunda bulunacak olan Amerikalı kadınların muhafaza-i huzur ve emniyetleri ile George aleyhindeki evrakın ba'de't-tedkik mundericâtının hükûmet-i metbû'asına tebliği zımında celbi iltimasını şâmil Amerika Sefâreti'nden bu kere verilen takrîr ile merkûm hakkında *New York Times* gazetesinin ne yolda bir bend neşretmiş olduğunu ve bu bâbda Amerika Hariciye Nezâreti'ne tebligât icrası için malumât ve tafsilât i'tâsı lüzumunu ve ol bâbda bazı ifadâtı mutazammın Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden ahz olunan tahrirâtın tercümeleri leffen takdim kılındı. Merkûmun orada devam-ı ikamet-i caiz olamayacağı evvel ve âhir vâki olan iş'ârât-ı sâmiye-i fahîmânelerinden anlaşılmış idüğüne ve ahîren daire-i nezârete gelen Amerika maslahatgüzârı dahi merkûm George'un önümüzdeki Nisan evâhîrinde Dersaadet'e celbi ile icra-yı muhakemesi mukarrer olduğu hâlde oraca tazyik edilmekde olmasından dolayı şikâyet ile tazyikât-ı vâkı'anın men'î ve merkûmun ber-mûceb-i karar Dersaadet'e azîmetine mümâna'at edilmemesi zımında evâmîr-i lâzıme i'tâsını rica etmiş olmasına nazaran sefâretin ifadât-ı mesbûka-i ma'rûzası vechile şahs-ı mezbûr hakkında tahkikât ve muamelât-ı lâzıme icra etdirilmek üzere buraya gelmesine müsaade olunması münasib gibi görünmekde ise de yine iktizâsının icra ve emr u inbâsı vâbeste-i irâde-i aliyye-i Sadâret-penâhîleri bulunmuş ve meb'ûs telgrafnâmeler iadeten arz ve tesyîr edilmiş olmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Fî 8 Şevval sene 1313 ve fî 11 Mart sene [1]312

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

*Hariciye Nezâreti'ne fî 11 Şubat sene [18]96 tarihiyle
Amerika Sefâreti'nden vârid olan 111 numaralı takrîrin tercümesidir.*

Aldığım malumâta nazaran Bitlis'de mukim Amerika tebaasından George Knapp nâm kimesne bazı ithamât-ı cinâiyeden dolayı şehir-i mezkûr mustantıkı huzurunda isbat-ı vücuda davet olunmuşdur. Merkûm George Knapp'ın bir mahkeme-i Osmaniyye'nin hakk-ı kazâsına tâbi olmasına muvâfakat etmek senâverlerince gayr-ı mümkün olduğundan kendisine bu yolda bir telgrafnâme irsâl etdim. Eğer merkûm kavânîn-i Osmaniyye'ye muhalif bir fi'l ü hareketde bulunmuş ise Bin Sekiz Yüz Otuz Tarihli Muâhedenâme'nin dördüncü maddesi ahkâmınca ya taraf-ı senâverânemden veyahud Amerika general konsolosu cânibinden te'dîb edilecektir. Ahîren Bitlis vilâyetinde ser-zede-i saha-i zuhur olan iğtişâşât-ı müteessife şehir-i mezkûrun ale'l-husus şu zamanda aleyhinde bir takım isnâdât-ı bâtıla mevcud bulunan Amerika tebaasından birinin icra-yı muhakemesine müsaid ve münasib bir mahal olmadığını gösterir. Bin Sekiz Yüz Otuz Tarihli Muâhedenâme'nin hakk-ı kazâ maddesine müte'allik dördüncü maddesinin suret-i tefsiri hakkındaki eski meselenin şu sırada ortaya çıkarılması gerek hükûmet-i metbû'anızın ve gerek Amerika Hükûmeti'nin menâfi'ine muvâfık düşmeyeceği nezd-i âlî-i âsafânelinde dahi tasdik ve teslim buyurulacağı ve bu şeyin ancak bir vakt-i münasibde tesviye-pezîr olabileceği cezm ü itikadındayım. Gerek George Knapp ile ailesinin ve gerek Bitlis'den Dersââdet'e azîmet arzusunda bulunacak Amerika kadınlarıyla çocuklarının muhafaza-i huzur ve emniyetleri esbâbının istikmâli ve bir de George Knapp aleyhindeki evrakın taraf-ı senâverâ-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

nemden tedkik edilebilmek üzere zât-ı âlî-i âsafânelerine irsâli zımnında icab edenlere evâmîr-i lâzîme i'tâ buyurulmasını rica ederim. Zira Amerika tebaasından birinin kavânîn-i Osmaniyye'ye mugayir harekâtda bulunup bulunmadığını anlayabilmesi için evrak-ı mezkûre mündericâtını hükûmet-i metbû'a ma tebliğ ve iş'âr etmek arzusundayım. Beyân-ı hâl te'kîd-i te'minât-ı ihtirâm-kârîye zerî'a ittihâz kılındı.

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

Hariciye Nezâreti'ne fî 12 Şubat sene [18]96 tarihiyle Washington
Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 101 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Bitlis'de mukim misyoner Knapp'ın Hükûmet-i Seniyye'ye karşı ifsâdât-da bulunmak töhmetiyle bir suret-i gayr-ı muhıkkada itham edildiğini mübeyyin ve Bâbiâli'nin Memâlik-i Şahane'de mukim bi'l-cümle Amerika misyonerlerini tard u ihrac arzusunda bulunacağını müeyyid olmak üzere *New York Times* gazetesi ahîren bir bend neşretmiştir. Mösyö Knapp hakkındaki hareket-i vâkı'amızı müş'ir Hariciye nâzırına bir takrîr yazabilmekliğim için misyoner-i merkûmun ahvâline müte'allik tafsilât-ı matlûbenin taraf-ı acizâneme i'tâ buyurulmasını rica eylerim. Emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

**

Sadâret Mektubî Kalemi
Numara: 111
Tarih: 13 L. sene [1]313
16 Mart sene [1]312

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Bitlis'de bulunan Mister George ile ailesinin ve Bitlis'den Dersâdet'e gelmek arzusunda bulunacak Amerikalı kadınların istihsâl-i esbâb-ı emniyetleriyle merkûm aleyhindeki evrakın ba'de'tedkik mündericâtının hükûmet-i

No:

Belgenin Konusu Sayfa

metbû'asına tebliği zımnında celbi iltimasına dair Amerika Sefâreti'nden verilen takrîr ve saire tercümelerinin gönderildiğini ve bazı ifadâtı hâvî 8 Şevval sene [1]313 tarihli ve 111 numaralı tezkire-i devletleri mütâlaa-güzâr-ı senâverî oldu. Merkûm ve emsali misyonerler hakkında Encümen-i Mahsus-ı Vükelâ kararıyla bi'l-istîzân şeref-sâdır olan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî 9 Şevval sene [1]313 tarihli tezkire ile taraf-ı devletlerine tebliğ olunduğundan ona göre vilâyetle bi'l-muhabere ifa-yı muktezâsına himmet buyrulması siyâkında tezkire

**

Adliye ve Mezâhib Nezâreti
Umûr-ı Cezaiye Müdürlüğü
397

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

1 Şubat sene [1]311 tarihli tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri cevabıdır:

Bitlis'de bulunan Amerika Devleti tebaasından Mister George'un cânib-i vilâyetden mikdar-ı kâfi jandarma terfikiyle yola çıkarıldığı vilâyet-i mezkûre mahkeme-i istînâfiyesi müdde'î-i umumîliğinden vârid olan 22 Nisan sene [1]312 tarihli tahrirât-ı cevabiyede beyân ve izbâr kılınmış olmakla ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 17 Safer sene [1]314 ve fî 16 Temmuz sene [1]312 / [28 Temmuz 1896]

Adliye Nâzırı
Abdurrahman

A. MKT. MHM, 694/5

25

**HARPUT'TA YAŞAYAN ERMENİLERDEN 15 KİŞİNİN
PROTESTANLIĞI TERCİH ETTİĞİNE İLİŞKİN
HABERLERİN ASILSIZ OLDUĞU**

Tesri-i Muamelât Komisyonu'nun yaptığı tahkikat sonucunda Harput'ta yaşayan Ermenilerden 15 kişinin Protestanlığı tercih ettiğine ilişkin haberlerin asılsız olduğunun anlaşıldığı

No:

Belgenin Konusu Sayfa

*Fî 21 Rebûlevvel sene [1]314 ve fî 18 Ağustos sene [1]312
tarihiyle Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden mevrûd tezkirenin suretidir.*

Devletli efendim hazretleri

Memâlik-i Şahane'de mütemekkin Gregoryen Ermenileri'yle Protestan Ermenileri'nin Mezra'a'da Gregoryen kilisesinde icra-yı âyin etmek üzere bi'l-ictimâ' tarafe[y]nden ve ez-cümle Amerikalı Barnum tarafından nutuklar irâd edilmiş ve kendilerine iâne-i nakdiye tevzî' etmelerinden dolayı her iki tarafça Amerika misyonerlerine beyân-ı teşekkür edilerek husûl-i ittihâd ile Gregoryen Ermenileri'nden on beş kişi Protestan mezhebine dahil olmuş olduğu hakkında Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden gelen tahrirât tercümesinin takdim kılındığına dair makam-ı sâmi-i Sadâret-penâhî'den tevdî' buyurulan 6 Haziran sene [1]312 tarihli tezkire-i aliyye-i âsafâneleri üzerine Tesrî-i Muamelât Komisyonu ifadesiyle Mamuretülaziz Vilâyet-i Behiyyesi'nden istifsâr-ı keyfiyet olunmuş idi. Ahvâl-i muharrerinin tafsilâtıyla mûmâileyh Barnum ile Ermeni Protestan cemaatinden bazı kimesnelerin kiliseye kabul edilmesi Ermeni mu'teberânı tarafından Patrikhâne'ye iş'âr olunmuş ise de Ermeni Patrikliği'nden men' edilmiş olduğu ve öyle vifâk ve ittihâd husûlü ve Ermenilerden on beş kişinin Protestan mezhebine duhûlü hakkında malumât olmayıp misyonerlerin işâ'asından ibaret olduğu anlaşıldığına dair vilâyet-i müşârunileyhâdan cevaben alınan tahrirâtın sureti mezkûr komisyon ifadesiyle leffen irsâl-i sûy-ı sâmi-i âsafâneleri kılınmıştır. Ol bâbda.

[30 Ağustos 1896]

HR. SYS, 2741/48

26

NEW YORK HERALD GAZETESİNDE OSMANLI
HÜKÜMETİ LEHİNDE BİR YAZI YAYINLANDIĞI

New York Herald gazetesinde Amerika'ya gelen Ermenilerin Amerika Hükümeti tarafından himaye edilmemeleri gerektiğine, Amerikan misyonerlerinin de başka hiçbir yerde ulaşamayacakları desteği Osmanlı ülkesinde gördüklerine ilişkin bir yazı yayınlandığı

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Bâb-ı Âlî
Tercüme Odası
Numara: 259
Tarih: 20 Eylül 1312

*Nev'-i Tercüme: New York Herald gazetesinin Ermeni Hâdisesi
hakkındaki neşriyât-ı müsaadetkârânesine dair
381 numaralı telgrafnâmeye zeyl*

*Hariciye Nezâreti'ne fî 4 Eylül sene [18]96 tarihiyle Washington
Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 387 numaralı tahrirâtın tercümesidir.*

New York Herald gazetesinin New York'daki müdür-i umumîsinin biraderi ile olan ülfet ve münasebet-i samîmem ve bu gazetenin hakkımızdaki tavr u hareket-i müsaadetkârânesi sayesinde mücerred memurîn-i Osmaniyye'nin metâlib ve şikâyât-ı muhıkkasından kurtulmak için Amerika tâbiyeti-ni ihrâz maksadıyla Amerika'ya gelen Ermenilerin Amerika Hükûmeti tarafından himaye edilmemesi lâzım geldiği hususunu mârru'z-zıkr gazete ile müdafaa etdirmeğe muvaffak olduğumu üç yüz seksen bir numaralı telgrafnâme-i acizânemle arz u iş'âr eylemiş idim. *New York Herald* gazetesi bu bâbda derc etmiş olduğu bir bendde şu suretle bast-ı mütâlaât eylemiştir:

"Bank-ı Osmanî'ye vuku bulan taarruz Düvel-i Muazzama tarafından ittihâz olunan gayr-ı kat'î meslek-i hareketin ve hayli zamandan beri İngiltere'de ebleh-firîbâne bir suretde hüküm süren Gladstone hissiyatının son neticesidir. Artık Amerika ahalisi buraya gelip ekseriya hile ve desise ile Amerika tâbiyetini ihrâz etdikden sonra Amerikalı nâm ve kıyafetiyle memleketlerine avdet eyleyen bir takım kesânın eser-i teşvik ve tahrikiyle meydan-ı redâ'ete atılan Ermeni ihtilâlcilerinin tasaddiyât-ı muharribânesinden bıkmış usanmıştır. Amerika tebaası sıfatıyla tavsîf edilmeğe lâyık görülemeyecek kesânın ba'demâ ihrâz-ı tâbiyet etmesi hususuna bir kat daha dikkat olunacağı artık me'mûldür. Zira Hükûmet-i Seniyye bu makûle eşhâsdan epeyce sıkıntı çekdi. Robert College Mektebi'yle Memâlik-i Şahane'deki sair Amerika müessesâtında tedrise müsaade edilmesi keyfiyeti ancak dost bir hükümdar-ı zîşânın eser-i muamele-i mültefitânesi olup yoksa müessesât-ı mezkûnenin bir takım cahil adamları mürted ve hain olmak üzere talim ve terbiye etmeğe hak ve salâhiyetleri yoktur. Misyonerler başka hiçbir yerde nâil olamayacak-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

ları müsaadâta Memâlik-i Şahane'de mazhar oldukları cihetle minnetdâr olmaladırlar. Tarîk-ı sadakatden inhirâf etmiş olan kesânı himaye için Amerika sefâin-i harbiyesinin sevk ve irsâli lâzım gelmez".

İşte *New York Herald* gazetesi bu gibi efkârı tervîc ve iltizâm ederek hakkımızda pek çok hidemât-ı nâfia ibrâz etmiş ve bu mesleğin devamı için mâlik olduğum bi'l-cümle nüfuzu isti'mâl edeceğim derkâr bulunmuştur! Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

[2 Ekim 1896]

HR. SYS, 74/29

27

AMERİKA HÜKÜMETİ'NİN ERMENİ MESELESİ'NDE İNGİLTERE'Yİ SADECE MANEVÎ OLARAK DESTEKLEDİĞİ

Amerika Hükümeti'nin Ermeni Meselesi'nde Osmanlı Hükümeti aleyhinde İngiltere ve İtalya ile bir ittifak oluşturduğuna ilişkin haberlerin asılsız olduğu, Amerika Hükümeti'nin çıkarları gereği hiçbir Avrupa devleti ile ittifak oluşturamayacağı, ancak Ermeni Meselesi'nde İngiltere'yi manevî olarak desteklediği

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 272

Tarih: 28 Eylül 1312

Nev'-i Tercüme: Amerika Hükümeti'nin Devlet-i Aliyye aleyhinde ve Ermeniler lehinde olarak İngiltere ve İtalya ile bir ittifak husûle geldiğinin bî-esas olduğuna dair

Hariciye Nezâreti'ne fî 18 Eylül sene [18]96 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 416 numaralı tahrirâtın hulâsaten tercümesidir.

Amerika Hükümeti'nin Devlet-i Aliyye aleyhine ve Ermeniler lehine olarak İngiltere ve İtalya devletleriyle akd-i ittifak etmiş olduğuna dair ahîren zuhur eden şâyi'ât bî-asl u esastır. Bi'd-defaât arz etmiş olduğum vechile Amerika Hükümeti'nin esas-ı meslek-i haricîsi Avrupa devletlerinden hiçbirisiyle ittifak kaydı altına girmemektir. Bir de Amerika ile İngiltere beyninde münâza'un-fihâ birçok mesâil-i mühimmenin mevcudiyetine ve İngiltere'nin tasavvurât-ı harîsâne ve istila-cûyânesine muâvenetin Amerika Hükümeti menâfi-ince olan mugâyeretine nazaran böyle bir ittifakın husûlü câ-yı tasavvur ola-

maz. Maa-hâzâ Amerika ahali-i Hıristiyanıyesi Ermeni Meselesi ve güya bunlar hakkında icra edilen i'tisâfât hususunda İngiltere ahali-i Hıristiyanıyesi'yle tamamen hem-efkâr bulunduğundan İngiltere politikasının Ermeniler lehinde sarf olunan mesâide istihsâl-i muvaffakiyet etmesi Amerika ahalisinin kısm-ı a'zamı tarafından ve hatta bizzat Amerika Hükûmeti cânibinden kemâl-i mahzûziyetle telakki edilecektir.

Yalnız hükûmet-i müşârunileyhânın mesâil-i siyasiyede İngiltere'ye maddeten muâveneti kâbil değildir. Bu muâvenet yalnız hissiyât-ı diniyeden münba'is bir takdir ve tasvîbden ibaret kalacaktır. Amerika Hükûmeti Hükûmet-i Seniyye'ye karşı bir hareket-i hasmânede bulunacak olur ise emin olmalıdır ki bunun sebebi Avrupa devletleri politikasına merbût bir şey olmayıp sırf Amerika'ya aid bir meseledir. İşte bu sebebe mebnî bi'd-defaât arz etmiş idim ki Amerika'ya karşı bize lâzım olan şey kuvvet değil hak ve hakkâniyettir. Hak bizde oldukça Amerika Hükûmeti'nin Devlet-i Aliyye'ye karşı her nev' nümâyiş-i hasmânesini men' ü def' edebilirim. Bu bâbda isti'mâl edeceğim vasıta ise matbûâtdan başka bir şey değildir. New York'da neşrolunan büyük gazetelerden yalnız bir tanesi Hükûmet-i Seniyye'ye karşı bir donanmanın hareketini men' edebilir. Fakat yine tekrar ederim ki hak bizim tarafda olmalıdır. Amerika süfün-i harbiyesinden bazılarının Bahr-ı Sefid'de bulunuşuna gelince bu her zaman görülen şeylerdendir. Hatta biz de arzu eder isek Amerika sularına sefâin-i harbiye i'zâm edebiliriz. Sefâin-i mezkûre tarafından bir hareket-i hasmâne icrasına kalkışılacak olur ise bunun sebebi Amerika ile Hükûmet-i Seniyye arasındaki bir meseledir. Yoksa Avrupa devletlerinden biriyle bir ittifak akdedilmiş olması değildir. Bancroft nâm istasyonere gelince bu bâbda taleb olunan malumâtı şehir-i hâlin on yedisi tarihli ve dört yüz on iki numaralı tahrirât-ı acizânemde arz eylemiş idim. Yalnız şurasını ilâve etmeliyim ki New York'da tab' ve neşr olunan *Mail and Express* gazetesi bu meseleye dair neşreylediği bir bendde: "Bancroft sefînesinin sebep-i i'zâmı Dersaâdet'de bir iğtişâş zuhurunda inde'l-icab Amerika tebaasına ilticagâh olacak bir vapur bulunmasını Mösyö Terrell'in pek ziyade arzu eylemekde bulunmasıdır. Hatta böyle bir ilticaya mahal kalmayacak olsa bile her hâlde Amerika bandırasının Dersaâdet'de mevczen olması Dersaâdet'de mütemekkin Amerikalıların huzur ve emniyet-i kalbiyesini te'mine medâr olacaktır.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Bundan başka şâyed Mösyö Terrell bir ihtilâl esnasında birden bire sefârethâneyi terke mecbur olacak olur ise bir İngiliz amiralinin lutfuna dehâlet eylemekden ise rükûbuna âmâde bir Amerika sefînesi bulunması elbette hayırlıdır." meâlinde idare-i lisan eylemiştir. Emr u fermân.

[10 Ekim 1896]

HR. SYS, 69/31

28

**AMERİKAN MİSYONERLERİNİN GREGORYEN
ERMENİLERİ PROTESTAN MEZHEBİNE SOKMAK
MAKSADIYLA YOĞUN ÇABA GÖSTERDİKLERİ**

Washington büyükelçisinin, Amerikan misyonerlerinin Gregoryen Ermenileri Protestan mezhebine sokmak maksadıyla yoğun çaba gösterdiklerine ilişkin bilgileri misyonerlerin yayınlarından aldığını bildirdiği

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 282

Tarih: 15 Teşrîn-i Evvel sene 1312

Nev'-i Tercüme: Amerika misyonerlerinin Gregoryen Ermenileri'ni Protestan mezhebine idhal etmek maksadıyla sarf eyledikleri mesâîye dair fî 12 Eylül sene [18]96 tarihli ve 404 numaralı tahrirâta zeyl

Hariciye Nezâreti'ne fî 3 Teşrîn-i Evvel sene [18]96 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 449 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

12 Eylül sene [18]96 tarihli ve 404 numaralı tahrirât-ı acizânem mün-dericâtını te'yid eder ve 12 Eylül sene [18]96 tarihli ve 106 numaralı tahrirât-ı aliyye-i âsafânelerine cevaben şurasını arz eylerim ki, Amerika misyonerlerinin Gregoryen Ermenileri'ni Protestan mezhebine idhal maksadıyla sarf eyledikleri mesâîye dair bu ana değin Hükûmet-i Seniyye'ye i'tâ eylemiş olduğum bi'l-cümle malumâtı merkûm misyonerler tarafından vuku bulan neşriyâtdan iktibâs eyledim. İşbu neşriyâtda merkûm misyonerler, Gregoryen Ermenileri'yle Protestan Ermeniler beyninde bir mukârenet-i külliye mevcut idüğünü

No:

Belgenin Konusu Sayfa

beyân ediyorlar. Zaten tahrirât-ı mezkûrede mevzû‘-ı bahs olan Ermeni Patrikhânesi'nin şâyân-ı takdir olan memnû‘iyeti misyonerlerin mârru'z-zikr beyânâtının sıhhatine delâlet eder. Emr u fermân hazret-i men lehül'-emrindir.

[27 Ekim 1896]

HR. SYS, 2860/51

29

**WASHINGTON POST GAZETESİNDE, ERMENİ
MESELESİ'NDE OSMANLI DEVLETİ'Nİ DESTEKLER
MAHİYETTE BİR YAZI YAYINLANDIĞI**

Washington Post gazetesinde Amerikan misyonerlerinin Ermeni Meselesi'nde İngiltere'nin politikasının ardından gittikleri ve İngiltere'nin din ve mezhep adına hareket etmeye başladığına ilişkin Osmanlı Devleti'ni destekler mahiyette bir yazı yayınlandığı

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 305

Tarih: 18 Teşrîn-i Sâni 1312

*Nev‘-i Tercüme: Washington Post gazetesinin neşreylediği
bendin leffen takdim kılındığına dair*

*Hariciye Nezâreti'ne 2 Teşrîn-i Sâni sene [18]96 tarihiyle Washington
Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 479 numaralı tahrirâtın tercümesidir.*

Washington Post gazetesinin bugünkü nüshasında münderic bir bend-i mahsusun Fransızca hulâsaten tercümesi leffen takdim kılındı.

Malum-ı âlî-i âsafâneleri olduğu üzere Amerika'da menâfi‘-i Saltanat-ı Seniyye'yi İngilizlerin tesvîlâtıyla Ermeni ihtilâl komitelerine karşı vikâye eden gazete yalnız işbu *Washington Post* gazetesidir. Emr u fermân.

Melfûf bend-i mahsusun tercümesidir.

Ermeni iğtişâsâtı mülâbesesiyle Hükûmet-i Seniyye aleyhine bir buçuk seneden beri vuku bulan müftereyâta karşı yalnız *Washington Post* gazetesi feth-i dehân-ı itiraz etmekde bulunmuş ve hâl ve mevkiin hîn-i tedkikinde

No:

Belgenin Konusu Sayfa

mu'tedilâne hareket olunmasını daima tavsiye ve ihtar eylemiştir. Memâlik-i Şahane'de gayr-ı müslim beş milyon ahali mevcut olduğu hâlde yalnız bir milyondan ibaret olan Ermenilerin Müslümanlara karşı izhâr-ı adâvet etdikleri bi't-tedkik sâbit olmuştur. Mukâtelâtın hiçbirinde Musevî, Protestan ve Katoliklerden birinin burnu kanamamıştır.

Hatta bundan bir-iki sene mukaddem Türklerin en ziyade izhâr-ı âsâr-ı hiddet ve tehevür etdikleri Erzurum ve Trabzon vekâyi'inde bile Ermeniler müstesna olmak üzere Hristiyanlardan veya efrâd-ı saire-i gayr-ı müslimeden hiçbirisi rencide olmamıştır. Bazı ahvâlde misyonerlerin ikametgâhlarına tecavüz vuku bulmuş ise de bunların Ermeni fesedesinin tesvîlâtı neticesi olarak vuku'a geldiği edilen tahkikât üzerine rehîn-i sübût olmuştur. İğtişâşâtın kâffesi bir maksad-ı siyasiye mübtenî olup âlem-i Hristiyanîyet'i dağdâr-ı teesüf eden mezâlim mübâyenet-i diniyeden değil fakat bir takım tesvîlât-ı mefseket-cûyâneden ileri gelmiştir. Türkler hakkında bir takım efkâr-ı bâtila tevâlîd edebilecek neşriyâtda bulunmak ve bir takım vukuât-ı cinayetkârâneye meydan açmak için Dersaadet ve Londra'da ihtilâl komiteleri mevcut bulunduğu bizce malum olduğu gibi Memâlik-i Şahane işlerine müdahale için bir bahane bulmak ve bu müdahale sayesinde tevsi'-i memâlik hakkındaki tasavvurunu hayyiz-i fi'le îsâl eylemek arzusunda bulunan İngiltere'nin Hükûmet-i Seniyye aleyhindeki rivayâtın işâ'asına bilhassa alâkadar bulunduğunu dahi biliyor idik. Bu sebebe mebnîdir ki *Post* gazetesi Ermeni fesedesinin efkâr ve mütâlaâtını cerh ederek Amerika Hükûmeti ile ahalisinin büsbütün bî-tarafâne hareket etmesini tavsiye eylemiştir. *Post* gazetesinin akdemce mevzû-ı bahs olmuş ve hatta muâhaze bile edilmiş olan böyle bir hareketi tavsiyede haklı olduğu bi'd-defaât irâe ve isbat edilmiştir. İngiliz Hey'et-i Tahkikiyesi'nin raporu ile Londra gazetelerinin neşriyâtı ve Lord Rosebery'nin beyânât-ı kat'iyesi gibi bir takım delâil ve berâhîn *Post* gazetesini meslek-i müttehazında sebat etmeğe sevk ve imâle etmiştir. Şimdiden *New York Herald* gazetesinin muhbir-i mahsusı Mösyö Hopkinson Smith dahi bu mesleği ittihaz etmiş ve icra eylediği tahkikât-ı müşikâfâne üzerine *Post* gazetesinin efkâr ve mütâlaâtını kaviyyen te'yid ve te'kid etmiştir. Mösyö Hopkinson Smith diyor ki:

"Mezâlim hakkında İngiliz gazetelerinde bir takım tafsîlâta tesadûf edilmekde ise de bunların hiçbir makrûn-ı sıhhat olmayıp Ermeni fesedesî tarafından telkin edilmiştir. Memâlik-i Şahane'de mütemekkin misyonerlerin kâffesi ihtilâlcî olup hareket-i ihtilâliyyeyi tervîc etmekdedirler. Din-i mübîn-i İslâm ile Türklerden nefret etmekde olan misyonerler Ermenilere ihtiyaçlarının mâ-fevkinde bir derece-i tahsil göstermişler ve Ermeniler de misyonerlerle sair akvâm-ı mütemeddine-i Hıristiyanîye tarafından tervîc ve iltizâm edileceklerine güvenerek tahrikât-ı mel'ânetkârânelerine devam etmekde bulunmuşlardır. Zât-ı hazret-i Padişahî'yi iğtişâşâtıdan mes'ul gibi addetmek abesdir. Zât-ı hazret-i Şehriyârî iğtişâşâtıdan haberdâr olur olmaz bunların önü alınmasını irâde buyurmuşlardır. Bütün Avrupa zât-ı akdes-i hümayûnlarına karşı hasmâne davranıyorsa da Sultan Abdülhamid Han hazretleri gayet âdil, çalışkan ve gayet müsaadekâr bir hükümdar-ı âlî-tebârdır. Ermeniler Türkler kadar mutaassıbdır ve mümkün olsa Türkler kadar ileriye varabilirler. Ermeniler hiçbir şeyden çekinmezler. Bundan birkaç gün mukaddem Patrik Kaymakamı Bartolomeos⁷ Efendi 'yi dahi katle tasaddî eylemişlerdir. Memâlik-i Şahane'deki misyonerler başka türlü davranmış olsalar idi mezâlimin kısm-ı a'zamı vuku'a gelmemiş olacağını beyân etmeği vezâif-i namuskârâneneden addederim. Her şey Ermeni Komitesi tarafından îkâ' edilmiştir. Banka vak'ası hayli müddet evvel tertib edilmiştir. Dersââdet'de mevcud yüz bin Ermeni'nin kâffesi ihtilâlcidir. Bu mel'ûnlar Türkler arasında yaşadıkları hâlde Türkler onları ref' edemiyorlar".

Post gazetesi Mösyö Smith'in işbu ifadâtını zikrettikden sonra diyor ki:

"Zannımıza kalırsa Mösyö Smith misyone[r]lerin tedrisâtına ehemmiyet vermek hususunda belki biraz yanılıyor. Asıl nazar-ı dikkate alınacak şey İngiltere'nin din ve mezheb nâmına hareket etmeğe başlamasıdır. Misyonerler daima İngiliz kuvâ-yı bahriye ve berriyesinin pîşrevleri olmuşlardır. Her hâlde iğtişâşât-ı vâkı'a Ermeni fesadının netice-i tabîiyesi olduğu âşikâr bulunduğundan Hıristiyanların cânîlerin ceza-yı sezâlarından müte'essir olma-

⁷ Metinde "Bartoğmyos" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

dıkları gibi mezâlim-i vâkı'adan dolayı asla müteessif olmamaları icab eder. Binâenaleyh bu mesele artık halledilmiş demektir".

[30 Kasım 1896]

HR. SYS, 66/21

30

**HARPUT'TA AMERİKA'DAN GELEN YARDIMLARLA
SATIN ALINAN HAYVANLARA EL KONULDUĞUNA
İLİŞKİN HABERİN ASILSIZ OLDUĞU**

Harput'ta meydana gelen karışıklıkta fakir kalan Osmanlı tebaasına yardım için Miss Clara Barton vasıtasıyla Amerika'dan gönderilen ianelerle satın alınan koyunlara vergi için zaptiye tarafından el konulduğunun Amerika Elçiliği'nden iddia edilmesi üzerine yapılan tahkikatta böyle bir şey olmadığının anlaşıldığı, Amerika Elçiliği'nin de bundan ötürü Hariciye Nezâreti'ne bir düzeltme yazısı gönderdiği

Bâb-ı Âlî

Daire-i Hariciye

Mektubî Kalemi

Aded: 4437

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Harput'da zuhur eden iğtişâşda dûçâr-ı fakr u zaruret olan tebaa-i Devlet-i Aliyye'ye muâvenet için Miss Clara Barton vasıtasıyla Amerika'dan gönderilen meblağ ile iştirâ olunan hayvanâtın zabtından dolayı mes'ul olanların esâmîsiyle hayvanât-ı mezkûrenin mikdarını mübeyyin cedvelin irsâl kılındığını ve muhtacînin tehvîn-i ızdırabâtı zımnında Amerikalıların îanesiyle tedarik ve i'tâ olunan hayvanların ba'demâ velev ki rüsûm için olsun zabtolunmaması ve mütecâsirînin te'dîb ve mücâzâtıyla hayvanâtın fukarâya iadesi esbâbının istihsâli ve keyfiyetin Amerika Hükûmeti'ne iş'âr olunmazdan mukaddem Hükûmet-i Seniyyece bu bâbda ittihâz buyurulacak tedâbîrin iş'ârı iltimasını hâvî Amerika Sefâreti'nden vârid olan 18 Kânûn-ı Sâni sene [18]97 tarihli ve yüz altmış bir numaralı takrîr ile melfûfunun tercümeleri leffen takdim kılınmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Fî 29 Şaban sene [1]314 ve fî 20 Kânûn-ı Sânî sene [1]312

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

*Hariciye Nezâreti'ne 18 Kânûn-ı Sânî sene [18]97 tarihiyle
Amerika Sefâreti'nden vârid olan 161 numaralı takrîrin tercümesidir.*

Harput'da zuhur eden iğtişâşâtıdan dolayı düçâr-ı fakr u zaruret olan tebaa-i şahaneye muâvenet için Miss Clara Barton vasıtasıyla Amerika'dan gönderilen para ile iştirâ olunan koyunların zabtedilmesinden dolayı Hükûmet-i Seniyye'nin nazar-ı dikkati celb olunur. Mütecâsirînin esâmîsiyle hayvanât-ı mesrûkanın mikdarını mübeyyin bir kıt'a cedvel leffen irsâl kılındı. Merkûmûn te'dîb ve hayvanât-ı mezkûre fukarâya iade edilmeyecek olur ise memâlik-i ecnebiyede efkâr-ı insaniyetkârâne ashâbının ba'demâ ifa-yı muâvenetden imtinâ' edecekleri vâreste-i kayd-ı ıstibâhdır. Muhtacînin tehvîn-i ızdırabâtı için Amerikalıların iânesiyle tedarik ve i'tâ olunan koyunların istikbalen velev ki rûsûm için olsun zabtolunmaması zımnında icab edenlere evâmir-i mukteziye i'tâ buyurulacağını ve bu harekât-ı gayr-ı marziyeyi hükûmet-i metbû'ama bildirmezden evvel Hükûmet-i Seniyyece bu bâbda ittihâz buyurulacak tedâbîrin senâverlerine iş'âr edileceğini ümid eylerim. Beyân-ı hâl tecdîd-i te'minât-ı ihtirâmkârîye zerî'a ittihâz kılındı.

Melfûf cedvelin tercümesidir.

Tehvîn-i ızdırabları için Amerikalılar tarafından Eğin karyesi Ermenileri'ne i'tâ olunup zabtiye neferâtı tarafından gasb ve fûrûht edilmiş olan hayvanâtın mikdarıyla merkûm Ermenilerin esâmîsi ber-vech-i zîr beyân olunur. Bu bâbda başlıca mes'ul olan kimse Maşkir karyesi muhtârı Der Manuel oğlu Oseb nâm Ermeni'dir. Hayvanât-ı mezkûreyi zabt ve fûrûht eden zabtiye neferâtı Mehmed Onbaşı ve Süleyman Efendi ve Rıza Efendi ve Mehmed Ali Çavuş'un evlâdlığa kabul ettiği adamdır.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Maşkir Karyesi

Ermenilerin Esâmîsi	Zabtedilen Hayvanât
Mağdesi ve Gasparini Maryam	1 inek
Serpek Bedros	2 koyun
Zurnajis hemşîreler	2 keçi
Tatıos oğlu Serkis	1 keçi
Bolo Serkis	1 keçi
Mansur İstipan	2 koyun 1 keçi
Odalar (?) Agop	2 keçi
Düzoğlu Mardiros	1 keçi
Martig Arutyun	2 keçi
Torik Minas	2 keçi
Toro Varo	1 keçi
Aganini Elmas	1 keçi

Samuğa Karyesi

Kalumger Hurusuman	2 keçi
Der Bağdazar'ın kerîmesi	2 keçi
Taşı Mugırdıç	1 keçi
Kanik Johar	1 keçi

Vahşin⁸ Karyesi

Nazar oğlu Kirkor	1 öküz
Gazaryan Artin	1 keçi

Merkûm muhtâr tarafından bi'l-vasıta Çuval oğlu (?) Agop'a iâne olarak i'tâ olunan yüz seksen kuruş merkûm yedinden cebren zabtolunmuşdur.

**

Sadâret
Mektubî Kalemi
Numara: 4437

⁸ Metinde "Vaşini" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Tarih: 21 Kânûn-ı Sâni sene [1]312

Şifre

Mamuretülaziz Vilâyeti'ne

Amerika'dan gelen iâne akçesiyle iştirâ ve Maşkir ve Samuğa [ve] Vahşin karyeleri ahalisinden Ermeni muhtacînine i'tâ kılınan hayvanâtın Maşkir karyesi muhtârı Oseb ile bazı zabtiye neferâtı tarafından ahz u fûrûht edildiği ifade kılınmakla sıhhat-i hâlin serî'an iş'ârı.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
Aded

Mamuretülaziz Vilâyeti'nden mevrûd telgrafnâme halli

C. 21 Kânûn-ı Sâni sene [1]312. Beyân buyurulan üç karyeden bir inek bir öküzle dört koyun on dört keçinin vergi için alındığı İngiliz konsolos vekili tarafından mukaddemce şifahen ifade olunmasıyla sahîh ise hemen reddine dair Eğin Kaymakamlığı'na vuku bulan tebligât üzerine mükerreren icra kılınan tahkikâtta ve mezkûr üç karye hey'et-i muhtâriyesinin mürâsele mazbatalarında böyle muhtâr ve zabtiyeler tarafından hayvan zabt ve fûrûht edilmeyip bir inek bir öküz ile iki koyun ve beş keçi sahipleri tarafından satılmış ise de bu da vergi için tazyikden ileri gelmediği gösterilmiş olmakla fermân.

Fî 23 Kânûn-ı Sâni sene [1]312

Vali

Rauf

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Aded: 4512

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhi'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Harput iğtişâsâtında dûçâr-ı zaruret olan tebaa-i Devlet-i Aliyye'ye muâvenet için Amerika'dan gönderilen akçe ile alınmış olan hayvanâtın vergi için satdırıldığından bahisle bazı ifadâtı hâvî Amerika Sefâreti'nden i'tâ olunan takrîr ile melfûfunun tercümeleri 29 Şaban sene [1]314 tarihli tezkire-i acizî ile takdim kılınmış idi. Rivayet-i mezkûrenin mukârin-i sıhhat olmayıp Amerika'dan gelen iâne akçesiyle alınan hayvanâtdan yalnız birinden başka hiçbir şey ahz edilmemiş olduğu istihbâr kılındığı beyânıyla tashih-i keyfiyeti şâmil Sefâret-i müşârunileyhâdan bu kere vârid olan 27 Kânûn-ı Sâni sene [18]97 tarihli ve yüz altmış üç numaralı takrîrin tercümesi dahi arz ve tesyîr kılınmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 5 Ramazan sene 1314 ve fî 26 Kânûn-ı Sâni sene 1312

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Bâb-ı Âlî

Nezâret-i Umûr-ı Hariciye

Tercüme Odası

Aded

Hariciye Nezâreti'ne 27 Kânûn-ı Sâni sene [18]97 tarihiyle

Amerika Sefâreti'nden vârid olan 163 numaralı takrîrin tercümesidir.

Harput dahilinde bir takım kesânın tekâlîf-i mîriyeyi tehyi'e edemediklerinden dolayı eşyaları zabtolunduğuna dair şehir-i hâlin on altısı tarihli ve yüz altmış bir numaralı takrîrimde beyân olunan malumât mukârin-i sıhhat olmadığını maa'l-memnuniye beyân eder. İstihbâr eylediğime nazaran Amerika'dan vürûd eden iâne akçesiyle iştirâ kılınmış bir hayvandan başka hiçbir

No:

Belgenin Konusu Sayfa

şey müsadere edilmemiş olduğundan tashih-i keyfiyete ibtidâr eylerim. Beyân-ı hâl tecdîd-i te'minât-ı ihtirâm-kârîye vesile ittihâz kılındı.

[7 Şubat 1897]

A. MKT. MHM, 689/9

31

**KAYSERİ'YE BAĞLI TALAS'TA BULUNAN PROTESTAN
MİSYONERLERİNİN DEVELİ KAZASI KÖYLERİNE GİTME
TALEPLERİNİN REDDEDİLDİĞİ**

Kayseri'ye bağlı Talas'ta bulunan Protestan misyonerlerin Develi kazası köylerine gitme taleplerinin, bu köylerde Protestan mezhebine bağlı Ermeni vaizler bulunduğu ve misyonerlerin asıl maksatlarının köyü Protestan mezhebine teşvik ve gizlice yardım dağıtmak olduğu için reddedildiği

Bâb-ı Âlî
Daire-i Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
Aded

Ankara Vilâyeti'nden vârid olan şifre telgrafnâmedir.

C. 31 Kânûn-ı Evvel sene [1]312. Talas'daki⁹ Protestan misyonerleri Develi'ye muzâf birkaç Ermeni köylerine azîmet için müracaat etmiş iseler de bunların maksadları köylü Ermenileri Protestan mezhebine imâleye çalışmak ve hafıyyen iâneler tevzî' etmekden ibaret olmasına mebnî kendilerine hîn-i müracaatda cevab-ı red verildiği ve azîmetleri mahzurdan gayr-ı sâlim bulunduğu cihetle olunacak muamele Kayseriye Mutasarrıflığı'ndan gelen cevabnâmede istîzân olunmakla muktezâsının emr u irâde buyurulması ma'rûzdur. Fermân.

Fî 4 Kânûn-ı Sâni sene [1]312

Ankara Valisi
Tevfik

**

Bâb-ı Âlî

⁹ Metinde "Tis'deki" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemî
Aded: 4652

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Kayseriye'deki Amerika misyonerlerinin kurâ-yı mütecâvirede icra-yı devr ü teftiş eylemeleri hakkında vuku bulan iltimas üzerine ol bâbda taraf-ı sâmi-i Sadâret-penâhîleri'nden telgrafla sebk eden emr u iş'âra cevaben mezkûr misyonerlerin dahil-i vilâyetde devr ü seyahat etmelerine vakt ü zamanın müsaîd olmadığı beyânıyla iltimas-ı vâkı'ın is'âfî caiz olmayacağı arz ve inhâ olunduğu sefâret tercümanı tarafından kendisine bildirildiğinden ve halbuki Amerika tebaası sıfatıyla misyonerlerin kavânîn ve nizâmât-ı memlekete riâyet etdikçe Memâlik-i Şahane'de geşt ü güzâr etmeğe ahden salâhiyetdâr bulunduğu ve sair hey'ât-ı mezhebiye misillü kendi mezhebdaşlarına dinen icra-yı muâvenete ve icab eden mahallerde merasim-i diniyeyi ifaya lüzum gördükleri cihetle vilâyet-i müşârunileyhâca bu bâbda bir sebep-i ma'kûl olmaksızın vuku bulan imtinâ'ın kâfi addolunamayacağı gibi Hükûmet-i Seniyye tarafından misyonerlere karşı bilâ-sebeb bir fark ve tefâvüt vaz'ı ise bir takım şikâyet vuku'una mahal vereceğinden bahisle işbu fark ve tefâvütü istilzâm eden esbâbın iş'ârı iltimasını hâvî Amerika sefirinden alınan 3 Şubat sene [18]97 tarihli ve yüz altmış beş numaralı takrîrin tercümesi leffen takdim kılınmış olmakla mündericâtına nazaran icabının icra ve emr u inbâsı menûl-ı irâde-i aliyye-i Sadâret-penâhîleridir. Emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 15 Ramazan sene 1314 ve fî 5 Şubat sene 1312

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Bâb-ı Âhî

No:

Belgenin Konusu Sayfa

**Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası**

*Hariciye Nezâreti'ne 3 Şubat sene [18]97 tarihiyle Amerika
Sefâreti'nden vârid olan 165 numaralı takrîrin tercümesidir.*

Bundan birkaç gün mukaddem Kayseriye'deki Amerika misyonerleri tarafından vuku bulan taleb üzerine misyonerlerin ber-mu'tâd kurâ-yı mütecâvirede Amerika cemaati miyânında icra-yı devr ü teftiş etmelerine müsaade olunması için Ankara Vilâyet-i Celîlesi'ne bâ-telgraf vesâyâ-yı lâzıme icrasını zât-ı sâmi-i cenâb-ı Sadâret-penâhî'den taleb ve rica eylemiş idim. Bugün Mösyö Gargiulo tarafından senâverlerine iş'âr olunduğuna göre vilâyet-i müşârunileyhâ vakt ü zamanı müsaid addeylemediği cihetle misyonerlerin dahil-i vilâyetde devr ü seyahat etmelerine müsaade edemeyeceğini mârru'z-zikr telgrafnâme-i sâmiye cevaben bildirmiştir. Amerika tebaası sıfatıyla misyonerler kavânîn ve nizâmât-ı memlekete riâyet etdikçe Memâlik-i Şahane'nin her tarafında geşt ü güzâr etmeğe ahden salâhiyetdâr oldukları ve sair hey'ât-ı mezhebiye misillü kendi mezhebdaşlarını ara sıra ziyaretle onlara dinen icra-yı muâvenete veya icab eden mahallerde merasim-i diniyeyi ifaya lüzum gördükleri cihetle meydanda hiçbir sebep-i ma'kûl olmaksızın vilâyet-i müşârunileyhâ tarafından vuku bulan işbu imtinâ' hiçbir vechile kâfi addolunamaz. Zât-ı âlî-i âsafânelerince tasdik buyurulacağı vechile Hükûmet-i Seniyye tarafından misyonerlere karşı bilâ-sebebe bir fark ve tefâvüt vaz'ı esaslı bir takım şikâyet vuku'una mahal vereceğinden bu fark ve tefâvütü istilzâm eden esbâbın alâ-vechi's-sıhha senâverlerine iş'âr buyurulmasını rica ederim. Beyân-ı hâl te'kîd-i te'minât-ı ihtirâm-kârîye zerî'a ittihâz kılındı.

**

Sadâret Mektubî Kalemi

Numara: 4652

25 Ramazan sene [1]314 - 15 Şubat sene [1]312

Ankara Vilâyet-i Celîlesi'ne

Kayseriye'deki Amerika misyonerlerinin kurâ-yı mütecâvirede icra-yı devr ü teftiş eylemelerinin caiz olamayacağı hakkında 4 Kânûn-ı Sâni sene

No:

Belgenin Konusu Sayfa

[1]312 tarihli telgrafnâme-i devletleri üzerine Amerika Sefâreti'ne tebligât-ı mukteziye lede'l-icra Amerika tebaası sıfatıyla misyonerlerin kavânîn ve nizâmât-ı memlekete riâyet etdikçe Memâlik-i Şahane'de geşt ü güzâr etmeğe ahden salâhiyetdâr bulunduğu ve sair hey'ât-ı mezhebiye misillü kendi mezhebdâşlarına dinen icra-yı muâvenete ve icab eden mahallerde merasim-i diniyeyi ifaya lüzum gördükleri cihetle vilâyet-i celîlelerince bu bâbda bir sebep-i ma'kûl olmaksızın vuku bulan imtinâ'ın kâfi addolunamayacağı gibi Hükûmet-i Seniyye tarafından misyonerlere karşı bilâ-sebebe bir fark ve tefâvüt vaz'ı ise bir takım şikâyet vuku'una mahal vereceğinden bahisle işbu fark ve tefâvütü istilzâm eden esbâbın iş'ârı sefâret-i müşârunileyhânın tercümesi Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden gönderilen takrîrinde gösterilmiş olmakla şu hâle göre icab-ı keyfiyetin bi't-teemmül inbâsına himmet buyurulması siyâkında şukka.

**

Ankara Vilâyeti

Mektubî Kalemi

Aded: 2

Huzur-ı Sâmi-i Cenâb-ı Sadâret-penâhi'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Hâme-pîrâ-yı ta'zîm ve ibcâl olan 15 Şubat sene [1]312 tarih ve elli iki numaralı emirnâme-i sâmi-i hidiv-i a'zamîlerinde Kayseriye'deki Amerika misyonerlerinin kavânîn ve nizâmât-ı memlekete riâyet etdikçe Memâlik-i Şahane'de geşt ü güzâr etmeğe ahden salâhiyetdâr bulunduğu ve sair hey'ât-ı mezhebiye misillü mezhebdâşlarına dinen icra-yı muâvenete ve icab eden mahallerde merasim-i diniyeyi ifaya lüzum gördükleri cihetle bir sebep-i ma'kûl olmaksızın vuku bulan imtinâ'ın kâfi addolunamayacağı gibi Hükûmet-i Seniyye tarafından misyonerlere karşı bilâ-sebebe bir fark ve tefâvüt vaz'ı caiz olamayacağı ve işbu farkı istilzâm eden esbâb Amerika Sefâreti'nden istifsâr olunduğu beyân-ı âlîsiyle icab-ı keyfiyetin arz ve inhâsı emr u fermân buyurulmakdan nâşi keyfiyet Kayseriye Mutasarrıflığı'na yazılmış idi. Gelen cevabnâmede Kayseriye'ye tâbi Talas karyesindeki Protestan misyonerleri geçen sene Sivas Vilâyet-i Aliyyesi mülhakâtından bazı Ermeni köylerine iâne

No:

Belgenin Konusu Sayfa

tevzî'i vesilesiyle gitmek istemişler ise de verecekleri iâneyi komisyon-ı mahsusuna teslim eylemeleri ve esna-yı tevzî'de taraflarından bir vekil bulundurabilecekleri cevabıyla gitmelerine vilâyet-i müşârunileyhâca müsaade olunmadığı gibi bu senede Develi kazasına muzâf Ermeni köylerine azîmet için vuku bulan müracaatlarına çünkü mezkûr köylerde Protestan mezhebine tâbi Ermenilerin kendilerine mahsus vâizleri bulunduğu ve misyonerlerin mezkûr karyelere gitmekden asıl maksadları köylü Ermenileri Protestan mezhebini kabule teşvikden ve o gibilere hafıyyen iâne tevzî'inden ibaret olduğu cihetle ol bâbda sebk eden arz ve istîzâna cevaben şeref-vârid olan 5 Kânûn-ı Sâni sene [1]312 tarihli telgrafnâme-i sâmi-i Sadâret-penâhîleri mücebince müsaa-de olunmadığı ve Kayseriye'de Fransız ve Cizvit papasları dahi mevcut ise de bunların karyelere azîmetleri gayr-ı mesbûk olup maamâfih Protestan misyonerlerinin livâ ve kaza ve nevâhî merkezlerine gitmelerine esasen mümâna'at olunmamakda idüğü iş'âr olunmakla arz u beyân-ı keyfiyete ictisâr kılındı. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 5 Zilkade sene [1]314 ve fi 26 Mart sene [1]313

Ankara Valisi

Tevfik

**

Sadâret

Mektubî Kalemî

Numara: 11

Tarih: 18 Zilkade sene [1]314

8 Nisan sene [1]313

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

15 Ramazan sene [1]314 tarihli ve 4652 numaralı tezkire-i devletleri üzerine sebk eden iş'âra cevaben Ankara Vilâyet-i Celîlesi'nden alınan tahri-râtda Kayseriye'ye tâbi Talas¹⁰ karyesindeki Protestan misyonerleri geçen sene Sivas vilâyeti mülhakâtından bazı Ermeni köylerine iâne tevzî'i vesilesiyle gitmek istemişlerse de verecekleri iâneyi komisyon-ı mahsusuna teslim ey-

¹⁰ Metinde "Talaş" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

lemeleri ve esna-yı tevzî'de taraflarından bir vekil bulundurabilecekleri cevabıyla gitmelerine vilâyet-i müşârunileyhâca müsaade olunmadığı gibi bu sene de Develi kazasına muzâf Ermeni köylerine azîmet için vuku bulan müracaatlarına çünkü mezkûr köylerde Protestan mezhebine tâbi Ermenilerin kendilerine mahsus vâizleri bulunduğu ve misyonerlerin mezkûr karyelere gitmekden asıl maksadları köylü Ermenileri Protestan mezhebini kabule teşvikden ve o gibilere hafiyen iâne tevzî'inden ibaret olduğu cihetle müsaade olunmadığı ve Kayseriye'de Fransız ve Cizvit papasları dahi mevcut ise de bunların karyelere azîmetleri gayr-ı mesbûk olup maamâfih Protestan misyonerlerinin livâ ve kaza ve nevâhî merkezlerine gitmelerine esasen mümâna'at olunmamakda idüğü Kayseri Mutasarrıflığı'nın iş'ârına atfen dermiyân kılınmış olmakla icabının ifasına himmet.

[20 Nisan 1897]

A. MKT. MHM, 618/43

32

**ERMENİ ANARŞİSTLERİN AMERİKA'DAN OSMANLI
ÜLKESİNE GELİŞLERİNİN ENGELLENMESİ GEREKTİĞİ**

Yabancı vapurlarla İstanbul'a getirilen Ermeni anarşistler ile patlayıcı maddelerin Osmanlı ülkesine sokulmaması için Ermenilerin Amerika'dan ihraçları konusunda bazı polisiye tedbirler alınması gerektiği, ancak Amerika Dışişleri Bakanlığı, Ermenileri sadece siyasî suçlu olarak gördüğünden Ermenilerin canî ve anarşist faaliyetlerine dair cevabî bir takrir hazırlandığı

Légation Impériale

de Turquie

Washington

Numara

Umumî: 8865

Hususî: 492

Hariciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Âlîsi'ne

Devletli efendim hazretleri

Ecnebi vapurlarıyla Dersaâdet'e idhal edilen Ermeni anarşistleriyle dinamit ve saire gibi edevât-ı müşte'ile-i tahribiyenin men'-i duhûlünü te'min için polis tarafından icra olunacak taharriyâtın teshîl edilmesi talebini ve bu Ermenilerin gazeteler vasıtasıyla icra etdikleri neşriyât-ı mefsedetkârânenin men'ine ve kendilerinin Amerika'dan ihracına müte'allik bazı tedâbîrin ittihâz-ı lüzumu ve esbâbını hâvî telgrafnâme-i umumî-i âsafâneleri üzerine Amerika Hariciye nâzırına vuku bulan tebligât-ı acizânem esnasında müşârunileyhin vâki olan ifadâtı 27 Teşrîn-i Evvel sene [1]896 tarihli ve dört yüz seksen yedi numaralı telgrafnâme-i acizânemde arz u iş'âr olunmuş idi. Nâzır-ı müşârunileyh tarafından bu kere vârid olan takrîr-i mufassalın leffen takdim kılınan Fransızca tercümesi mütâlaasından malum-ı sâmi-i cenâb-ı nezâret-penâhîleri buyurulacağı üzere Dersaâdet'de bulunan Amerika sefir ve memurlarının iktidar ve salâhiyetleri hakkında bazı tafsilât ve izahât i'tâsından ve bi'l-münasebe Dersaâdet'de bir Amerika istasyonunun vücudu lüzumunu isbat için bazı ifadâtdan sonra memurîn-i mûmâileyhimin zâbıta-i mahalliye tarafından bu makûle eşhâs ve edevât-ı muzırının derûn-ı memlekete idhali-ni men' için icra edilecek tedâbîr ve teşebbüsâta mûmâna'at olunmayacağı ve Amerika'da matbûâtın haiz-i serbestî-i tâm olması cihetle bunları neşriyât-ı vâkî'alarından men'e hükûmetin elinde bir gûne vesâit olmadığı ve Ermenilerin Amerika'dan ihracı ve geleceklerin men'-i duhûlü zımnında evvelden ittihâz edilmiş ve hükmü kalmamış olan bazı usul ve nizâmâtdan bahisle el-yevm mevcut olan Muhâceret Nizâm-nâmesi'nde eğerçi bazı eşhâs-ı muzır ve mahkumenin Amerika'dan ihracı ve Amerika'ya duhûlü gayr-ı meşrû' addolunacak bir takım eşhâsın dahi men'-i idhali hakkında bazı ahkâm mûnderic ise de bu ahkâmın te'sirâtından politika mücrimlerinin vâreste bulunduğu tezkâr edilmiş ve şu izahâtdan burada bulunan Ermeni müfsidlerine olsa olsa nihayet politika mücrimi unvanı verileceği anlaşılmakda bulunmuşdur. Diğer bazı hususâta müte'allik muharrerât-ı çâkerânemde bi'l-münasebe arz u beyân kılınmış olduğu ve burada zikir ve tekrarı hâl ve mevkiin lâıykıyla tayin ve irâe-since fâideden gayr-ı hâlî görüldüğü vechile misyonerlerin mesâî ve ilkââtı âsârından olmak üzere buraca halkda Ermenilerin güya Memâlik-i Şahane'de pek dehşetli suretde zulm ü i'tisâf görerek mağduren ve mazlumen buraya gelmiş ve Amerika'nın dâmen-i âtîfet ve inâyetine sarılmış oldukları yolunda

No:

Belgenin Konusu Sayfa

hâsıl olan fikir ve zehâba Washington kabinesi azâsını dahi bir dereceye kadar mağlub ve meclûb addetmek lâzım geleceği cihetle bu Ermenileri buradan tard u ihrac etmemek için mümkün olan her çare ve suret-i müdafaaya müracaat eyleyecekleri gibi vezâif-i resmiyenin icabâtı olarak bir hakk-ı alenî muvâcehesinde bizi memnun etmek için bu bâbda bazı tedbirin kabul ve ittihâzına mâil ve müsaid bulunsalar bile Hükûmât-ı Müttehide'nin suret-i teşkili iktizâsınca ayrıca usul-i idare ve kavânîn-i medeniyesi olan New York ve Massachusetts eyaletlerine ta'alluk ve münasebeti olan böyle bir tedbiri efkâr-ı umumiyye karşı kabul ve ittihâzdan ihtirâz eyleyecekleri cihetle bu bâbda te'yid-i tebligâtdan maksadımızın istihsâli me'mûlünde değil isem de maamâfih ileride bazı ahvâlde ittihâz edeceğimiz tedâbîr ve harekâta medâr-ı küllîsi olmak mütâlaasına mebnî diğer muharrerât-ı aliyye-i cenâb-ı nezâret-penâhîleriyle aldığım bazı fotoğraflardan istifade ve usul ve kaide-i umumiye ve ef'âl-i meşhûdeden bahs ü ifade ile bu Ermenilerin politika mücrimi olmayıp adeta kavânîn-i memleketin cânî tanıdığı ve ihracını ve adem-i kabulünü emrettiği anarşist ve dinamitar bulunduklarını isbat ve irâe eder suretde bir takrîr-i cevabî istihzâr ile manzûr-ı sâmi-i cenâb-ı nezâret-penâhîleri buyurulmak üzere leffen takdim kılındığından meâli münasib ve muvâfık görüldüğü ve eğer bu nokta-i esasiyeyi te'yid ve takviye eder sair delâil var ise onlar dahi ilâve buyurulduğu hâlde nâzır-ı müşârunileyhe li-ecli'l-i'tâ taraf-ı acizâneme iadesi ve ilâve ve tashih olunacak bir şey yok ise işin zaman-ı münasibi mürûr etmemiş olmak için telgrafla taraf-ı acizâneme evâmîr-i lâzıme i'tâsı menûl-ı re'y-i âlî-i âsafâneleridir. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî Teşrîn-i Sâni sene 1312

Washington Sefiri

Es-Seyyid Mustafa Tahsin

**

Numara

Tarih: 23 Nisan [1]313

*Nev'-i Müsvedde: Washington Sefâret-i
Seniyyesi'ne tahrirât-ı aliyye*

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Ecnebi vapurlarıyla Dersaâdet'e idhal edilen Ermeni anarşistleriyle dinamit ve emsali gibi edevât-ı müşte'ile-i tahribiyenin men'-i duhûlünü te'min için polis tarafından icra olunacak taharriyâtın teshîl edilmesi talebini ve bu Ermenilerin gazeteler vasıtasıyla icra etdikleri neşriyât-ı mefsedetkârânenin men'ine ve kendilerinin Amerika'dan ihracına müte'allik bazı tedâbîrin ittihâzı lüzum ve esbâbını hâvî telgrafnâme-i umumî-i acizînin tebliği üzerine Amerika Hariciye Nezâreti'nden alınan takrîrden Amerika'da bulunan Ermeni müfsidlerine olsa olsa nihayet politika mücrimi unvanı verileceği anlaşılmakda olmasıyla bu Ermenilerin politika mücrimi olmayıp adeta kavânîn-i memleketin cânî tanıdığı ve ihracını ve adem-i kabulünü emrettiği anarşist ve dinamitar bulunduklarını isbat ve irâe eder suretde nezâret-i müşârunileyhâya cevap tastîri için taleb-i talimâtı şâmil Teşrîn-i Sâni sene [1]312 tarihli ve dört yüz doksan iki numaralı tahrirât-ı aliyye-i sefirâneleriyle melfûfları mütâlaagüzâr-ı acizî olarak İstişare Odası'na lede'l-havale ol bâbda kaleme alınan müsvedde leffen tesyîr kılınmış olmakla bunun bi't-tebyîz nezâret-i müşârunileyhâya irsâline himem-i atûfîleri derkâr buyurulmak bâbında.

[5 Mayıs 1897]

HR. SYS, 2741/75

33

**NEW YORK HERALD GAZETESİ MUHABİRİ WHITMAN'IN
BAZI OSMANLI ÜST DÜZEY MEMURLARIYLA BİRLİKTE
DOĞU VİLAYETLERİNE BİR GEZİ YAPACAĞI**

Ermeniler tarafından yapılanları yerinde tespit etmek üzere *New York Herald* Gazetesi Muhabiri Whitman'ın bazı üst düzey Osmanlı memurlarıyla birlikte Trabzon, Sivas, Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbakır, Mamuretülaziz ve Haleb'e gitmesine izin verildiği

**Yıldız Saray-ı Hümayûnu
Başkitâbet Dairesi**

Whitman tarafından keşide edilecek telgrafnâmenin sureti

Anadolu ahvâli hakkında şimdiye kadar Avrupa'ya yalan yanlış havâdisler yazılmış olduğundan ahvâl-i mahalliyei re'yü'l-ayn müşahade etmek

No:

Belgenin Konusu Sayfa

üzere oralarda icra-yı seyahat etmekliğimiz hakkındaki hüsn-i niyetimiz mazhar-ı hüsn-i kabul olarak ol bâbda zât-ı şevket-simât-ı hazret-i Padişahî müsaade buyurdıklarından bu gün hareket ediyoruz. Müşahedât ve ittılâ'âtımızı bildireceğimizi beyân ederiz.

Mukabele edilmiştir

Kulları
Vâsıf

Kulları
Şefik

Abd-i Memlûkleri
Tahsin

**

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu
Başkitâbet Dairesi
7549

Trabzon, Sivas, Erzurum, Van, Bitlis, Diyarbakır,
Mamuretülaziz, Haleb Vilâyetlerine yazılan tahrirâtların sureti

Maârif Nezâret-i Celîlesi Mektubcusu atûfetli Sırrı Beyefendi hazretleri refakatinde olarak *New York Herald* Gazetesi Muhbiri Mösyö Whitman ile refîki o tarafa azîmet eylemiştir. Bunlar Ermeni erbâb-ı mefâsidi tarafından mukaddemâ tertib ile Anadolu'da îkâ' edilen ve sonraları Hükûmet-i Seniyye ve ahali-i İslâmiye aleyhinde envâ'-ı müftereyât ile neşrolunan ahvâlin fâilleri ve mürettibleri Ermeniler olduğunu mahallerinde görmek ve Hükûmet-i Seniyye aleyhinde vuku bulan ve esasen garazkârâne olduğu malum olan bir takım isnâdât ve müftereyâtı anlamak için gitmiş olduklarından esna-yı râhda ve gidecekleri mahallerde kendilerine irâe-i teshîlât ve muâvenet olunması ve muhafazalarına da dikkat edilmesi ve müşâr ve mûmâileyhimin esna-yı seyr ü seyahatlerinde bir takım Ermenilerin yine müftereyât ve isnâdâta kıyâm etmeleri melhûz olduğundan bu gibi ahvâle meydan verilmemesi için fevkalâde itina kılınması ber-mantûk-ı irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî iş'âr olunur. Ol bâbda.

Fî 9 Cumâdelâhire sene [1]315 ve 24 Teşrîn-i Evvel sene [1]313

Mukabele edilmiştir

Kulları

Kulları

Abd-i Memlûkleri

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Vâsıf

Şefik

Tahsin

**

Anadolu'da icra-yı seyahat etmelerine müsaade-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî şâyân buyurulan *New York Herald* Gazetesi Muhbiri Mösyö Whitman ile refîkine refakat edecek olan Mektubî-i Maârif Sırrı Beyefendi hazretleriyle yâverân-ı hazret-i Şehriyârî'den Süvari Miralayı Tevfik ve Piya-de Kaymakamı Rüşdü Beylere verilen talimât-ı müştereke suret-i musaddaka-sıdır.

Mûmâileyh Mösyö Whitman ve refîki ile Anadolu'da esna-yı seyahatda en ziyade nazar-ı dikkat ü itinada tutulacak cihet Ermeniler emniyet-i mal ve can ve ırza ve serbestî-i mezheb ve âyine kemâ-hiye hakkuhâ nâil olageldikleri ve bu suretle her cihetçe mazhar-ı refah ve saadet olarak imrâr-ı hayat eylemekde bulundukları ve'l-hâsıl ale'l-umum memurîn-i hükûmet tarafından muamele-i âdilâne ve bî-arafâne ve etvâr u harekât-ı müşfikâne ve pederâne gördükleri ve İslâm hemşehrileri cânibinden de daima âsâr-ı meveddet ve hüsn-i âmîziş müşahede eyledikleri hâlde izhâr-ı küfrân-ı nimetle Avrupa'ya karşı sahte olarak vâki olan şikâyât ve feryad ü figanlarının ve gazetecilerin bu bâbdaki neşriyâtının sahteliğini irâe ve isbat etmek ve ber-vech-i muharrer mal ve canlarına ve ma'bed ve mekteblerine hiçbir kimse tarafından taarruz vâki olmadığı ve tâ Sason Vukuâtı'ndan bed' ile şimdiye kadar vâki olan iş-tişâşât ve ihtilâllere daima kendilerinin ahali-i İslâmiye üzerine tecavüz ve taarruz eylemeleriyle yine kendileri sebebiyet vermiş olduklarını ve Kürd ve Çerkes ve hoca ve saire gibi İslâm kıyafetlerine girerek ve bu vechile tiyatro aktörleri misillü envâ'-ı vaz' ve suret olarak İslâm'ı ithama ve daima kendilerini mazlum göstermeğe çalışdıklarını ve'l-hâsıl güruh-ı habâset-me'lûf-ı merkûmenin isti'mâl eyledikleri hiyel ü desâis ve îkâ' etdikleri mefâsidi bi-hakkın isbat ve izhâr etmek olacaktır.

Mûmâileyh Mösyö Whitman ile refîkinin bu hakâika kanaat-i tâmmе hâsıl etmelerine ve binâenaleyh Avrupa'ya vâki olacak iş'ârât ve seyahatnâmelerine yazacakları hususâtın bu kanaatden mütevellid bir fikr-i samimî neticesi olması esbâbının istikmâline be-gayet dikkat edilecek ve Avrupa'da yanke-sici ve dolandırıcı misillü eşhâs-ı leîme hakkında c'et un gric denilmesi darb-ı

No:

Belgenin Konusu Sayfa

mesel hükmüne girmiş olduğu gibi ba'd-ezîn Ermeni müfsidler hakkında da bu yolda bir fikir hâsıl olması derecesinde irâe ve isbat-ı hakikate bezl-i makderet kılınacaktır.

Gerek Mösyö Whitman ve gerek evvelce Amerika'ya hicret etmiş bulunan refîki İngiltereli olmaları hasebiyle maâzallahî Teâlâ Ermenilerin iftîralarına kapılıp da Avrupa'ya şübhe ve tereddüdlü bir telgraf bile keşîde eylemeleri Avrupa efkâr-ı umumîyesinin yeniden Hükûmet-i Seniyye aleyhine dönmesini mûcib olacağı derkâr olduğundan mûmâileyhimânın bir gûne iftiraya kapılmamalarına menfaat-i devlet ve memleket iktizâsınca veli-nimet-i bî-minnetimiz Padişahımız efendimiz hazretlerine olan sadakat ve ubûdiyet icabınca fevkalâde sa'y ü gayret edilecektir. Bu bâbda ifa olunacak hüsn-i hizmet bâdî-i mahzûziyet ve takdirât-ı hazret-i tâcdârî ve müstelzim-i avâtîf ve eltâf-ı mahsusa-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî olacaktır.

İhsân buyurulan şîfre miftâhı pek ziyade şâyân-ı ehemmiyet olan ve hey'ete lüzumu olan hususâtın ve muvâsalat ve müfârakat olunan mahallerin ve Mösyö Whitman ile refîki tarafından hâk-i pâ-yı şahaneye li-ecli'l-iblâğ yazılıp verilerek ve aslı hıfz olunarak sureti yazılacak şeylerin arz u iş'ârında isti'mâl olunacaktır.

Esna-yı seyr ü seyahatde hiçbir yerde bir sıfat ve muamele-i resmiye izhâr olunmayacak ve resmen hükûmet konaklarına da gidilmeyecektir ve memurîn-i hükûmet ile de sıkça ülfetden bi't-tevakkî burası mûmâileyhimâ ecnebilere de tefhîm edilecektir. Kaldı ki konsolosların da her biri bir maksad-ı siyasiye hâdim bulunduklarından ifadâtı şaibe-i garazdan ârî olmayacağı bedîhî olduğundan esna-yı seyr ü seyahatde mûmâileyhimâ ecnebilere bunların da sözlerine havale-i sem'-i itibar etmemeleri esbâbı istihsâl olunacak ve'l-hâsıl icra olunacak tahkikâtın matlûb ve müstelzim-i âlî-i cenâb-ı Şehriyârî olduğu üzere gayet bî-arafâne ve âdilâne olmasına itina kılınacaktır.

İşbu talimâtın bir nüshası tarafımıza teslim ve i'tâ kılınmıştır.

Fî 10 Cumâdelâhire sene [1]315 ve fî 24 Teşrîn-i Evvel sene [1]313 / [5 Kasım 1897]

Yâverân-ı Hazret-i
Şehriyârîleri'nden

Yâverân-ı Hazret-i
Şehriyârî'den

Kulları
Sırrı

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Kaymakam kulları
Rüşdü

Miralay kulları
Tevfik

Y. EE, 6/21

34

**AMERİKA ELÇİLİĞİ'NİN, AMERİKA'YA GİTMEK İSTEYEN VE
İSKENDERUN'DA 3 AY TUTUKLU KALAN JACOB
ARAKCİNCİYAN'IN ZARARININ TAZMİNİNİ İSTEDİĞİ**

Amerika Elçiliği'nin, Amerika'ya gitmek isteyen ve İskenderun'da 3 ay tutuklu kalan Jacob Arakcinciyan'ın zararının tazminini istemesi üzerine yapılan tahkikatta adı geçen kişinin Osmanlı tebaasından olduğunun anlaşıldığı ve beraberindeki kadınla birlikte sınırışı edildiğinin bildirildiği

*Haleb Vilâyeti'nden Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne
fî 23 Nisan sene [1]314 tarihiyle mevrûd tahrirâtın suretidir.*

Devletli efendim hazretleri

Amerika'ya gitmek üzere bin sekiz yüz doksan üç senesi Teşrîn-i Sâni'si'nin on üçünde İskenderun'a gelip orada üç ay kadar tevkif edilmiş olduğu iddiasıyla zararının tazmîni Amerika Sefâreti'nden iltimas olunan Jacob Arakcinciyan hakkında Haleb Amerika konsolos memuru ile vilâyet arasında cereyân eden muhabere evrakına müracaat olunması ve tazminâtın tekrarını mutazammın sefâret-i mezbûreden verilen takrîr suretinin gönderildiği beyân-ı âlîsiyle icra-yı icabı 11 Mart sene [1]312 tarihli ve on bir numaralı tahrirât-ı aliyye-i nezâret-penâhîlerinde emr u iş'âr buyurulmuşdur. Kuyûd-ı atîka lede't-tebbu' an-asl Diyarbakır'ın Hasırlı Mahallesi ahalisinden ve tebaa-i Devlet-i Aliyye'den Agop Arakcinciyan nâmında biri yine Diyarbakırlı Tobrahanyan Catherine nâmında bir kadınla Amerika'ya gitmek üzere İskenderun'a geldiği ve bunların istiknâh-ı¹¹ hüviyetleri hakkında mahallinden ve imrârlarına mümâna'at olunmaması için Amerika Konsülatosu'ndan vâki olan müracaat ve ol bâbda cereyân eden muhabere üzerine merkûmların şeref-ta'alluk¹² eden irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî mantûk-ı münîfine tevfiikan bir vapura irkâben Memâlik-i Şahane'den tard ve ihracı bâ-telgrafnâme-i sâmi emr u

¹¹ Metinde "istiknâh" şeklinde geçmektedir.

¹² Metinde "şeref-müte'alluk" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

iş'âr buyurularak ol vechile icabı icra edildiği elde edilen muhabere evrakından münfehim olup muvâfakat-ı tarih ve cereyân-ı muameleye nazaran Jacob nâmı verilen şahsın bu Agop idüğü ve kendisi de kayden ve muameleten tebaa-i Devlet-i Aliyye'den bulunduğu anlaşılmış ve zikrolunan muhabere evrakı suretleri leffen takdim kılınmış olmakla ol bâbda.

[5 Mayıs 1898]

HR. SYS, 2820/5

35

**AMERİKALILARIN YARDIMLARI VE İNGİLTERE
VİSKONSOLOSUNUN TEŞEBBÜSÜYLE DİYARBAKIR'DA
ERMENİ ÇOCUKLARI İÇİN İZİNSİZ BİR YETİM HANE
KURULDUĞU**

Amerikalıların yardımları ve İngiltere viskonsolosunun teşebbüsüyle Diyarbakır'da iki ev kiralanarak 61 Ermeni yetiminin izinsiz olarak Protestan öğretmenler tarafından eğitildiğinin haber alındığı, ancak Amerika Elçiliği'nin Diyarbakır'da Amerikalı öğretmen bulunmadığını ve yetimlerin sadece iâşe ve ibâatelerinin sağlandığını bildirdiği

Bâb-ı Âlî
Daire-i Umûr-ı Dahiliye
Tesrî'-i Muamelât Komisyonu
Aded: 3184

Huzur-ı Âlî-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Amerikalıların iânesi ve Diyarbakır İngiltere viskonsolosu delâleti ile iki hâne istîcâr olunarak Ermeni ve Protestan etfâlinden zükûr ve inâs altmış bir nefer eytâmın iâşe ve Protestan cemaati mekteb muallimleri taraflarından tedris edilmekde olduğu bi'l-istihbâr edilen istîzâha Diyarbakır Ermeni mu-rahhasasından alınan cevapda eytâm-ı mezbûrenin bu kere te'sis olunan ey-tâm hâneye teslimi Ermeni Patrikliği'nin 5 Mart sene [1]313 tarihli talimât varakasıyla bildirildiğinden li-ecli'l-iâşe kırk dört etfâlin teslim olunduğu ve maamâfih bu bâbda hükûmete müracaatla istihsâl-i ruhsat edilmemesi sebebi kendilerince mechûl idüğü dermiyân kılındığı beyânıyla icra-yı icabı bu kere

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Diyarbakır Vilâyet-i Aliyyesi'nden keşide olunan 16 Teşrîn-i Evvel sene [1]313 tarihli telgrafnâmede istifsâr edildiğinden mezkûr telgrafnâme leffen takdim kılındı. Mekteb küşâdı Maârif Nizâmnâmesi ahkâmınca muamele icrasına mütevakkıf iken ecnebiler bu usule riâyet etmeyerek hod be-hod mekteb te'si-sine kalkışdıkları emsal-i adîdesiyle müsbet ve şu yolda açılan mekteblerden siyaseten mazarrât müşahede olunduğu da vâsıl-ı rütbe-i bedâhet bulunduğuna mebnî muktezâ-yı keyfiyetin cânib-i vilâyete bildirilmek üzere sûy-ı çâkerâneme emr u izbârı Tesrî'-i Muamelât Komisyonu ifadesiyle istîzân olunur. Ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 12 Cumâdelâhir sene [1]315 ve fi 27 Teşrîn-i Evvel sene [1]313

Nâzır-ı Umûr-ı Dahiliye

Memduh

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Nezâret-i Dahiliye
Aded

Diyarbakır Vilâyeti'nden

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne mevrûd telgrafnâme hallidir.

Devirde bulunduğum sırada Amerikalıların iânesi ve İngiltere Devleti'nin Diyarbakır viskonosolosunun delili ile Diyarbakır'da iki hâne isticâr edilerek Ermeni ve Protestan milletiyle zükûr ve inâs altmış bir nefer eytâmın mezkûr hânelerde iâşe ve Protestan cemaati mekteb muallimleri tarafından tedris edilmekde olduğu ve buna Diyarbakır Ermeni murahhasasının malumâtı munzam bulunduğu istihbâr ve tahkik olunması üzerine bu bâbdaki muamelât ve malumâtı ile hükûmete müracaat edilmemesinin esbâbı murahhasa-i mûmâileyhden istîzâh olunmuş idi. Cevaben alınan tezkirede li-ecli't-tedris ecânib cânibinden istenilecek olan bu gibi Ermeni eytâmının mahallinde bulunacak müessesât-ı asliyesiyle bi'l-müzâkere kendi lisan-ı mâderzâdları muhafaza olunmak ve her hâlde kiliseleri âyininden harice çıkmamak şartıyla te'sis olunacak eytâmhâneye teslim ve murahhasahâne ma'rifetiyle bu cihete itina olunması Patrikhâne'den ta'mimen vürûd eden 5 Mart sene [1]313 tarih-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

li talimât varakasında bildirildiği ve Ermeni eytâmından kırk dört çocuğun teslimi tedris için olmayıp te'min-i maişet maksadına mübtenî olduğu maamâ-fih tedris olacaklarına dair taraflarından bir gûnâ teklif dahi vuku bulmayıp talimât ve şerâit-i mezkûre haricinde bir hâlin vuku'u görülmesiyle murahhasahânece kabul edilemeyeceği ve bu bâbda hükûmete müracaatla ruhsat istihsâl edilmemesinin sebebi kendisince mechûl bulunduğu iş'âr kılındığına ve böyle Amerikalılar îânesiyle ve İngiliz konsolosu delâletiyle bilâ-ruhsat iki mahal istîcâr olunarak Ermeni eytâmının iâşe ve tedris edilmesi mehâzîr-i siyasiyeden hâli olamayacağı derkâr bulunduğu nazaran arz-ı keyfiyetle bu bâbdaki re'y-i sâib-i hazret-i nezâret-penâhîlerine müracaat olunur. Fermân.

Fî 16 Teşrîn-i Evvel sene [1]313

Vali

Halid

**

Adliye ve Mezâhib Nezâreti

Mezâhib Müdürlüğü

584

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhi'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Amerikalıların muâveneti ve Diyarbakır İngiltere konsolos vekilinin delâleti ile iki hâne istîcâr olunarak Ermeni etfâlinden zükûr ve inâs altmış bir yetimin infâk ve Protestan muallimleri tarafından tedris edilmekte olduğu ve bu bâbdaki istîzâh üzerine etfâl-i merkûmenin te'sis olunan eytâmhâne-ye teslimi Patrikhâne'nin tebligâtına mübtenî idüğünün ve bu bâbda hükûmete müracaatla istihsâl-i ruhsat olunmaması esbâbı mechûl olduğunun mahalli murahhasalığından beyân edildiği hakkında Diyarbakır Vilâyeti'nin vuku bulan iş'ârından ve bu gibi emâkinin te'sis ve küşâdı ruhsat-ı resmiye istihsâline muhtac iken ecnebilerin usul-i mevzû'aya riâyet etmedikleri gibi şu yolda açılan mekteblerin siyaseten dahi mazarrâtı müşahede edilmekte bulunduğundan bahisle istîzân-ı muameleyi hâvî Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden takdim

No:

Belgenin Konusu Sayfa

kılanan tezkirenin irsâliyle icabının icra ve inbâsını âmir şeref-vârid olan 20 C. sene [1]315 tarihli ve altı yüz yirmi yedi numaralı tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı vekâlet-penâhîleri ve melfûfu mütâlâa-güzâr-ı acizî oldu. Vilâyetin iş'ârına nazaran hilâf-ı usul ve nizâm olarak ruhsatsız eytâmhâne küşâdı hususunun mûmâileyh konsolos vekili ile Amerikalılar tarafından vuku'a getirildiği ve Ermeni Patrikhânesi'nin mahalli murahhasalığına olan tebligâtı ise li-ecli't-tedris te'sisât-ı ecnebiyeye istenilecek Ermeni eytâmının lisan ve mezhepleri muhafaza olunmak şartıyla tevdî'i tavsiyesinden ibaret bulunduğu anlaşılmasına mebnî ecânib tarafından ruhsatsız bu gibi emâkin te'sis olunamamasına aid tebligât için Hariciye ve Dahiliye Nezâret-i Celîleleri'ne evâmir-i lâzıme i'tâsı vâbeste-i re'y-i sâmi-i Sadâret-penâhîleri bulunmuş ve tezkire-i mebhûse iade ve takdim kılınmış olmağın ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Fî 4 Receb sene [1]315 - Fî 17 Teşrîn-i Sânî sene [1]313

Adliye ve Mezâhib Nâzırı

Abdurrahman

**

Sadâret

Mektubî Kalemi

Numara: 584

Tarih: 9 Receb sene [1]315

22 Teşrîn-i Sânî sene [1]313

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Amerikalıların muâveneti ve Diyarbakır İngiltere konsolos vekilinin delâleti ile iki hâne istîcâr olunarak Ermeni etfâlinden zükûr ve inâs altmış bir yetimin infâk ve Protestan muallimleri tarafından tedris edilmekte olduğu ve bu bâbdaki istîzâh üzerine etfâl-i merkûmenin te'sis olunan eytâmhâne-ye teslimi Patrikhâne'nin tebligâtına mübtenî idüğünün ve bu bâbda hükûmete müracaatla istihsâl-i ruhsat olunmaması esbâbı mechûl olduğunun mahalli murahhasalığından beyân edildiği Diyarbakır Vilâyeti'nden iş'âr olunduğundan ve bu gibi emâkinin te'sis ve küşâdı ruhsat-ı resmiye istihsâline muhtac

No:

Belgenin Konusu Sayfa

iken ecnebilerin usul-i mevzû'aya riâyet etmedikleri gibi şu yolda açılan mekteplerin siyaseten dahi mazarrâtı müşahede edilmekde bulunduğundan bahisle istifsâr-ı muameleyi hâvî Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden vârid olan tezkire üzerine bi'l-muhabere Adliye ve Mezâhib Nezâret-i Celîlesi'nden alınan cevabda vilâyetin iş'ârına nazaran hilâf-ı usul ve nizâm olarak ruhsatsız eytâm-hâne küşâdı hususunun mûmâileyh konsolos vekili ile Amerikalılar tarafından vuku'a getirildiği ve Ermeni Patrikhânesi'nin mahalli murahhasahlığına olan tebligâtı ise li-ecli't-tedris te'sisât-ı ecnebiyeye istenilecek Ermeni eytâmının lisan ve mezhepleri muhafaza olunmak şartıyla tevdî'i tavsiyesinden ibaret bulunduğu anlaşılmasına mebnî ecânib tarafından ruhsatsız bu gibi emâkin te'sis olunamamasına aid tebligât için taraf-ı devletleriyle Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne iş'âr-ı keyfiyet olunması lüzumu gösterilmiş olmakla evvel emirde nezâret-i celîlelerince iktizâsının ifa ve inbâsına himmet buyurulması siyâkında tezkire

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Umûr-ı Dahiliye
Mektubî Kalemi
Aded

Diyarbakır Vilâyeti'nden meb'ûs
10 Mart sene [1]314 tarihli tahrirâtın suretidir.

Devirde bulunduğum sırada Amerikalıların iânesi ve İngiltere Devleti'nin Diyarbakır viskonsolosunun delâleti ile Diyarbakır'da iki hâne isticâr edilerek Ermeni ve Protestan milletlerinden zükûr ve inâs altmış bir nefer eytâmın mezkûr hânelerde iâşe ve Protestan cemaati mekteb muallimleri tarafından tedris edilmekde olduğu istihbâr kılınması üzerine tahkikât-ı vâkı'a ve muamelât-ı câriye derecâtı 16 Teşrîn-i Evvel sene [1]313 tarihli ve şifreli telgrafnâme ile bi'l-arz istîzân-ı keyfiyet olunmuş idi. Bu bâbda henüz bir güne irâde-i cevabiye-i nezâret-penâhîleri şeref-zuhur etmemiş ve bu kere Maârif Müdüriyeti'nden 21 Şubat sene [1]313 tarihiyle verilen müzekkirede mekâtib-i gayr-ı müslimenin teftişâtı icra kılındığı sırada Protestan cemaatine mensub mektebde üniformalı altmış kadar talebe bulunduğu görülüp keyfiyet bir

No:

Belgenin Konusu Sayfa

suret-i münasibede mualliminden istîzâh edildikde bunların yetim olduklarını ve iâneten iksâ edilmekde bulunduklarını söylemiş ise de haricen icra eylediği tahkikâtına göre bunların seksen çocukdan ibaret olarak konsolos-ı mûmâileyh tarafından iksâ ve it'âm ve bir mahall-i mahsusda iskân ile gündüzleri dahi mektebe i'zâm edilmekde olduğu gösterilmiş ve beyân olunan talebenin iktisâ ettikleri üniformaların şekli müdür-i mûmâileyhden bi'l-istîzâh yazdığı derkenarda talebe-i mezkûrenin üzerindeki elbise Diyarbakır ma'mûlâtından fason taklîdi mâî renkde manusadan potur biçiminde pantolon ve tek düğmeli ceketden ibaret olup kâffesi üniformalı yani yeknesak¹³ elbise iktisâ ettikleri beyân olunmuş ve polis serkomiserliği vasıtasıyla icra kılınan tahkikâtta da eytâm-ı mezkûre tahminen elli neferden ibaret olup konsolos-ı mûmâileyh tarafından mahsus bir hânede iâşe etdirilmekde olduğu ve üzerlerindeki ceket müdür-i mûmâileyhin tarifine muvâfık bir suretde ise de pantolonları bulunmayıp Hıristiyan esnafının umumiyetle iktisâ ettikleri mâî bezden ma'mûl şalvar idüğü ve elbiselerinin hiçbir tarafında kat'iyen mekteb nişanı ve saire gibi bir şey olmadığı ve bundan mâadâ kırk beş kadar da inâs yetimesi diğer bir hânede ikamet etdirilip bunların da yeknesak olmak üzere libâsları Diyarbakır ma'mûlâtından nisâya mahsusa manusa entariden ibaret olarak başlarında birer yemeni bulunduğu ve zükûr ve inâsın elbisesinde bir gûne alâmet bulunmadığı anlaşılmış olmakla tafsilât-ı ma'rûzaya ve arz-ı sâbıka nazaran iktizâsının irâde ve iş'âr buyurulması bâbında emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

**

Bâb-ı Âfî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 512

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

¹³ Metinde "yeknesûr" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Amerikalıların muâvenetiyle Diyarbakır'da istîcâr olunan iki bâb hâne-
de Ermeni etfâlinden altmış bir nefer yetimin infâk ve Protestan muallimleri
tarafından bilâ-ruhsat-ı resmiye tedris edilmesinden dolayı Diyarbakır Vilâ-
yeti'nin iş'ârına atfen Dahiliye ve sebk eden muhabere üzerine Adliye Nezâ-
ret-i Celîleleri'nden vâki olan arz ve izbârdan bahisle nezâret-i acizîce icab-ı
hâlin icrası Adliye ve Mezâhib Nezâret-i Celîlesi'nden arz u inbâ olunduğu
beyân-ı âlîsiyle iktizâsının ifa ve inbâsı lüzumunu mutazammın resîde-i dest-i
tekrîm olan 9 Receb sene [1]315 tarihli ve bin üç yüz doksan bir numaralı tez-
kire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri mütâlâa-güzâr-ı çâkerî olarak ol bâbda ic-
ra kılınan tebligâta cevaben eytâm-ı mezkûrenin erbâb-ı fütüvvet tarafından
verilen iânât ile mezkûr hânelerde iâşe olunmakda ise de icra-yı tedrisât edil-
mediğini ve ol bâbda bazı ifadâtı hâvî Amerika Sefâreti'nden i'tâ olunan 31
Mart sene [18]98 tarihli ve yirmi yedi numaralı takrîrin tercümesi leffen tak-
dim kılınmakla emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 3 Zilhicce sene 1315 ve fî 12 Nisan sene 1314

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

*Hariciye Nezâreti'ne 31 Mart sene [18]98 tarihiyle Amerika
Sefâreti'nden vârid olan 27 numaralı takrîr-i şifahînin tercümesidir.*

Diyarbakır'da mütemekkin Amerika tebaası, eytâmhâne ittihâz olunmak
üzere iki hâne istîcârıyla Ermeni çocuklarını orada bulunan Protestan mual-
limleri ma'rifetiyle talim ve terbiye ettirmekde olduklarından ve ber-mûceb-i
kanun bir mekteb küşâdı için cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den müsaade istihsâ-
li lâzım geldiğinden bahisle ol bâbdaki ahkâm-ı kanuniyeye tevfiğ-i hareket
lüzumunun tebaa-i merkûmeye tavsiye ve ihtarı Diyarbakır valisi tarafından
taleb olunmakda olduğunu mutazammın Nezâret-i Hariciye'nin 14 Kânûn-ı

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Evvel sene [18]97 tarihli ve on altı numaralı müzekkire-i şifahiyesi ahz olundu. Lede'l-isti'lâm alınan cevabdan Diyarbakır'da Amerikalı muallim bulunmadığı ve muhtac-ı iâne bir takım eytâmın ashâb-ı fütüvvetden bazı zevât tarafından iâneten i'tâ olunan mebâliğ sayesinde mârru'z-zikr iki hâneye cem' ve iâşe edildikleri ve fakat mezkûr hânelerde icra-yı tedrisât olunmadığı ve Harput'da mütemekkin Amerikalı muallimler eytâm-ı merkûmenin infâk ve iâşeleri esbâbını istihzâr etmişler ise de bu hânelerin tebaa-i Osmaniyye'den bazılarının taht-ı nezâretinde bulundukları anlaşılmış olmakla Sefâret eytâm-ı mezkûrenin ekserîsi Ermeni cemaatine mensub olduğu hâlde Hükûmet-i Seniyye'ye irsâl olunan hilâf-ı hakikat raporların Ermeni milleti mensubîni veya Ermeni memurlar tarafından tasnî' edildiği itikadındadır. Şurası şâyân-ı taaccübdür ki Ermeni memurları bu yetimlerin tehvîn-i sefaletlerine pek de himmet etmedikleri hâlde bunları açlıktan helâk olmakdan muhafaza eden Protestanlardan şikâyet ediyorlar. Nezâret-i Hariciye ile Hükûmet-i Seniyye'nin fukarâ-yı eytâm hakkında bezl-i me'ser-i şefkat ve merhamet edenlerin hareket-i insaniyetkârânelerine îkâ'-ı mevânî' edecek yerde bunların tebaa-i Osmaniyye'den birçok kesânın hayatını muhafaza suretiyle vuku bulan teşebbüsât-ı âlîcenâbânelerini tahsîn ve takdir buyuracakları sefâretçe meczûmdur.

**

Bâb-ı Âfî
Daire-i Umûr-ı Dahiliye
Mektubî Kalemi
Aded: 1066

Huzur-ı Âlî-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Amerikalıların muâveneti ve mahalli viskonsolosunun delâleti ile Ermeni ve Protestan etfâli için bilâ-ruhsat-ı resmiye te'sis edilen eytâmhâneler hakkında sebk eden muhaberâta cevaben mezkûr yetimhânelerde icra-yı tedrisât edilmediği Amerika Sefâreti'nden ifade olunduğuna dair Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden huzur-ı sâmi-i Sadâret-penâhîleri'ne takdim olunan tezkirenin gönderildiği beyân-ı âlîsiyle hakikat-i hâlin bi't-tahkik inbâsı hakkında şeref-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

tevârüd eden 15 Nisan sene [1]314 tarih ve 538 numaralı tezkire-i sâmiye-i fahîmâneleri üzerine sebk eden isti'lâma cevaben Diyarbakır Vilâyeti'nden gelen telgrafnâmede etfâl-i merkûmenin bir-iki haftadan beri Protestan mektebine devam etmedikleri gibi şimdiki hâlde eytâmhânelerde dahi tedrislerine dair bir eser yok ise de mezkûr mektebin müntehî sınıf talebesinden eytâmhâne'de bulundurulmakda olan hizmetçiye, etfâl-i merkûmenin Ermenice muallim manasına olan "Varjabet" diye çağırarak oldukları icra kılınan tahkikât-ı hafiyeden anlaşılmış olduğu dermiyân edilmekle keyfiyetin huzur-ı âlî-i vekâlet-penâhîlerine arz ve izbârı Tesrî'-i Muamelât Komisyonu'ndan ifade ve mezkûr telgrafnâmenin suret-i muhrecesi evrak-ı mürsele ile ma'an takdim ve iade kılınmış olmakla ol bâbda hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 15 Muharrem sene [1]316 ve fî 23 Mayıs sene [1]314

Nâzır-ı Umûr-ı Dahiliye

Memduh

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Umûr-ı Dahiliye
Tesrî'-i Muamelât Komisyonu
Aded

Diyarbakır Vilâyeti'nden gelen

13 Mayıs sene [1]314 tarihli telgrafnâmenin suretidir.

C. 5 Mayıs sene [1]314. Eytâmhânelerdeki Ermeni ve Protestan etfâli ahîren 10 Mart sene [1]314 tarih ve altı numaralı arîza ile arz edildiği vechile gündüzleri Protestan mektebine devam etdikleri hâlde bir-iki haftadan beri mekteb-i mezkûra dahi devam etmedikleri ve şimdi[ki] hâlde eytâmhânelerde tedrislerine dair bir eser yok ise de Protestan mektebinin müntehî sınıf talebesinden eytâmhâne'de bulundurulmakda olan hizmetçiye, etfâl-i merkûmenin Ermenice muallim manasına olan "Varjabet" diye çağırarak oldukları icra kılınan tahkikât-ı hafiyeden anlaşılmış ve işin böyle renkden renge girmesi Sefâretin Bâbîâli'den ... olacağı derkâr buyurulmuş olup maa-hâzâ hâl ve hareketleri mütemâdiyen nazar-ı teftiş ve tefahhusda bulundurulmakda

No:

Belgenin Konusu Sayfa

olduğu cihetle bundan böyle anlaşılabilir ahvâlin dahi arzı[na] müsâra‘at olunacağı ma‘rûzdur. Fermân.

[4 Haziran 1898]

A. MKT. MHM, 702/24

36

**AMERİKA'DA BULUNAN ERMENİLERİN BİR KULÜP
KURARAK HAFTADA İKİ GÜN ASKERİ EĞİTİME
BAŞLADIKLARI**

Amerika'da bulunan Ermenilerin bir kulüp kurarak haftada iki gün askerî eğitim yaptıkları konusundaki haberin doğruluğunun Washington Büyükelçiliği aracılığıyla araştırılarak alınan malumatın bildirilmesinin Zaptiye Nezâreti tarafından istendiği

Fî 3 Mart sene [1]315 tarihiyle

Zabtiye Nezâret-i Aliyyesi'nden mevrûd tahrirâtın suretidir.

Devletli efendim hazretleri

Amerika'dan alınan ihbarnâmenin bir fıkrasında oradaki Ermeniler bir kulüb küşâd ve haftada iki defa ictimâ ile asker usulü üzere talim icra etmekde oldukları muharrer olmasına nazaran Ermenilerin bu yolda asker talimi icra etmeleri sahîh olup olmadığının Washington Sefâret-i Seniyyesi vasıtasıyla suret-i mahremânede tahkik etdirilerek alınacak malumâtın emr u inbâsı vâbeste-i müsaade-i aliyye-i dâverîleridir. Ol bâbda .

[15 Mart 1899]

HR. SYS, 2742/12

37

**NEW YORK'TA THOMAS ÇARŞAFCIYAN ADLI BİR
ANARŞİSTİN BAŞKANLIĞINDA YENİ BİR ERMENİ
KOMİTESİNİN KURULDUĞU**

New York'ta anarşist Thomas Çarşafciyan başkanlığında yeni bir Ermeni Komitesi'nin kurulduğuna ve haftalık bir gazete yayınına başladığına ilişkin New York Şehbenderliği'nden bir yazı alındığı

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 14

Tarih: 10 Mayıs sene 1315

Nev‘-i Tercüme: Thomas Çarşafciyan nâmında bir anarşistin taht-ı riyâsetinde bir Ermeni Komitesi teşekkül ettiğine dair New York Şehbenderliği'nden mevrûd tahrirât suretinin leffen irsâline dair

No:

Belgenin Konusu Sayfa

*Hariciye Nezâreti'ne 5 Mayıs sene [18]99 tarihiyle Washington
Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 33 numaralı tahrirâtın tercümesidir.*

Thomas Çarşafcıyan nâmında bir anarşistin taht-ı riyâsetinde yeni bir Ermeni Komitesi teşekkül ettiğine ve merkûm tarafından üsbû'î bir gazete neşrine de başlanılmış olduğuna dair New York şehbenderimizden vârid olan tahrirâtın sureti, melfûfu bulunan gazete nüshasıyla beraber leffen takdim kılınmış ve mezkûr komite hakkında istihsâl edeceğim malumâtın peyderpey arz u iş'ârına müsâra'at kılınacağı tabîi bulunmuş olmakla emr u fermân.

[22 Mayıs 1899]

HR. SYS, 2862/55

38

**AMERİKA BAŞKONSOLOSU CHARLES DICKINSON'IN
GÖÇ EDEREK TÂBİİYET DEĞİŞTİREN ERMENİLERİN
TEKRAR OSMANLI VATANDAŞLIĞINA KABULÜ İÇİN
HAZIRLANACAK BİR SÖZLEŞMEYİ AMERİKA'NIN
KABULE HAZIR OLDUĞUNU BİLDİRDİĞİ**

Amerika Başkonsolosu Charles Dickinson'ın göç eden Ermeniler ile Suriyelilerin her türlü kötülüğe cüret ettiklerinin örnekleriyle görüldüğünü ifade ederek bu durumun maddî ve manevî pek çok sıkıntıya sebep olduğunu, sonuçta en çok Osmanlı Devleti'nin büyük ölçüde hak kaybının olduğunun bilindiğini, göç edip Amerikan vatan-daşı olduktan sonra Osmanlı ülkesine geri dönenlerin, iki yılı aşkın bir süre kaldıkları takdirde Osmanlı vatandaşlıklarının tekrar tanınması konusunda hazırlanacak bir sözleşmenin Amerika tarafından kabul edileceğini bildirdiği

Beyoğlu Mutasarrıflığı

Aded: 4515

Amerika General Konsolosu Mösyö Charles Dickinson suret-i mahremânede vuku bulan ifadesinde birçok Ermeniler ve Suriyeliler Amerika'ya hicret ve orada müddet-i nizâmîsini bi'l-ikmâl Amerika tâbiyetini edinerek Memâlik-i Şahane'ye avdetle ihtiyar-ı ikamet ve Amerika himayesinde her türlü mefsedete cür'et ve muafiyâta mazhar olmakda oldukları emsaliyle sâbit bulunmasına ve böyle bir hâlin Hıristiyan tebaa-i şahaneleri üzerindeki

No:

Belgenin Konusu Sayfa

te'siriyle diğerlerini de hicret ve terk-i tâbiyyete sevk gibi birçok mehâzîr-i maddiye ve maneviyeyi mûcib olmakla beraber neticesi hukuk-ı Devlet-i Aliyye-i Osmaniyyeleri'nin ziyâ'-ı azîmini mûcib olacağı derkâr idüğüne nazaran ba'demâ Amerika'ya hicretle Amerika tâbiyyetini edinerek gelenler şâ-yed Memâlik-i Şahane'de iki seneyi mütecâviz müddet kalırlar ise bunların tekrar tâbiyyet-i Osmaniyye'ye iadesi ve öyle tanınması hakkında Amerika ile bir mukâvelenâme teâtisi, lâzım gelenlere emr u fermân buyurulursa bunun hem Amerikaca kabul olunacağı ve hem de bu suretle hukuk-ı Hükûmet-i Seniyyeleri'nin her türlü mehâzîrden masûniyeti te'min edileceğini beyân etmiş olduğu cihetle arzına mücâseret kılındı, fermân.

Fi 5 Ağustos sene [1]315 / [17 Ağustos 1899]

Beyoğlu Mutasarrıfı

Enver

Y. PRK. ZB, 23/43

39

**TRUŞAK KOMİTESİ'NİN DİYARBAKIR'DA KARIŞIKLIK
ÇIKARMA HAZIRLIĞI İÇERİSİNDE OLDUĞU**

Truşak Komitesi'nin bir karışıklık çıkarmak amacıyla Amerika'dan Diyarbakır'a Samsun yoluyla 4 Ermeni'yi gönderdiği, komitenin Diyarbakır'da bomba imalatçısı ve muhbirlerinin de bulunduğu haber alındığından söz konusu kişilerin yakalanarak faaliyetlerine fırsat verilmemesinin irade ile öngörüldüğü

Yıldız Saray-ı Hümayûnu

Başkitâbet Dairesi

5170

Amerika'dan Truşak Komitesi tarafından ikâ'-ı igtisâş için Samsun tarafıyla Diyarbakır'a dört Ermeni gönderilip bunların yedlerinde Boston Şeh-benderliği'nden verilmiş pasaportlar mevcut idüğü ve mezkûr komite hesabına humbara imalini öğrenmiş olan Hasson Ke'lfinin oğlu Bedros nâmında bir Ermeni'nin iki haftadan beri Diyarbakır'da bulunduğu ve komitenin kezâlik Diyarbakır'da Eyuşe ve Ohannes ve Serkiz ve Yalundanem oğlu ve Kazgan-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

cı Mazbut nâmlarında muhbirleri olduğu Amerika'dan Paris'e gelen Karabet nâmında bir şahsın iş'ârına atfen Paris Sefâret-i Seniyyesi Maslahatgüzârlığı'ndan bildirilmiş olduğundan Diyarbakır Vilâyetince tedâbîr-i lâzıme-i takayyüd-kârînin ittihâzıyla humbaracı Ermeni'nin derhal tevkif ve mahkemeye tevdi' edilmesi ve îkâ'-ı iğtişâş ve fesad için gönderilmiş olan diğerlerinin de derdest edilerek teşebbüsât-ı mefsedetkârânede bulunmalarına meydan verilmesi şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî iktizâ-yı âlîsinden bulunmuş olmakla ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fi 4 Receb sene [1]318 ve fi 15 Teşrîn-i Evvel sene [1]316 / [28 Ekim 1900]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî

Tahsin

İ. HUS, 1318 B./7

40

**AMERİKA'NIN HARPUT KONSOLOSLUĞU'NA TAYİN
EDİLEN HERBERT NORTON'UN MEMURİYETİNİN TASDİKİ**

Hakkındaki iddialar sebebiyle Harput'ta bulunduğu halde göreve başlatılmayan Amerikan Konsolosu Herbert Norton ile ilgili araştırmalar tamamlandığından gereğinin bir an önce yerine getirilerek belirsizlik durumuna son verilmesinin istendiği

Daire-i Hariciye

Hususiye

634

Dün nezd-i acizâneme gelmiş olan Amerika maslahatgüzârı devlet-i metbû'ası tarafından Harput Konsolosluğu'na tayin olunan Mösyö Herbert Norton'ın memuriyet emr-i âlîsinin henüz i'tâ olunmadığını ve halbuki hükûmet-i metbû'asının Memâlik-i Şahane'ye konsolos tayinine salâhiyet-i ahdiyyesi olduğu ve mahall-i mezkûrda bazı devletlerin konsolosu mevcut bulunduğu hâlde Amerika konsolosunun tasdik-i memuriyetinden istinkâf edilmesi şayân-ı kabul olamayacağını ve mûmâileyh Herbert'in akdemce oraya mu-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

vâsalat ederek memurîn-i mahalliye tarafından muamele-i cemîle görmüş ise de sıfat-ı resmiyesinin henüz tasdik edilmemesi münasib olamayacağını bi'l-be-yân emr-i âlîsinin bi't-tasdîr Sefâret'e teslimini musırran taleb ve iltimas eyledi. Mûmâileyh Herbert'ın Ermeni olduğu arz-ı atebe-i ulyâ kılınmasına nazaran merkûmun aslen tebaa-i Devlet-i Aliyye'den iken Amerika'ya giderek orada Amerikan tâbiyyetini ihrâz iddiasına kıyâm eylemiş olması melhûz olduğundan memuriyetinin kabul edilmemesi hakkında şeref-sudûr buyurulup bâ-tezkire-i sâmiye tebliğ buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî üzerine lede'l-isti'lâm mûmâileyhin eben an-ceddin Amerikalı olduğu hakkında Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden alınan telgrafnâmenin tercümesi 23 Ramazan sene [1]318 tarihli tezkire-i acizîyle taraf-ı sâmi-i Sadâret-penâhî'ye tesyîr edilmiş ve mûmâileyhin memuriyetinden ferâğat edilmesi için evvel ve âhir Sefâret nezdinde icra-yı teşebbüsât edildiği hâlde ber-vech-i ma'rûz salâhiyet-i ahdiyye ve orada diğer bazı devletlerin konsolosları bulunmasına istinâden mûmâileyhin tasdik-i memuriyeti talebi musırran tekrar edilmekde olmasına ve mûmâileyhin sıfat-ı memuriyeti gayr-ı musaddak olduğu hâlde el-yevm Harput'da ikamet eylemekde olması bu bâbda bir sû-i misal teşkil edeceğine nazaran bu hâlde nihayet verilmesi lâzımeden bulunmuş olmakla ifa-yı iktizâsı menûl-ı re'y-i âlîdir. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 8 Şevval sene 1318 ve fi 16 Kânûn-ı Sâni sene [1]316 / [29 Ocak 1901]

Hariciye Nâzırı

Tevfik

Y. MTV, 211/15

41

**AMERİKA BAŞKONSOLOSUNUN ERMENİLERDE BİR
İHTİLAL DÜŞÜNCESİ HİSSETTİĞİNİ BEYOĞLU TAHRİRAT
MUAVİNİNE BİLDİRDİĞİ**

Amerika Başkonsolosu Dickinson'ın Amerikan tâbiyyetine geçen Ermenilerde bir ihtilal düşüncesi hissedildiğini bildirerek Marsilya, İskenderiye, Batum ve Odesa'dan gelecek Ermenilere Zaptiye Nezâreti tarafından son derece dikkat edilmesini istediği

Öteden beri veli-nimet-i bî-minnet efendimiz hazretlerine izhâr-ı sadakat ve hayrhâhî etmiş olan Dersaâdet Amerika General Konsolosu Mösyö

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Dickinson bir suret-i mahremânede abd-i memlûklerini nezdine davet etmiş idi. Mûmâileyhin sadakat ve ubûdiyetinden emin olduğum için bugün gitdim. Mûmâileyh bu sıralarda Amerika tâbiyetine geçmiş olan Ermenilerde bir ihtilâl fikri hissetmekde olduğundan ba'demâ Marsilya ve İskenderiye ve Batum ve Odesa'dan gelecek olan Ermenilere Zabtiye Nezâretince be-gayet dikkat olunmasını ve bunlar miyânında birçok Amerikalı Ermeniler dahi bulunacağından ve bunları kendisi himaye etmek mecburiyetinde idüğünden şâyed böyle bir Ermeni gelir ve usulen kendisi tarafından himaye edilirse nezâretçe bunlar hakkında şiddet ve metânet-i fevkalâde izhârıyla bunların kabul edilmemesi cihetine gidildiği hâlde kendisi de Sefâreti'ne karşı mes'uliyetden âzâde olarak derhal nezâretin arzusunu is'âf edeceğini ve'l-hâsıl Ermeniler hakkında Hükûmet-i Seniyyeleri'ne her türlü muâvenetde bulunacağını gayet mahremâne olarak Zabtiye nâzırına söylemekliğimi kullarına söylemiş ve kendisinin tercümanı Ermeni olduğundan bu hâli bizzat Zabtiye nâzırına söylemekde ma'zûr bulunmuş olduğunu ilâve eylemiş idüğünden konsolosun şu ihbar ve ifade-i hayrhâhânesi bugün Zabtiye nâzırına söyleneceği berây-ı malumât ma'rûzdur. Fermân.

Fî 13 Mart sene [1]317 / [26 Mart 1901]

Beyoğlu Tahrirât Muâvini ve Sansür

Abd-i Memlûk ve Esdakları

Muhammed Ali

Y. PRK. ZB, 26/92

42

**AMERİKA YA DA RUSYA'YA GİTTİKTEN SONRA GERİ
DÖNEN ERMENİLERİN DURUMLARINA İLİŞKİN MECLİS-İ
VÜKELA KARARI**

Göç ettikten sonra Osmanlı ülkesine gelen Ermenilerden Rusya'ya geri gönderilenlerin kabul edilmediği, Amerika'dan gelenlerin iade-lerinin ise masraflı ve zor olduğu belirtilerek bu gibi Ermenilerin kefaletle memleketlerine gönderilmelerine ve ilgili memurların da dikkatli davranmaları konusunda uyarılmalarına karar verildiği

Meclis-i Vükelâ

Müzâkerâtına Mahsus Zabıt Varakasıdır

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Tarih: Gurre-i S. sene [1]319
[7] Mayıs sene [1]317

Hulâsa-i Meâli

Amerika'ya hicret veyahud firar suretiyle Rusya'ya giden Ermenilerin Memâlik-i Şahane'ye avdetleri memnû' olduğu hâlde bunlardan bazıları birer vechile yine avdet etmekde olduklarından ve Rusya'dan gelen Ermeniler gerçi yine Rusya'ya iade olunmak üzere derdest ve i'zâm olunuyor ise de bunlar Rusyaca kabul edilmemekde bulunduğundan bahisle istifsâr-ı muameleyi ve bazı ifadeyi hâvî Dahiliye Nezâreti'nden vârid olan tezkireler okundu.

Kararı

Suret-i iş'ârâta göre zikrolunan Ermenilerden Rusya'ya iade olunmak üzere i'zâm olunanlar oraca kabul edilmemekde olduğu gibi Amerika'ya hicret edip de bilâhare yine Memâlik-i Şahane'ye gelenlerin Amerika'ya iadeleri birçok müşkilât ve masrafa muhtac olmasıyla beraber bunların Amerikaca kabul edilip edilmeyecekleri dahi mechûl bulunduğuna nazaran mezkûr Ermenilerin kefalet-i kaviyyeye rabtıyla memleketlerine gönderilmeleri ve memurîn-i aidesince dikkat ve basîret üzere bulunularak ba'd-ezîn bu takım Ermenilerden Memâlik-i Şahane'ye geleceklerin duhûlüne meydan verilmemesi zımmında icab eden vilâyâta tebligât-ı ekîde icrası hususlarının Dahiliye Nezâreti'ne iş'ârı tezekkür kılındı.

[20 Mayıs 1901]

(Meclis-i Vükelâ azâlarının imzaları)

MV, 102/30

43

**BOSTON'DA ARAPKİR ERMENİ EYTAMHANESİ İÇİN
KURULAN CEMİYETİN BİR NİZAMNAME HAZIRLADIĞI**

Arapkir Ermeni Eytamhanesi için Boston'da kurulan cemiyetin, Ermeni murahhasalarına uygulanması tavsiyesiyle bir nizamname gönderme teşebbüsünde bulunduğu, cemiyetin haddini aşar tarzdaki hareketlerinin engellenmesi konusunda gereğinin yapılmasının Washington Büyükelçiliği'nden istendiği

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Daire-i Hariciye
Hususiye
532

Amerika'nın Boston şehrinde Arabgir Ermeni Eytâmhânesi için teşekkül eden cemiyetin tertib eylediği nizâmnâmeyi icra edilmesi tavsiyesi ile Ermeni murahasalarına irsâle tasaddî eylemiş olduğu anlaşıldığından teşebbüsât-ı lâzımenin ifasıyla cemiyet-i mezkûrenin ve ta'addiyâtının men'i esbâbının istikmâli şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî iktizâ-yı âlîsinden bulunduğunu mübelliğ resîde-i dest-i tekrîm olan 7 Receb sene [1]319 tarihli ve 4995 numaralı tezkire-i aliyye-i atûfîleri mütâlaa-güzâr-ı acizî olarak ber-mantûk-ı emr u fermân-ı hümayûn-ı cenâb-ı tâc-dârî Washington Sefâret-i Seniyyesi'ne vesâyâ-yı mukteziye ifa edildiğinden alınacak cevabın arzına müsâra'at olunacağı derkâr bulunmuş olmakla emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 9 Receb sene [1]319 ve fî 9 Teşrîn-i Evvel sene [1]317 / [22 Ekim 1901]

Hariciye Nâzırı
Tevfik

Y. MTV, 222/45

44

AMERİKA'DA BULUNAN ERMENİ KOMİTELERİNİN
GÖZETİM ALTINDA TUTULMALARI

Boston'daki Ermeni cemiyetinin faaliyetlerini araştırmak için görevlendirilen New York Başşehbenderi Kaymakam Aziz Bey'in, bir suretini Washington Büyükelçiliği'ne verdiği raporda Amerika'da bulunan Ermenilerin hemen tamamının fesatçı güruhundan olduğunu ve gözetim altında bulundurulmaları gerektiğini, büyükelçiliğin de Ermeni komiteleri hakkında sürekli tahkikat yaparak Arapkir Eytamhanesi Cemiyeti'nin dağıtılması için Amerika Hükûmeti nezdinde teşebbüste bulunması gerektiğini bildirdiği

Washington Sefâret-i Seniyyesi
Numara
11

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Mâbeyn-i Hümayûn-ı Cenâb-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesi'ne

Atûfetli efendim hazretleri

Fî 25 Teşrîn-i Sânî sene 1901 tarihli tahrirât-ı çâkerânemle arz u iş'âr olunduğu vechile Amerika'nın Boston şehrinde bulunan Ermeni erbâb-ı fesadıyla cemiyetleri hakkında tahkikât-ı lâzımenin icrası yâverân-ı hazret-i Padişahî'den New York Başşehbenderi Kaymakam izzetli Aziz Bey'e havale edilerek Boston'a azîmete memur edilmiş idi. Mûmâileyhin tahkikâtı olarak bu kere cânib-i sefâret-i seniyyeye irsâl eylemiş olduğu raporun bir sureti manzûr-ı âlî-i cenâb-ı kitâbet-penâhîleri buyurulmak üzere leffen takdim kılındı. Mezkûr rapor meâline nazaran Amerika'da bulunan Ermenilerin kâffesi güruh-ı fesededen veyahud onlarla hem-efkâr ve müşterek takımdan oldukları iştibâhdan vâreste olup Ermeniler Amerika ahalisi nezdinde gerçi el-yevm bundan dört sene mukaddem olduğu mertebe mazhar-ı hüsn-i kabul olmamakta iseler de ihtimalâta karşı Memâlik-i Şahane'de îkâ'-ı fesadın men'-i tekerürü zımnında Amerika Ermeni komitelerinin taht-ı tarassudda bulundurulması muktezîdir. Ahvâl-i ma'rûzanın derkâr olan ehemmiyetine binâen sefâret-i seniyyece bu bâbda takayyüdât-ı lâzımede bulunularak mezkûr Ermeni komiteleriyle erbâb-ı fesadın ahvâl ve harekât-ı mefsedetkârâneleri hakkında alâkadri'l-îmkân tahkikât-ı mütevâliye icrasıyla şâyân-ı arz olanı vakt ü zamanıyla arz u inbâ olunacağı gibi sâlifü'l-arz işbu tahkikâtdan bi'l-istifade Ermeni fesad komitelerinin ve ale'l-husus Arabgir Eytâmhânesi için teşekkül eden cemiyetin dağıdılması zımnında tekrar Amerika Hükûmeti nezdinde teşebbûsât-ı lâzımenin ifasıyla maksad-ı âlînin husûlü siyâkında sa'y ü gayret edileceğini arz u beyâna ictisâr eylerim. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

Fî 24 Kânûn-ı Sânî sene 1902 / [24 Ocak 1902]

Washington Sefiri

Mustafa Şekib

Y. MTV, 225/81

45

NEW YORK BAŞŞEHBENDERİ KAYMAKAM AZİZ BEY'İN
BOSTON ERMENİLERİNİN FAALİYETLERİ HAKKINDA
AYRINTILI RAPOR HAZIRLADIĞI

No:

Belgenin Konusu Sayfa

New York Başşehbenderi Kaymakam Aziz Bey'in, Amerika'da bulunan Ermenilerin gözetim altında bulundurulmaları gerektiğine ve bunların faaliyetlerine ilişkin ayrıntılı bir rapor sunması üzerine Washington Büyükelçisinin, Amerika Dışişleri Bakanlığı nezdinde tekrar girişimde bulunarak Ermeni fesat cemiyetlerinin, özellikle de Arapkir Eytamhanesi için teşkil edilen cemiyetin dağıtılması hususunda gayret göstereceğini bildirdiği, söz konusu raporun da Padişah tarafından Sadâret'e gönderilerek incelenip görüş bildirilmesinin istendiği

Yıldız Saray-ı Hümayunu
Başkitâbet Dairesi
9128

Amerika'daki Ermenilerin ahvâl ve âdâtıyla cemiyet-i fesadiyeleri ve teşebbüsât-ı mefsedetkârîleri hakkında New York Şehbenderliği'nden alınan tahrirâtın leffîyle Ermeniler mümkün mertebe nezâret altında bulundurulmakla beraber Hariciye nâzırı nezdinde yeniden teşebbüsât icra kılınacağını ve Ermeni cemiyât-ı fesadiyesinin ve bâhusus Boston'da Arabgir Eytâmhânesi¹⁴ için teşkil edilecek olan ve men'î mukaddemâ emr u fermân buyurulan cemiyetin dağıtılmasına çalışılacağını şâmil Washington Sefâreti'nden irsâl olunan tahrirâtın takdimine dair Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nin 26 Zilkade sene [1]319 tarihli tezkire-i hususiyesi manzûr-ı âlî buyurulmuş ve tahrirât-ı mezkûre Ermenilerin mefâsidi hakkında tafsilâtı mutazammın olduğundan bu bâbdaki mütâlâa-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri'nin arz-ı atebe-i ulyâ kılınması şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî icab-ı celîlin-den bulunmuş olmakla ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 29 Zilkade sene [1]319 ve fî 24 Şubat sene [1]317

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî

Tahsin

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

¹⁴ Metinde "Hastahânesi" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Hariciye Nezâreti'ne

20 Kânûn-ı Sâni sene [1]902 tarihiyle Washington Sefâret-i

Seniyyesi'nden vârid olan 1 numaralı mahremâne tahrirâtın tercümesidir.

Geçen Teşrîn-i Sâni'nin yirmi beşi tarihli ve kırk yedi numaralı tahrirât-ı cevabiye-i acizânemle arz eylediğim vechile New York Başşehbenderi Kaymakam Aziz Bey'i Ermeni fesedesinin ahvâl ve harekâtı hakkında mûşikâfâne tahkikât icrasıyla bu bâbda elden geldiği mertebe istihsâl-i malumâta memur etmiş idim. Mûmâileyhden bu kere netice-i tahkikâtı mübeyyin olarak ahz eylediğim tahrirât melfûflarıyla beraber leffen takdim kılındı. Mütâlâasından malum-ı âlî-i nezâret-penâhîleri buyurulacağı üzere Aziz Bey Amerika'da mütemekkin bütün Ermenilerin ya erbâb-ı fesaddan bulunduklarını ve ya buna meyyâl olduklarını ve fakat bunların Amerikalılar nazarında bundan dört sene evvelki mevki ve itibarı haiz olmadıklarını ve şu kadar ki yeniden bazı hâdisât vuku'a gelecek olur ise bu hâdisâtın esna-yı cereyânında Amerikalıların tebeddül-i hissiyâtı mümkün olduğundan tasaddiyât ve teşebbüsât-ı cedîdenin men'-i vuku'u için her ihtimale karşı Ermenileri bir nezâret-i şedîde altında bulundurmak taht-ı elzemiyetde bulunduğunu beyân ediyor. Ben-denize gelince; yedimdeki vesâitin müsaadesi derecesinde Ermenileri nezâret altında bulundurmakla beraber Aziz Bey'in raporunda mûnderic câlib-i dikkat ahvâl ve vekâyi'i vesile ittihâz ederek Hariciye Nezâreti nezdinde yeniden teşebbüsâtda bulunacağımı ve Ermeni cemiyât-ı fesadiyesinin ve bâhusus Arabgir Eytâmhânesi için teşkil olunacak cemiyetin dağıdılmasını istihsâle sarf-ı gayretten hâlî kalmayacağımı arz eylerim. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Melfûf tahrirât suretinin tercümesidir.

Geçen Teşrîn-i Sâni'nin on sekizi tarihli ve yirmi beş numaralı tahrirât-ı aliyye-i sefirânelerine cevabdır:

New York'da icab eden tahkikât-ı mûşikâfâneyi icra ve malumât-ı mühimme-i mukteziyeyi istihsâl eyledikten sonra Ermenilerin harekât-ı fesadiyesi hakkında tahkikât icrası için Boston'a geldim. Buradaki tahkikât-ı vâkı'am neticesiyle gerek erbâb-ı fesaddan olduklarını tasdik ve itiraf ve gerek te-

şebbüsât-ı diniye kisvesi altında bu fesedeyle ibzâl-i muâvenet ve ilkâ-yı şevk ve gayret eden cemiyetlerin harekât-ı muhtelifesi hakkında birçok malumât-ı mülahhasayı hâvî bir rapor leffen takdim kılındığı gibi Ermenilerin bütün Amerika'daki ahvâl-i umumiyesine dair malumât-ı mücmeleyi ve bunların ahvâl-i maddiye ve maneviyeleri hakkında doğru ve ma'kûl tafsilâtı hâvî diğ er bir rapor dahi matviyyen irsâl edilmiştir. Bu bâbdaki tahkikât-ı acizâne-me ibtidâr eylediğim zaman en ma'rûf bir tahkik ve takib idarehânesinin muâvenetini te'min eyledim ise de meselede alâkadar olmak münasebetiyle vekâyi'î tahrif edebilecek olan mezkûr idarehânenin verdiği malumât ile iktifa etmeyerek bu hususa dair pek ciddî zevât ile bizzat görüşüp muhbirlerin raporlarını eşhâs-ı sâlisinin şifahen veya tahrîren verdikleri malumât ile mukayese etmek suretiyle hakikat-i meseleye dair bir fikr-i kat'î hâsıl edebildim. Erbâb-ı fesadın adedine gelince, Bunlar memleketin her tarafına dağılmış oldukları için adedlerini öğrenmek bilfi'l imkânsız olduğunu ve komitelere kayd u kabul olunmak hususu muntazam bir usule tâbi olmayıp komiteler yekdiğerinden ayrı olarak icra-yı harekât etdikleri ve yalnız bütün harekât-ı fesadiyenin merkez ve mecma'ı olan merkezî komiteye merbûl bulundukları cihetle bizzat fesad komiteleri azâsının bile mikdar-ı fesade hakkında malumât i'tâ edemeyeceklerini arz eylerim. Bu bâbda ancak şu kadar diyebilirim ki hemen her şehirde Ermeni ihtilâlcileri mevcuddur ve Amerika'da bulunan bütün Ermenilerin bilâ-istisnâ ya erbâb-ı fesaddan yahud yine o demek olan onlara muhib olduklarını söyleyecek olur isem ne hata ne de mübâlağa etmiş olmam. Fakat fikr-i acizâneme göre Ermeni cemiyât-ı fesadiyesinin Amerika efkâr-ı âmmesi nazarında bundan üç-dört sene evvelki itibar ve ehemmiyeti kalmamış olup Ermeni Meselesi'nin Amerika'da artık modası geçmiştir. Ermeniler artık Amerikalıların muhabbet ve muâvenet ve hayrhâhlığına istinâd edemezler. Vâkı'â bazı serseriler ara sıra para koparmak için bunu ser-rişte ittihâz edebilirlerse de efkâr-ı âmme buna karşı lâkayd davranacaktır. Zira evvelki ateş-i vecd sükûnetyâb olmuştur. Maamâfih Amerikalıların tîneti televvün ve teheyyüc-i mecnûnâne ile muhammer olduğu cihetle vekâyi'in esna-yı cereyân-ı tabiîsinde eski hissiyâtın teceddüd etmek ihtimali de mevcut olduğundan her türlü harekât-ı hasmânenin önünü almak ve tasaddiyât ve teşebbüsât-ı cedîdeye meydan vermemek için bütün Müctemi'a-i Amerika'da

No:

Belgenin Konusu Sayfa

bulunan ihtilâl cemiyetlerini sıkı bir nezâret altında bulundurmak kat'iyen elzemdir. Emr u irâde hazret-i men lehü'l-emrindir.

**

1 numaralı melfûf raporun tercümesidir.

Mütâlaa-i Umumiye

Amerika'da on iki binden on beş bine kadar Ermeni mevcut olup bunlar hemen her tarafa dağılmışlardır. Fakat en ziyade New York, Boston, West Hoboken, Philadelphia, Paterson/N.J., Providence/R.I., Worcester/Mass., şehirleriyle New England'ın sanâyi'le ma'rûf bilâd-ı muhtelifesinde ve birçoğu da Chicago ve Fresno/Cal.'da¹⁵ mukim bulunmaktadırlar. Bunlar suret-i umumiye de ber-vech-i âtî tasnif olunabilirler.

Evvelâ: Ermenilerin Amerikalılarla vuku bulan izdivâcları mahsulü olarak Amerika'da tevellüd eden Ermenilerdir ki, bunların mikdarı azdır. Bu kabîlden olan Ermeniler büsbütün Amerikalılaşmış olup Ermeniceye adem-i vukûflarından dolayı Memâlik-i Şarkıye'ye müte'allik umûr ve hususât hakkında lâkayd bulunmaktadırlar.

Sâniyen: Yirmi-yirmi beş veya otuz sene mukaddem Amerika'ya hicret etmiş olan Ermenilerdir ki bunların kâr u kisbleri pek yolunda ve hatta bazısı refah-ı tâm içindedir. Aralarında Amerika'da tahsil ile orada te'ehhül ve tavattun etmiş birçok tabib ve diş tabibleri vardır. Bu Ermenilerin kısm-ı küllîsi Amerika'nın bilâd-ı sahiliyesinde bulunmaktadırlar.

Sâlisen: Memleketlerinde iken Protestan mezhebini kabul etmiş ve misyonerlerin te'sir-i nüfuzu ve hatta tahrik ve iğvâsıyla ve taharrî-i servet emeliyle terk-i vatan ederek Amerika'ya gelmiş olan Ermenilerdir ki bunlar miyânında Anadolu'daki Protestan mekâtibinde tahsil ile bir takım efkâr ve âmâl-i bâlâ-pervazâneye kapılmış ve kendilerini âlemde büyük bir vazife icrasına memur zann u kıyasıyla ekser malumât-fürûşânın evsâf-ı tabîîyesinden bulunan evhâm ve hayalât-ı bî-nihâyeye düşmüş bir guruh mevcuttur.

¹⁵ Fransızca'dan Osmanlıca'ya tercüme edilmiş olan metinde buradaki yer isimlerinin yazılışında bazı eksiklikler tespit edildiğinden, transkribe esnasında Fransızca aslında yazılı olan şekiller tercih edilmiştir.

Râbi'an: Memâlik-i Şahane'de zuhur-yâfte olan hâdisât-ı malume üzerine geçen on sene zarfında hicret etmiş olan Ermenilerdir.

Hâmisen: Ticaret etmek üzere Amerika'ya gelen bazı Ermeni sermaye-dârânıyla Avrupa'da suret-i mükemmelede tahsil ederek mûcib-i istifade bir mevki te'min edebilmek fikrinde bulunan Ermeni gençlerinden ibaretdir.

Suret-i Maişet

Ermenilerin tarz-ı maişetlerinin Amerika'daki cemaât-ı sairenin usul-i maişetinden hiçbir farkı yoktur. Evvelâ bunlardan bir sınıf vardır ki gerek revâbıt-ı izdivâciye ve gerek münasebât-ı ictimâiye hasebiyle Amerikalılarla irtibât peydâ etmişlerdir. Ailelerini birlikde getirmiş veya getirtmiş olan diğer bir sınıf Ermenilerin suret-i maişetleri ise Memâlik-i Şahane'deki vatandaşlarının tarz-ı maişetine mûmâsil ve kıyafet ile bazen lisan istisnâ edildiği hâlde ahvâl-i saireleri Memâlik-i Şahane'deki Ermenilerin aynıdır. Bir de mücerred bulunan veyahud aileleri yanlarında bulunmayan Ermeniler vardır ki bunlar için her şehirde Şark usulü lokantalar mevcut olup istirahat zamanlarında buralarda tecemmu' etmektedirler. Bu lokantalar ta'âmhâne ile salon ve kumara mahsus odadan ibaret olarak hemen kâffeten bir tarz ve siyâkda olup Ermeni cemaatinin ictimâgâhı, borsası veya mahallesi makamındadırlar. İşte Ermeniler buralarda birleşip hâdisât-ı rûz-merreden bahseder ve ahvâl-i âlem-den malumât alırlar.

Meşguliyet

Ermeniler başlıca Şark halıları ticaretiyle iştigâl ederler ve bu ticaret adeta büsbütün onların yedindedir. Topdan ve perakende satış, mübâyâ'ât-ı hususiye, tamirât ve hatta nesc ü imal ve'l-hâsıl Şark halıcılığına mûte'allik her türlü muamelât hep Ermeniler tarafından icra edilmektedir. Diğer bir sınıf Ermeniler dahi hakkâklık ve yaldızcılık ve kütüb ü cerâidin tasvirine mahsus sanâyi'-i muhtelif ile meşgul bulunmaktadır. Fakat Anadolu'nun dahi-linde[n] ve ez-cümle Harput ve Diyarbakır vilâyetlerinden gelenlerin kısm-ı a'zamı ameleden ibaretdir. Bunlar ipekhâne, dökümhâne ve makine destgâhlarında ve'l-hâsıl Amerika sanâyi'-inin hemen kâffe-i şu'abâtında ve bilhassa New England'ın sanâyi'le ma'rûf bilâdında çalışmakta ve Fresno'daki Ermeniler münhasıran bağcılığa hasr-ı evkât etmektedirler. İzmir usulü kuru üzüm

yetişdiren bu Ermeniler ahîren incir garsına dahi koyulmuş ve ziraatin bu kısmı menâfi‘-i azîme te‘min etmekde bulunmuşdur. Bunlardan başka birçok Ermeniler de antikacılık ticaretiyle meşgul olmakda ve bazıları dahi Amerika müessesât-ı maliyesinde müstahdem bulunmaktadırdır. Din ve mezheb nokta-i nazarınca Ermeniler başlıca iki fırkaya münkasımdır. Bir kısmı Gregoryen ve diğerk kısmı Protestandır. Gregoryenlerin gâh New York ve gâh Worcester ve Massachusetts‘da ikamet eden Monsenyör Saracyan nâmında bir piskoposları ve New York, Worcester, Providence, Boston ve California‘da kiliseleri vardır. Ruhban ve papaslar mârru‘z-zıkr piskoposun zîr-i idaresindedir. Protestan mezhebinde bulunan Ermenilerin kilisesi bulunmayıp fakat bir rahib her nerede yirmi kadar mezhebdaş cem‘ edebilir ise Amerika‘daki Protestan kiliselerinde âyin-i mezhebîlerini icra için bir mahal ve rahibe dahi maaş tahsis olunmaktadırdır. Bunlara bilâd-ı meşhureden her birinde tesadüf edilmektedir.

Amerika‘daki Ermeni cemiyetleri kesretlidir. Bunların başlıcalarından biri merkezi New York‘da bulunan "Haugaguan Mioutioun" (Ermeni İttihadı) Cemiyeti olup maksadı Ermeniler beyninde muâvenât-ı mütekâbile icrasını te‘mindir. Cemiyet-i mezkûre her hafta akd-i ictimâ eder. Bu ictimâlarda mevâdd-ı muhtelif hakkında meclis-i meşveretler akdedilir. Ekser mu‘teberân-ı tüccar ile Ermeni müteneffizânı ve bütün mecâlis-i ruhâniye azâsı bu cemiyete mensubdur. Mesâil-i diniye ve mezhebiye cemiyetin programından haric olup emel ve maksadı hissiyât-ı milliyeyi hâl-i ikazda bulundurmak ve Ermenileri Amerikalılarla ihtilâtdan men‘ etmek ve cemaat fukarâsına muâvenetde bulunmak hususlarına mün‘atıfdır. Bu cemiyet ile müttehid bir de "Ermeni Dârülkütübü Cemiyeti" vardır ki cemiyet-i mezkûrenin bilâd-ı muhtelifede birçok şu‘abâtı mevcuddur. Bu cemiyetin maksad-ı zâhirîsi cüz‘î-küllî Ermeni bulunan mevâki‘de birer kırâathâne te‘sis etmekden ve gerek Avrupa ve gerek Memâlik-i Şahane‘de Ermeni lisanıyla münteşir cerâid ve resâili getirtmekden ibaretdir. Bu cemiyet her ay mecâlis-i meşveret akdiyle şenlikler tertib ve masârifâtına tekâbül etmek üzere iânât cem‘ etdirmekdedir. Bunlardan başka Memâlik-i Şahane‘deki Ermeni eytâmına iânede bulunmak üzere kibâr ve sahib-i servet kadınlar tarafından müesses komiteler dahi mevcuddur. Bu komitelerden New York, Boston, Chicago, Providence ve Fresno‘da birer tane

bulunduğu gibi bilâd-ı saire-i muhtelifede dahi bir haylisi mevcuddur. Bu kadınlar sonbaharda akd-i ictimâ ederek bir reise, bir hizmetkâr intihâb ederler ve bunlar bir takım müsâmerât-ı musikiye ve tiyatrolar ve pazar-ı şefkatler tertib eylerler. Hâsılât-ı vâkı‘a Dersââdet Patrikhânesi'ne gönderilir ve suret-i sarfı dahi Patrikhâne'nin re'y ü ihtiyarına bırakılır. Cemiyât-ı mezkûreden mâadâ Ermeni mekâtibine iâne-i nakdiyede bulunmak maksadıyla Harput, Diyarbakır, Van ve saire ahalisinden bulunan Ermeniler tarafından teşkil edilmiş bir takım cemiyetler daha mevcuddur ki bunlar her sene eğlenceler ve pazarlar tertib ederek hâsılât-ı vâkı‘ayı Memâlik-i Şahane'de bulunan hemşehrilerine gönderirler. Cemiyât-ı hafiyye ve fesadiyeye gelince: Bunlar üç tane olup "Hınçakist", "Truşakist" ve "Federalist" yahud "Taşnaksaganist" namlarını haizdirler. İşbu cemiyetlerden her birinin merkez komiteleri Avrupa'da Cenevre, Londra ve sair mahallerde bulunmaktadırlar. Buradaki komiteler doğrudan doğruya Avrupa'daki merkez komitelerine merbûtdurlar. Malum olduğu üzere işbu cemiyetlerin öteden beri sarf eylediği mesâî Ermenilerin kesretle bulunduğu vilâyât-ı şahanenin muhtâriyet-i idaresini istihsâl maksadına müsteniddir. Bunlar bu maksadın te'min-i husûlü için her türlü vesâite müracaatı tecvîz ederler. Bu cihetle anarşistliğe mahsus efkâr ve temâyülâtı haizdirler. Fesede-i merkûmenin efkâr ve niyyâtı neden ibaret olduğu hakkında arz-ı tafsilât fâidesiz olduğundan yalnız cemiyât-ı mezkûrenin Amerika'daki harekât ve teşebbüsâtına dair î'ta-yı malumât ile iktifa edeceğim. Her cemiyetin bütün Amerika için umumî bir vekili olup bunun muayyen bir ikametgâhı bulunmadığından muttasıl şehirden şehire seyahat ederek oralardaki şube komitelerini teftiş eder. Mezkûr komiteler merkûm vekil-i umumî tarafından mansûb ve onun emrine tâbi birer reis-i mahsus tarafından idare olunur. Bu komitelere iştirak eden azânın adedi zannolunduğu gibi pek çok değildir. Cemiyetin bi-hakkın esrarına vâkıf olan azânın adedi mahdûddur. İstihsâl olunan malumâta nazaran mahrem-i esrar olan azâdan ancak üç kişi yekdiğerini tanır ve bu suretle bir müselles teşkil ederler. Her müsellesin re'si bir azâyaya işaretlidir. Bu azâ diğer bir müsellesin re'sini teşkil eder ve bu minvâl üzere azâ-yı cemiyet üçer-üçer yekdiğerini tanır ve başkalarını tanımaz. İhtilâl komitelerinin başlıca işleri para toplamakdan ibaretdir. Amerika'da bulunan Ermenilerin ale'l-umum işleri yolunda olduğundan erbâb-ı fesadın bütün nazar-ı ümid-

leri bunlara ma'tûfdur. Adeta bunları kendileri için sağmal inek ve Amerika'yı da münbit bir mer'a gibi telakki etmektedirler. Her komite haftadan haftaya ictimâ eder. Senenin dokuz ayında yani Eylül'den Haziran'a kadar işbu cemiyetler tarafından eğlenceler, meclisler, konferanslar tertib edilerek bunlarda terennümât-ı musikiye icra ve mevâdd-ı siyasiye ve ihtilâliye hakkında nutuklar irâd olunur. Miting reisi ale'l-ekser makâsıd-ı fesadiyelerini mürevvic bir takım mukarrerât teklif eder ki bunlar hemen müttefikan kabul ve tasvîb olunur. İctimâ'ın hitâmına doğru iâne toplanır ve esmân-ı hâsıla komiteye tevdi' olunur. Vekil-i umumî ile şube komiteleri reisinin maaşları bu paradan tesviye edilir. Cemiyât-ı ihtilâliye yekdiğerine muhalif olup bazen beynlerindeki tezad ihtilâf-ı adi derecesini tecavüzle husumet şeklini kesb eder ve umumî ictimâlarında oldukça ciddî münâza'alar husûle gelir. Hınçakistler iki sınıftır. Bir sınıfı Nazarbey ve sınıf-ı diğeri Alpierre taraftarıdır. Bunlardan Alpierre tarafgîrânı Nazarbey taraftarlarını ellerindeki parayı yolunda isti'mâl etmediklerinden ve Hükûmet-i Seniyye'ye karşı teşebbüsât-ı muhtelifelerinde adem-i muvaffakiyetlerinden dolayı zem ve takbîh eylerler. Neo-Hınçakistler el-yevm cemiyetin mecâlisinde haiz-i kuvvet ve ekseriyet olup bunların reisleri Protestan rahibliğinden matrûd Karekin Çitciyan nâm şahısdır. Merkûm politika serserilerinin bir timsâl-i mücessemidir. Karekin burada evvelâ mevâiz-i diniye ile işe başlamış ise de bir cemaat-i kesîre toplamağa muvaffak olamadığından tebdil-i meslekle ihtilâlcilik vadisine girmiştir. Merkûmun başlıca sermayesi kuvvetli bir sese ve evzâ'-ı acîbeye mâlikiyetinden ibaretdir. Umum muvâcehesinde ne zaman irâd-ı nutk edecek olur ise müstemi'lerini teshîre muvaffak olur. Gerçi söylediği sözler serâpâ manasız olup hatta bunlardan kendisi dahi bir şey anlamaz ise de kısm-ı a'zamı Anadolu cahil Ermenilerden mürekkeb olan müstemi'lerinin alkışlarına mazhariyet için bir-iki tumturaklı söz sarfı kifayet eder. Bin sekiz yüz doksan sekiz senesinde New York Patrik Meclisi, Zeytun fukarâsı menfaatine mahsus olmak üzere bir eğlence tertib eylemiş ve yedi yüz dolar kadar hâsılât olmuş idi. Çitciyan dahi orada hizmetkârlık vazifesini görenlerden biri bulunmak hasebiyle hâsılât-ı mezkûrenin bir kısmını *Dikris* nâm gazetesinin iştirâsına sarf etmiş ve mütebâkîsini de bir serseri kapmış olduğundan Zeytun'a bir para gönderilememiş idi. Çitciyan *Dikris* gazetesinin ismini *Tzain Haire-*

niatz'a tebdil etmiş ve ol vakitten beri bu gazete Hınçakistlerin Amerika'da başlıca alet-i neşriyâtları olmak üzere üsbü'î olarak Worcester'da tab' ve neşr edilmekde bulunmuşdur. Mezkûr gazeteye hayli vakit Piskopos Saracyan¹⁶ tarafından muâvenet-i nakdiyede bulunulmuş ve hatta piskopos-ı mûmâileyhin vasıta-i neşr-i efkârı olmak üzere tanınmıştır. Bunun üzerine Truşakist ve Federalistler dahi *Hayrenik* nâmıyla bir gazete te'sis etmişlerdir. Bu gazete de New York'da bidâyet-i neşrinde hayli muvaffakiyete mazhar olmuş idi. O zaman Başmuharriri Çarşafçıyan nâmında bir Ermeni idi. Bilâhare Truşakistlerden olup Cenevre'den gelmiş olan diğer bir Ermeni, gazetenin idaresini deruhde ederek geçen seneye kadar New York'da neşrine devam etmiş ve ba'dehû idarehânesini Boston'a nakleylemiştir. Şehr-i mezkûrda ayda iki defa neşredilmek üzere *Louys* nâmıyla bir yeni gazete daha te'sis olunmuşdur. Rivayete göre bu gazetenin maksad-ı neşri muhtelif sunûf-ı ihtilâliye beyninde te'yid-i râbıta-i itilâf ve yek-cihetîden ibaret imiş. Şurası şâyân-ı tezkârdır ki sunûf-ı ihtilâliye teşebbüsât-ı vâkı'a-i adîdelerinin neticesiz kalması üzerine münferiden hareket etmekden hiçbir semere hâsıl olmayacağına kesb-i kanaat ederek akd-i râbıta-i ittihâd için icra-yı müzâkerâta teşebbüs etmişlerdir. *Hayrenik* gazetesi bundan iki hafta evvel bu maksadla Alpiere ve diğer erbâb-ı ihtilâl beyninde teâtî edilen mekâtîb mündericâtından bazılarını neşretmiş olduğu gibi Teşrîn-i Evvel'in yirmi altısında dahi mârru'z-zikr üç cemiyet-i fesadiye mukaddemât-ı itilâfiyeyi tasdik ve imza eylemek üzere Boston'da bir ictimâ'-ı umumî akdetmişlerdir.

Hâdisât-ı sâbıkaya binâ-yı efkâr ile harekât-ı fesadiyeyi umumî bir nazarla pîş-i mülâhazaya alacak olur isek şurasına kesb-i kanaat edebiliriz ki cemiyât-ı fesadiyenin asıl mahall-i mefâsidi Amerika değildir. Belki erbâb-ı fesad buradan para toplamakdadırlar. El-yevm para toplamak hususu da kesb-i müşkilât etmiştir. Müfsidlerin tervîc-i maksad için ortaya sürdükleri delâil ve berâhîn artık tükenmiştir. İmkân-ı muvaffakiyete kâni' olan ahali aldandıklarını anlamışlardır. İcra olunan şarlatanlıkların, nümâyişlerin neticesi ve mahiyet-i hakikiyesi meydana çıkmıştır. Şimdiye değin toplanılan para ile ne yapılmıştır. Portakalyan, Nazarbey ve diğer erbâb-ı fesad Amerika'ya gi-

¹⁶ Metinde "Sariyaciyan" şeklinde geçmektedir.

derek hemşehrileri tarafından fevkalâde hüsn-i kabule mazhar olmuş ve ceblerini doldurup güya memleketlerini tahlîs için avdet eylemiş oldukları hâlde neticesiz ve mecnûnâne bir-iki teşebbüsten başka bir semere hâsıl olmuş mudur? Ermeniler rüesâ-yı fesadı zem ve takbîh eylemeğe başladıklarından fesad komiteleri için cem'-i nükûd hususu müşkilât kesb etmiştir. Bank-ı Osmanî Hâdisesi'nden sonra Hınçakistlerin Londra'da akdetdikleri kongrede komitenin Amerika vekilleri olan Kireçciyan ve Çitciyan planlarını Amerika Ermenileri'ne beyân etmediklerinden dolayı komiteyi muâhaze eylemişlerdir. Neşriyât-ı fesadiye miyânında Gabrielyan tarafından vaktiyle neşrolunup el-yevm mu'attal bulunan *Haik* gazetesini dahi ta'dâd etmelidir. El-yevm ortada bu gazetesinin vücudu olmadığı hâlde sahibi komite reisi sıfatıyla Ermeniler hakkında Amerika gazetelerine mektublar göndermekde ve iğtişâş yolunda feda-yı can edenler nâmına toplanılan iânâtı der-ceyb eylemekdedir.

Protestan misyonerlerinin eski talebesinden olup İngilizce güzel tekellüm eden ve Şark Meselesi'ne dair konferanslar tertib etmek üzere Amerika'nın her tarafına seyahat eyleyen bir kısım Ermeniler daha vardır ki, Amerika'nın içeri taraflarına gidip Protestan ruhbanından mürekkebe cemiyât muvâcchesinde ailelerinin katl ve itlâf edildiğinden çocuklarının açlıktan helâk olmakda olduklarından bahisle kendilerinin politika mültecileri bulunduğuna dair bin türlü hikâyât-ı garibeyi muhtevî olarak bizzat tertib etdikleri veya muktedir birine tanzim etdirdikleri makalât-ı nutkıyeyi kırâet etmekde ve bu suretle toplayabildikleri iânâtı der-ceyb ederek aynı mudhikeyi tekrar eylemek üzere köyden köye gezmekdedirler. Merkûmûn bu vechile mebâliğ-i külliye cem' etdikden sonra mühim şehirlerden birine gelerek ticarete sülûk ediyorlar. Bu miyânda misal olarak halı tâciri Hayguni ve Brooklyn ashâb-ı emlâkinden Filyan ve serveti kırk bin lira kadar tahmin olunan Doktor Attaryan gösterilebilir. Hatm-i makâl etmezden evvel Azad Lessaran veya "oditoryumlar" hakkında dahi birkaç kelime söyleyelim. Kış bidâyetinde Ermenilerin sâkin oldukları başlıca mevâki'de bunlar akd-i ictimâ ederek birer komite intihâb ederler. Bu komiteler bir salon istîcâr eyler ve teferruât-ı lâzımevi tehyi' eder. Her Pazar akşamı orada akd-i meclis olunur. İki-üç nâtika-perdâz kürsî-i hitabete çıkarak mevâdd-ı siyasiye ve fenniye hakkında nutuklar irâd

eder ve bu minvâl üzere mevsim-i sayfa yani Haziran ayına kadar devam olunur.

2 numaralı melfûf raporun tercümesidir.

Geçen hafta zarfında pek de o kadar ehemmiyetli vukuât cereyân etmemişdir. Yalnız evvelce arz eylediğim ictimâât vuku bulmuş ve edilen istihbârâta nazaran muvaffakiyet de hâsıl olmuştur. Kânûn-ı Evvel'in on beşinci Pazar günü ba'de'z-zuhr Truşakist Komitesi'nin himayesi altında olarak büyük bir miting akdedilmiştir. Nutuk irâd edenler A. Levonyan ile A. Vramyan¹⁷ idi. Waukegan'da da Kânûn-ı Evvel'in birinci günü bir miting akdedilmiş ve masârîf-ı lâzıme'yi ahîren şehir-i mezkûrda teşekkül eden komite tesviye etmiştir. Burada nutuk irâd edenler Basmacıyan ile Ermoyan nâm şahıslar idi. Şehir-i mezkûrun sekizinci Pazar günü Philadelphia'daki Ermeni cemiyât-ı fesaadiyesi pek gürültülü bir miting akdetmişlerdir. Müzâkerât mücadelâta müncecer olmuş ve birçok menâfi' ve birçok efkâr yekdiğeriyle müsâdeme etmiştir. Neticetü'l-emr ihtilâlciler ittihâd esbâbını kararlaştıracaklarına, eskisinden daha büyük bir nifak ve husumetle yekdiğerinden ayrılmışlardır. Şehir-i mezkûrun yirmi birinci günü Boston'da Khortzian Mioutioun denilen Ermeni cemiyetinin menfaatine olarak büyük bir şenlik icra edilmiştir. Massachusetts Eyaleti'nde kâin Haverhill şehrinde Khouylou Mektebi komitesi bir şenlik tertib ederek yüz kırk dolar toplayabilmiştir. İki haftadan beri ihtilâl cemiyetlerinin pek ziyade faaliyetde bulunduğu ve mesâî-i mefsedetkârâne-lerinin fevkalâde tezâyüd eylediği câlib-i dikkatdir. İctimâlar ile konferanslar sık sık in'ikâd ediyor. Gazeteler Avrupa'daki ihtilâlcilere muâvenetde bulunmak için açılan bir îâne defterini neşr u ilân edeceklerini ilân eyliyorlar. Gazeteciler Mösyö Aleksandre Menteşoff'un¹⁸ Paris'deki Gregoryen Kilisesi'nin inşasına mahsus bir arsa tedariki için seksen bin dolar vermesini takbîh yollu makaleler neşrediyorlar. İhtilâl gazeteleri bir ecnebi memleketde kilise inşasının lüzumsuz olduğunu beyân ile meblağ-ı mezbûrun vatanlarını kurtarmak için on bin Ermeni'yi teslîh uğrunda sarfı daha müffid olacağını iddia ve: "Milyonerlerin yapmadığını millet yapacaktır." sözüyle hatm-i

¹⁷ Metinde "Vartanyan" şeklinde geçmektedir.

¹⁸ Metinde "Makaşof" şeklinde geçmektedir.

kelâm ediyorlar. Bu sözden Avrupa'da Ermenilerce bazı teşebbüsât-ı mefse-det-cûyâne mevcut olduğu ve Ermeni fesedesinin karîben bir hareket-i fesa-diye îkâ'ı için para toplamakda bulundukları istidlâl edilebilir. Şimdiki hâlde ictimâlar ile konferanslar devam ediyor. Teşrîn-i Evvel'in yirmi dördüncü günü Liberty Hall'un Market Sokağı'nda yirmi yedi numaralı dairede Hınçakist ve Truşakist ve Taşnaksaganistler'den mürekkebe olmak üzere muhtelit bir ihtilâl komitesi teşkili için bir ictimâ vuku bulmuştur. Yine şehir-i mezkûrun yirmi dokuzuncu günü Protestan Ermeniler White Church'e muttasıl salonda bir miting akdederek şenlik icra etmişler ve bir mikdar para toplamışlardır. Kânûn-ı Evvel'in birinci günü Nashua/New Hampshire'da ihtilâlciler bir miting akdetdiler. Başlıca nutuk irâd edenler Levonyan ile Vramyan idi. Teşrîn-i Evvel'in yirmi sekizinci günü Boston'da Main Street'de dört yüz on sekiz numaralı salonda dahi bir millî şenlik tertib olunmuş ve züvvârdan yirmi beşer sent duhûliye alınmıştır. Boston ile civarındaki Ermeniler tarafından Khouylou Mekteb ve Eytâmhânesi için cem' edilen îânât üç bin dolara bâliğ olmuştur.

3 numaralı raporun tercümesidir.

Nashua/New Hampshire Truşakist ihtilâl komitesi Kânûn-ı Evvel'in birinci günü akd-i ictimâ etmiştir. Levonyan ile Vramyan yekdiğerini müteâkib söze âğâz ederek Amerika Ermenileri'nin cemiyât-ı ihtilâliyye karşı gösterdikleri rû-yı nefretten şikâyet ve teşebbüsât-ı ihtilâliyenin tecdîdi lüzumunu ihtar ve tavsiye etmişler ve Muş civarında bulunan Antranik isminde bir çete reisine nakden muâvenet için huzzâra müracaat eylemişlerdir. Huzâr semîhâne davranarak yüz on üç dolar beş sent vermişlerdir. Bu meblağ merkûm Antranik'e gönderilecek esliha ve mühimmâtın iştirâsı için ale'l-usul Cenevre Merkez Komitesi'ne tevdi' edilecektir. West Pullman ihtilâlcileri dahi altmış yedi dolar îâne cem' etmişlerdir. Bu meblağı mahalli komitesinin reisi Gabrielyan Sason ihtilâlcilerine îtâ edilmek üzere Cenevre'ye göndermiştir. Hammond/İllinois'deki Truşakistler Sason'daki hemşehrilerine îâneten verilmek üzere *Truşak* gazetesine elli yedi dolar irsâl eylemişlerdir. Buradaki rüesâ-yı ehl-i fesad Halmazyan ile Kanderyan'dır. Bundan mâadâ Boston Komitesi'ne diğerk ufak tefek îânât da verilmiştir. Watertown ve Massachusetts Komitesi Kânûn-ı Evvel'in sekizinci Pazar günü şehir istasyonu

karşısında kâin Nuit Mektebi salonunda bir miting akdetmiştir ki bunda da nutuk-perdâzlar Manuelyan ile Vramyan idi.

Massachusetts dahilinde kâin Worcester'da Teşrîn-i Sâni'nin yirmi sekizinci günü ihtilâl komiteleri ictimâ ederek merkezî komite menfaatine Garib nâm tiyatro piyesini mevki'-i temâşâyâ vaz' etmişlerdir. Hâsılât-ı sâfiye külliyyetlice olmuştur. Teşrîn-i Sâni'nin yirmi dördüncü günü akşamı Providence (Neo-Hıncakist) Şubesi nâm kadın ihtilâl komitesi bir şenlik icra etmiş ve bunun muvaffakiyet-bahş olduğu rivayet olunmakda bulunmuştur. Burada Nahigyan ve Harutunyan nâm kadınlarla başlıca Hovespiyan ve Margosyan nâm şahıslar irâd-ı nutuk etmişlerdir. Hususî bir komite tarafından Mezra'a¹⁹ merkez mektebi menfaatine bir iâne defteri küşâd olunmuştur.

Melfûf 4 numaralı raporun tercümesidir.

Milad-ı İsa Yortusu'ndan evvelki hafta alelâde ictimâat ve mitingler zamanıdır. Providence[/R.I.]'da Ermeni eytâmına cem'-i iânât için Ermeni kadınlarından müteşekkil cemiyet (Vorpakhnam) bir şenlik tertib ederek bunda dört yüz elli kişi hâzır bulunmuş ve hâsılât iki yüz on dokuz dolar doksan sente bâliğ olmuştur. Bu şenliği taht-ı himayelerine alanlar miyânında Amerika misyonerlerinden Madmazel Alice Stone Blackwell mevcut idi. Mezra'a merkez mektebi ile Harput Eytâmhânesi'ne iâne etmek üzere Providence'da teşekkül eden cemiyet Kânûn-ı Evvel'in sekizinci günü akd-i ictimâ etmiştir. Providence'da Westminster Sokağı'nda 822 numaralı dairede mukim Eremya Agopyan cemiyet-i mezkûrenin reisidir. Sanâyi'-i nefise muhiblerinden bazı zevât Kânûn-ı Evvel'in yirmi beşinci akşamı Lawrence Belediye Dairesi'nde Zeytun nâm piyesi mevki'-i temâşâyâ vaz' eylemişlerdir. Duhûliyesi yirmi beş sentden otuz sente kadar idi. Kânûn-ı Evvel'in yirmi birinci Cumartesi günü ba'de'z-zuhr alafranga saat yedi buçukda Khortzian Mioutioun nâm cemiyetin himayesi tahtında cemiyet-i mezkûre menfaatine olarak Boston'da Knights of Honor Hall'de Washington Sokağı'nda büyük bir şenlik icra edilmiştir. Duhûliyesi yirmi beş sent olup hâsılâtı takrîben iki-üç yüz dolara bâliğ olmuştur. Harput muzâfâtından Hoh karyesinde müteşekkil olup bundan

¹⁹ Metinde "Mezire" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

iki sene evvel dağıdılmış olan Terbiye Cemiyeti Minton Caddesi'nde mukim Krikor Torosyan nâm kimesnenin taht-ı riâyasetinde olarak be-tekrar teşekkül etmiştir. Cemiyet-i mezkûrenin nakd-i mevcudu yüz elli beş dolar yirmi sente bâliğdir. Mezra'a Merkez Mektebi için cem' olunan iânât kırk sekiz dolar seksen senti bulmuştur. İâne Komisyonu'nun Reisi Gugasyan ve Kâtibi Musgehyan nâm şahıslardır. Kânûn-ı Evvel'in sekizinci Pazar günü Massachusetts dahilinde Watertown'da Ermeni fesedesinden mürekkeb bir miting akdolanmıştır. Providence'da mukim Manuelyan ve Boston'da mukim Vramyan²⁰ nâm kimesneler irâd etdikleri nutuklarda bir ihtilâl îkâ'ı lüzumunu te'kîd ve huzzârın kise-i mürüvvetlerine müracaat eylemişlerdir. Huzzâr iânât-ı külliyyede bulunmuşlardır. Ermeni erbâb-ı ihtilâlinden mürekkeb müttehid komiteler Massachusetts mülhakâtından Bridgewater'da Kânûn-ı Evvel'in yirmi beşinci Pazar günü bir miting akdetmişlerdir. Miting esnasında Vramyan ve Levonyan nâm kimesneler nutuklar irâd eylemişlerdir. Chicago'daki Ermeni ihtilâl komiteleri dahi Kânûn-ı Evvel'in sekizinci Pazar günü bir miting akdetmişlerdir. Bunda Chicago Dârülfünûnu muallimlerinden Taylor hâzır bulunmuş ve "Edebiyat ile bir ihtilâl-i hakikî îkâ' ve efkâr-ı muzırır neşretmek" hususunu zemin ittihâz ederek uzun bir nutuk irâd etmiştir. Merkûmdan sonra Waukegan Komitesi delegesi İstepanyan ve Nevart Ceronyan ve Ermoyan nâm kimesneler dahi bir takım nutuklar irâd eylemişlerdir.

[9 Mart 1902]

İ. HUS, 1319 Za./129

46

**NEW YORK'TAKİ ZENGİN ERMENİLERİN HAYGAGAN
INKNABACHE BANOUTIAN ENGUÉROUTIOUN ADLI BİR
CEMİYET KURDUKLARI**

Çeteler halinde hareket etmenin Müslümanlar üzerinde caydırıcı rol oynayıp Antranik çetesinin başarılı olacağı iddiasıyla yardımlarının devamını talep eden Hınçakistlerle Truşakistlere güvenmeyen New York'taki zengin Ermenilerin Haygagan Inknabache Banoutian Enguéroutioun adıyla bir cemiyet kurdukları, bu cemiyetin de Amerika'daki benzerleri gibi gözetim altında tutulması gerektiği

Bâb-ı Âlî

²⁰ Metinde "Vranyan" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Tercüme Odası

Numara: 51

Tarih: 28 Şubat 1317

Nev'-i Tercüme: New York'da ahûren teşekkül eden bir Ermeni cemiyetinin mahiyet ve teşkilâtına dair malumâtı hâvî

Hariciye Nezâreti'ne 10 Şubat sene [1]902 tarihiyle New York

Başşehbenderliği'nden vârid olan 34 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Bundan akdem Washington Sefâret-i Seniyyesi vasıtasıyla takdim eylediğim tahrirâta zeyl olmak üzere bu kere New York'da teşekkül eden bir Ermeni cemiyetinin mahiyet ve teşkilâtına dair ber-vech-i zîr bazı malumâtın arzına ibtidâr ederim.

Amerika Ermenileri miyânında açıktan açığa hiçbir cemiyet-i fesadiye-ye mensub olmayan birçok kimseler vardır ki bunlar bu ana kadar kendilerine bî- taraf nâmını vermekde idiler. Bunlar cemiyât-ı fesadiyenin her birine nakden muâvenetde bulunmuşlar ise de bu fedakârlıkları neticesiz ve müfsidlerin serd etdikleri mevâ'îd-i muhtelif icrasız kaldığı ve para verenler bilâhare teşebbüsât-ı ihtilâliyenin netâyic-i elîme ve vahîmesini mümkün mertebe tehvîn için yeniden muâvenete mecbur oldukları ve tahsil olunan mebâliğin suret-i sarfı için hiçbir hesap verilmeyerek paralar da bazı serseriler tarafından keyfe mâ-yeşâ tasarruf edildiği cihetle Amerika'daki Ermenilerin zengin ve aklı başında olan takımı bu hakikatden mütenebbih olarak tahayyülâta bedel ahvâli nazar-ı im'ân ile muhakeme ve tedkike mecbur olmuşlardır ki bu tedkik ve muhakeme cemiyât-ı fesadiye hakkındaki emn ü itimadı esasından mahv eylemiştir. Muahharan yeni Hınçakist'lerle Truşakist'ler kemâl-i faaliyetle neşr-i makâsıd-ı fâsideye teşebbüs eylemişlerdir. Her iki taraf anlaşıl-dığına göre bir isyan çetesi ile beraber Muş havalisinde icra-yı habâset eden Antranik nâmında bir herifin icraâtını kendilerine isnâd ve merkûmun kendi adamları olduğunu iddia ile muâvenet-i nakdiyede bulunmaları için Ermeni cemaatine müracaat etmektedirler. Maamâfih Hınçakist'lerle Truşakist'lere emn ü itimadları kalmayan zengin Ermeniler bunlara i'tâ-yı iânât etmeyerek merkezi New York'da olmak üzere Haygagan Inknabache Banoutian Engué-rouitioun (Ermeni Müdafaa-i Nefs Cemiyeti) nâmı tahtında bir cemiyet te'sis etmişlerdir ki bu cemiyetin nâmı, maksadıyla suret-i hareketini mu'lindir.

Bunlar "Ermeniler Müslümanlar tarafından dûcâr-ı taarruz oluyor ve-yahud Hükûmet-i Seniyye cânibinden tazyik ediliyor. Vesâit-i müdafaaları olmadığı için kendilerine esliha ve mühimmât tedariki suretiyle bu vesâiti istikmâl etmelidir. Diğer taraftan bin sekiz yüz yetmiş senesindeki Fransız francs-tireurları ile Küba'daki İspanyol gerillaları gibi yekdiğerine irtibâtı olmayan müstakil çetelerle Hükûmet-i Seniyye'yi hırpalamak mümkün olduğunu Antranik çetesinin muvaffakiyâtı isbat etdi. Bu çeteler yekdiğerinden ayrı olarak hareket edecekler ve köylere dehşet salarak ahali-i İslâmiye'yi iz'âc eyleyeceklerdir. Ahali-i İslâmiye de artık Ermenilere taarruza cesaret edemeyeceklerdir." fikir ve iddiasında bulunuyorlar.

Bunlar Yusuf Kerem Bey'in Lübnanlı bir çete ile beraber kendisini takib eden asâkir-i şahaneye birçok aylar mukavemet etmiş olduğunu misal olarak irâd ettikleri gibi birkaç Boer çetesinin el-hâletü hâzihî iki yüz bin İngiliz askerini mağlub etmiş olmasından dahi cesaret alıyorlar. Binâenaleyh yeni cemiyet azâsından bazıları para toplayarak bazı vilâyât-ı şahanede bu kabîlden çeteler dolaştırmak fikrinde oldukları gibi köylülere de doğrudan doğruya muâvenet etmek istiyorlar ve eytâma muâvenetden bıkmış usanmış oldukları cihetle ba'demâ Ermeni etfâlinin yetim kalmasına mümkün mertebe mahal bırakmamak üzere tedâbîr-i lâzıme ittihâz etmek arzusunda bulunuyorlar. New York'daki Ermeni vücûhunun hemen kâffesi bu cemiyete dahil olup halî tüccarından Beş Numaralı Cadde'de, 139 numaralı hânede Agop Aleon sandıkçılık ve New York'da Chelsea Meydanı'nda ilâhiyât manastırında mukim Rahib Papasyan kitâbet ve Mashdotz isminde bir Ermeni rahibi muvakkaten riyâset hizmetini ifa etmektedirler. Şubat'ın ikinci Pazar günü cemiyet komite tarafından tanzim edilen programı tasdik etmek üzere ilk defa olarak alenen in'ikâd etmiştir. Her ne kadar evvelce işbu ictimâ'a Doktor Ayvazyan nâmında birinin riyâset edeceği ilân edilmiş ise de zamanı hulûl edince mûmâileyh makam-ı riyâsete geçmekden men' edilerek Yirmi Üç numaralı East Sokağı'nda kâin Young Men's Christian Association binasındaki kürsî-i riyâseti Rahib Mashdotz işgal eylemiştir. İctimâ'-ı mezkûrda Rooney nâmında bir Amerikalı yarım saat kadar nutuk irâd ettikten sonra yerine bir diğeri geçmiş ve bu ikinci nutuk-perdâz sözünü bitirir bitirmez cemiyete hasım olan Yeni Hınçakistlerin vekilleri söz söylemeğe me'zûniyet taleb etmişlerdir. Reisin müsaa-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

de etmemesi üzerine bunlardan Rahib Martouguessian reisi tahkire başladı-
ğından arada bir münâza'a kopmuştur ki meclis hitâma ermemiş olsaydı zâ-
bıtanın müdahalesine lüzum görülecekti. Program henüz tasdik edilmemiş-
dir. New York muzâfâtından Troy'da dahi cemiyet-i mezkûre tarafından bir
ictimâ akdedilmiş ve bu ictimâda toplanan para üç yüz yirmi iki dolara bâliğ
olmuştur. Belde-i mezkûredeki Ermenilerin adedi iki-üç yüzü mütecâviz ol-
madığı nazar-ı itibara alınırsa bu hâsılâtın mikdarı Ermenilerin bu yeni ce-
miyeti himaye ve sahâbet etdiklerini isbat eder. Zengin Ermeni tâcirlerinin
hemen kâffeten bu yeni cemiyete azâ oldukları muhakkaktır. Hatta içlerinden
Memâlik-i Şahane ile münasebât-ı ticariyede bulunan bazıları kendilerini
nâm-ı müsteâr ile kaydetdirmişlerdir. Mukaddemâ dahi sefâret-i seniyye va-
sıtasıyla takdim eylediğim tahrirât-ı acizânemle zât-ı âlî-i nezâret-penâhîleri-
ne arz u iş'âr eylediğim vechile gerek bu cemiyet-i cedîdenin ve gerek Ame-
rika'daki bi'l-cümle Ermeni cemiyât-ı fesadiyesinin harekâtı sıkı bir nezâret
altında bulundurulmak ve Hükûmet-i Seniyyece vekâyi'-i müellimenin bir
daha hudûsunu men' için tedâbîr-i şedîde-i âdile ve ihtiyâtkârane ittihâz bu-
yurulmak taht-ı elzemiyetdedir. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

[13 Mart 1902]

HR. TO, 357/77

47

**AMERİKALI MİSYONERLER BİRLİĞİ'NİN ERMENİLER
YARARINA YARDIM TOPLAMAK MAKSADIYLA NEW
YORK TIMES GAZETESİNDE SASON OLAYLARI'NIN
TEKRARINDAN ENDİŞE DUYULDUĞUNA İLİŞKİN
HABERLER YAYINLATTIĞI**

Ecnebi Misyonerler Heyeti'nin Sason Olayları'nın tekerrüründen en-
dişe edildiğini bildirdiğine dair *New York Times* gazetesinde yayın-
lanan haberin yardım toplamak maksadına dayandığı / Amerikalı
misyonerler tarafından toplanan 135 bin liralık yardımın sadece 50
bin lirasının Anadolu Ermeni ahalisine dağıtıldığının anlaşıldığı

*Fî 30 Zilhicce sene [1]319 ve
fî 27 Mart sene [1]318 tarihli ve 177 numaralı tezkire-i sâmiyenin suretidir.*

No:

Belgenin Konusu Sayfa

4 Şevval sene [1]319 tarihli ve 2669 numaralı tezkire-i devletlerine cevabdır. Saye-i asayiş-vâye-i hazret-i Hilâfet-penâhî'de Memâlik-i Şahane'nin her cihetinde sükûn ve istirahat ber-kemâl olup şu aralık ahali-i Müslime ile Ermeniler arasında kıtâle sebep olabilecek nifak ve tezağ mevcut olmadığından Ecnebi Misyonerler Hey'eti'nin Amerika'daki Meclis-i Kebîri'nin bin sekiz yüz doksan dört senesinde Sason'da îkâ' edilip doksan beş senesi vukuâtına mukaddime teşkil etmiş olan Ermeni kıtâlinin karîben tekerrüründen endişe edilmekde olduğuna dair *New York Times* gazetesıyla vâki olan işâ'âtı erbâb-ı hamiyetin urûk-ı merhametini tahrik ile cem'-i iânât maksadına müstened olarak halbuki hey'et-i mezkûre tarafından neşr u ilân olunduğuna göre cem' edilen iânât yüz otuz beş bin liraya bâliğ olduğu hâlde bi'l-muhabere Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden vârid olup takımıyla savb-ı devletlerine irsâl kılınan 26 Zilhicce sene [1]319 tarihli ve 394 numaralı tezkireden müstebân olacağı üzere misyonerlerin vilâyât-ı malumede tevzî' etdikleri iânât elli bin liraya bile bâliğ olmayıp verilen bazı eşya ise cüz'ıyyât kabîlinden bulunduğu ve hatta bazı yerlerde nüfus başına iki kuruş kadar iâne isabet etdiği cihetle misyonerlerin teşebbüsât ve makâsıdının hakâyıkı malum olmak için keyfiyetin gazetelerle münasib suretde neşr ile müdafaâtda bulunmak üzere Washington Sefâret-i Seniyyesi'ne talimât-ı lâzıme i'tâsıyla melfûfların iadesine himmet buyurulması siyâkında tezkire-i senâverî terkîm kılındı, efendim.

[9 Nisan 1902]

HR. SYS, 2742/26

48

**NEW YORK, BOSTON, CHICAGO VE PHILADELPHIA'DA
YAŞAYAN ERMENİLERİN İSYAN HAREKETİNE
HAZIRLANDIKLARI**

Paris Büyükelçiliği'nden alınan yazıda New York, Boston, Chicago ve Philadelphia'da yaşayan ve Hınçak ile Truşak komiteleri üyesi olan Ermenilerin Zeytun, Sason ve Muş civarında bir isyan çıkarma hazırlığı içerisinde oldukları ve bu amaçla birçok silah ve mühimmatı bu bölgeye gönderdiklerinin bildirildiği, aynı kaynaklı diğeri bir yazıda da New York'tan gelen Ohannes Kiriyan adlı Hancagan Komitesi mensubunun Gürün'de ihtilal hazırlıkları yaptığının ifade edildiği, ancak ikinci ihbarın asılsız olduğunun anlaşıldığı

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 2889

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Amerika'nın New York, Boston, Chicago, Philadelphia gibi muhtelif bilâdında mukim olup Ermenilerin sâkin oldukları vilâyât-ı şahanede bir hareket-i isyaniye îkâ'ı esbâbını tehiyye maksadıyla müteşekkil komitelere dahil bulunan tebaa-i Devlet-i Aliyye'den bazı Ermeni fesesdesinin tahrikât ve tesvîlâtına dair icra olunan tahkikât sırasında işbu komitelerin harekât-ı mefset-cûyânelerini icra için intihâb eyledikleri mevâki' ve eşhâs ile istihzâr eyledikleri esliha ve toplar hakkında Amerika'dan Marsilya'ya gelip huzur ve asayişden başka bir arzuları bulunmayan vatandaşlarının dûçâr olacakları mesâib ve felâkete sedd-i mümâna'at çekmek maksadında olan bazı eşhâsdan istihsâl olunan malumâtı ve bu bâbda alınacak malumâtın iş'âr edileceğini hâvî Marsilya Başşehbenderliği Vekâleti'nden alınan tahrirâtın sureti gönderildiğini mutazammın Paris Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 20 Kânûn-ı Sâni sene [1]902 tarihli ve 32 numaralı tahrirât ile melfûfunun tercümeleri leffen takdim kılınmakla meâllerine nazaran ve ihtiyâten iktizâ edenlere emir ve malumât i'tâsı merhûn-ı irâde-i aliyye-i Sadâret-penâhîleri'dir. Emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 24 Şevval sene 1319 ve fî 21 Kânûn-ı Sâni sene [1]317

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Umûr-ı Hariciye
Tercüme Odası
Aded

Hariciye Nezâreti'ne 20 Kânûn-ı Sâni sene [1]902 tarihiyle Paris Sefâret-i Seniyyesi'nden vârid olan 32 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Bazı Ermeni fesedesinin harekât-ı mefsedet-cûyânelerine dair Marsilya Başşehbenderliği Vekâleti'nden vârid olan tahrirâtın bir sureti leffen takdim kılındı. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Melfûf tahrirât suretinin tercümesidir.

Amerika'nın New York, Boston, Chicago, Philadelphia gibi muhtelif bilâdında mukim olup Ermenilerin sâkin oldukları vilâyât-ı şahanede bir hareket-i isyaniye ikâ'ı esbâbını tehyi'e ve istihzâr etmek maksadıyla müteşekkil komitelerine dahil bulunan tebaa-i Osmaniyye'den bazı Ermeni fesedesinin tahrikât ve tesvîlâtı hakkında icra eylediğim tahkikât esnasında dest-res olduğum bazı malumâtı ber-vech-i âtî zât-ı âlî-i sefirânelerine beyân ederim. Şöyle ki; bu komitelerin harekât-ı mefsedet-cûyânelerini icra için intihâb eyledikleri mevâki' Zeytun, Sason ve Muş cibâli civarı imiş. Truşak ve Hınçakan Komitesi nâmıyla tanılan ve cümlesi müfsidlerden mürekkeb olan bu komite efrâdı Truşak Komitesi riyâsetine tayin olunacak olan Vramyan ve Hınçakan Komitesi riyâsetine tayin edilecek Arpiyar nâm kimesnelerden alacakları emir mûcebince tebaiyet edeceklerdir. Bu komite efrâdı hâlî vakitlerinde Amerikalı muallimlerin taht-ı nezâretinde olarak silah talimi icra edeceklerdir. Bunlardan yirmi dört kişi şehir-i sâbıkda Antranik nâmında birinin taht-ı riyâsetinde olarak Amerika'nın mevâki'-i muhtelifesinden Memâlik-i Şahane'ye müteveccihen hareket etmişler ve aynı zamanda ve Rus veya İran hududundan Memâlik-i Şahane'ye idhal ve ba'dehû harekât-ı cinayetkârânelerinin tehiyyâtını ihfâ için emin bir melce' addetdikleri Zeytun, Sason ve Muş dağlarına sevk olunmak üzere otuz altı sandık martini fişengi ile dört kıt'a top dahi irsâl etmişler imiş. Bu malumât Amerika'dan buraya vürûd edip sulh u müsâlemetden başka bir arzuları bulunmayan ve vatandaşlarının dûçâr olacakları mesâib ve felâkete sedd-i muhalefet çekmek maksadında bulunan bazı eşhâsın ağzından alınmış şeyler olduğundan zât-ı sefirânelerine tebliğe müsâra'at etdim ve bu bâbda peyderpey alacağım malumâtı da arz u iş'âr edeceğim derkârdır. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

**

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Bâb-ı Âlî
Daire-i Hariciye
Mektubî Kalemi
Aded: 1901

Huzur-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Amerika'nın bazı bilâdında mukim olup Ermenilerin sâkin oldukları vilâyât-ı şahanede bir hareket-i isyaniye îkâ'ı esbâbını tehiyye maksadıyla müteşekkil komitelere dahil bulunan tebaa-i Devlet-i Aliyye'den Ermeni fesedesinin tahrikât ve tesvîlâtına dair istihsâl olunan malumâtı hâvî Marsilya Başşehbenderliği Vekâleti'ne mevrûd tahrirât suretinin irsâliyle Paris Sefâret-i Seniyyesi'nden alınan tahrirât ile melfûfunun tercümeleri 24 Şevval sene [1]319 tarihli tezkire-i acizî ile takdim kılınmış idi. Hancagan Komitesi'ne mensub Ohannes Kiriyan nâmında bir şahsın sillü'r-ri'e illetine mübtelâ olduğu ve memleketine avdet etmek istediği bahanesiyle bir polis komiseri ma'rifetiyle Washington'da istihsâl eylemiş olduğu bir kıt'a pasaportu hâmilan Erzurum'un Gürün kazasına müteveccihen New York'dan müfârakat ve Erzurum'a muvâsalat eder etmez Amerika'daki komitelerin maksad-ı teşekkülü olan bir kıyâm vuku'u esbâbını tehiyye ve ihzâra cür'et eylediğini ve merkûmun eşkâl-i mahsusası hakkında istihsâl edilen malumâtı mutazammın vekâlet-i mezkûreden alınan tahrirâtın sureti irsâl edildiğini mutazammın sefâret-i müşârunileyhâdan zeylen ahz olunan 29 Kânûn-ı Sâni sene [1]902 tarihli ve elli bir numaralı tahrirât ile melfûfunun tercümeleri dahi arz ve tesyîr edilmekle ifa-yı icabı merhûn-ı irâde-i aliyye-i Sadâret-penâhîleridir. Emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 25 Şevval sene 1319 ve fî 22 Kânûn-ı Sâni sene [1]317

Hariciye Nâzırı

Tevfik

**

Sadâret
Mektubî Kalemi
Numara: 2889

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Tarih: 26 Şevval sene [1]319

23 Kânûn-ı Sâni sene [1]317

Elden

Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî ile Dahiliye, Zabtiye Nezâret-i Celîleleri'ne

Amerika'nın New York, Boston, Chicago, Philadelphia gibi muhtelif bilâdında mukim olup Ermenilerin sâkin oldukları vilâyât-ı şahanede bir hareket-i isyaniye ikâ'ı esbâbını tehiyye maksadıyla müteşekkil komitelere dahil bulunan tebaa-i Devlet-i Aliyye'den bazı Ermeni fesedesinin tahrikât ve tesvîlâtına dair icra olunan tahkikât sırasında işbu komitelerin harekât-ı mef-sedet-cûyânelerini icra için intihâb eyledikleri mevâki' ve eşhâs ile istihzâr ettikleri esliha ve toplar hakkında Amerika'dan Marsilya'ya gelip huzur ve asayişden başka arzuları bulunmayan vatandaşlarının dūçâr olacakları mesâ-ib ve felâkete mümâna'at etmek maksadında olan bazı eşhâsdan istihsâl olunan malumâta dair Marsilya Başşehbenderliği Vekâleti'nin iş'ârâtını naklen Paris Sefâret-i Seniyyesi'nden mürsel tahrirâtın Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden bâ-tezkire gönderilen tercümesinin sureti leffen taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî-leri'ne tisyâr ve keyfiyet Dahiliye ve Zabtiye Nezâret-i Celîleleri'ne de tebliğ ve iş'âr kılınmakla Daire-i Celîle-i Askeriyece dahi icabının serî'an ifası bâ-bında.

**

Sadâret

Mektubî Kalemi

Numara: 2901

Tarih: 26 Şevval sene [1]319

23 Kânûn-ı Sâni sene [1]317

Elden

Taraf-ı Vâlâ-yı Seraskerî ile Dahiliye ve Zabtiye Nezâret-i Celîleleri'ne

Bugünkü tarihli tezkireye zeyldir:

Hancagan Komitesi'ne mensub Ohannes Kiriyan nâmında bir şahsın sillü'r-ri'e illetine mübtelâ olduğu ve memleketine avdet etmek istediği bahanesiyle bir polis komiseri ma'rifetiyle Washington'da istihsâl eylemiş olduğu bir kıt'a pasaportu hâmilin Erzurum'un Gürün kazasına müteveccihen New

No:

Belgenin Konusu Sayfa

York'dan müfâratat ve Erzurum'a muvâsalat eder etmez Amerika'daki komitelerin maksad-ı teşekkülü olan bir kıyâm vuku'u esbâbını tehiyye ve ihzâra cür'et eylediğini ve merkûmun eşkâl-i mahsusası hakkında istihsâl edilen malumâtı mutazammın Marsilya Şehbenderliği Vekâleti'nin iş'ârâtını hâvî Paris Sefâret-i Seniyyesi'nden mürsel tahrirâtın Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden bâ-tezkire gönderilen tercümesinin sureti dahi leffen taraf-ı vâlâ-yı Seraskerî'ye irsâl ve keyfiyet Dahiliye ve Zabtiye Nezâret-i Celîleleri'ne de iş'âr kılınmakla Daire-i Celîle-i Askeriyece dahi icabının sür'at-i ifası bâbında.

**

Bâb-ı Âlî
Daire-i Umûr-ı Dahiliye
Tesrî'-i Muamelât Komisyonu
Aded: 806

Huzur-ı Âlî-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Amerika'nın New York, Boston, Chicago, Philadelphia gibi muhtelif bilâdında mukim olup Ermenilerin sâkin oldukları vilâyât-ı şahanede bir hareket-i isyaniye îkâ'ı esbâbını tehiyye maksadıyla müteşekkil komitelere dahil bulunan tebaa-i Devlet-i Aliyye'den bazı Ermeni fesedesinin tahrikât ve tesvîlâtına dair icra kılınan tahkikât sırasında işbu komitelerin harekât-ı mefsedet-cûyânelerini icra için intihâb eyledikleri mevâki' ve eşhâs ile istihzâr etdikleri esliha ve toplar hakkında Amerika'dan Marsilya'ya gelip huzur ve asayişden başka arzuları bulunmayan vatandaşlarının dûçâr olacakları mesâib ve felâkete mümâna'at etmek maksadında olan bazı eşhâsdan istihsâl olunan malumâtı ve Hancagan Komitesi'ne mensub Ohannes Kiriyan nâmında bir şahsın sillü'r-ri'e illetine mübtelâ olduğu ve memleketine avdet etmek istediği bahanesiyle bir polis komiseri ma'rifetiyle Washington'da istihsâl eylemiş olduğu bir kıt'a pasaportu hâmilan Erzurum'un Gürün kazasına müteveccihen New York'dan müfâratat ve Erzurum'a muvâsalat eder etmez Amerika'daki komitelerin maksad-ı teşekkülü olan bir kıyâm vuku'u esbâbını tehiyye ve ihzâra cür'et eylediğini ve merkûmun eşkâl-i mahsusası hakkında dahi alınan malumâtı mutazammın Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nden takdim kılınan tezâ-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

kir ve melfûfâtının leffiyle icra-yı icabına dair resîde-i dest-i tekrîm olan 23 Kânûn-ı Sâni sene [1]317 tarihli ve üç bin üç yüz bir ve üç bin üç yüz on numaralı iki kıt'a tezkire-i sâmiye-i cenâb-ı Sadâret-penâhîleri üzerine bu bâbdaki malumâtı o vakit Washington Sefâret-i Seniyyesi'nde bulunmuş olan Bulgaristan Komiseri Ali Ferruh Beyefendi hazretlerinden sorulmuş idi. Müşârunileyhden bu kere alınan cevabnâmede Ohannes Kiriyan nâmında bir şahsa kat'iiyen pasaport vermemiş olduğu iş'âr ve böyle bir pasaport vermiş ise mahallinden celb edilerek veyahud harcırahı kendi tarafından verilmek üzere merkûmun bizzat Dersâdet'e getirt[d]irilip isticvâb olunarak rivayet-i vâkı'a'nın sıdk ve kizbinin anlaşılması ilâveten izbâr kılınmış ve Gürün kazası Erzurum'a tâbi olmayıp Sivas Vilâyeti muzâfâtından olarak Samsun Mutasarrıflığı'ndan gelen telgrafnâmede dahi Amerika'dan vürûd eden Ermeniler iskelece kabul edilmemekde olmasıyla Ohannes Kiriyan'ın Samsun'a çıktığının ve yedindeki pasaportun iskelece alındığının bî-esas olduğu bildirilmiş ve mezkûr tahrirât ve telgrafnâmenin suretleri Tesrî'-i Muamelât Komisyonu ifade siyle leffen huzur-ı âlî-i Sadâret-penâhîleri'ne takdim olunmuş olmakla ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 13 Muharrem sene [1]320 ve fî 9 Nisan sene [1]318 / [22 Nisan 1902]

Nâzır-ı Umûr-ı Dahiliye

Memduh

A. MKT. MHM, 546/31

49

**AMERİKA'DAKİ KAÇAK ERMENİLERİN İZMİR YOLUYLA
İSTANBUL'A GETİRİLDİKLERİNİN HABER ALINDIĞI**

Amerika'daki kaçak Ermenilerin İzmir yoluyla İstanbul'a getirildiklerinin haber alınması üzerine yapılan tahkikat neticesinde New York'tan İzmir'e gelen Ermeni firarilerin kayıklarla Ayvalık'a, oradan da Tekfurdağı'na geçtiklerinin anlaşıldığından İzmir Polis İdaresi'nin personel sayısı ve teçhizat açısından güçlendirilmesi gerektiğinin bildirildiği

**Aydın Vilâyeti
Hususî**

No:

Belgenin Konusu Sayfa

*Mâbeyn-i Hümayûn-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Aliyyesi'nin
fî 3 Ağustos sene [1]318 tarihli ve şifreli telgrafnâmesi hallidir.*

New York'da bulunan Hırranlede nâmında birinin oradaki firarî Ermenileri İzmir tarîkıyla Dersaâdet'e irsâl etmekde olduğu arz ve ihbar edilmiş olduğundan bu bâbda tahkikât-ı lâzıme icrasıyla firarîlerin New York'dan İzmir'e ve İzmir'den Dersaâdet'e ne suret ve vasıta ile gelmekde olduklarının behemehâl zâhire çıkarılarak arz-ı atebe-i ulyâ kılınması ve her hâlde o gibilerin dahil-i vilâyete duhûlüne meydan verilmemesi irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî icab-ı celîlinden olmakla ol bâbda.

**

Aydın Vilâyeti
Mektubî Kalemi
Aded

Mâbeyn-i Hümayûn-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Aliyyesi'ne

C. 3 Ağustos sene [1]318. Tahkikât-ı vâkı'aya göre New York'dan İzmir'e gelen Ermeni firarîleri iki suretle buraya dahil olabılıp birincisi yük vapurlarıyla bi'l-vürûd gemi tayfasının pasaportlarını alarak tayfa kıyafetinde karaya çıkdıktan sonra pasaportları ashâbına iade ve kendileri şehre dahil olurlar. İkincisi İzmir'den vapurlara girip çıkan sair iş sahibleri gibi bir aralık müteferrikan karaya çıkıp sahili muhafazaya memur polisler biraz para sıkışdırarak geçenlerdir. Maamâfih bu vechile gelenler çok olmayıp dahilen ele geçirilenler hemen bi't-tevkif haklarında talimâtı mücebince muamele olunmaktadır. Bu firarîler buradan sevâhile işleyen kayıklarla Ayvalık'a ve oradan Tekfurdağı'na geçtikleri ve'l-hâsıl gerek İzmir ve gerek Selanik tarîkıyla Dersaâdet'e müteveccih olan firarîlerin mürûrgâhı Tekfurdağı olduğu polis idaresinin cümle-i tahkikâtından olup bu gibilerin dahil-i vilâyete duhûlüne meydan verilmemesi ise evvelce Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne iş'âr olunduğu vechile üç yüz bin nüfusu hâvî olan İzmir şehrinin maa-komiser doksan beş nefer polis ile idaresi kâbil olmadığından mevcuda lâ-ekal 30 nefer daha polis ilâvesi elzem olduğu gibi yevmiye İzmir Limanı'na âmed ü şûd eden müte'adid yolcu ve yük vapurları ve sūfūn-i saire ile gelip giden yolcuları tarassud etmek ve kaçığa meydan vermemek için polis idaresinin bahren mâlik oldu-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

ğu vasıta bir tek kayıktan ibaret olmakla limanın dahil ve haricini tarassud için beş sandal daha tedarikiyle bunlarda ikişer kayıkçı istihdamı zarurî ve maa-hâzâ usul-i cedîde icabınca maaşları ziyade tedâhülde kalan polislerin hizmetlerinden istifade edilememekte ve bazı mazarratları bile görülmekte olmakla maaşlarının muntazaman tesviyesi muktezî olarak nakâyıs-ı ma'rûzanın istikmâli şeref-sudûr-i emr u fermân-ı hümâyûn-ı hazret-i Hilâfet-penâhî[ye] vâbeste olduğu ma'rûzdur. Ol bâbda.

Fi 4 Ağustos sene [1]318 / [17 Ağustos 1902]

Y. EE. KP, 16/1595

50

**AMERİKA ELÇİSİNİN, GÖÇ EDEN ERMENİLERİN
AİLELERİNİ YANLARINA ALDIRMALARI İLE İLGİLİ
İŞLEMLERİN YAPILAMADIĞI HAKKINDAKİ ŞİKÂyeti**

Osmanlı Devletince alınan karara göre, Amerika'ya göç etmek isteyen Ermenilerin bir daha Osmanlı ülkesine dönmeyeceklerine dair Patrikhane'den tastikli bir taahhütnâme vermeleri ve fotoğraflarının çekilmesi şartıyla gitmelerinde bir sakınca olmadığı halde, Amerika elçisinin daha önce Amerika'ya göç etmiş Ermenilerden ailelerini yanlarına aldirmek isteyenlerin işlemlerinin yapılmadığı hususun-
daki şikâyetinin başka sebeplerden kaynaklandığı

Yıldız Saray-ı Hümâyûnu

Başkitâbet Dairesi

3697

Evvelce Amerika'ya hicret etmiş olanlardan ailelerini celb etmek isteyen kesân hakkında muamelât-ı lâzımenin icra edilmemesinden dolayı Amerika sefiri tarafından Bâbîâlî'ye beyân-ı şikâyet edildiği mesmû'-ı âlî buyurulmuş olup Amerika'ya gidecek Ermenilerin bir daha Memâlik-i Şahane'ye avdet etmeyeceklerine dair yedlerinden sened ahz edilmek ve bu sened Patrikhâne'ye tasdik etdirilmek ve bunların fotoğrafları alınmak üzere azîmetlerine müsaade olunması devletçe ittihâz edilen karar iktizâsından olmasına göre böylelerin hicretlerinde ve ailelerini celb etmelerinde beis olmadığı hâlde şikâyet-i vâkı'aya sebep ne olduğunun ve bundan başka Amerika sefirinin müracaat ettiği bazı şeylerin adem-i kabulü hasebiyle münkesir olduğu dahi ma'-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

rûzât-ı vâkı'adan anlaşılmış bulunmasına mebnî bu bâbdaki malumâtın atebe-i seniyyeye arz u inbâsı şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Padişahî iktizâ-yı âlîsinden olmakla ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 16 Cumâdelûlâ sene [1]320 ve fî 7 Ağustos sene [1]318 / [20 Ağustos 1902]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî

Tahsin

İ. HUS, 1320 Ca./28

51

**AMERİKA'DAKİ İHTİLALCI ERMENİLERİN VE DİĞER
YARDIM CEMİYETLERİNİN FAALİYETLERİ**

Amerika'daki fesat erbabı ve hayır cemiyetleri tarafından toplanan paraların bir kısmının Hınçak ve Truşak komitelerine aktarıldığı, bu paraların nerelere harcandığına ilişkin bilgi edinmenin mümkün olmadığı, Ermeni yetimlerin iâşe ve ibâtesi için toplanan paraların ya İstanbul Ermeni Patrikhanesi'ne yahut yetimlere yardım için kurulan cemiyetlere gönderildiği, Amerika'dan Osmanlı ülkesine gelecek Ermeni ihtilal komite üyelerinin hüviyetlerinin tespitinin bu kişilerin isimlerini değiştirmeleri sebebiyle çok zor olduğu; Karekin Çitciyan'ın Makedonya ihtilalini tertip edenlerle görüşmek üzere Bulgaristan'a gittiği ve İskenderun ya da Mersin üzerinden gizlice Osmanlı ülkesine giriş yapabileceği göz önünde bulundurularak iskelelerin gözetim ve denetiminin sıkılaştırılmasının uygun olacağı hususları ile Amerika'daki Ermeni cemiyetlerinde 1902 yılının Ekim, Kasım ve Aralık aylarında yardım vs. amaçlarla yapılan toplantılar hakkında New York Başşehbenderliği'nden gönderilen rapor

Bâb-ı Âlî

Tercüme Odası

Numara: 326

Tarih: 10 Şubat sene 1318

*Nev'-i Tercüme: Amerika'daki Ermeni komitelerinin tahrikâtına dair olan
10 Teşrîn-i Sâni sene [1]902 tarihli ve 350 numaralı tahrirâta cevap*

*Hariciye Nezâreti'ne 31 Kânûn-ı Evvel sene [1]902 tarihiyle New York
Başşehbenderliği'nden vârid olan 74 numaralı tahrirâtın tercümesidir.*

Amerika'daki Ermeni komitelerinin tahrikâtına dair geçen Teşrîn-i Sâ-nî'nin onu tarihli ve üç yüz elli numaralı tahrirât-ı aliyye-i âsafânelerine cevabdır:

Amerika'da gerek erbâb-ı fesad ve gerek muhtelif cemiyât-ı hayriye tarafından cem' olunan mebâliğ iki kısma taksim olunabilir. Birinci kısım; cemiyât-ı fesadiye bûdcesine kayd olunan, diğeri de Ermeni eytâmının idare ve iâşesine tahsis edilen mebâliğdir. Birinci kısma dahil mebâliğden bir mikdarı kendi masraflarıyla erbâb-ı fesadın masârîfını tesviye için mahalli komiteleri tarafından alıkonulmakta ve fazlası gerek Hınçakist ve gerek Truşakistler tarafından merkez komitesine irsâl olunmaktadır. Mezkûr komite dahi ber-mûceb-i usul mebâliğ-i mezbûreyi mürsillere bir gûne hesap vermeksizin sarf etmekde olduğundan mebâliğ-i mezbûrenin nereye sarf edildiğini anlamak ve mârru'z-zikr tahrirât-ı devletlerinde taleb buyurulan malumâtı arz etmek bendenizce gayr-ı mümkündür. Malumât-ı mezkûre ancak Avrupa'daki fesad komitelerinden her birinin merkezinde bulunmak suretiyle bunları taht-ı tef-tiş ve nezâretde bulundurmak vazifesiyle mükellef olan memurlarımız tarafından istihsâl olunabilir. İkinci kısma dahil bulunan mebâliğe gelince; mebâliğ-i mezbûre kâmilan ya Dersaâdet Ermeni Patrikhânesi'ne veyahud Ermeni eytâmına muâvenet için teşekkül eden cemiyât-ı muhtelifeye irsâl olunmaktadır. Şimdi işbu mebâliğin bunlar tarafından nasıl sarf ve isti'mâl olduğunun anlaşılması lüzumu kalıyor ki bu cihet zâbitaca bi's-sühûle tahkik olunabilir. Bundan mâadâ Ermeni erbâb-ı şûriş ve fesedesinden veyahud Ermeni ihtilâl komiteleri azâsından olup îkâ'-ı iğtişâşât fikriyle Memâlik-i Şahane'ye gitmek üzere Amerika'dan azîmet eden eşhâsın esâmîsi ile eşkâlinin bildirilmesi lüzumu da emr u iş'âr buyurulmuş olduğundan şurasını arza mücâseret ederim ki eşhâs-ı merkûme alelâde tebdil-i nâm etmekde veyahud az çok mevhûm bir isim takınmakta olduklarından hüviyetlerinin tarif ve beyânı ziyadesiyle müte'assir oluyor. Bununla beraber eşhâs-ı merkûme hakkında ahz-ı malumât için mesâî-i mümkün sarf edeceğim. Hınçakist fesedesinden Karekin Çitciyan nâmında biri güya Bulgaristan'a gitmek üzere ahîren Avrupa'ya azîmet etmiştir. Merkûmun Bulgaristan'da Makedonya ihtilâli mürettib ve rüesâsıyla görüşerek Ermeni fesadesiyle aynı zamanda bir hareket-i ihtilâliye vücuda getirilmesini tertib etmek fikriyle gitmiş olduğu rivayet edilmekde olduğun-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

dan hafıyyen Memâlik-i Şahane'ye de girmesi melhûzdur. İstihbâr etdiğime göre merkûm Harputlu olup İskenderun tarîkıyla Amerika'ya fûrceyâb-ı fîrar olmuş ve şu takdirce yine İskenderun veya Mersin'e çıkması muhtemel bulunmuş olduğundan Bahr-ı Sefid iskelelerinin taht-ı teftiş ve tarassudda bulundurulması muvâfık-ı maslahatdır. Merkûm uzunca boylu zaîf mâî gözlü olup bıyık ve sakalı kumraldır. İleride tadrîcen istihsâl edebileceğim malumâtı zât-ı âlî-i âsafânelerine arz u iş'ârda tecvîz-i kusur etmeyeceğim derkârdır.

5 Eylül sene [1]902 tarihli tahrirât-ı acizânemin takdim ve irsâlinden beri dest-res olabildiğim şâyân-ı ehemmiyet malumâtı ber-vech-i âtî arz eylerim:

Worcester/Mass.'da mukim olup cemiyât-ı ihtilâliye ile bir gûne münasebetleri bulunmayan Ermeniler erbâb-ı fesada karşı durarak teşebbüsât ve tesvîlât-ı mücrimânelerini akîm bırakmak maksadıyla müstakil bir cemiyet teşkil etmişlerdir. Bî-taraf olan bu Ermenilerden yüz kadarı şehr-i mezkûrda bir ictimâ akdiyle bunda programlarıyla maksadlarını beyân etmiş olduklarından erbâb-ı şûriş ve fesad bundan şübhelenmiş ve vasıta-i neşr-i efkârları bulunan evrak-ı havâdis teşebbüsât-ı ihtilâlperverânemin değersizliğini anlayarak Amerika'daki Ermenilerin ıslâh-ı ahvâli hususuna hasr-ı mesâî eden erbâb-ı gayretin iştirakiyle azâsı tekessür etmekde olan mezkûr cemiyete karşı ta'rîzât-ı şedîdeye koyulmuşlardır.

Eylül'ün dokuzuncu günü Inknabachdban Cemiyeti'nin vekilleri Providence'da bir ictimâ akdederek yedi azâdan mürekkeb daimî bir komite teşkil ve intihâb etmişlerdir.

Mamuretülaziz dahilinde kâin Palu karyesi ahalisinden olup şehr-i mezkûrda mukim bulunan Ermeniler Eylül'ün onuncu günü bir kır eğlencesi tertib ederek bundan husûle gelen iki yüz yetmiş dolar[1] el-yevm nakd-i mevcudu üç bin iki yüz seksen dolara bâliğ olan Palu Cemiyeti sandığına teslim etmişlerdir.

Teşrîn-i Evvel'in onuncu günü Providence'da Fransa gazeteci ve muharrirlerinden Urbain Gohier'ı selâmlamak ve irâd etdiği nutku dinlemek üzere bi'l-cümle cemiyetlere mensub Ermeniler [tarafından] bir ictimâ'-ı umu-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

mî akdolanmışdır. Ermeniler hakkındaki temâyülâtıyla ma'rûf olan muhar-rir-i merkûm ictimâ'-ı mezkûrda bir nutuk irâdıyla Amerika'da bulunan Erme-nileri memleketlerinin istihsâl-i istiklâlinden ibaret olan yalnız bir fikre hâdim olmağa teşvik ederek fevkalâde alkışlara mazhar olmuştur. Merkûm el-hâle-tü hâzihî Ermenilerin misafiri sıfatıyla Boston ile civarlarında bulunmaktadır.

Teşrîn-i Evvel'in on ikinci günü Boston'da mukim Ermenilerin akdet-diği bir ictimâda yine Urbain Gohier irâd-ı nutk etmiş ve erbâb-ı fesad men-faatine yüz beş dolar cem' edilmiştir.

Yevm-i mezkûrda Worcester/Mass.'da mahalli komitelerinin taht-ı hi-mayesinde olarak tertib kılınan bir şenlik esnasında derhal altı yüz dolar cem' olunmuştur.

Boston ile Providence'da Ermenilerden iki kişinin resm-i izdivâcları münasebetiyle Ermeni eytâmı veya erbâb-ı fesad için olsun seksen dolar top-lanmıştır.

Teşrîn-i Evvel'in yirmi beşinci günü Waspuragan nâm dram kumpan-yası Central Falls şehrinde Vani Haytonguer ismindeki dramı oynamış ve masârîfâtın tenzîlinden sonra mütebâki hâsılât kâmilen şehir-i mezkûrdaki Hınçakist komitesi sandığına i'tâ olunmuştur.

Pazmachen nâm mütâlaa muhibleri cemiyeti Whitinsville/Mass. şehrin-de yirmi ikinci ictimâ'-ı senevîsini akdetmiştir. Zabıtnâme-i senevî münde-ricâtına nazaran cemiyetin sermayesi bin dokuz yüz dolara bâliğ olmaktadır.

Erbâb-ı ihtilâlin semere-i teşebbüsüyle Teşrîn-i Sânî'nin onuncu günü Worcester/Mass.'da aynı usul ve nisbetde bir takım ictimâât akdolanmıştır.

Palu Mütâlaa Muhibleri Cemiyeti şehir-i sâbık esnasında Doktor To-mas Celalyan'ın taht-ı riyâsetinde bir ictimâ akdederek üç yüz elli iki dolar cem' etmiştir.

Fall River şehrindeki eytâma muâvenet cemiyeti şühûr-ı sitte ictimâ'-ı-nı akd ile otuz yedi dolar cem' etmiştir.

İctimâ'-ı senevîsini akdetmiş olan Harput Terbiye-i Etfâl ve Mekteb Cemiyeti'nin el-yevm iki yüz dört azâsıyla bin beş yüz dolar sermayesi vardır.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Teşrîn-i Sâni'nin ikinci günü West Hoboken'da mukim Ermeniler bin sekiz yüz doksan beş senesi hâdisâtının yedinci sene-i devriyesi münasebetiyle bir resm icra ederek iâne cem' etmişler ise de bunun mikdarıyla mahall-i sarfı malum değildir. Yevm-i mezkûrda Lawrence/Mass.'da bir ictimâ akdolunarak bunda erbâb-ı şûrişden Restikyan ile Vramyan nâm şahıslar nutuklar irâd etmişler ve mikdarı gayr-ı malum bulunan iâne-i nakdiye mahalli komitesi sandığına teslim kılınmıştır.

Teşrîn-i Sâni'nin onuncu Pazar günü Nashua/N.H.'daki Truşakist komitesi bir müsâmere-i edebiye ve musikiye tertib edip bunda ihtilâl çetesi reisi Antranik ile rüfekâsı menfaatine iânât-ı nakdiye cem' edilerek altı yüz dolardan ibaret bir meblağ merkûmâna teslim olunmak üzere Cenevre'ye irsâl olunmuştur.

Kânûn-ı Evvel'in yedisinde Lynn/Mass.'da ictimâ eden komiteler tarafından bir şenlik tertib edilerek altı yüz dolar toplanmıştır.

Yine o gün Franklin'de Ermeniler Truşakistlerin taht-ı himayesinde bir ictimâ'-ı umumî akdedip cemiyât-ı muhtelifenin hey'et-i idareleri azâsını tecdîd eylemişlerdir. Emr u fermân.

[23 Şubat 1903]

HR. TO, 358/21

52

**İSKENDERUN AMERİKA KONSOLosu DAVIS'İN
OHANNES ADLI ERMENİ'Yİ HİMAYE AMACIYLA OSMANLI
MEMURLARINA HAKARETTE BULUNDUĞU**

Halep Adana Fevkalâde Kumandanlığı'ndan Başkitabet'e gönderilen şifrede İskenderun Amerika Konsolosu Davis'in Ohannes adlı bir Ermeni'yi Amerikalı olduğu iddiasıyla zorla gemiye bindirmek istediği, resmî izin verilmeyince sahildeki konsoloshane sandalına bindirmek istediği, buna da engel olunca polis dairesinin kapı ve pencerelerini kırdığı ve kumandanlık tarafından olaylar yatıştırıldıktan sonra tercümanı Nikogos'u vekil tayin ederek Beyrut'a hareket ettiğinin bildirildiği

Başkitâbet'e Halep Adana Fevkalâde Kumandanlığı Vekâleti'nden Şifre

No:

Belgenin Konusu Sayfa

İskenderun Amerika Konsolosu Mösyö Davis tercümanı ve iki kavas ile Ohannes nâmında bir Ermeni'yi Amerikalı iddiasıyla suret-i cebriyede vapura götürmek üzere dün akşam iskeleye getirmişlerse de vilâyetden muntazar olan cevap alınmadıkça imrârına müsaade edilemeyeceği bildirilmesi üzerine sahilde bulunan konsoloshâne sandalına bandıra keşîde etdirerek ve kendisi de beraber olduğu hâlde vapura götürüleceği anlaşılmaya mebnî muga-yir-i rıza-yı âlî bir hâlin vuku'una meydan vermeyecek bir suretde tedâbîr-i lâzime ittihâz kılınmış ise de konsolos bizzat beraberinde merkûm Ohannes olduğu hâlde iskeleye geldiğinde yalnız merkûm Ohannes derdest edilip polis dairesine götürülmekte iken konsolos ve kavaslar tarafından memur darb ve cerh edilmiş ve polis dairesinin kapı ve pencereleri şikest olunmuş ve işbu muamele-i nâ-marziye mahalli kumandanlığı tarafından haber alınarak bizzat mahall-i vak'aya gelerek ictimâ etmiş olan ahaliyi dağıtmış ve konsolosun yolsuz muamelesi lisan-ı münasible kendisine anlatıldığından hiddetine mağ-lub ve muamelesinden mahcub olarak fesededen ve bu işe bu derece sebebiyet veren tercümanı Nikogos Efendi'yi bi't-tevkîl müteheyyi'-i hareket olan vapura râkiben Beyrut'a hareket etmiştir. Mûmâileyhin işbu muamelesine karşı memurîn taraflarından mütecâvizâne hiçbir hâl ve hareket vuku'a gelmediği ve hüsn-i ifa-yı vazifede bulunan memurîn konsolos ve kavas tarafından dûçâr-ı tahkir oldukları mahalli kumandanlığından bildirilmiştir. Merkûm Ohannes'in nereli ve hangi tebaadan olduğu buraca malum olmadığından hüviyetinin tahkikiyle inbâsı kumandanlığa bildirilmiş olduğundan alınacak cevabın başkaca arz edileceği ma'rûzdur. Fermân.

Fî 15 Ramazan sene [1]321 ve fî 22 Teşrîn-i Sânî sene [1]319 / [5 Aralık 1903]

Ferik

Ali Muhsin

Y. PRK. ASK, 208/62

53

**HINÇAK ÖRGÜTÜNÜN BOSTON VE LAWRENCE
ŞEHİRLERİNDE ERMENİ ANARŞİSTLERİN RESİMLERİNİ
TAŞIYARAK YARDIM TOPLAMA FAALİYETLERİ**

Ermeni fesatçıların Boston şehrinde düzenledikleri mitingde lântern majik aletiyle Ermeni fesatçıların resimlerini göstererek yardım top-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

ladıkları; benzer bir faaliyetin Lawrence şehrinde de yapılacağından Osmanlı elçiliğinin bunun önlenmesi için gerekli girişimlerde bulunması

Yıldız Saray-ı Hümayûnu

Başkitâbet Dairesi

1002

Ermeni fesedesinin hatırası olarak Boston şehrinde Ermeni Hınçakyan komitesi tarafından tertib edilen mitingde bir Ermeni'nin irâd-ı nutk ile beraber lântern majik aleti vasıtasıyla fesede-i merkûmenin resimlerini gösterecek iâne cem' eylediğine ve Lawrence şehrinde de oyun tertibiyle akçe cem' olunacağına dair Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden alınan telgrafnâmenin takdimini hâvî resîde-i dest-i ta'zîm olan 10 Safer sene [1]322 tarihli tezkire-i hususiye-i Sadâret-penâhîleri manzûr-ı âlî buyurularak bu türlü iâne ve muamelelerle Ermenilerin cür'etyâb-ı ihtilâl olacakları cihetle Hükûmet-i Seniyyece bunun tevzî'ine kat'â muvâfakat ve müsaade olunamayacağından bu bâbda ve lântern majik vasıtasıyla gösterilen resimler tertib ve tasnî' edilmiş bir takım müftereyât-ı mel'ûnânedan ibaret olup esasen ahali-i İslâmiye Ermeni eşkıyası tarafından dûçâr-ı tecavüz ve taarruz olmakda bulunduklarından ona göre müftereyât-ı mezkûreye meydan verilmemesi ve öyle iâne cem'i gibi şeylerin kat'ıyyen önüne geçilmesi zımnında Sefâret-i müşârunileyhâya tebligât ifası şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Padişahî icab-ı âlîsinden olmakla ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 14 Safer sene [1]322 - Fî 17 Nisan sene [1]320 / [30 Nisan 1904]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî

Tahsin

İ. HUS, 1322 S./54

54

**İZİNSİZ OLARAK AMERİKAN TÂBİİYETİNE GİREN VEYA
İZİN ALMAKSIZIN GERİ DÖNEN ERMENİLERİN HER İKİ
TÂBİİYETİ DE KAYBEDECEĞİ**

Amerika İstanbul Elçisi Leishman'ın Amerikan tâbiyetine geçen Ermenilerin Osmanlı ülkesine geri dönmelerine Amerika Hükûmeti tarafından izin verilmeyeceğini, izinsiz geri dönenlerin Amerikan va-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

tandaşlığından çıkarılacağını ve bu kişilerin her iki tâbiyetten mahrum kalacaklarını bildirmesi üzerine konunun görüşülmek üzere Meclis-i Vükela'ya havale edildiği

Yıldız Saray-ı Hümayûnu

Başkitâbet Dairesi

4231

Memâlik-i Şahane'den Amerika'ya gitmek isteyen Ermenilerin azîmetlerine mûmâna'at olunmaması hakkında Amerika Sefâreti tarafından geçen seneye kadar müracaat-ı mükerrere vâki olmuş ve böyle nakl-i hâne suretiyle gideceklerin veyahud şâyân buyurulacak müsaade-i seniyye-i mülûkâne üzerine Amerika tâbiyetine gireceklerin fîmâ-ba'd Memâlik-i Şahane'ye avdetlerine Amerika Hükûmetince müsaade olunmayacağı ve hükûmetin me'zûniyeti olmaksızın avdet edenlerin Amerika tâbiyetinden tard ve ihrac olunacağı ve şu hâlde bu makûle eşhâs her iki tâbiyetden mahrum olmuş olacağından haklarında lâzım gelen muamelenin icrasından Hükûmet-i Seniyye'nin bittab' muhtâr olarak Amerika Hükûmetince bunlar hakkında bir şey denemeyeceği hakkında Amerika'nın Dersaâdet Sefiri Mösyö Leishman cânibinden arz u beyân olunan taahhüdât ol vakit Hariciye nâzırı paşa hazretlerine tebliğ edilmiş ise de bu bâbda Bâbîâlîce ittihâz ve icra olunan karar ve muameleye dair bir gûne ma'rûzât vâki olmadığından keyfiyetin Meclis-i Vükelâ'da müzâkeresiyle kararının bâ-mazbata arz-ı hâk-i pâ-yı âlî kılınması şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî icab-ı celîlinden olmakla ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 26 Cumâdelâhir sene [1]323 ve fî 14 Ağustos sene [1]321 / [27 Ağustos 1905]

Serkâtib-i Hazret-i Şehriyârî

Tahsin

İ. HUS, 1323 C./97

55

**İSTANBUL AMERİKA ELÇİLİĞİ'NİN, APİK EFENDİ'NİN
KATİLLERİ OLAN AMERİKAN VATANDAŞI ERMENİLERİN
ZABTİYE'YE TESLİMLERİNE ŞARTLI OLARAK İZİN VERDİĞİ**

No:

Belgenin Konusu Sayfa

İstanbul Amerika Elçiliği'nin, Apik Efendi'nin katilleri olan Amerikan vatandaşı Ermenilerin Zaptiye'ye teslimlerine, kendilerini sorgulamak üzere Elçilik'ten bir konsolos veya memur görevlendirilmesini Osmanlı Hükûmeti uygun gördüğü takdirde müsaade edip himayeleri konusundaki talep ve iddiadan vazgeçeceğini bildirmesi üzerine Sadâret'in, bu yaklaşımın iyi niyet göstergesi olarak kabul edilip uygulanabileceğine dair Padişah'a sunduğu değerlendirme

Bâb-ı Âlî

Daire-i Sadâret

Âmedî-i Divan-ı Hümayûn

1470

Apik Efendi'nin kâtili Karabet veled-i Agop Vartanyan ile şerîk-i cinayeti Ohannes Akaryan'ın tebaa-i Devlet-i Aliyye'den bulunmalarına mebnî himayeleri gayr-ı caiz ve binâenaleyh devleteyn beyninde cârî hüsn-i münasebât ve musâfâta da münâfî olduğundan bunların konsoloshâneye teslimleri hakkındaki iltimasdan ferâğat olunması zımmında Amerika Sefâreti'ne şifâhen icra kılınan tebligâta cevaben Amerika Hükûmeti'nin menâfî'yle kâbil-i te'lif olacak suretde vâki olan her gûne taleb-i muhikkı is'âf etmeği her an arzu ettiği bir sırada memurîn-i zâbitanın suret-i hareketleri yüzünden Akaryan ile Vartanyan işlerinin kesb etmiş olduğu şekil ve mahiyete nazaran taleb-i vâkı'ın is'âfı kendisince fevkalâde müşkilleşmekde ve maamâfih hükûmet-i metbû'asının menâfî'ini ihlâl ve derpîş olunan esas-ı mesâil-i mühimmesini nakîsadâr etmemek şartıyla bir çare bulacağından ve merkûmânın haklarında her gûne muamelât-ı kanuniyenin te'hiri ve Amerika konsolosunun veya göndereceği memurun her ne zaman lüzum görürler ise kendilerini isticvâb etmelerine müsaade olunması talimâtıyla beraber suret-i mahsusada Zaptiye nâzırına teslim etdirilmeleri deruhde olduğu takdirde kendisi de kâffe-i hukuku muhafaza ile beraber konsolos, merkûmların Amerika tâbiyetleri hakkında bir delil-i kat'îye dest-res oluncaya değin evvelki metâlîbi hakkında ısrardan ferâğat mes'uliyetini deruhde etmeğe âmâde bulunduğundan bahisle merkûmların hâmil oldukları Amerika pasaportlarını bir takım vesâit-i hud'akârâne ile istihsâl edip etmediklerinin veya hükûmet-i metbû'asınca tâbiyet-i müktesebelerinden fi'len ferâğat makamında add ü telakki olunabilecek bir fi'l ve hareketi mürtekib olup olmadıklarının tahkikât-ı müşikâfâne icrasıyla mey-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

dan-ı sübûta îsâli her zaman kâbil olacağını ve bunun sübûtu hâlinde merkûmânın iadesi hususundaki talebin sefâretçe derhal geri alınacağını mutazamın bu kere Amerika sefirinden vârid olan takrîr tercümesinin gönderildiğine ve merkûmların isticvâbı için gönderileceği bildirilen konsolos veya memurun i'zâmı kendilerini himayeden ferâğata vesile bulmak maksadına müstenid idüğünün dahi şifahen ifade olunduğuna dair Hariciye Nezâret-i Celîlesi'nin tezkiresi melfûfuyla beraber arz u takdim kılındı. Tafsîlât-ı ma'rûzaya nazaran sefirin beyânât-ı vâkı'a-i ahîresinin hulâsası merkûmânın Daire-i Zabtîye'ye teslimleri ile beraber kendilerini li-ecli'l-isticvâb cânib-i sefâretten gönderilecek konsolos veya başka memurun muamele-i isticvâbiyeyi icra etmesine Hükûmet-i Seniyyece müsaade ve muvâfakat gösterildiği takdirde bunların himayesi hakkındaki taleb ve iddiadan ferâğat edeceği maddesinden ibaret olarak sefir-i mûmâileyhin dermiyân etmiş olduğu şu suret-i tesviyenin de bir fikir ve niyet-i itilâf-perverîye müstenid idüğü karâin-i ahvâlden anlaşılmış olduğuna nazaran bu meseleden münba'is ihtilâfın idâmesinden ise işbu suret-i tesviyenin kabulüyle işin hüsn-i halli muvâfık-ı hâl ve maslahat görünmekte ise de yine her ne vechile emr u fermân buyurulur ise mantûk-ı âlîsi infaz olunur, efendim.

Fî 15 Receb sene [1]323 - Fî 2 Eylül sene [1]321 / [15 Eylül 1905]

Sadırazam

Ferid

Y. A. HUS, 493/1

56

**BİTLİS'TE FAKİRLERE YARDIM FAALİYETİ YÜRÜTEN
AMERİKALI MR. COLE'ÜN BİR YANDAN DA ERMENİ
FESAT KOMİTESİ ÜYELERİNİN HABERLEŞMELERİNİ
SAĞLADIĞI**

Bitlis'te İane-i Fukara Cemiyeti'nin faaliyetlerini yürüten Amerikalı Mr. Cole'ün aslında bir kolu İskenderiye'de Bünyamin Helenatyan'a (?), diğer kolu İzmir'e, bir diğer kolu da Bitlis Hapishanesi'ne uzanan bir Ermeni fesat örgütünün başlıca haberleşme vasıtası olduğu anlaşıldığından kendisinin daha az Ermeni'nin bulunduğu bir bölgeye naklinin sağlanması

Sadâret-i Uzmâ

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Mektubî Kalemî

Numara: 3375

Tarih: 24 Şaban sene [1]323

10 Teşrîn-i Evvel sene [1]321

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

İskenderiye'de Bünyamin Helenatyan (?) tarafından Bitlis'de mukim Amerikalı Mister Cole vasıtasıyla Bitlis Hapishânesi'nde mahbus muharre-rü'l-esâmî Ermenilere yazılan mektubların câlib-i dikkat olan mündericâtının hikâyesiyle beraber merkûmun oradaki mahiyet-i meşguliyet ve vesâtatı tezâhür eylediği Bitlis Vilâyeti'nden iş'âr kılınmış ve ahîren İzmir'de tutulan eşhâs-ı muzırının İskenderiye'deki komitenin bir şubesi olduğu tebeyyün ettiği gibi bu mektublar da İskenderiye'den Bitlis'deki eşhâs-ı mahbuseye gönderildiğine nazaran merkûm Mister Cole'ün İlane-i Fukarâ Cemiyeti nâmı altında fesad komitesinin başlıca vasıta-i muhaberâtından bulunduğu anlaşıl-mış olduğundan ve zaten şimdiye kadar tekerrür eden bu misillü ahvâl ve harekâtı dahi hakkında dâ'î-i iştibâh ve şu aralık umûr-ı inzibâtiyenin bir kat daha kesb-i ehemmiyet eylediği müstağnî-i izah bulunduğu bahisle mer-kûmun Ermenisi az olan başka bir mahalle nakli esbâbının istikmâlî lüzumu-na dair Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nin 20 Şaban sene [1]323 tarihli ve 3375 numaralı tezkiresi leffen savb-ı devletlerine irsâl kılınmakla siyâk-ı iş'âra nazaran iktizâsının sür'at-i ifa ve inbâsına ve melfûfunun iadesine himmet.

[23 Ekim 1905]

A. MKT. MHM, 625/18

57

**AMERİKA HÜKÜMETİ'NİN, OSMANLI HÜKÜMETİ'NİN
GİRİŞİMİ ÜZERİNE ERMENİ KOMİTELERİNİN
FAALİYETLERİNİ İZLEME KARARI ALDIĞI**

Amerika Hükümeti'nin, Osmanlı Hükümeti'nin girişimi üzerine Erme-ni komitelerinin faaliyetlerinin, bulundukları yerlerin hükümetlerince izlenmesine ve istihbarat toplamak üzere hafiye memurları tayinine karar vermiş olduğunun Amerika'nın İstanbul elçisi tarafından ifade edildiği

Daire-i Hariciye

Hususiye: 161

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Amerika'da bulunan Ermeni Komitesi ve müfsidlerinin ahvâl ve harekâtının oraca taht-ı nezâret ve dikkatde tutulması hakkında tarafımızdan vuku bulan teşebbüsün hükûmet-i metbû'asınca bi'l-is'âf zikrolunan komite ve müfsidlerin etvâr ve mişvârlarının bulundukları mahaller hükûmetlerince tefahhus ve takayyüd altına alınmasına ve bu yolda istihdam ile ahz-ı malumât olunmak üzere hafiye memurları tayinine karar verilmiş olduğunu nezd-i acizîye gelen Amerika sefiri ifade eylemiş olmakla arz-ı keyfiyete ibtidâr kılındı. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 26 Şaban sene [1]323 ve fî 12 Teşrîn-i Evvel sene [1]321 / [25 Ekim 1905]

Hariciye Nâzırı

Tevfik

Y. PRK. HR, 34/96

58

**MAMURETÜLAZİZ'DE AMERİKA'YA KAÇTIKTAN SONRA
GERİ DÖNEN 400-500 CİVARINDA ERMENİ'NİN BULUNDUĞU**

Amerika'ya kaçtıktan sonra bir şekilde Osmanlı ülkesine giriş yapan Ermenilerden irade-i seniyye uyarınca iade edilmeleri gerektiği halde Mamuretülaziz vilayetinde bu durumda olup da iade edilememiş 400-500 kadarının hepsinin birden iadelerinin zor olduğundan şüphelilerden başlanarak iade edilmeleri ve bu konuda müsamaha gösterenler hakkında tahkikat yapılması

Bâb-ı Âlî

Daire-i Umûr-ı Dahiliye

Tesrî'-i Muamelât ve Islâhât Komisyonu

Aded: 3495

Huzur-ı Âlî-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Beş-altı sene evvelinden bed' ile geçen seneye kadar birer suretle Amerika'dan geldikleri hâlde her nasılsa iade olunmamış dört-beş yüz kadar Ermeni mevcut olup bunların ekseri erbâb-ı ziraatdan olduğu cihetle hepsinin topdan sevk ve iadelerinden ise yalnız içlerinden şüpheli olanlar tadrîcen geri

No:

Belgenin Konusu Sayfa

gönderilip diğerlerinin bırakılmaları ve fakat emr u fermân-ı hümayûn-ı şaha-
ne hükm-i münîfi hilâfında işbu firarîlerin fûrceyâb-ı duhûl olmaları ve avdet-
leri akabinde redd ü iade edilmemeleri hususlarında kimlerin iğmâz ve müsâ-
mahası vuku bulmuş ise zâhire ihracıyla haklarında muamele-i lâzimenin ic-
rası zımnında bir taraftan tahkikâta da girişilmesi münasib olacağı Mamure-
tûlaziz Vilâyet-i Aliyyesi'nden alınan telgrafnâmede bildirilmiş olmakla Tes-
rî'-i Muamelât Komisyonu ifadesiyle istîzân-ı keyfiyete ibtidâr kılındı. Ol
bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 27 Şaban sene [1]323 - Fî 13 Teşrîn-i Evvel sene [1]321

Nâzır-ı Umûr-ı Dahiliye

Memduh

**

Sadâret-i Uzmâ

Mektubî Kalemi

Numara: 3495

Tarih: 8 Ramazan sene [1]323

23 Teşrîn-i Evvel sene [1]321

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Beş-altı sene evvelinden bed' ile geçen seneye kadar birer suretle Ame-
rika'dan gelerek her nasılsa iade olunmayan dört-beş yüz kadar Ermeni'nin
hepsinin birden sevk ve iadelerinden ise yalnız içlerinden şübheli olanlar
tedrîcen geri gönderilip diğerlerinin bırakılmaları ve bu firarîlerin fûrceyâb-ı
duhûl olmaları ve avdetleri akabinde redd ü iade edilmemeleri hususlarında
kimlerin iğmâz ve müsâmahası vuku bulmuş ise zâhire ihracıyla haklarında
muamele-i lâzimenin icrası zımnında bir taraftan tahkikâta da girişilmesi mü-
nasib olacağı Mamuretûlaziz Vilâyeti'nden bâ-telgraf bildirildiği 27 Şaban
sene [1]323 tarihli ve 3495 numaralı tezkire-i devletlerinde beyân buyurulma-
sına nazaran bu bâbdaki mütâlâa-i aliyyelerinin dahi inbâsına himmet.

**

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Bâb-ı Âlî
Daire-i Umûr-ı Dahiliye
Tesrî'-i Muamelât ve Islâhât Komisyonu
Aded: 3744

Huzur-ı Âlî-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

23 Teşrîn-i Evvel sene [1]321 tarihli tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhî-leri'ne cevabdır:

Mamuretülaziz Vilâyeti'nin iş'ârı vechile her nasılsa Amerika'dan gelmiş olan dört-beş yüz kadar Ermeni'den şübhelî olanlar tadrîcen iade olunarak diğerlerinin bırakılmaları ve bu firarîlerin duhûlünce ve der-akab iade olunmamaları hususunca kimlerin müsâmaha ve iğmâzı vuku bulduğunun tahkiki münasib olup fakat firarîlerin behemehâl redd ü iadeleri bâ-irâde-i seniyye-i cenâb-ı Padişahî müttehaz mukarrerâta müstenid olduğuna nazaran mukarrerât-ı mebhûse haricinde kalan şu muamelenin ihtiyar ve icrası yine müsaade-i seniyyeye iktirân eylemek lâzım geleceği Tesrî'-i Muamelât Komisyonu'ndan ifade edilmiştir. İktizâsının ifa ve emr u inbâ buyurulması menût-ı re'y-i sâ-mî-i vekâlet-penâhîleridir. Ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyül-emrindir.

Fî 28 Ramazan sene [1]323 - Fî 12 Teşrîn-i Sânî sene [1]321

Nâzır-ı Umûr-ı Dahiliye

Memduh

**

Sadâret-i Uzmâ
Mektubî Kalemi
Numara: 3744
Tarih: 10 Şevval sene [1]323
24 Teşrîn-i Sânî sene [1]321

Elden

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

No:

Belgenin Konusu Sayfa

28 Ramazan sene [1]323 tarihli ve 3744 numaralı tezkire-i devletlerine cevabdır:

Mukaddemâ Amerika'ya firar ederek ahîren Memâlik-i Şahane'ye fûr-ceyâb-ı duhûl olan Ermenilerin iadeleri muktezâ-yı irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî'den bulunmasına nazaran Amerika'dan Mamuretülaziz vilâyetine gelmiş olan Ermenilerin dahi iadeleri muktezâ ise de cümlesinin def'aten iadesindeki müşkilâta ve tevellüd edebilecek şikâyâta mebnî evvel emirde şübheli bulunanların tedricen iadeleriyle ba'dehû diğerleri hakkında dahi o yolda muamele ifasına ve maamâfih bunların duhûlü ve der-akab iade olunmamaları hususlarında müsâmaha edenler hakkında tahkikât icrası ile neticesinin inbâsına himmet.

[7 Aralık 1905]

A. MKT. MHM, 550/1

59

AMERİKALI ERMENİ KOMİTESİ UMUM MÜFETTİŞİ MİNAS VRAMYAN'IN SOFYA VE FİLİBE'DE ERMENİ VE BULGAR FESATÇILARLA GÖRÜŞEREK İSTANBUL'A GİTME HAZIRLIKLARI YAPTIĞI

Amerikalı Ermeni Komitesi Umum Müfettişi Minas Vramyan'ın Sofya ve Filibe'de Ermeni ve Bulgar fesatçılarla görüşerek İstanbul'a gitme hazırlıkları yaptığı haber alındığından İstanbul'a geldiğinde zabıta tarafından yakalanarak her türlü teşebbüsünün engellenmesi

Mektubî Kalemi'ne Mahsus

Tarih: Fî 9 Mart sene [1]323

25 Üsküdar, 34 Beyoğlu, 25 İstanbul, 20 Beşiktaş, Umum Beşiktaş

Amerika Ermenileri'nden ve Ermeni Komitesi müfettiş-i umumîlerinden Minas Vramyan nâmında birinin Sofya'ya ve oradan Filibe'ye gelerek orada Ermeni ve Bulgarlardan bazı eşhâs-ı şerîfe ile görüşdüğü ve merkûmun bazı makâsıd-ı mel'ûnâne ile Belgrad ve Trieste tarîkıyla Dersaadet'e duhûle çalışacağı arz ve ihbar edilmiş olduğundan zâbitaca takayyüdât-ı lâzıme icrasıyla merkûm Minas'ın vürûdunda hemen derdest edilerek teşebbüsât-ı fesadiyesine asla meydan verilmemesi irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî icab-ı âlîsinden olduğu Mâbeyn-i Hümayûn-ı Cenâb-ı Mülûkâne Başkitâbet-i

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Celîlesi'nden bâ-tezkire-i hususiye tebliğ ve iş'âr buyurulmakla ber-mantûk-ı emr u fermân-ı hümâyûn-ı mülûkâne icra-yı icabına be-gayet itina ve dikkat* buyurulmak bâbında.

[22 Mart 1907]

ZB, 595/18

60

**TARSUSLU KIRAGOS KALENCIYAN İMZASIYLA
AMERİKA'DAN GÖNDERİLEN BİR İHBAR MEKTUBU**

Amerika'dan, Tarsuslu Kiragos Kalenciyan imzasıyla gönderilen bir ihbar mektubunda, Doktor Nazaret Kalustyan isimli birinin İstanbul'da yapmayı planladığı sabotaj ve büyük yangınlar ile bu işlerde yardım ve yataklık yapacak kişiler hakkında ayrıntılı bilgiler yer aldığı

Amerika'da mukim Tarsuslu Kiragos Kalenciyan nâm şahıs tarafından irsâl kılınan Türkçe ibareli Ermenice hurûfâtlı mektubun aynen tercümesidir.

Devletli, atûfetli, şevketli Padişahımız âlem-penâh efendimiz hazretlerine arz-ı keyfiyet olmak üzere Mâbeyn-i Hümâyûn Başkâtibi cânib-i âlîsine ihbarât-ı acizânemdir.

Devletli efendim

Acizleri tebaa-i Osmaniyye'den ve Ermeni milletinden Adana vilâyetinin Tarsus kazasından olup bundan yirmi sekiz sene mukaddem yetim ve bî-kes olduğumdan iş bulmak ve okumak arzusuyla Amerika'ya geldim. Tahsil-i ilm ederek fabrikalarda birinci sınıf makinistlerden olmuşum. Yirmi bir senedir makinistlik etmekteyim. Ancak kendi işimle meşgul olmağdayım. Vuku bulan Ermeni hey'et-i fesadiyesine razı olmadığım gibi asla içlerine girip refakat etmedim. Bî-taraf durmağı kendimce münasib gördüm.

Amerika'da bulunan Ermenilerin üçüncü defa olarak Deraliyye içersinde büyük bir karışıklık çıkararak tekmiilen İstanbul'u harâb etmek, müslim, gayr-ı müslim perişan etmek üzere yaptıkları planların bazılarını kesb-i malumât eyledim ise de icra olmasına men'ine gayr-ı muktedir olduğumdan üç

* **Müdüriyete:** "...buyurulmakla beraber merkez ve istasyon polis komiserlerine de bu bâbda tebliğât-ı mukteziye ifası bâbında".

aydan beri bu hâlin icrasında bir milyona yakın İstanbul ahâlisinin bî-sûz (?) biçarelerin birkaç dîvâne alçakların efkârına kurban gideceklerini görmekte idiğimden ne yol tutup da bu fesadeti zuhurundan evvel kapamağa düşündüm. Bir yol bulamadım. Kimseye de arz edemem.

Bugün böyle karar verdim ki, bu hâli çabucak şevket-meâb efendimiz hazretlerine arz ederim; oraca ehemmiyet ile aranılır, tedbirler düşünülür; her hâlde efkârları icra olmaz. Maksudım ile malumâtımı arz-ı keyfiyet ederim.

Evvelce mühendis olup şimdi ise doktorluk eden (Nazaret Kalustyan) Nisan'ın on ikisinde benim bulunduğum eve geldi, bana misafir oldu. O gece komiteler hakkında çok söyledi. Bana da: "Sen millet değil misin, asla yardım etmiyorsun, sen nasıl milletdaşsın?" deyu söyledi. Ben de: "Milletimi severim, isterim serbest ola. Lâkin dibi çıkmaz kör yoluna gidip de ahaliyi azdırmak iyi değildir. Ben bu işe girmem. Eğer yardım istiyorsan ne kadar para ister isen vereyim ama ben size dahil olmam." dedim. Bana dedi ki: "Her iş bitdi, altı ay sonra tekmîl millet kurtulacak. Her bir plan yolunda, ancak bir eksik var, o da senin elinde. Eğer milleti âzâd etmek ister isen onu da sen yap bitsin." dedi. "Bana keyfiyeti naklet de bakayım, yapabilir isem yaparım." dedim. Şöyle söyledi ki: "Ben bir senedir bilirsın ki Amerika'dan gitmişdim Osmanlı toprağına. Her şehri gezdim. Dört ay İstanbul'da durdum. Her bir tertibi yaptım. Bâki ne yapacağım. Bizim emniyetli Truşaklardan İstanbul'da yerli olanlardan iki yüz yirmi fedai seçdim. Bunları İstanbul'un her bir tarafına köylerine dağıtdım her birini. Ayrı ayrı evlerde, kahve, gazino, han, dükânlarda yatacaklar. Gelecek Ağustos donanma gecesi emir verdiğim saatde herkesin kendi bulunduğu yere bir teneke gazyağı döküp dışarı çıkacaklar. Başka başka yerlerden de gidip bu suretle yakacaklar. Bir adam hiç olmaz ise iki-üç yer yakabilir. Bu suretle (220) iki yüz yirmi adam yedi-sekiz yüz yerden yangın çıkarır ise İstanbul tekmîl ateş içerisinde kalacak. Birkaç saatin içinde tekmîl yanıp vîrân olacak. Birinci plan budur. İkincisi de budur ki, Amerika'da yeni ihdâs olup daha meydana çıkmayan bir nev' dinamit ruhu denilen bir nev' su var ki kuvveti dinamit atmış[dan] fazladır. Gazyağı gibi bir sudur. Bu dinamit ruhu suyundan 300 teneke İstanbul'a sokduk. "Amerikan kokusuz gazyağı" deyu kolayca girdi. Bunlar da o fedailerin evlerine de da-

ğılmışdır ki yangın gecesi bir tertibini evlerde bırakıp kalanını ellerine alarak dışarı çıkacaklar, bu suları girilmez beylik binalarına serpecekler ve tulumbalara su diye verip tulumbalara konulduğunda basılınca sıkışıp patlayarak cümle ahali[yi] telef edeceğiz ve evlerde bırakılan sular da ateş alarak yangına büyük yardım edecek." deyu doktor arz u beyân etdi. "Şimdi İstanbul yandı amma Yıldız Saray-ı Hümâyûnu duruyor. Buna da iki tertib hâzır etdim. Bu sayede orayı da harâb edeceğim." deyu söyledi. "Şöyle ki, bilirsin burada usta baloncular var, balon ile istedikleri yere giderler, istedikleri yere inerler. Buradan bir usta baloncu gidecek, Yıldız'ın üzerine varınca tertib olunan dinamit suyundan döküp dinamit gülleleri atacak. Bu suretle orayı da harâb edeceğim." deyu beyân etdi. "Şâyed hava yardım etmezse diğer ikinci planı icra edeceğim ki, nev-icad bir makine ile sessiz, elektrik vasıtasıyla istediğim yere gülle atacağım. Ben bir senedir aklımı yordum, bir makine yaptım. Modelini çizdim. Parça parça ayrı ayrı fabrikalara gönderdim, yaptırdım. Kâffesini evime getirdim. İki haftadır çalışıyorum, işletemiyorum. Lâzım ki bir sâde makinist olup işletsin. Kimseye emniyet edemem. Çünkü bu dünya üzerinde bulunmaz bir sessiz, demirsiz top sayılır. Ben bunu Fransa'ya götürüp külli-yet[li] bir para ile bu modeli satarım. Bu para[yı] da şirketimize harcarım." deyip rica etdi ki gideyim, bakayım. Düze[l]tdireyim, işledeyim. Ben de: "Ne gibi şey ola?" deyu gitdim, gördüm ki pek hafif, az aletli, güzel, dikiş makinesi gibi bir şey. On altı şişeli, bir elektrik sandığı, bir ... çarga üzerinde bir kol el var. Elin üzerinde bir kalın üç metre büyüklüğünde bir demir var ki top gibi nişangâhı var. Elin içine gülleyi koyar. Makine işliyor, basdığı vakit ol demirin içerisinden gülleye el urur ki sanki el ile atar gibi fırlayıp gidiyor. Bu makinenin bazı ilişen mahallerini düze[l]tdim. O hâlde işlemeye başladı. Tahta güllelerle prova etdim. Maksada muvâfık suretde top gibi kullanılmakda idi. Lâkin bir sâniyede kol beş-on kere kalkar iner. Durduruncaya kadar bir-iki gülle atdıktan sonra kol dayanmayıp kırıldı. Altındaki tabla da sakat oldu. Şu hâlde lâzımdır ki atıldığı anda kendi kendine dursa. Bu da kolay mesele idi. Ben söyledim ki: "Bunları döken fabrikaya gönder, yenisini getir, ben gelir, düşünür, bir çaresini bulurum." dedim. Eve geldiğimde bu işleri meydana koyup icrasına muvaffak olur iseler cümle tebaanın perişanlığı[ne] sebeb olacaklar. Ben de onlara şerîk olmuş olacağım. Ancak elimden geldiği

kadar geri bırakmağa cehd etmeyi karar vererek nihayet: "Bu makinenin işle-meye mümkün değil." deyu cevap verdim ve işlese ne suretle Türkiye'ye top sokmağa kolaylık var olduğu ve ehemmiyetli adam olup olmadığını anlamak maksadıyla kendisine fark ettirmeksizin gayet tedbirli suretde sual etdim. Usul usul anladım ki ancak Osmanlı iskelelerinin üç iskelesinden girebilir. "İs-tanbul ve saire iskelelerden girdirmek mümkün olamaz. Ancak İzmir, Sam-sun, Trabzon iskelelerinden istediğimiz şeyleri sokabiliriz. Çünkü buralarda emniyetli Türk memurlarımız vardır." dedi.

"İzmir'e gönderdiğimiz şeyler, İzmirli meşhur kayıkçı Leon isminde bir arkadaşımız vardır. Kendisini memurlara hafife gibi de gösterir. Gelen zâtlarımızı İzmir'e çıkarır, kara tarîkiyle Kayseri'ye gönderir. Oradan dahi istenilen mahalle karadan gider. İstanbul'a göndereceğini araba ve bârgîr ile Ankara'ya gönderirler. Onda Çalıkıyan var, ona; o da icab ederse İstanbul'a şimendifer ile gönderir, ister ise araba beygir ile karadan İstanbul'a gönderir. Bu suretle Kayseri'deki refikimiz Serkiz Efendi Kalpakçıyan vardır. Her taraftan muhabere [ve] saire kendine gönderirler. Oradan da istenilen mahalle gider. Bu Serkiz Kalpakçıyan denilen zât ol kadar usta şeytan yavrusudur ki şeytanlara bile papuç girdirir. Kendisini fakir hâlde gösterir, dava vekâletin-de bulunur, dairelere girer, memurlara rica eder, iş gördürür. Hükûmetin tek-mîl efkârını anlar. Polislerin gözlerinden, hareketlerinden efkârlarını anlar. Bu adamı hiçbir yol ile elde edemezler. Asla tehlikeli iş tutmaz. Bu adam gibi (200) iki yüz adam olsa Türkiye'yi alt üst ederiz." dedi.

"Trabzon İskelesi'ne geldikde meşhur kayıkçı Arif Ağa vardır. Bunun vasıtasıyla karaya çıkarılır. Boyacıyan'a teslim olur. Oradan Gümüşhane'ye gönderilir. Oradan dahi Sivas'a gönderirler. Sivas'da öyle bir arkadaşımız vardır ki kendi mahareti sayesinde valileri, memurları kendine celb etmiştir ki tarif kabul etmez. Hatta kendini hanedan-ı Osmaniyye'den diyerek valilerin inhâsı üzerine rütbe getirdip bu sayede bize çok yardım ediyor. Hatta valilerin hususî serkâtiblerini ve mahrem kâtiblerini kendine celb ederek hükûmetin bi'l-cümle esrarlarına vâkıfıdır. Bu sayede bizim işimize çok yardımcı dokun-maktadır. Bu adamın ismi tek-mîl vilâyetde menşûr olmuştur. Penyamin Efendi Topalyan denir. Yani delikanlı adamlardandır. Hükûmâtın müzâyaka

No:

Belgenin Konusu Sayfa

zamanında istikrâz bile verir. Çileli²¹ Topalyan Penyamin Efendi deyince polis, komiser selâma durur. Böyle bir zâtdır. Eğer milletimiz âzâd olur ise kendisini Sivas valisi intihâb edeceğimizi va'd etmişikdir." deyu Doktor Kalustyan arz u beyân eyledi.

"Donanma günü elbise-i resmiyesiyle askeriye dairesine gitdiğinde uşakları ma'rifetiyle Sivas cephâne deposuna bir yol ile kapısı üzerine bir şişe dinamit ruhu dökülüp ateş edilerek tekâmül cephâne ateş alıp bütün ahaliyi atılan fişenglerden kaçın, ateş almış denilecek deyu" fikretmiş.

Samsun İskelesi'ne geldikde, orada bir yol ile karaya çıkarılıp beygir araba vasıtasıyla Tokat Çilesi'nde Kayseriyeli Kasbaryan Bedros'a gönderirler. Bu Çile orta bir mahal olduğundan istenilen yerlere kolaylık ile gönderirler ve İstanbul'a gönderilecek bi'l-cümle eşya-i saire, mektub Sivas'dan, Çile'den cümlesi de Kayseriye'de Serkiz Kalpakçıyan'a gönderirler. Ondan da İstanbul'a gönderilir. Bu şeyler de bir şey fark etmesinler deyu doğrudan Kalpakçıyan'a gönderilmeyip piyasada bulunan tüccarlara, onlardan da Kalpakçıyan'a teslim olunur imiş.

Bu Kasbaryan Bedros usta bir tüccardır. Yeğenleri Amerika'da imiş. Kendisini hükûmet memurları iyi adam derler imiş. Komite sandığından bir maaş almak maksadıyla bu işe sülûk etmiş. Bu adam da kendilerinin sâdik, yeminli refikleri olduğunu, "Kendini asmak için darağacına çıkarsalar bile tekrar bu sırrımızı meydana çıkarmayıp öleceğini biz biliriz. Emin bir arkadaşdır." dedi.

"Çile kazasının komite reisi olan sevgili işbilir bir arkadaşımız vardır, Sarrafyan Bedros Ağa denir. Bu adam bir aynı Penyamin Efendi gibidir ki hükûmet efendilerle de demekdir. İstenilen saat istikrâz verir. Maaşlarını verir. Kaymakamlar ile serbest yer içer bir adam imiş. Samsun'dan gelmekde olan silah, cephânenin her nasılsa gören, derûnunda bulunan bir İslâm farkına varmış, polis komiserine ihbar etmiş. Komiser de Çile Zâbıta Memuru Başçavuş, Mülâzım müteveffâ Lâz Mehmed Ağa'nın oğlu Başçavuş Hüseyin Efendi'yi göndermiş ki mezkûr sandıkları yoldan çevirip hükûmete getire. Fi'l-ha-

²¹ Metinde birçok yerde geçmekte olan bu yerin, Tokat'ın Zile ilçesi olması muhtemeldir.

kika gitmiş, bulmuş. Getirmek üzere iken Sarrafyan Bedros Ağa haber almış. Çile'nin Dereboğazı mevkiinde karşılayıp un fabrikasına götürmüş. "Ne yapıyorsun, bunlar bizimdir." deyip başçavuşu razı etmiş. Kendi refîki olduğundan koyvermiş, işi kapatmış". Bu ise gayet hayın bir adam imiş ki böyle sadakatini suistimâl etmiştir. Çile komite efrâdından Kasab Deli Mıgır oğlu Artin ismiyle bir adam var imiş ki gayet cesaretli yeminli Taşnasak imiş. Bu adam müteveffâ Yüzbaşı Yusuf Efendi biraderi Mustafa Efendi'nin kasab dükkânında çalışmakta imiş. Mustafa Ağa asker tayinâtı verir imiş. Artin ise her vakit kaleye, depoya serbest serbest girer imiş. Her tarafı keşfetmiş. Cephânenin mahallini anlamış ve kale içinde eskiden kalma bir zindan var imiş. Dışarıya penceresi varmış. Duvarın bir tarafı berisin tarafda imiş. Bu da şehrin orta tarafında imiş. Gelecek donanma günü Artin serbest kaleye çıkacak imiş. Dinamit ruhundan duvara dökcek, kapısına dökcek imiş. Ateş alıp patladarak şehrin büyük kısmının üzerine depoyu devirtecekler imiş. Şu hâlde şehir harâb olacakmış.

Bu Artin akdemce bir Ermeni üzerine Karadağ revolveri atmış, derdest olmuş. Çile komiseri cinayet deyu evrakı tanzim etmiş ise de Sarrafyan Bedros vasıtasıyla Penyanin Topalyan'a malumât verilmiş, evrak-ı tahkikiye Sivas'a istenilmiş. Sivas müdde'î-i umumîsi cinayeti cerh ederek cünha deyip hafif bir ceza ile kurtulmuş. Penyanin ricasıyla müdde'î-i umumî yapmış kurtarmış.

Sarrafyan'ın ol kadar te'siri var imiş ki Tokat Mutasarrıfı Bekir Paşa'nın nezdinde Kâtib-i hususî Lâz Ali Efendi var imiş; ve Çile'de Binbaşızâde Mukâvelât Muharriri sâbık Şükrü Bey var imiş. Bu adamların ikisi de paşa-yı mûmâileyhin emniyetli kendi bendeleri imiş. Bunlar da Sarrafyan'ın gayet dost-ı muhibleri imiş. Bunların vasıtasıyla her ne murad etse yapdırır imiş. Paşa-i mûmâileyhden de emir alır imiş.

Lâkin paşa efendi bu adamların fikri fesad olduğunu bilmezler. Zira, "Bedros bizimdir pašam." diyerek yaparlar. Eğer Ermeniler serbest olur iseler Ali Efendi'yi Niksar'a kaymakam yapacaklar imiş. Şükrü Bey'i de Tokat'a komiser yapacaklar imiş. Başçavuş Hüseyin Efendi[yi] de Şifre Binbaşısı yapacaklar imiş. Sâbık Çile Polis Komiser[i] Sivaslı Rifat Efendi'yi de serko-

miser yapacaklar imiş. Bu sözlere aldanarak kendi devletlerine karşı Ermenilere yardım ediyorlar imiş.

Ali Efendi demiş ki: "Rifat kulak asma, testimizi doldurak; liraları alak da ne yolda olur ise olsun." demiş. Bunların cümlesini Doktor Kalustyan tarafından malumât edindim. Ben Doktor Kalustyan'a: "Bu makine sakatlık veren bir makinedir; başka kolayı bulunamaz." deyu cevabı verince birkaç gün sonra görüşmek istedim ise de bulamadım. Ancak altı hafta sonra geldiğini işitdim. Görüşmek üzere yanına gitdim. Gaybûbetini sordum ve makinesine de: "Bir tertib buldum." deyu söyledim ise: "Sağol, lâkin iş görüldü; her iş tek-mîl arzum üzere tertib oldu. Gayrı size ihtiyac kalmadı." dedi.

Kendisi ancak bana söylediği: "Senin bildiğin sırları kendi yanında sakla, kimseye bir şey demeyesin. Sonra dostluk düşmanlığa tebdil olmasın." dedi. Ben de: "Hâşâ birader, kimseye denilmez, müsterîh olunuz." dedim. Başka hiçbir esrar vermedi. Ancak ben baş[ka] bir adamdan anladım ki Paris'e gi[t]-miş, orada eksik olan yerlerini yapmışlar. Patent almak üzere bir Fransız modelini satmış. Üç tane de Türkiye'ye göndermiş ki İstanbul'a gidecek imiş. Kendisi de Amerika tüccarı ismi ile Fransa'dan şimendifer ile İstanbul'a gitmiş. Bir-iki gün durmuş, gelmiş. Kendi yerine de Amerika'da okumuş Kayseri'nin Yozgad'ın Uzunlu kazasından Doktor Yardımyan'ı bırakmış, gelmiş. Kendi de yine gidecek imiş deyu anlamış.

Maamâfih bu ihbarâtı değil ki bir mükâfât için yahud milletime gazez için malumât veriyorum. Ben hiçbir mükâfâta ihtiyacım yokdur. Sinnim kırk birdir. El-ân bekârim. Servetim benim için mikdar-ı kâfidir. Günde beş dolar alırım fabrikadan ve güzel evim var. Rahatlığım ber-kemâldir. Evet milletimi severim, isterim serbest ola. Lâkin bu dibi çıkmaz bir yol olduğunu bildiğimden bu işlere girmedim. Şimdi ise birkaç adamın efkârı ile bu iş icra olsa bilirim ki evvelki vech üzere birçok bî-sûz (?) kanlar dökülecek. Bir hayli Ermeni karındaşlarım sefaletе dūçâr olacak, mecbur oldum ihbar etmeğe. Vuku'undan evvel taharriyât edilip meydana çıkarılıp icra edilmeden kapatdırılarak birkaç fesadın mahvıyla bütün âlemin mal ve canlarını satın alması kendi vicdanım razı olduğundan ihbar eyliyorum.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Maamâfih mahallerince tahkikât ve taharriyât icra edilmesi emri verir iseniz hiçbir semere zuhura gelemeyecektir. Zira mahall[i] hükûmetinde istedikleri gibi yaptırırlar. Lâzım ki bizzat huzur-ı âlîlerine isteyiniz. Tahkik etmeniz iktizâ eder. Her hâlde emr u tedbir, re'y sizindir, efendim.

Eğer bir hususda benden malumât etmek ister iseniz bu mektubumun üzerindeki adrese yazar iseniz bana gelir. Ben İslâmca yazamam, lâkin okuyabilirim. İslâmca yazsanız okurum. Ricalar ederim ki benim bu ihbarımı âleme fâş edilmesin ki ileride beni de tazyik etmesinler. Emr u fermân efendim.

Fî 10 Temmuz sene 1907

Amerika'da mukim Tarsuslu
Kiragos Kalenciyan

Adres: 406 Main Street,
New Britain, Connecticut

Mütercimi: Ohannes kulları

Y. PRK. AZJ, 52/80

61

**TRUŞAK KOMİTESİ MENSUBU ERMENİLERİN AĞUSTOS
AYI İÇERİSİNDE KARIŞIKLIK ÇIKARMAYI DÜŞÜNDÜKLERİ**

Truşak Komitesi mensubu Ermenilerin Ağustos ayı içerisinde çıkarmayı düşündükleri karışıklıkla ilgili Amerika'dan bir Ermeni'nin gönderdiği ihbar mektubu üzerine Şehremaneti, Zaptiye Nezâreti, Beyoğlu ve Üsküdar Mutasarrıflıkları ile Aydın, Trabzon, Sivas ve Ankara Vilayetlerine gerekli uyarılarda bulunulduğu

**Yıldız Saray-ı Hümayûnu
Başkitâbet Dairesi**

Ermenilerin Ağustos içinde her tarafda harîk ikâ'ı ve dinamit suyu ile tahribât icra edecekleri hakkında Amerika'da bir Ermeni'nin ihbarnâmesi ile bu bâbda bazı tebligâtı hâvî Şehremâneti'yle Zaptiye Nezâreti'ne ve Beyoğlu ve Üsküdar Mutasarrıflıklarına gönderilen tezkirelerin ve Aydın, Trabzon, Sivas ve Ankara Vilâyetlerine çekilen şifre telgrafnâme suretleri

Fî 21 Temmuz sene [1]323

No:

Belgenin Konusu Sayfa

**

**Yıldız Saray-ı Hümayûnu
Başkitâbet Dairesi**

*Şehremâneti'ne, Zabtiye Nezâreti'ne, Beyoğlu ve
Üsküdar Mutasarrıflıklarına gönderilen tezkirelerin suretidir.*

Ermeni erbâb-ı fesadından ve Truşak Komitesi'nden iki yüz yirmi kadar fesedenin kahve, gazino, han ve dükkân gibi muhtelif mahallere dağılarak Ağustos içinde her tarafda petrol gazıyla harîk ikâ' ile beraber gaz gibi mâyi' hâlinde ve dinamit misillü kuvveti haiz bir nev' ecza-yı muharribe ile vukuât ihdâsına çalışacakları ve mezkûr mâyi' i kokusuz gaz yağı nâmıyla idhal etmiş oldukları gibi dinamit endâhtına mahsus elektrikli bir nev' makine ihtirâ' ile Amerika'dan Dersââdet'e gönderdikleri Amerika'dan gelen bir ihbarnâmede beyân olunduğundan zâbitaca fevkalâde dikkat ve basîret üzere bulunulup mugayir-i rıza-yı âlî bir hâle kat'iyen meydan ve imkân bırakılmaması ve fakat bu bâbda ittihâz olunacak tedâbîr sırasında bir gûne dağdağaya meydan verilmeyip gayet hakîmâne muamele ifası şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî icab-ı âlîsinden bulunmuş olmakla ol bâbda.

Fî 23 Cumâdelâhire sene [1]325 ve fî 21 Temmuz sene [1]323 / [3 Ağustos 1907]

Mukabele edilmiştir.

Kulları
Şefik

Kulları
Hakkı

Y. PRK. BŞK, 77/49

62

**YENİ HINÇAKİST KOMİTESİ'NİN NEW YORK ERMENİ
TÜCCARLARINDAN TEHDİTLE PARA TALEBİNDE
BULUNDUĞU**

Yeni Hınçakist Komitesi'nin İstanbul'dan gönderdikleri tehdit mektuplarıyla New Yorklu zengin Ermeni tüccarlardan para talebinde bulunduğu ve tehdit mektubu alanlardan Tavşancıyan'ın Mamure-tülazizli Bedros Hamporsumyan tarafından öldürüldüğü New York Başşehbenderliği'nden bildirildiğinden Ermeni fesatçıların faaliyetlerine karşı daha dikkatli olunması

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Mektubî Kalemî'ne Mahsus

Numara: 2/3314

Tarih: 14 Ağustos sene [1]323

Ta'mim ve Beşiktaş'a

Yeni Hınçakist Ermeni Komitesi tarafından New York şehri Ermeni mütemevvilân-ı tüccarından on kadarına bi'd-defaât Dersââdet'den tehdid-âmîz mektublar irsâl etdirilerek âmâl ve makâsıd-ı ihtilâl-cûyâne uğrunda sarf olunmak üzere onar bin dolar i'tâ etmeleri ihtar ve geçende New York'da tehdidnâme alan bu adamlardan Tavşancıyan'ın Mamuretülazizli Bedros Hamporsumyan nâm Ermeni tarafından katl ü itlâf edildiği New York Başşehberderliği'nden bildirilmiş ve şu hâl Ermeni erbâb-ı mefsedetinin icra-yı fesada sâ'î olduklarını göstermekde bulunmuş olduğundan takayyüdât-ı müttehaze-ye bir kat daha itina olunması şeref-sudûr buyurulan irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî icab-ı celîlinden bulunduğu Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Cenâb-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesi'nden bâ-tezkire-i hususiye tebliğ ve iş'âr buyurulmuş ve keyfiyet icab edenlere bildirilmiş olmakla idare-i aliyyelerince de ber-mantûk-ı emr u fermân-ı hümâyûn-ı mülûkâne muameleye itina ve ihtimâm buyurulmak bâbında.

[27 Ağustos 1907]

ZB, 597/113

63

**NEW YORK ERMENİ KOMİTESİ'NİN İSTANBUL'DAKİ
ERMENİ VE MÜSLÜMAN TÜCCARLARDAN PARA
TALEBİNDE BULUNDUĞU**

New York Ermeni Komitesi'nin İstanbul'daki Ermeni ve Müslüman tüccarlardan para talebinde bulunduğu ve Ermenilerin Paris üzerinden İstanbul'a çeşitli bomba ve silahlar göndermekte oldukları haber alındığından istenmeyen olaylar meydana gelmemesi için şüphelilerin son derece dikkatli ve gizli bir şekilde araştırılması

Mektubî Kalemî'ne Mahsus

Dosya Numarası: 2/4914

Tarih: 13 Teşrîn-i Sâni sene [1]323

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Umum Beşiktaş'a

New York'daki Ermeni erbâb-ı fesadının Dersaâdet'de biri Abud Efen-
di olmak üzere ikisi Müslüman ve ikisi Ermeni, tüccardan dört zâta komite
nâmına akçe taleb ile is'âf olunmadığı suretde suikasd edecekleri ve Ermeni-
lerin Paris tarîkıyla Dersaâdet'e müte'addid bombalar sevk ve irsâl eyledikle-
ri tahkik olduğu Washington Sefâret-i Seniyyesi'nin arz u iş'ârından anla-
şılmış olduğundan zâbitaca fevkalâde teyakkuz ve basîret üzere bulunulması
hususuna irâde-i seniyye-i cenâb-ı Hilâfet-penâhî şeref-müte'allik buyurulmuş
olduğu Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne Başkitâbet-i Celîlesi'nden bâ-tezki-
re-i hususiye tebliğ buyurulmuş olmakla ber-mantûk-ı emr u fermân-ı hümâ-
yûn-ı mülûkâne zâbitaca fevkalâde teyakkuz ve basîret üzere bulunularak mu-
gayir-i rıza-yı âlî bir hâl vuku'una meydan ve imkân verilmemesi ve bu bâb-
da hafiyen tarassudât ve tecessüsât-ı mükemmele icra kılınarak şübheli kim-
se olduğu hâlde derhal taraf-ı acizîye malumât verilmesi hususunda merâkiz
komiserlerine suret-i mahremânede tenbihât ve tebligât-ı lâzıme icra ve icra
olunduğunun serî'an inbâsı hususuna himem.

[26 Kasım 1907]

ZB, 599/19

64

**AMERİKAN VATANDAŞLIĞINA GEÇEN BAZI
ERMENİLERİN OSMANLI ÜLKESİNDEKİ EMLÂK VE
ARAZİLERİNİ SATMAK İSTEDİKLERİ**

Amerika'ya göç edip tâbiyet değiştiren ve Osmanlı ülkesindeki em-
lâk ve arazilerini satmak isteyen Ermenilerin vatandaşlıktan ayrıldık-
ları için emlâk ve arazileri ile alâkalarının kesildiği ve kendilerine
şehbenderler tarafından vekâletname verdirilmemesi gerektiği

*Fî 10 Muharrem sene [1]326 ve fî 31 Kânûn-ı Sâni sene [1]323
tarihiyle makam-ı Sadâret-i Uzmâ'dan yazılan tezkire-i sâmiye suretidir.*

Amerika'da bulunan Boyacıyan Kivork ve Kirkor ve Avidis ve Mıgır-
dıc ve Ohannes nâm eşhâsdan terk-i tâbiyetle hicret eden Kigork ile firaren
gitmiş olan diğerlerinin buradaki emlâk ve arazilerini satmak üzere kendileri
tevkîl edildiğinden bahisle muamele-i lâzımenin icrasını müsted'î Mamure-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

tülaziz ahalisinden Abkar oğlu Serkis ve Saatçi Mıgırdıç ve Nalbandoğlu Ohannes imzalarıyla verilen arzuhâl ile merbûtu Boston Şehbenderliği'nden musaddak vekâletnâmenin gönderildiğini ve Amerika'ya hicret eden Ermeniler mukarrerât-ı müttehazeye tevfiķan terk-i tâbiyet ve kat'-ı alâka ile gitmekde ve firaren gidenler dahi ol bâbdaki irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî iktizâ-yı âlîsine tâbiyetden ıskât edilmekde olmasına binâen bittab' bunların emlâk ve arazisi ile alâiki olamayacağından mukaddemâ Amerika'da bulunan Ermenilere şehbenderler tarafından vekâletnâme verdirilmemesi lüzumunu mutazammın Mamuretülaziz Vilâyet-i Aliyyesi'nden alınan tahrirât melfûflarıyla ve Tesrî'-i Muamelât Komisyonu ifadesiyle leffen savb-ı âlî-i âsafânelerine irsâl kılındı. Mündericâtına nazaran Washington Sefâret-i Seniyyesi'ne tebligât-ı mukteziye ifa ve neticenin melfûfun iadesiyle beraber inbâsına himem-i aliyye-i nezâret-penâhîleri derkâr buyurulmak bâbında.

**

Mamuretülaziz Vilâyeti'nden

fi 3 Kânûn-ı Sâni sene [1]323 tarihiyle mevrûd tahrirâtın suretidir.

Devletli efendim hazretleri

Mamuretülaziz ahalisinden Abkar oğlu Serkis ve Saatçi Mıgırdıç ve Nalba[n]doğlu Ohannes imzalarıyla verilip merbûtu Boston Başşehbenderliği'nden musaddak vekâletnâme ile beraber takdim kılınan arzuhâlde el-yevm Amerika'da bulunan Boyacıyan biraderleri Kivork ve Kirkor ve Avidis ve Mıgırdıç ve Ohannes nâm eşhâsdan terk-i tâbiyet ile hicret eden Kivork ile firaren gitmiş olan diğerlerinin buradaki emlâk ve arazilerini satmak üzere kendileri tevkîl edildiğinden bahisle daire-i aidesince muamele-i lâzimesinin icrası istid'â kılınmış ise de terk-i tâbiyetle Amerika'ya hicret eden Ermeniler mukarrerât-ı müttehazeye tevfiķan buradaki alâkalarını kat' ile azîmet etmekde olmasına mebnî bu gibilerin burada bittab' emlâk ve arazisi ile alâiki olmayacağı gibi üç yüz on iki senesi Eylûl'ünde neşredilen ilânnâme tarihinden mukaddem pasaportlu ve pasaportsuz memâlik-i ecnebiyeye gidip de mühlet-i muayyenesi zarfında sefârât-ı seniyyeye müracaat ve isbat-ı hüviyetle avdet etmeyen veya tarih-i mezkûrdan sonra firar eden Ermenilerin emlâki veresesi var ise onlara intikal edeceği ve veresesi yok ise arazileri gibi emlâk-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

lerine de mahlûl nazarıyla bakılacağı ol bâbdaki tebligât-ı umumiye ahkâmından olmasına göre Boston Başşehbenderliğince işbu vekâletnâmenin tasdik olunması muhalif-i mukarrerât olup bunun devam ve tekerrürü bazı mahallerce mûcib-i mehâzîr olacağından ba'demâ Amerika'da bulunan Ermenilere böyle vekâletnâme verilmemesi için Washington Sefâret-i Seniyyesi'ne tebligât-ı mukteziye icrası esbâbının istihsâline müsaade-i celîle-i dâver-i ekremîlerinin sezâvâr buyurulması bâbında emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

[13 Şubat 1908]

HR. SYS, 2743/53

65

**NEW YORK ERMENİ KOMİTESİ'NDEN MURAT'IN HARPUT
ERMENİ KOMİTESİ REİSİ ANTRANİK İLE HABERLEŞEREK
İHTİLAL HAZIRLIKLARI YAPTIĞI**

New York Ermeni Komitesi'nden Murat'ın Harput Ermeni Komitesi Reisi Antranik ile haberleşerek ihtilal çıkarma hazırlıkları yaptığı ve bu amaçla Osmanlı ülkesine gitmek üzere Kıbrıs'ın Tuzla İskelesi'ne gelmiş 50-60 civarında Harputlu Ermeni bulunduğu haber alındığından emniyet tedbirlerinin artırılması

Mektubî Kalemî'ne Mahsus

Tarih: 9 Mart sene [1]324

Numara: 46

Şifre

Mamuretülaziz Vilâyet-i Aliyyesi'ne

Amerika'nın New York şehrinde Ermeni Komitesi azâsından Murat nâm şahsın Harput'da Ermeni Komitesi riyâsetini ifa eden Antranik nâm şahıs ile muhabere etmekde olduğu ve yakında Harput'da bir fesad çıkarmak üzere merkûm Murat'ın teşvikiyle Amerika'da bulunan Harput ve civarı Ermenileri'nin memleketlerine avdetleri için teşvikâtta bulunduğu ve bu günlerde hafiyen Memâlik-i Şahane'ye gitmek üzere Kıbrıs'a gelen Ermenilerin kâffesi Harputlu oldukları ve el-hâletü hâzihî Tuzla İskelesi'nde elli-altmış râddesinde Ermeni mevcut olduğu Tuzla Telgraf Müdüriyeti'nin Beyrut Telgraf ve Posta Başmüdüriyeti'nden gönderilen tahrirâtından anlaşıldığı Telgraf ve Posta Nezâreti'nden bildirilmiş olmakla tedâbîr ve takayyüdât-ı kâfiye ittihâzıyla beraber Antranik hakkında da lâzım gelen muamelenin icrası ve neticenin inbâsı bâbında.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

[22 Mart 1908]

ZB, 616/47

66

**AMERİKA'YA KAÇAN BAZI ERMENİLERİN
DÖNDÜKLERİNDE KABUL EDİLEBİLMEK İÇİN MÜSLÜMAN
ADI KULLANDIKLARI**

Amerika'ya tezkiresiz giden Müslümanlar hakkında sadece Mürûr Nizamnamesi'ne göre işlem yapılması gerektiği; ancak bazı kaçak Ermenilerin, döndüklerinde kabul edilebilmek için Müslüman adı kullandıkları haber verildiğinden buna karşı çok dikkatli olunması

Mektubî Kalemî'ne Mahsus

Sıra Numarası: 1615

Tarih: 11 Mayıs sene [1]324

Tel

Adana Vilâyet-i Aliyyesi'ne

C. 29 Nisan sene [1]324. Amerika'ya firar eden Ermeniler hakkındaki muamelenin ahali-i İslâmiye'ye şümûlü olmayıp bunlardan tezkiresiz gidenler hakkında Mürûr Nizâmnâmesi'ne tevfi kan muamele icrası icab eder ise de bazı Ermenilerin avdetlerinde kabul edilmeyeceklerini bildikleri cihetle İslâm nâmını takınmakda oldukları istihbâr kılınmış olduğundan bu cihete ziyade dikkat edilmesi mukaddemâ bi'l-muhabere Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden iş'âr edilmiş olduğundan beyân buyurulan eşhâs hakkında ber-minvâl-i muharrer muamele icrası bâbında.

[24 Mayıs 1908]

ZB, 618/19

67

**ERMENİLERİN AMERİKA'DAKİ EN BÜYÜK FESAT
KOMİTESİNDEN BATUM VE KARS'A ÇOK MİKTARDA
SİLAH, CEPHANE VE PARA GÖNDERİLDİĞİ**

Batum'a gönderilen silahların dağıtımının yapıldığı, Kars'a gönderilenlerin yarısının Muş'a, yarısının da İran'a gönderileceğinin Van Vilayeti'nden bildirilmesi üzerine Amerika'daki şehbenderliklerden edinecekleri bilgileri iletmelerinin istendiği

No:

Belgenin Konusu Sayfa

*Cumâdelevvel sene [1]321 ve 29 Mayıs sene [1]324
tarihiyle Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden vârid olan tezkirenin sureti*

Devletli efendim hazretleri

Ermenilerin en büyük fesad komitesi Amerika'da olup Batum'a, Kars'a külliyetli esliha ve cephâne ve para göndermiş oldukları ve Batum'a gönderilen eslihanın fedailere tevzî' fakat Kars'a giden eslihanın orada olup fırsat buldukça fedailere verilmek üzere nısfını Muş'a ve nısf-ı diğerini dahi İran hududuna göndermek ve oradan hücum etmek fikrinde bulundukları haber alındığı Van Vilâyet-i Aliyyesi'nden bildirilmesiyle gerek Amerika'daki komitelelerin harekât ve tedarikâtına ve gerek Batum ve Kars taraflarındaki fesedeye dair şehbenderlikler vasıtasıyla istihsâl buyurulacak malumâtın inbâsı hususunun sûy-ı âlî-i dâverîlerine iş'ârı Tesrî-i Muamelât Komisyonu'ndan ifade kılındı. Ol bâbda.

[11 Haziran 1908]

HR. SYS, 2743/60

68

**AMERİKA'YA KAÇTIKTAN SONRA BATUM YOLUYLA GERİ
DÖNEN KİĞİLİ 15 ERMENİ'NİN SINIRDIŞI EDİLECEĞİ**

Amerika'ya kaçtıktan sonra Batum yoluyla geri dönen ve Erzurum'da yakalanarak Trabzon'a gönderilen Kiğılı 15 Ermeni'nin fotoğrafları alınarak sınırışı edilmek üzere Trabzon'dan Zaptiye Nezâreti'ne gönderildiği

Trabzon Vilâyeti

Mektubî Kalemi

Aded: 33

Zabtiye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Üç-dört sene mukaddem firaren Amerika'ya azîmet ve bu kere Batum tarîkıyla avdet ederek derdestle Erzurum Vilâyet-i Aliyyesi'nden bâ-muharrerât i'zâm olunan ve leffen takdim-i pîşgâh-ı âlî-i nezâret-penâhîleri kılınan pusulada esâmîsi muharrer bulunan Kiğılı on beş nefer Ermeni'nin ol bâbda ki irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî'ye tevîkan mevridlerine iade bu-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

yurulmak üzere vilâyet jandarma kumandanılığı ma'rifetiyle mahfûzan ol cânib-i âlîye i'zâm kılınmış olmakla icra-yı icabıyla vusûllerinin emr u iş'âr buyurulması bâbında emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 4 Cumâdelûlâ sene [1]326 ve fî 21 Mayıs sene [1]324

Trabzon Vilâyeti Vekili

Mehmed Ferid

Müteferrika

427

On beş nefer Ermeni merkûmûn bi'l-vürûd alıkonulmuş olmakla ifa-yı muktezâsı bâbında fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 4 Haziran sene [1]324

(Mühür)

661

Trabzon Vilâyeti Vekâlet-i Celflesi'nden vârid olan işbu tahrirât-ı aliyyede üç-dört sene mukaddem firaren Amerika'ya azîmet ve bu kere Batum tarîkıyla avdet ederek derdestle Erzurum Vilâyet-i Aliyyesi'nden bâ-muharrerât i'zâm olunan ve leffen takdim-i pîşgâh-ı âlî-i nezâret-penâhîleri kılınan pusulada esâmîsi muharrer bulunan Kıgılı on beş nefer Ermeni'nin ol bâbda ki irâde-i seniyye-i hazret-i Hilâfet-penâhî'ye tevîkan mevrîdlerine iade buyurulmak üzere mahfûzan i'zâm kılındığı beyânıyla vusûllerinin emr u iş'âr buyurulması izbâr olunmuş olmakla ber-mantûk-ı emr u fermân-ı hümâyûn merkûmûnun fotoğraflerinin ahzından sonra Memâlik-i Şahane haricine çıkarılmaları ve suret-i hâlin cevaben vilâyet-i müşârunileyhâya emr u izbârı iktizâ ederse de ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 19 Cemâziyelevvel sene [1]326 - Fî 5 Haziran sene [1]324

(Mühür)

**

Trabzon Vilâyeti

Mektubî Kalemi

Aded

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Kiğı kazasının Hevsenk karyeli Kalust veled-i Kiragos	Azakupert karyeli Artin veled-i Arakil	Kiğı Kasabalı Etmekçi oğlu Yaraven
Hapus karyeli Şahin oğlu Markar veled-i Mardik	Hapus karyeli Kesdik oğlu Mesrob veled-i Bedros	Karye-i mezkûrdan Mango oğlu Mango nâm-ı diğeri Manuk veled-i Sahak
Horhor karyeli Ağço oğlu Bedros veled-i Kigork	Karye-i mezkûrdan Topal oğlu David veled-i Ohannes	Çelebi karyesi ahalisinden Emirhan oğlu Mıgırdıç veled-i Ohannes
[Karye-i] mezbûrdan Bogos oğlu Bogos veled-i Ferhad	Temuran karyeli Karabet veled-i Kasbar	[Karye-i] mezkûrdan Artin veled-i Karabet
[Karye-i] mezbûrdan Pirim veled-i Ohannes	[Karye-i] mezbûrdan Mihran veled-i Marsob	[Karye-i] mezbûrdan Parsih veled-i Arakil

[18 Haziran 1908]

ZB, 118/76

69

**BOSTON ERMENİ KOMİTESİ MENSUBU HAYİK
MARDİROSYAN İLE ONNİK YEMENİCİYAN'IN OSMANLI
ÜLKESİNDE KARIŞIKLIK ÇIKARMAK ÜZERE İZMİR YA DA
MERSİN'E GELECEKLERİNİN HABER ALINDIĞI**

Boston Ermeni Komitesi mensubu Hayik Mardirosyan ile Onnik Yemeniciyan'ın Osmanlı ülkesinde karışıklık çıkarmak üzere İzmir ve ya Mersin'e gelecekleri ve bunlar hakkında Dikran Bergikyan'dan bilgi alınabileceğinin bildirilmesi üzerine yapılan tahkikat neticesinde Dikran'ın bunları tanımadığının anlaşıldığı ve Adana, Aydın ve Trabzon Vilayetlerinin durumdan haberdar edildiği

Mektubî Kalemi'ne Mahsus

Sıra Numarası: 2125

Tarih: 5 Haziran sene [1]324

Makam-ı Sâmi-i Sadâret-penâhî'ye

Hâme-pîrâ-yı ta'zîm olan 23 Nisan sene [1]324 tarihli ve 41 numaralı tezkire-i sâmiye-i Sadâret-penâhîleri cevabıdır:

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Boston'daki Ermeni Komitesi'ne mensub Hayik Mardirosyan ve Onnik Yemeniciyan nâmında iki şahsın Boston'dan hareketle İzmir veya Mersin'e azîmet etmiş oldukları ve merkûmların Mamuretülaziz vilâyetinde İçmin veya İçmen karyesinde ikamet eden Agop Bergikyan nâmında bir şahsın delâletiyle Memâlik-i Mahrûse-i Şahane'de evrak-ı muzırta tevzî'ine ve harekât-ı ihtilâl-cûyâne icrasına teşebbüs edecekleri ve merkûm Agop'un ammizâdesi olup el-yevm Dersaâdet'de bulunan Dikran Bergikyan 'dan Ermeni komiteleleri hakkında bir hayli malumât istihsâl olunabilmesi me'mûl-i kavî bulunduğu istihbâr kılındığı Washington Sefâret-i Seniyyesi'nin mersûl tahrirâtı suretinde beyân olunması üzerine buraca icra kılınan tahkikât ve Mamuretülaziz Vilâyeti'yle cereyân eden muhabere neticesinde merkûm Dikran Bergikyan Mamuretülaziz'in İçme karyesi ahalisinden olup yirmi sene mukaddem memleketinden Dersaâdet'e gelerek dört sene kadar tuğla harmanlarında çalıştıktan sonra firaren Amerika'ya azîmet ve sekiz sene Huddle şehrindeki demir fabrikasında çalışıp oradan Samsun'a avdet etmesiyle Canik Mutasarrıflığı'ndan 27 Teşrîn-i Sânî sene [1]315 tarihli tahrirâtla ve vilâyet-i müşârunileyhâya gönderilerek ve oraca kefalete rabt edilerek o vakitden beri ziraatle iştigâl etmekte bulunduğu ve mezkûr demir fabrikasında iken ara sıra Boston şehrine gidip gelmiş ise de Hayik Mardirosyan ve Onnik Yemeniciyan nâmlarında kimseyi tanımadığı ve Amerika'da kimse ile muhaberesi olmadığı gibi evrakı miyânında da dâ'î-i istibâh bir şey zuhur etmediği anlaşılarak keyfiyet Adana, Aydın, Trabzon Vilâyetlerine ve merkûmân Hayik Mardirosyan ve Onnik Yemeniciyan haklarında buraca da ihtiyâten takayyüdât icrası, iktizâ edenlere tebliğ ve izbâr kılınmış olduğundan takib-i mefsetet maksadıyla Amerika'ya azîmet etmiş oldukları sefâret-i müşârunileyhânın siyâk-ı iş'ârından anlaşılmakta olan merkûmân Hayik ve Onnik haklarında komisyon-ı mahsusunca iktizâ edenlerle bi'l-muhabere hüviyetleri tahakkuk ve tebeyyün etdikden sonra emsali vechile gıyâben takibât-ı kanuniye icrası zımında keyfiyetin Adliye Nezâret-i Celîlesi'ne iş'âr buyurulması hususunun cevaben huzur-ı sâmiye-i Sadâret-penâhîleri'ne izbârî hey'et-i tahkikiyeden ifade ve evrak-ı mersûle leffen takdim ve iade kılınmış olmakla ol bâbda.

[18 Haziran 1908]

ZB, 352/87

No:

Belgenin Konusu Sayfa

70

**AMERİKA'DAN KIBRIS'A GELEN ERMENİ KOMİTE
ÜYELERİNİN YELKENLİ KAYIKLARLA OSMANLI
SAHİLLERİNE HAREKET ETTİKLERİ**

Amerika'dan Kıbrıs'a gelen Ermeni komite üyelerinin yelkenli kayıklarla Osmanlı sahillerine hareket ettikleri haber verildiğinden Osmanlı ülkesine girişlerine kesinlikle izin verilmemesi

Mektubî Kalemi'ne Mahsus

Tarih: 21 Haziran sene [1]324

Şifre

*Haleb, Beyrut, Konya, Aydın, Adana, Cezayir-i Bahr-ı Sefid,
Selanik Vilâyetleriyle Kudüs-i Şerif ve Kale-i Sultaniye Mutasarrıflıklarına*

Ermeni Komitesi efrâdının Amerika'dan Kıbrıs'a gelerek yelken kayıklarıyla sevâhil-i şahaneye hareket eyledikleri ihbar olunduğundan takayyüdât-ı ciddiye ve mükemmele bi'l-icra gerek yelken kayıklarıyla ve gerek vesâit-i saire ile merkûmların Memâlik-i Şahane'ye duhûllerine kat'ıyyen meydan ve imkân verilmemesi bâbında.

[4 Temmuz 1908]

ZB, 619/112

71

**AMERİKA'DAKİ TAŞNAK KOMİTESİ'NİN VAN'A
GÖNDERİLMEK ÜZERE SEÇTİĞİ 20 FESATÇIYI
MASRAFLARINI KARŞILAYARAK HAMBURG'A
GÖNDERDİĞİ**

Amerika'daki Taşnak Komitesi'nin Sofya Ermeni Komitesi'nin yardımıyla Kafkasya-Van üzerinden Osmanlı ülkesine silah sokmak üzere 20 fesatçıyı masraflarını ödeyerek Hamburg'a gönderdiğinin Washington Büyükelçiliği'nden bildirildiği

*Fî 6 Cumâdelâhire sene [1]326 - Fî 22 Haziran sene [1]324
tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi'nden mevrûd tahrirâtın suretidir.*

Amerika'da Taşnaksagan nâm Ermeni Komitesi'ne mensub erbâb-ı fesaddan Hayik Serdaryan'ın ahîren Vartan Kılıçyan nâm şahıs ile birlikde Amerika'da Massachusetts eyaleti dahilindeki Providence şehrine azîmetle oradaki Ermeni erbâb-ı fesadından yirmi kişiyi intihâb ve masârif-i seferiye-lerini komite sandığından bi't-tesviye Hamburg'a i'zâm eyledikleri ve bunla-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

rın Sofya'daki Ermeni Komitesi'nin muâvenetiyle Kafkasya'ya giderek oradan Van'a esliha ve dinamit idhaline çalışacakları istihbâr kılınmış ve sâlifü'l-arz erbâb-ı fesaddan yalnız Vanlı Ohannes Mosesyan ve yine Vanlı Karabet Vanikyan ve Karahisarlı Serkiz Mesakyan ve Sivaslı Serkiz Osebyan nâm eş-hâsın isimleri tahkik olunabilmiş olmakla arz u beyânına ictisâr kılındı. Ol bâbda.

[5 Temmuz 1908]

HR. SYS, 2734/46

72

**AMERİKA'DAKİ ERMENİ KOMİTESİ TARAFINDAN KARS
VE BATUM'A GÖNDERİLEN PARA VE MÜHİMMATIN
TİCARÎ GEMİLERLE NAKLEDİLDİĞİ**

Taşnak Komitesi'nin her yerde şubelerinin bulunduğu, Cenevre ve Amerika'daki komiteler ile sürekli işbirliği içerisinde oldukları, toplanan yardımların bu komitelerin gelir kaynaklarını meydana getirdiği, bu komitelerin en zengininin Amerika komitesi olduğu ve Ermenilerin Kafkasya'daki büyük menfaatleri sebebiyle Kafkasya Komitesi'ne para göndermelerinin normal sayılması gerektiği, Kars ve Batum'a gönderilen silah ve mühimmatın büyük ticarî gemilerle nakledildiği

Bâb-ı Âli

Tercüme Odası

Numara: 187

Tarih: 26 Temmuz sene 1324

Nev'-i Tercüme: Amerika'daki Ermeni Komitesi tarafından Batum ile Kars'a esliha [ve] mühimmât ve akçe irsâl olunduğu rivayetine ve "Taşnaksütyun" nâm Ermeni komitesinin bu bâbdaki harekâtına dair 1 Temmuz sene [1]908 tarihli ve 264 numaralı tahrirâta cevab

Hariciye Nezâreti'ne

21 Temmuz sene [1]908 tarihiyle Batum Başşehbenderliği

Vekâleti'nden vârid olan 86 numaralı tahrirâtın tercümesidir.

Amerika'daki Ermeni Komitesi tarafından Batum ile Kars'a esliha ve mühimmât ve akçe irsâl olunduğu rivayetine dair şehir-i hâlin biri tarihli ve iki yüz altmış dört numaralı tahrirât-ı aliyye-i âsafâneleri resîde-i dest-i ta'zîm

No:

Belgenin Konusu Sayfa

oldu. Kafkasya'nın en büyük komitesi olup mebâlig-i cesîmeye mâlik bulunan Taşnaksütyun nâm Ermeni Komitesi'nin her yerde şubeleri olduğu gibi Cenevre ve Amerika'daki ihtilâl komiteleri ile münasebât-ı dâimede bulunmakda ve Ermeni ağniyâsından tav'an veya cebren cem' olunan iânât-ı nakdiye yekdiğerlerine mütekâbilen ifa-yı muâvenet eden işbu komitelerin vâridâtını teşkil etmektedir. Bu komitelerden en zengini bulunan Amerika Komitesi'nin Ermenilerin Kafkasya'da menâfi'-i azîmesi bulunmasına mebnî Kafkasya Komitesi'ne para göndermesi pek tabîî bir şeydir. Esliha ve mühimmât irsâli keyfiyeti de yeni bir şey değildir. Kafkasya'daki Ermeni Komitesi öteden beri haricden esliha ve mühimmât celb ve tedarik etdiğinden bütün azâsı mavzer tüfenkleri ve son sistemde esliha-i saire ile müsellahdırlar. Bu cihet üç sene evvel Batum'da zuhur eden ihtilâl esnasında meydana çıkmış ve o esnada şehir-i mezkûrda bulunan Ermenilerin kâffesi verilen bir işaret üzerine reisleri bulunan kesânın kumandaları altında olarak adeta gayet mu'allem ve suret-i mükemmelede müsellah muntazam asâkir gibi şehrin sokaklarına hücum etmişlerdir. Kafkasya'da bu hâl umumî olup en küçük bir karyede bile Ermeni Komitesi'nin adamları ve esliha ve mühimmât depoları mevcuddur. Esliha-i mezkûrenin Rusya'ya suret-i idhaline gelince onu hiç kimse suret-i kat'iyede tayin edemez. Maa't-teessüf işbu esliha kaçakçılığının kısm-ı a'zamı Rusya ile Memâlik-i Devlet-i Aliyye arasında esliha nakliyâtıyla istigâl eden yelken sefâini kaptanları vasıtasıyla icra ediliyor ve memâlik-i ecnebiyeden vürûd eden esliha ve mühimmât umumiyetle sefâin-i cesîme-i ticariye ile getirilmekte ve sefâin-i mezkûre bu esliha ve mühimmâtı sahile getirmek hizmetiyle mükellef küçük salapuryalara çıkarmaktadır. Sevâhilimiz ile Rusya sevâhili arasında vuku'a gelen esliha ve mühimmât kaçakçılığı hakkında 28 ve 31 Mart sene [1]908 tarihli ve 12 ve 16 numaralı iki kıt'a tahrirât-ı acizânemle nazar-ı dikkat-i devletlerini celb etmişdim. İşbu eslihanın kısm-ı a'zamı Ermeni Komitesi'nin depolarından vürûd etmekde ve gayet vâzıh bir maksada mebnî memleketimize sevk ve irsâl edilmektedir. Kemâl-i germî ile icra eylemekde olduğum tahkikât üzerine bu bâbda dest-res olacağım bi'l-cümle malumâtı[n] arz u iş'ârında da tecvîz-i kusur etmeyeceğim. Emr u fermân.

[8 Ağustos 1908]

HR. TO, 360/72

**İŞLERİ GEREĞİ AMERİKAN VATANDAŞLIĞINA GEÇMEK
İSTEYEN HARPÜT AHALİSİNDEN YAKOP VE KİRYAKOS
SERKİZYAN'DAN TAAHHÜT ALINMASI**

Harput ahalisinden Yakop ve Kiryakos Serkizyan'ın, uzun süredir Amerika'da bulundukları ve ticaretle uğraştıkları için Amerikan vatandaşlığına geçmek istediklerini bildirerek izin talebinde bulunmaları üzerine Mamuretülaziz Vilayeti'nden kendileri hakkında buna mani bir durumları olmadığına bildirildiği, bu sebeple Washington Büyükelçiliği'ne, söz konusu kişilere "döndükleri takdirde hiçbir yabancı tâbiyet iddiasında bulunmayacakları"na dair tasdikli bir taahhüt senedi vermeleri gerektiğine ilişkin tebligatta bulunulması lüzumu konusunda yazı gönderilmesi

Fî 20 Kânûn-ı Evvel sene [1]324 tarihli Tâbiyet Müzekkiresi suretidir.

Tebaa-i Devlet-i Aliyye'den ve Harput ahalisinden iken bin sekiz yüz seksen dokuz senesi Kânûn-ı Evvel'inde Amerika'ya giderek şeker ticaretiyle meşgul olan Malyemezyan Serkizyan Agop nâm-ı diğerk Yakob Serkizyan ile kezâ tebaa-i Devlet-i Aliyye'den ve şehir-i mezkûr ahalisinden olup bin sekiz yüz doksan altı senesi zarfında Amerika'ya giden Malyemezyan Serkizyan Kiryakos nâm-ı diğerkle Kiryakos Serkizyan nâm şahısların el-hâletü hâzihe Amerika'da bulgur imaliyle iştigâl etmekde olduklarından ve menâfi'-i şahsiyeleri icabınca Amerika tâbiyetine duhûle mecbur bulunduklarından bahisle muamele-i lâzımenin ifası Amerika'da Worcester şehri vükelâ-yı de'âvîsin-den Mösyö Philip J. O'connell tarafından makam-ı nezâret-i celîleye mevrûd fî 22 Ağustos sene [1]908 tarihli arzuhâlde bi'l-vekâle istid'â kılınmış ve keyfiyet Mamuretülaziz Vilâyeti'nden lede'l-isti'lâm alınan cevapda merkûmânın tebdil-i tâbiyetlerine mâni ilişkileri olmadığı bildirilmiş olmakla ve on beş seneden beri devletçe bâ-irâde-i seniyye ittihaz kılınan karar-ı âlî mücebince terk-i tâbiyet istid'âsında bulunacak bir şahsın ba'demâ Memâlik-i Şahane'ye avdet etmeyeceğine ve şâyed gelecek olursa bir gûne tâbiyet-i ecnebiye iddiasında bulunmayacağına ve kemâ fi's-sâbık tebaa-i Osmanîyye'den ma'dûdiyetine razı olacağına dair yedinden ayrıca musaddak bir taahhüd senedi alınması muktezî bulunmakla ona göre alâkadarâna veyahud zikrolunan vekillerine tebliğ-i keyfiyetle müsted'î-i merkûmân hakkında ba'dehû usul ve emsali vechile istîzân olunmak üzere kendilerinden müstereken veyahud münfe-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

riden o yolda musaddak bir taahhüd senedi veyahud senedleri alınıp gönderilmesi ve iki kuruşluk maktû‘ pula tâbi bulunan taahhüd senedine ilsâk olunmak üzere iki kuruşun da birlikde tisyârı vesâyâsını mutazammın Washington Sefâret-i Seniyyesi'ne tahrirât-ı aliyye-i fahîmâneleri tasfîr buyurulmak bâbında.

[2 Ocak 1909]

HR. SYS, 2743/61

74

**AMERİKA'YA GÖÇ EDİP TÂBİİYET DEĞİŞTİREN VE
MEŞRUTİYET'İN İLANI ÜZERİNE GERİ DÖNMEK İSTEYEN
ERMENİLERİN DURUMU**

Vaktiyle bir daha Osmanlı ülkesine dönmeyeceğini taahhüt ederek Amerika tâbiyetine geçen Ermenilerden Meşrutiyetin ilanı üzerine dönmek isteyenlerin red veya kabul edilmelerinin, memleketin bunlardan istifadesini engellemek, âdil olmamak ve Anadolu'da bir Amerikan kolonisi oluşması riski taşımak gibi mahzurları bulunduğu, ancak bunların Amerika Hükümeti'nin kendilerini vatandaşlıktan çıkardığını belgelemeleri durumunda tekrar Osmanlı vatandaşlığına kabul edilmelerinin uygun bir çözüm olabileceği hakkında Dahiliye Nezâreti tarafından Sadâret'e sunulan değerlendirme

Dahiliye Nezâreti

Muhaberat-ı Umumiye Dairesi

Şube: 4

Numara: 998

Tarih: 31 Teşrin-i Evvel sene [1]325

Huzur-ı Âlî-i Hazret-i Sadâret-penâhî'ye

Bir daha Memâlik-i Şahane'ye avdet etmeyeceklerine dair vaktiyle ellerinden sened alınarak Amerika'ya azîmetlerine müsaade edilmiş olan ve ilân-ı Meşrutiyet'den sonra memleketlerine avdet etmek isteyen Ermenilerin karar-ı sâbık vechile adem-i kabulü ale'l-ekser memâlik-i mütemeddinede tevsî-i tecrübe ve tezyîd-i servet ve irfan eylemiş olan böyle bir unsurun mesâî-i maddiye ve maneviyesinden memleketçe edilecek istifadeye mâni olacağı cihetle gayr-ı caiz ve karar-ı mezkûr lâzıme-i ma'delet ve meşrutiyete mugayir bulunduğundan bahisle bu bâbda mâ-bihî't-tatbik olacak bir karar ittihâz ve tebliği lüzumu Adana Vilâyeti'nden alınıp leffen takdim kılınan

tahrirâtda bildirilmiştir. İdare-i meşrûtanın teessüsünden evvel vilâyât-ı şaha-ne ahalisinden Amerika'ya azîmet etmek isteyen Ermeniler tâbiiyetden ıskât ile memleketlerinden kat'ı alâka ederek ve fîmâ-ba'd Memâlik-i Osmaniyye'ye avdet etmeyeceklerine dair yedlerinden birer kıt'a sened ve fotoğrafleri ahz olunarak maa-aile azîmetlerine müsaad[e] edilir idi. Bu muamele senelerce devam ettiğinden Ermeni sâkin olan vilâyâtdan binlerce ahali bu suretle Amerika'ya azîmet ve tâbiiyet-i mahalliyeyi ihrâz eylemişlerdir. Böyle binlerce halkın tâbiiyet-i müktesebelerini muhafaza ederek memleketlerine avdetlerine müsaade i'tâsı Anadolu içinde müte'addid Amerika kolonisi teşkili demek olacağından bunun mülken ve siyaseten hâsıl edeceği mehâzîr ve mazar-rât müstağnî-i arz ve izahdır. Ancak bunların vaktiyle azîmetleri bir fikr-i fesada mübtenî olmayıp icra-yı hırfet ve ticaret ve tevsî'-i maişet maksadına müstenid ve memleketlerinden kat'ı alâka ve terk-i tâbiiyet eylemeleri de başka türlü azîmetlerine hükûmetçe müsaade edilmemesinden mütevellid olduğundan şimdi suret-i kat'iyede men'-i avdetleri de kaide-i ma'delele tevâ-fuk edemez. Binâenaleyh hem mehâzîr-i mesrûdeye mahal kalmamak ve hem de vilâyet-i müşârunileyhânın iş'ârı vechile kesb-i servet ve ma'rifet etmiş bir unsurun mesâîsinden memleketçe istifade olunabilmek üzere vaktiyle tâbiiyetden ıskât ile Amerika'ya azîmet etmiş olanlardan şimdi Memâlik-i Osmaniyye'ye avdet arzusunda bulunanların Amerika Hükûmetince tâbiiyetden ihrac olunduklarına ve ba'demâ hiçbir suretle Amerika tâbiiyet veya mahmiyetinde addedilmeyeceklerine dair birer varaka-i resmiye istihsâl ve bu varakaları sefâret-i seniyyeye ibrâz ile Osmanlı pasaportu ahz ederek Osmanlı sıfatıyla avdetlerine müsaade edilmek ve vürûdlarında mezkûr varakalar hükûmât-ı mahalliyece de aynen kayd u zabtolunmak muvâfık-ı maslahat görülmekde olduğundan bu suret Meclis-i Mahsus-ı Vükelâca da bi'l-müzâkere rehîn-i tasvîb olduğu takdirde ibtidâ-yı emrde sefâret-i seniyye ma'rifetiyle Amerika Hükûmeti'nin istimzâc ve muvâfakati istihsâl olunarak keyfiyetin bildirilmesi hususunun Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne tebliğiyle neticesinin sûy-ı acizî-ye emr u inbâsı menût-ı re'y-i sâmi-i Sadâret-penâhîleridir. Ol bâbda.

[13 Kasım 1909]

DH. MUI, 33-2/48

No:

Belgenin Konusu Sayfa

75

**ERMENİ ZENGİNLERİNDEN KARAGÖZYAN'I ÖLDÜRME
GÖREVİNİ YERİNE GETİRMEYEN ERMENİ'NİN
CEZALANDIRILMASI**

Bir Ermeni ihtilal komitesinin istediği parayı vermek istemeyen New Yorklu Ermeni zengin Karagözyan'ı öldürmekle görevlendirilen genç bir Ermeni'nin, emri yerine getirmediği için hain olarak kabul edilip uğradığı silahlı saldırı sonucu yaralanmasının, Boston'da bulunan Ermeniler arasında telaş ve endişe uyandırdığı

Tarih: 14 Kânûn-ı Sâni sene [1]329

27 Kânûn-ı Sâni sene [1]914

Numara: 41753/1009

Hulâsa: Amerika'da bir ihtilâl komitesi tarafından bir şahsın cerh edildiğine dair

Hariciye Nâzırı Paşa Hazretleri'nden

Dahiliye Nâzırı Talat Beyefendi Hazretleri'ne

Hınçakist veya Taşnaksütyun cemiyetlerinden birine mensub olduğu zannolunan bir ihtilâl komitesi tarafından New York'da mukim Ermeni cemaati ağniyâsından Karagözyan Efendi'ye yedi bin dolar vermesi ve aksi hâlde kendisinin katli mukarrer olduğunun iş'âr edildiği ve mûmâileyhin meblağ-ı matlûbu i'tâdan imtinâ'ı üzerine fi'l-i katli icra etmek üzere komitece bir şahsın memur edildiği ve fakat almış olduğu emri ifa etmediği için bu memurun katli takarrür ederek geçen hafta New York'da merkûmun cerh edilmiş olduğu ve hükûmet-i mahalliyece fâillerin taharrî edilmekde bulunduğu ve bu hâdisenin Boston'da bulunan Ermeniler miyânında telaş ve endişeyi mûcib olduğu ve bu bâbda bazı ifadeyi muhtevî Boston Başşehbenderliği'nden mevrûd 6 Kânûn-ı Sâni sene [1]914 tarihli tahrirâtın sureti leffen tisyâr edilmiş olduğunun beyânı siyâkında tezkire-i senâverî terkîm olundu, efendim.

**

Ottoman Consulate General

141 Milk Street

Boston, Mass.

Numara: 308

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Çend gün akdem New York'da vuku bulan bir hâdise-i cinâiye Boston Ermeni mehâfil-i ticariyesinde elîm bir te'sir hâsıl etmiştir:

Hınçakist veya Taşnaksütyun cemiyetlerinden birine mensub olduğu zannolunan bir ihtilâl komitesi New York Ermeni ağniyâsından Karagözyan Efendi'den yedi bin dolar talep etmiş ve vermediği takdirde katledileceğini makam-ı tehdidde kendisine ihtar eylemiştir. Amerika Ermeni müessesât-ı hayriyesine senevî on beş bin dolardan fazla iânât-ı nakdiye i'tâ etmekle milletdaşları miyânında kesb-i şöhret etmiş olan Karagözyan Efendi ihtilâl komitesinin talep ettiği akçeyi te'diyeden imtinâ' eylediği cihetle komiteye mensub olan ve fakat ismini tahkik edemediğim genç bir Ermeni mûmâileyhi öldürmeğe memur edilmiştir. Genç Ermeni komitenin emrini icra etmediği ve yahud edemediği için komite tarafından hâyin addolunarak bunun da katline karar verilmiş ve geçen hafta New York şehrinde dûçâr-ı hücum olarak cerîhadâr edilmiştir. Keyfiyetin hükûmet-i mahalliyeye aksettiği ve hükûmetin kâtilleri taharrî etmekle iştigâl eylediği cümle-i istitlâ'ât-ı acizânemdir. Bu hâdise fesad komitelerine fidyeyi necât i'tâsından imtinâ' eden Ermeni ağniyâsını katl ile tehdid eden bir cemiyet-i hafiyyenin mevcudiyetine dâll olmak hasebiyle havza-i memuriyet-i acizânem dahilinde bulunan Ermeniler miyânında telaş ve endişeyi mûcib olmaktadır. Ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 6 Kânûn-ı Sâni sene 1914

Boston Başşehbenderi
Avram Farhi

[27 Ocak 1914]

HR. SYS, 2743/65

76

**25 ERMENİ'NİN AMERİKA'DA KONSERLER VE TİYATRO
GÖSTERİLERİ DÜZENLEYEREK KOMİTELERİ İÇİN PARA
TOPLADIĞI**

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Amerika'da konserler ve tiyatro gösterileri düzenleyerek topladıkları parayı silah ve mühimmat alımı için Kayseri'deki Ermeni komitelerine gönderdikleri ve Develi olayıyla ilgileri bulunduğu belirlenen 25 kişinin hareketlerinin Osmanlı Devleti'nin Washington Büyükelçiliği tarafından takip ve gözetim altında bulundurulması

Bâb-ı Âlî

Dahiliye Nezâreti

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti

Hususî: 18

Mahrem

Hariciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Âlîsi'ne

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Amerika'nın bilâd-ı muhtelifesinde ikamet eden ve Develi kazasındaki tertibât ve istihzârât-ı asayiş-şikenâne ile alâkadar oldukları ve Kayseri'deki Ermeni komitelerine para göndermek ve suver-i saire ile ibrâz-ı muâvenet ve bunları teşcî' eylemek gibi harekâtta bulundukları bi't-tahkik anlaşılmış olan yirmi beş şahsın Amerika'da konserler ve tiyatrolar tertibi suretiyle mebâliğ-i mühimme tedarik eyledikleri ve silah ve malzeme-i müteferri'asının mübâ-ya'ası için oraya irsâlâtta bulundukları Develi Kaymakamlığı'ndan bildirildiği beyânıyla eşhâs-ı merkûmenin Amerika Sefâret-i Seniyyesince hâl ü hareketlerinin takip etdirilmesi ve haklarında takayyüdât-ı ciddiyede bulunulması esbâbının istikmâli lüzumu Kayseri Mutasarrıflığı'ndan vârid olan tahrirâtta izbâr kılınmış ve eşhâs-ı mezkûrenin adres ve hüviyetlerini mübeyyin mahallinden mürsel cedvel leffen takdim olunmuş olmakla suret-i iş'âra nazaran iktizâsının ifa ve inbâ buyurulması mütemennâdır. Ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 27 Cumâdelâhire sene [1]333 ve fî 29 Nisan sene [1]331

Dahiliye Nâzırı

Talat

**

Kayseri Sancağı Mutasarrıflığı

Tahrirât Müdüriyeti

No:

Belgenin Konusu Sayfa

1	Amerika'da: Detroit/Mich. şehrinde 2718 R. John Mahallesi'nde Mihran Karagözyan
2	Amerika'da: Detroit/Mich. şehrinde Agop Gavgasyan 94 Victor Avenue
3	Cenûbî Amerika'da: Buenos Aires şehrinde Arjantin numara 1540 Calle Constutution Dikran Şişmanyen vasıtasıyla Agop Melekyan
4	Amerika: New York şehrinde 400/16'nci Mahallesi'nde Harutyun Şişman-yan
5	Amerika: New York şehrinde 339/20'nci Mahallesi'nde Melkon Sağıryan
6	Amerika: New York şehrinde 315/28'inci Mahallesi'nde Misak Takoşyan
7	Amerika: Posta Kutusu 121 Spencer/Mass. Agya Zambakçıyan
8	Amerika-yı Şimâlî'de: New York şehrinde Bakkal 245/143 Mahallesi'nde Asdik Der Serkisyan
9	Amerika-yı Şimâlî'de: Detroit/Mich. şehrinde 96 Victor Mahallesi'nde Karabet Kalfayan
10	Amerika-yı Şimâlî'de: Spencer şehrinde Mihran Gazarosyan, Posta Kutusu Massachusetts vilâyetinde
11	Amerika-yı Cenûbî'de: Arjantin Cumhuriyeti'nde Buenos Aires şehrinde Karabet Daduryan, Calle Laprido, numara 644/9'uncu dairede
12	Şimâlî Amerika'da: Massachusetts vilâyetinde Worcester şehrinde Karabet Melkosyan 102 Pleasant Mahallesi'nde
13	Amerika'da: Chicago şehrinde Staker, Kirikor Yepremyan, numara 318/28
14	Amerika'da: Boston şehrinde Nişan Yabuciyan, 46 Stauemute Avenue'da
15	Amerika'da: Chicago şehrinde Etvart Barsamyan, 65 numara W. Moura Avenue'da
16	Amerika'da: Ohannes [John] Çomaklıyan Ecrenohao 544/28'inci Mahallesi
17	Amerika'da: New York şehrinde Kunduracı Zeroon Zeroonyan 258/51'inci Mahallesi'nde
18	Amerika'da: Arjantin Buenos Aires Calle Santa Magdalena, numara 607, Andiras Andirikyan
19	Amerika'da: New York şehrinde 58-256 West 125 numaralı Mahalle'de Karabet Takoşyan
20	Amerika'da: Detroit şehrinde 2718 John R. Mahallesi'nde Harutun Andirikyan
21	Amerika'da: New York şehrinde 315 E. 28'inci Mahalle'de Agop Kasabyan
22	Amerika'da: Steg - 11b., Posta Kutusu 506, Nişan Zambakçıyan
23	Amerika'da: Chicago şehrinde 753 Lincoln Park yolunda Manuk Karabetyan
24	Amerika'da: Detroit şehrinde 96 Wictor Avenue'da, Agop Melkonyan

No:

Belgenin Konusu Sayfa

25

Amerika'da: Arjantin Buenos Aires şehrinde 1516 Calle Taninnng, Karabet Gebredenyan

**

Bâb-ı Âlî

Hariciye Nezâreti

Umûr-ı Siyasiye Müdüriyet-i Umumiyesi

Mühimme Kalemi

Tarih: 4 Mayıs [1]331

Şifre tahrirât

Washington Sefâret-i Seniyyesi Maslahatgüzârı'na

Amerika'nın bilâd-ı muhtelifesinde ikamet eden ve Develi kazasındaki tertibât ve istihzârât-ı asayiş-şikenâne ile alâkadar oldukları ve Kayseri'deki Ermeni komitelerine para göndermek ve suver-i saire ile ibrâz-ı muâvenet ve bunları teşcî' eylemek gibi harekâtta bulundukları bi't-tahkik anlaşılmış olan ve isim ve adresleri melfûf listede muharrer yirmi beş şahsın Amerika'da konserler ve tiyatrolar tertibi suretiyle mebâlig-i mühimme tedarik eyledikleri ve silah ve malzeme-i müteferri'a mübâya'ası için oraya irsâlâtta bulundukları memurîn-i vilâyetin iş'ârına atfen Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'nden bildirilmektedir. Eşhâs-ı mezkûrenin hâl ü hareketlerinin takib etdirilerek haklarında takayyüdât-ı ciddiye bulunulması ve nezâret-i senâverîye malumât i'tâsı tavsiye olunur.

[17 Mayıs 1915]

HR. SYS, 2879/24

77

**NEWTON HAN ADINI DA KULLANAN MESROB
BOYACIYAN'IN NEW YORK'TA OSMANLI ALEYHTARI
YAYIN VE KONUŞMALAR YAPTIĞI**

Newton Han adını da kullanan Mesrob Boyacıyan'ın New York'ta Osmanlı aleyhtarı yayın ve konuşmalar yaptığı, katıldığı bazı davetlerde 1.000 Ermeni gönüllüsüyle Rusya'ya gitmeye hazırlandığını ifade ettiği

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Washington Sefâret-i Seniyyesi

Aded: 4380/56

*Zeyl: Ermeni müfsidlerinden Newton
Han'ın harekâtına dair*

Hariciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Sâmi'si'ne

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

14 Mayıs sene [1]915 tarihli ve 46/4359 numaralı tahrirât-ı çâkerâneme zeyldir. Washington Rusya Sefâreti başkâtibinin şerefine verilen ziyafetde hâzır bulunanların listesinde ismi muharrer erbâb-ı fesaddan Newton Han'ın harekâtına dair New York Başşehbenderliği'nden alınan tahrirâtın sureti lef-fen savb-ı âsafânelerine takdim kılınmış olmakla ol bâbda emr u fermân haz-ret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 14 Haziran sene [1]915

Washington Sefâret-i Seniyyesi
Maslahatgüzârı
Abdülhak Hüseyin

**

Washington Sefâret-i Seniyyesi

New York Başşehbenderliği'nin

2 Haziran sene [1]915 tarihli ve 16/243 numaralı tahrirâtının suretidir.

Washington Rusya Sefâreti başkâtibine bazı Ermeniler tarafından verilen ziyafetde hâzır olanların isimlerini hâvî ve 7 Mayıs sene [1]915 tarihli tahrirâta leff edilen listede ismi bulunan Newton Han geçen hafta New York'da "Hotel Majestic"de bir İngiliz cemiyeti tarafından verilen ziyafetde hâzır olup işbu ziyafetde irâd ettiği bir nutukda bin kadar Ermeni gönüllü ile birlikte Devlet-i Osmaniyye aleyhinde muharebe etmek için Rusya'ya gitmek üzere bulunduğunu söylemiştir. Bundan birkaç sene evvel İran'a vâki olan bir seyahatden avdetinde kendisine hanlık süsünü veren bu müfsidin asıl ismi Mesrob Boyacıyan olup bundan birkaç ay evvel İstanbul'da vefat ettiği istihbâr olunan Ermeni-Protestan milletbaşı Boyacıyan'ın oğludur. İstihbârâta nazaran Newton Han bazı Ermeni ihtilâlcı cemiyetlerine mensub olup öte-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

den beri fırsat düşdükçe gazetelerde Osmanlılar aleyhinde bast-ı makâl eylemekdedir. New York'da Osmanlı halı tüccarından Mihran Karagözyan Efendi'nin te'sis eylemiş olduğu "Armenian Colonial Association" cemiyet-i hayriyesinde müstahdem olduğu cihetle merkûmun harekâtı hakkında başşehbenderhâne tarafından Karagözyan Efendi'nin nazar-ı dikkati celb olunmakla bu defaki hareket-i hainânesi üzerine cemiyet-i mezkûre hizmetinden afv olunmuştur. Buradan hareket edecek olursa derhal sefâret-i seniyyeye malumât verileceği bedîhîdir. Ol bâbda.

**

Bâb-ı Âlî
Hariciye Nezâreti
Umûr-ı Siyasiye Müdüriyet-i Umumiyesi
Mühimme Kalemi
Kayıd Numarası: 250
Tarih: 20 Haziran sene [1]331

*Hulâsa: New York'da Ermeni
ihtilâlcilerinden Newton Han*

Dahiliye Nezâreti'ne

1 Haziran [1]331 tarihli ve 655/67150 numaralı tezkire-i senâverîye zeyldir:

Washington Rusya Sefâreti Başkâtibi Loris Melikof şerefine New York'da keşîde olunan ziyafetde hâzır bulunan Newton Han'ın Efencî Mayıs evâhîrinde Hotel Majestic'de bir İngiliz cemiyeti tarafından verilen ziyafetde irâd ettiği bir nutukda bin kadar Ermeni gönüllüsü ile Rusya'ya gitmek üzere bulunduğunu söylediğine ve asıl ismi Mesrob Boyacıyan olan ve bazı Ermeni ihtilâlcî cemiyetlerine mensub bulunan merkûmun gazetelerde Osmanlılar aleyhine neşriyâtda bulunduğuna dair malumâtı hâvî olarak New York Başşehbenderliği'nden Washington Sefâret-i Seniyyesi'ne gönderilmiş olan 2 Haziran [1]915 tarihli tahrirâtın sureti leffen tisyâr kılındı, efendim.

[3 Temmuz 1915]

HR. SYS, 2871/1

No:

Belgenin Konusu Sayfa

78

**MERSİN AMERİKA KONSOLOSUNUN OSMANLI
HÜKÜMETİ'NİN TEHCİR KONUSUNDAKİ TUTUMU İLE
İLGİLİ GÖZLEMLERİNİ AMERİKA BÜYÜKELÇİLİĞİ'NE
BİLDİRDİĞİ**

Mersin Amerika konsolosunun Amerika Büyükelçiliği'ne gönderdiği mektupta tehcir edilen Ermeniler konusunda hükümetin son derece düzenli hareket ettiği, şiddet ve intizamsızlığa kesinlikle fırsat verilmediği, muhtaç durumdakilere yardım edildiği ve Adana'daki Amerikan Hastanesi doktorlarının Ermeni hastalarına bakmalarına vali tarafından izin verildiğinin bildirildiği

**Osmanlı Ordu-yı Hümayûnu
Başkumandanlığı Vekâleti
Şube: 2
Numara: 16979**

Mahremdir

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'ne

Mersin ve Mamuretülaziz Amerika konsoloslarından Dersââdet Amerika Sefâreti'ne mevrûd iki mazrûfun suret-i mütercemeleri berây-ı malumât leffen takdim olunur.

Zarflar tekrar kapadılarak sefâret-i müşârunileyhâya berây-ı teslim postahâneye tevdi' kılınmıştır.

Fî 9 Eylül sene [1]331

Karargâh-ı Umumî
İstihbârât Şubesi Müdürü
Erkân-ı Harb Binbaşı
Seyfi

**

**Şehbenderhânenin Numarası: 478
Amerika Şehbenderhânesi (Mersin)
30 Ağustos 1915**

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Asaletli Morgenthau Cenâbları'na

Efendim,

Geçen hafta Adana'ya gitdim ve teb'îd edilen Ermenilerin ne azîm mik-dara bâliğ olduğunu bizzat müşahede etdim. Tarsus'dan Adana'ya kadar bütün hat güzergâhı şimâlden gelenlerle beraber matrûd Ermeniler ile dolu... Bunlardan birkaç bini de bilet alacak kadar para tedarik ederek tren ile seyahatlerine devam etmektedirler. Bunların ma'rûz kaldıkları sefalet ve mezâhimi ta'dâd etmek bî-lüzumdur. Fakat, diğer cihetden hükûmet bu işi son derece intizam ile idare etmekde ve kat'îyyen şiddet ve intizamsızlığa mahal vermemektedir. Seferberliğe hazırlanmaları için de hükûmet lüzumu kadar bilet verdi. Muhtac bulunanlara muâvenet edilmektedir. Bittab' kısm-ı a'zamı hükûmetin bu muâvenetine mazhar olamamaktadırlar. Adana'da Amerika Hastahânesi'nin doktorları matrûd Ermeni hastalarına bakmaktadır ve vali buna müsaade eylemektedir.

[22 Eylül 1915]

Amerika Şehbenderi

Edward Nathan

DH. EUM. 2. Şb, 68/82

79

AMERİKALI MİSYONER DODD'UN PROTESTANLARIN SEVKİNE İTİRAZ ETTİĞİ

Konya'da bulunan Amerikalı Misyoner Dodd'un, yetkisi dışında Protestanların sevkine itiraz etmeye çalıştığı, kendisinin Osmanlı Hükûmeti'nin işlerine bu şekilde müdahaleden kaçınması konusunda Amerika Büyükelçiliği tarafından uyarılması gerektiği

12921/39

25 Eylül sene [1]331

Müsta'cel

Dersaâdet'de Amerikan Sefâreti'ne

Sevkiyât münasebetiyle el-yevm Konya'da bulunan Protestanlar Bâbî-âli'nin emrine istinâden kendi mahallerine avdet me'mûl eder iken mugayiri

No:

Belgenin Konusu Sayfa

olarak Cerrah köylü Protestanlara sevkıyât emri verilmiştir. Lutfen bu hâli makam-ı aidine ihbar ve serî'an te'ehhuruna himmetiniz.

Dodd

**

Konya Vilâyeti
Mektubî Kalemi
Hususî: 569

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Nâzır beyefendi hazretleri

Protestanlara da sevkıyât emri verildiğinden bahisle bunun te'hiri hakkında Konya'da bulunan Amerikan misyoner ve tabibi Dodd tarafından Dersaadet'de Amerikan Sefâreti'ne keşîde kılınan bir kıt'a telgrafnâme leffen takdim kılındı. Mûmâileyhin sıfat ve salâhiyeti haricinde hükûmetin umûr-ı dahiliyesini tedkik ile iştigâli câlib-i dikkat olduğundan bu gibi müdahâlâtdan tevakkî etmesi hakkında kendisine sefâreti vasıtasıyla tebligâtta bulundurulması merhûn-ı re'y-i âlî-i nezâret-penâhîleridir, efendim hazretleri.

Fî 17 Zilhicce sene [1]333 ve fî 13 Teşrîn-i Evvel sene [1]331 / [26 Ekim 1915]

Konya Valisi
Samih Rifat

DH. EUM. 2. Şb, 13/13

80

**URFA'DA İNTİHAR EDEN AMERİKALI MİSYONER
LESLEE'NİN ERMENİ İHTİLALİNE MECBUREN
SÜRÜKLENDİĞİ**

Urfa'da mukim Amerikalı Misyoner Leslee'nin zehir içerek intihar ettiği ve üzerinde çıkan notta kendisinin Ermeni ihtilaline iştirak ve müdahalesinin olmadığı, ancak bu işe mecburen sürüklendiği şeklinde bir ifadenin yazılı olduğu

Bâb-ı Âlî
Dahiliye Nezâreti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
Hususî: 92

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Adana Vilâyeti vasıtasıyla Emniyet-i Umumiye Müdürü İsmail Beyefendi'ye

Urfa Mutasarrıflığı'ndan alınan 17-18 Teşrîn-i Evvel sene [1]331 şifre telgrafnâme sureti zîre naklonulmuştur.

Fî 20 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Nâzır nâmına
(İmza)

Urfa'da mukim Amerika misyoneri Leslee'nin asit fenik içmek suretiyle bugün intihâr ettiği haber alınmasıyla bulunduğu Almanya Hastahânesi'ne müdür ve merkez memuru giderek tabibe muayene etdirildikde içtiği zehirin te'siriyle vefat ettiği anlaşıldığı, üzerinde çıkan İngilizce bir varakanın tercümesinde: "Urfa'da hiçbir kimse benim yaptığım şu muameleden dolayı mes'ul değildir. Bâ-husus Kunzler'in²² [ve] Echard'ın familyaları benim yaptığım şu muameleye iştirak etmemişlerdir. Yaptığım şeyi ikametgâh-ı sâbıkım olan misyoner binasından getirdim. Benim Ermeni ihtilâline iştirak ve müdahale olmamıştır. Lâkin mecburen sürüklendim. İçinde kaldım." ibarâtının muharrer görüldüğü merkez memurluğu ifadesiyle ma'rûzdur.

[2 Kasım 1915]

DH. ŞFR, 57/255

81

**AMERİKA DIŞİŞLERİ BAKANININ, ERMENİLER HAKKINDA
AMERİKAN BASININDA ÇIKAN MAKALE KARŞISINDAKİ
TUTUMU**

Amerika Hükümeti'nin İstanbul büyükelçisinden, Ermenilere zulmedildiğini doğrulayan raporlar aldığına dair basında çıkan bir makale üzerine Osmanlı maslahatgüzârının Amerika Dışişleri bakanı ile görüşerek basında bu konuda yer alan tartışmalara resmî bir mahiyet kazandıracak bu tür haberler yayınlanmasının Amerika'nın daha önce bazı Avrupa hükümetlerine yönelik benzer ithamlar karşısında takındığı tarafsız tutuma ters düştüğünü belirtip bunun tekzibini talep ettiği; bakanın da böyle bir makale yayınlanmış olmasından dolayı şaşkınlığını ifade edip Bakanlığının Osmanlı Hükümeti'nin Ermenilere tanıdığı müsaade ve verdiği güvencelerle ilgili bilgiler dışında bu konularda resmî açıklamada bulunmadığını söylediği, tekzip talebini

²² Metinde "Günyazılar'ın" şeklinde geçmektedir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

ise halkın dikkatini daha fazla çekerek basında bu tür tartışmaları çıkaranların amaçlarına hizmet edeceği gerekçesiyle geri çevirdiği

Bâb-ı Âlî

Hariciye Nezâreti

Umûr-ı Siyasiye Müdüriyet-i Umumiyesi

Mühimme Kalemi

Tarih: 10 Teşrîn-i Sâni [1]331

Hulâsa: Amerika matbûâtının

Ermeniler hakkında neşriyâtı

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Amerika matbûâtı bir müddetden beri Hükûmet-i Osmaniyye tarafından güya Memâlik-i Osmaniyye'deki Ermenilere mezâlim icra edilmekte olduğu hakkında bir takım müteheyyic haberler neşrine başlamış olduklarından haberlerin hüküm ve kuvvetini izâleye ve mübâlağalı olduğunu isbata çalışmakta olduğuna; Washington'daki Almanya sefiri Trabzon konsolosundan aldığı malumât üzerine ahhâr-ı mezkûrenin mübâlağalı olduğunu Amerika Hariciye nâzırına suret-i hususiyede iş'âr eylediğine; nâzır-ı mûmâileyh Ermeni kadınlarla çocukların harekât-ı vâkı'adan müte'essir olmalarından dolayı Amerika'da husûle gelen te'sirât-ı muzırıyı Hükûmet-i Seniyye'nin nazar-ı dikkate alması lâzım geleceğini ifade eylemesi üzerine mûmâileyhe lâzımı vech ile cevap verildiğine; Amerika Hükûmeti'nin Ermeniler hakkında icra olunan mezâlimi müeyyid olarak Dersaadet Amerika sefirinden resmî raporlar almış olduğuna dair gazetelerde bir makale görülmesine mebnî gazetelerce bu bâbda vuku'a gelen münakaşâta bir mahiyet-i resmiye atfeden bu kabîlden havâdisin neşrinden dolayı Hariciye nâzırına ihtarâtda bulunduğu dair ve istitlâ'ât ve mülâhazât-ı saireyi muhtevî olarak Washington'daki maslahatgüzârımızdan alınan 6 ve 17 Teşrîn-i Evvel sene [1]915 tarihli iki tahrirâtın ve Ermeni Komitesi tarafından neşrolunan beyânnâmeyi hâvî *Washington Post* gazetesi maktû'asının tercümeleri leffen irsâl kılındı.

İşbu tahrirâtların mütâlaasından malum-ı âlîleri olacağı üzere Maslahatgüzâr Hüseyin Bey işin kesb-i vuzûh etmesine medâr olmak üzere malumât talep eylemekdedir. Memâlik-i Osmaniyye'de bulunan Ermenilerin îkâ' eyledikleri harekât-ı ihtilâliye ve hainâne ve bunlar hakkında Hükûmet-i Osmaniyye'nin ittihâzına mecbur olduğu tedâbîre dair derdest-i tanzim bulunan muhtıra Sefârât-ı Osmaniyye'ye gönderildiği sırada bir nüshanın da mûmâileyhe irsâl edileceği tabiidir. Emr u fermân.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

**

Bâb-ı Âlî
Nezâret-i Hariciye
Tercüme Müdüriyeti
Numara: 1

Tarih: 5 Teşrîn-i Sâni sene 1331

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

fi 17 Teşrîn-i Evvel sene [1]915 tarihiyle Washington Sefâret-i Seniyyesi maslahatgüzârından vârid olan 91 numaralı şifreli tahrirâtın tercümesidir.

Şehr-i hâlin altısı tarihli ve seksen üç numaralı tahrirât-ı acizâneme zeylidir. Amerika Hükûmeti'nin Ermeniler hakkında icra olunan mezâlimi müeyyid olarak Dersaadet Amerika sefirinden resmî raporlar almış olduğuna dair gazetelerde bir makale manzûr-ı acizânem olması üzerine Hariciye nâzırını görerek şu aralık gazetelerce bu bâbda vuku'a gelen münakaşâta bir mahiyet-i resmiye atfeden bu kabîl havâdislerin neşri hakkında nâzır-ı mûmâileyhe ihtarâtında bulundum ve bunun bazı Avrupa hükûmâtına ve bilhassa Belçika'da Almanlara ve Şarkî Prusya ile Lehistan'da Ruslara karşı vuku bulan mezâlim ve i'tisâfât ithamâtına müte'allik mübâhasâta karışmakdan kemâl-i itina ile ictinâb etmiş olan Amerika Hükûmeti'nin şimdiye kadar takib eylemiş olduğu usul ve kaideye münâfi bir hâl teşkil etmekde olduğunu ilâveten ityân ederek bu bâbda bir tekzibnâme neşrettilmesini kendisinden talep etdim. Nâzır-ı mûmâileyh bir ifşâ neticesi olmak lâzım gelen mârru'z-zikr makalenin neşrinden dolayı izhâr-ı taaccüb etmiş ve Amerika Hariciye Nezâreti'nin, Ermenilerden memleketi terk etmek arzusunda bulunanların azîmetlerine müsaade olunacağı ve Protestan ve Katolik Ermenilerin rencide edilmeyeceği hakkında hükûmetden akdemce istihsâl edilen va'de dair talep vuku'unda suret-i hususiyede i'tâ-yı malumât etmekle beraber her gûne neşriyât-ı resmîyeden tevakkî eylemekde olduğunu söylemiş ve maamâfih beyne'l-matbûât mûcib-i münakaşa olacak ve halkın bir kat daha nazar-ı dikkatini celb edecek olan bir tekzibnâme neşrinden imtinâ' eylemiş ve zaten bu bâbdaki münakaşâtı tertib ve idare edenlerin maksadı da halkın celb-i nazar-ı dikkatinden ibaret idüğünü beyân eylemiştir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Diğer taraftan Amerika Hükûmeti'nin Ermenilere muâvenet için ne yapmak fikrinde olduğuna dair bir mebûs tarafından kendisine vuku bulan bir suale cevaben nâzır-ı mûmâileyh Amerika'da hissiyât-ı umumiyenin ne merkezde bulunduğunu tebyîn etmek üzere Hükûmet-i Osmaniyye nezdinde zaten icra edilen teşebbüsden fazla bir şeye teşebbüs edemeyeceği cevabını vermiştir.

[23 Kasım 1915]

HR. SYS, 2881/2

82

**SURİYE'DEKİ AMERİKA KONSOLSLARININ ERMENİ
İŞLERİYLE İLGİLENMEYİ SÜRDÜRDÜKLERİ**

Suriye'deki Amerika konsoloslarının Ermeni işleriyle ilgilenmeyi sürdürmemeleri için Amerika Büyükelçiliği'ne uygun bir şekilde sözlü tebligatta bulunulduğu

Osmanlı Ordu-yı Hümâyûnu

Başkumandanlığı Vekâleti

Şube: 2

Numara: 19679/13707

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Suriye'deki Amerika konsolosları Ermeni işleriyle iştigâl etmemeği namusları üzerine söz verdikleri hâlde yine bu tarz-ı iştigâle devam ettiklerini Dördüncü Ordu kumandanı bildiriyor. Bir kere daha vazgeçmeleri hakkında tebligât icrasını ve yine meşgul olurlarsa kapılarına nevbetçi koyarak men' edilmesini cevaben yazdım. Bu keyfiyetin suret-i münasibede Amerika Sefâreti'ne iblâğını ve konsoloslarına evâmîr-i kat'îye vermesi hususundaki teşebbüsât-ı devletleri neticesinin iş'ârını istirhâm ederim. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 10 Teşrîn-i Sâî sene [1]331

Başkumandan Vekili nâmına

Müsteşar

(İmza)

**

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Bâb-ı Âlî
Hariciye Nezâreti
Umûr-ı Siyasiye Müdüriyet-i Umumiyesi
Mühimme Kalemî
Kayıd Numarası: 462
Tarih: 16 Teşrîn-i Sânî sene [1]331

Başkumandanlık Vekâleti'ne

10 Teşrîn-i Sânî sene [1]331 tarihli ve İkinci Şube'nin 19679/13707 numarasını muhtevî tezkire-i devletleri cevabıdır:

Suriye'deki Amerika konsoloslarının Ermeni işleriyle iştigâl etmemele-ri için Amerika sefirine suret-i münasibede şifahen tebligât icra kılınmış ve ba'd-ezîn bu gibi işlere müdahale etmemeleri için mûmâileyhime evâmîr-i lâzîme i'tâ edileceği cevabı alınmıştır. Emr u fermân.

[29 Kasım 1915]

HR. SYS, 2168/46

83

**AMERİKA BÜYÜKELÇİLİĞİ'NİN SINIRDIŞI EDİLEN
VATANDAŞLARI DOLAYISIYLA OSMANLI HÜKÜMETİ'Nİ
PROTESTO ETTİĞİ**

Amerika Büyükelçiliği'nin sınırdışı edilen vatandaşları dolayısıyla Osmanlı Hükümeti'ni protesto etmesi üzerine, sınırdışı edilenlerden Diyarbakır'da bulunan Dr. Smith'in Ermenileri hükümet aleyhine kışkırttığı ve diğer vilayetlerde bulunan misyonerlerle şifreli haberleştiğinin tespit edildiği, İstanbul'da ticaretle uğraşan Leon Şirinyan'ın Taşnaksütyun Komitesi'nin kayıtlı üyesi olduğunun anlaşıldığı, Kutsal Adası'ndan John Dimitri'nin ise bölgenin Rumlardan tahliyesi sırasında kendisine gitmeyebileceği söylendiği halde kendi isteğiyle gittiği ve mallarına el konulmayıp kilit altına alındığının anlaşıldığı

Bâb-ı Âlî
Dahiliye Nezâreti
Şifre Kalemî
Mahreci: Diyarbakır

Zeyl-i 23 Mayıs sene [1]331. Buradaki Amerikalı Doktor Smith'in Ermeniler nâm u hesabına casusluk ettiği ve buradaki İngiliz konsolosunun ken-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

disine tevdi' ettiği gayet mahrem vesâiki burada taharriyâta başlandığı gün ihrâk eylediği ve Ermeniler tarafından kendisine getirilen esliha ve mühim-mâtı kabul ettikten sonra zevcesinin ısrarı üzerine iade eylediği tahkikât-ı vâkı'adan anlaşılmış ve her tarafından da misyonerlerin hükûmet aleyhinde vesâik celb ve cem'iyle meşgul bulundukları ve şifre ile telgrafiyen muhabere eyledikleri tahakkuk etmiş olmakla buradaki doktorun mevkûfen hudud haricine çıkarılacağı ve maamâfih şimdiden taht-ı tevkife alınmasında bir mahzur-ı siyâsî var ise icabının irâdesi ma'rûzdur.

Fi 25 Mayıs sene [1]331

Diyarbakır Valisi
Reşid

Mâdem ki mahfûzan hudud haricine çıkarılacaktır, tevkife lüzum yoktur.

Cevab fi 26

**

Bâb-ı Âlî
Dahiliye Nezâreti
Şifre Kalemi
Mahreci: Diyarbakır

C. 27 Mayıs sene [1]331. Amerikalı doktor ve madamının ve Amerikalı misyonerlerin sâbit olan harekât-ı leîmânelerini 26 Mayıs sene [1]331 [tarihli ve] 253 numaralı telgrafnâme ile mufassalan arz etmiş idim. Tevsî'-i tahkikât-la bunların ve Memâlik-i Osmaniyye'deki sair Amerikalı misyonerlerin Ermeni harekât-ı mefsedetkârânesiyle alâkadar ve bunlara vesâit-i muhabere ve hatta müşevvik oldukları anlaşıyor. Bu leîmâne ta'addiyât ve teşebbüsâta mukabil yalnız hudud haricine çıkarılmak ile cezalandırılması cürm ile ceza beyninde bir nisbet-i âdile hâsıl olmayacağından cürmleri tahakkuk edenlerin diğerleriyle beraber Divan-ı Harb'e tevdi' ve haklarında muamele-i kanuniye ifasına tevessül edilmesi muvâfık görüldüğünden tekrar arz ve istîzân olunur.

Fi 28 Mayıs sene [1]331

Vali
Reşid

No:

Belgenin Konusu Sayfa

İhracları daha muvâfıkdır. Bidâyeten tevkif ve ba'dehû ihracına muvâfakat olunmalı.

Emniyet-i Umumiye'ye fî 29

**

Bâb-ı Âlî
Dahiliye Nezâreti
Şifre Kalemi
Mahreci: Beyrut

Müsta'celdir

Diyarbakır Vilâyeti'nden alınan şifre telgrafnâmede oradan buraya gelen kadın ve erkek üç-dört Amerika misyonerinin Ermeni harekât-ı ihtilâliye ile alâkadar olduklarından taharrîleri lüzumu bildiriliyor. El-yevm yine vilâyet-i müşârunileyhâdan alınan telgrafnâmede bunların hudud haricine çıkarılması hakkında taraf-ı nezâret-penâhîlerinden emir telakki edildiği iş'âr olunuyor. Bunların taharrîsiyle bir şey çıkmadığı hâlde beyhûde hâdise-i siyasiyeye sebebiyet verilmesi vârid-i hâtır olduğundan şimdiden taharrîleri mi elzem yahud buradan ihrac edilecekleri zaman iskelede taharrîleri mi münasib olur? Yarına kadar talimât-ı kat'îye i'tâsı.

Fî 2 Haziran sene [1]331

Vali
Bekir Sami

**

Bâb-ı Âlî
Hariciye Nezâreti
Umûr-ı Siyasiye Müdüriyet-i Umumiyesi
Aded: 1311/70946

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Muharrerü'l-esâmî Amerika tebaasının Memâlik-i Osmaniyye'nin mahâl-i muhtelifesinde ne suretle tevkif ve haklarında muamelât-ı hod-serâne

No:

Belgenin Konusu Sayfa

icra ve teb'îd olunmuş olduklarından bahisle bazı ifadâtı ve protestoyu hâvî olarak Amerika Sefâreti'nden vârid olan 30 Ağustos sene [1]915 tarihli ve 513 numaralı takrîrin tercümesi leffen tesyîr kılındı. Hakâik-i ahvâlin ve mûmâ-ileyhimin tâbiyet-i sahîhalarının iş'âr buyurulması mütemennâdır, efendim.

Fî 27 Ağustos sene [1]331

Hariciye Nâzırı nâmına
Umûr-ı Siyasiye Müdür-i Umumîsi
Ahmed Reşid

**

Bâb-ı Âlî
Hariciye Nezâreti
Tercüme Müdüriyeti

*Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne fî 30 Ağustos sene [1]915 tarihiyle
Amerika Sefâreti'nden vârid olan 583 numaralı takrîr-i şifahînin tercümesidir.*

Sefâret Memâlik-i Osmaniyye'nin mahâll-i muhtelifesinde memurîn-i Osmaniyye tarafından Amerika tebaası hakkında ahîren bir takım tedâbîr-i gayr-ı mu'tâde ve hod-serâne ittihâz kılınmış olduğunu Nezâret-i Celîle-i Hariciye'ye iş'âr eyler. Bundan birkaç mâh mukaddem Amerika tebaasından ve Dersaadet'de ticaretle me'lûf Leon Şirinyan nâmında biri birden bire tevkif edilmiş ve bilâhare memleketden tard u teb'îd olunmuştur. Geçen Haziran'ın on altısına doğru Marmara Denizi'nde kâin Kutali Adası'ndan memurîn-i mahalliye Amerika tebaasından John Dimitri nâm kimesneyi ailesiyle beraber tard etmiş ve azîmet hazırlıklarını ikmâl edebilmeleri için kendilerine ancak altı saat bir mühlet verilmiştir. Şahs-ı merkûm iki bin kıyye sünger ve sünger saydına mahsus bir sandal ile maa-hâne eşya-yı beytiyeden mürekkebe olup kıymeti takrîben beş bin lira tahmin olunan bi'l-cümle mâ-melekini terke mecbur olmuştur. Geçen Haziran'ın nihayetine doğru Diyarbakır Amerika Hastahânesi Müdürü Doktor Floyd Smith maa-aile şehri mezkûru terke ve Halep ve Beyrut'a doğru azîmete mecbur olmuştur. Mûmâileyhe evvelce yalnız yirmi dört saat bir mühlet i'tâ kılınmış ise de bilâhare hazırlanmak için üç gün ruhsat istihsâline muvaffak olmuştur. Mûmâileyh ile ailesi zâbitanın taht-ı

No:

Belgenin Konusu Sayfa

nezâretinde oldukları hâlde Diyarbakır'ı terke mecbur edilmişler ve Haleb'e hîn-i muvâsalatlarında Doktor Smith habs ve tevkif edilmiş ve kendisi ancak Cemal Paşa hazretleri nezdinde icra olunan teşebbüsât üzerine salıverilmiştir. Doktor Smith ile ailesi Memâlik-i Osmaniyye'yi terk etmek fikir ve niyetiyle Haleb'den Beyrut'a azîmet eylemişler ise de Beyrut'a muvâsalatlarında azîmetleri memurîn-i mahalliye tarafından suret-i hod-serânede te'hir edilmiştir. Sefâret hâl ve tavırları bir gûne şikâyeti müstelzim olmayan müte'adid Amerika tebaası hakkında icra olunan muameleye karşı şedîden protesto eyler.

**

Dahiliye Nezâreti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
13889/478
Kalem Numarası: 75
Tarih: 2 Eylül [1]331

Polis Müdüriyet-i Umumiyesi'ne

Bundan birkaç mâh mukaddem Dersaâdet'de ticaretle me'lûf Amerika tebaasından Leon Şirinyan nâmında birinin birden bire tevkif ve bilâhare memleketden tard u teb'îd edildiğinden dolayı keyfiyetin Amerika Sefâreti'nden mu'tâ bir takrîrde protesto edildiği Hariciye Nezâreti'nden bildirilmektedir. Merkûmun teb'îd u tard edilmesi esbâbının inbâsı.

**

Dahiliye Nezâreti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
13890/111
Kalem Numarası: 75
Tarih: 2 Eylül sene [1]331

Karesi Sancağı'na

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Geçen Efrencî Haziran'ın on altısına doğru Kutali Adası'ndan memurîn-i mahalliye'nin Amerika tebaasından John Dimitri nâm kimseyi ailesiyle beraber tard etdikleri ve hazırlık için merkûma ancak altı saat mühlet verildiği ve iki bin kıyye sünger ve sünger saydına mahsus bir sandal ile maa-hâne eşya-yı beytiyeden mürekkeb olup kıymeti takrîben beş bin lira tahmin olunan bi'lcümle mâ-melekini merkûm terke mecbur olduğu hakkında Amerika Sefâreti'nden verilen takrîrde merkûmun keyfiyet-i teb'îdi protesto edildiği Hariciye Nezâreti'nden bildirilmekte olduğundan hakikat-i hâlin inbâsı mütemennâdır.

**

Dahiliye Nezâreti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
13891/55

Kalem Numarası: 75
Tarih: 2 Eylül sene [1]331

Diyarbakır Vilâyeti'ne

Geçen Haziran-ı Efrencî nihayetine doğru Diyarbakır Amerika Hastahânesi Müdürü Doktor Floyd Smith'in maa-aile şehir-i mezkûru terke ve Haleb ve Beyrut'a doğru azîmete mecbur edildiği hakkında Amerika Sefâreti'nden verilen takrîrde merkûmun teb'îdi protesto edildiği Hariciye Nezâreti'nden mevrûd tezkirede iş'âr edilmektedir. Merkûmun sebep-i teb'îdinin inbâsı mütemennâdır. Ol bâbda.

**

İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesi
Kısım-ı Siyasî İkinci Şube Müdüriyeti
Aded: 400

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

No:

Belgenin Konusu Sayfa

2 Eylül sene [1]331 tarihli ve 448 numaralı tezkire-i aliyye-i nezâret-penâhîleri cevabıdır:

Merkûm Leon Şirinyan Taşnaksütyun Komitesi azâ-yı müseccele ve fa'âlesinden olduğu gibi ötede beride erâcîf neşrettiği Emniyet-i Umumiye Müdüriyet-i Aliyyesi'nin 25 Şubat sene [1]331 tarih ve 2285 numaralı tezki-resinde bildirildiği cihetle tevkifât-ı umumiye esnasında bi't-tevkif hudud-ı Osmanî haricine çıkarıldığı ma'rûzdur. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 8 Eylül sene [1]331

Polis Müdür-i Umumîsi
(İmza)

**

Dahiliye Nezâreti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
14095/328
Kalem Numarası: 438
Tarih: 12 Eylül sene [1]331

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Fî 27 Ağustos sene [1]331 tarih [ve] 1311 / 70946 numaralı tezkire-i celîleleri cevabıdır:

Amerika tebaasından bulunan Leon Şirinyan'ın Taşnaksütyun Komitesi azâ-yı müseccele ve fa'âlesinden olduğu gibi ötede beride erâcîf neşrettiği cihetle bi't-tevkif hudud-ı Osmanî haricine çıkarılmışdır. Diğerleri hakkında da mahallerine yazılmışdır. Cevab vürûdunda arz edilecekdir. Ol bâbda.

**

[Diyarbakır Vilâyeti]
Hususî: 511

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nden şeref-vârid olan fî 2 Eylül sene [1]331 tarih ve 308 numaralı tahrirât-ı aliyye-i nezâret-penâhîleri cevabıdır:

Evvelce de arz edildiği vechile Diyarbakır'da icra-yı tabâbetden ziyade Ermeni âmâline hâdim olan doktor Floyd Smith'in câlib-i şübhe görülen ahvâl ve harekâtı üzerine hakkında icra etdirilen tahkikât ve tarassudât neticesinde Ermenileri hükûmet aleyhinde teşvik ettiği ve kendisinde vilâyât-ı saire-[deki] misyonerlerle muhaberâta mahsus ve pek mühim bir şifre miftâhı elde edilmiş olmakla hakkında Divan-ı Harb-i Örfî'de takibât-ı kanuniyeye tevessül ve tecziyesi lâzım iken bir lutf-ı mahsus olmak üzere vilâyet haricine çıkarılmış olduğu ve bu Amerika hey'etlerinin nâşir-i din-i İsevî değil mürettib-i isyan ve müşevvik-ı erbâb-ı fesad olduklarının mütehakkık bulunduğu ma'rûzdur. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 21 Eylül sene [1]331

Vali
Reşid

**

Dahiliye Nezâreti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
Ecânib Şubesi
14910/231
Tarih: 18 Teşrîn-i Evvel sene [1]331

Mahrem

Diyarbakır Vilâyet-i Aliyyesi'ne

21 Eylül sene [1]331 tarih ve 511 hususî numaralı tahrirât-ı aliyyeleri cevabıdır:

Amerika Sefâreti'nden alınan protesto üzerine Diyarbakır Amerika Hastahânesi Müdürü Doktor Floyd Smith'in esbâb-ı teb'îdi hakkında sebk eden isti'lâma cevaben merkûmun câlib-i şübhe görülen ahvâl ve harekâtı hakkında icra etdirilen tahkikât ve tarassudât neticesinde Ermenileri hükûmet aleyhine teşvik ile kendisinde vilâyât-ı saire misyonerleriyle muhaberâta mahsus bir şifre miftâhının elde edilmesi esbâbına binâen idareten teb'îd cihetine gidildiği beyân olunuyorsa da ecânib hakkında tatbik edilecek tebâ'üd, teb'îd, ihrac ve tard kararları devletin siyaset-i umumiyesine haiz-i te'sir ve müşki-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

lât-ı siyasiye îkâ'ına müsaid icraât cümlesinden olmakla bu gibi hususâtta bir karar almak salâhiyeti ecânibin seyahat ve ikametlerine müte'allik kanunun birinci fıkrası mücebince nezâret-i senâverîye verilmiş olup ancak sekizinci maddesine tevîkan ba'de'l-icra derhal esbâb-ı mûcibesini bildirmek şartıyla hudud elviye ve vilâyât rüesâ-yı mülkiyesine üç ay müddet için bu bâbda karar ittihâzı ve icrası salâhiyeti verilmiştir. Binâenaleyh merkûm doktor Floyd Smith hakkında mârru'z-zikr kanunun sure[t]-i tatbikiyesine dair talimâtın sekizinci maddesinin tayin ettiği şekilde bir kıt'a izahât varaka[sı] bi't-tanzim ol bâbda ayrıca tanzim edilecek esbâb-ı mûcibe lâyihasıyla beraber irsâli ve fîmâ-ba'd ihtilâfât-ı düveliyeye kapı açan bu gibi mesâil hakkında bir muamele-i icraiye teşebbüs etmezden evvel nezârete ihbar-ı keyfiyet ile buraca ittihâz edilecek karara intizâr olunması bâbında.

**

Karesi Mutasarrıflığı

Tahrirât Kalemi

Aded: 513

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti ifadesiyle şeref-vârid olan fî 2 Eylûl sene [1]331 tarih ve dört yüz kırk bir numaralı emirnâme-i âlî-i cenâb-ı nezâret-penâhîlerine arîza-i cevabiyedir:

Amerika tebaasından John Dimitri'nin tardı ve kendisine o esnada ancak altı saat mühlet verilmiş olduğu hakkındaki ifade mukârin-i hakikat olmayıp kendisine gitmemesi tefhîm ve hukuk-ı tasarrufiyeleri mahfûz bulunduğu tebliğ kılındığı hâlde kat'îyyen nazar-ı itibara almayarak diğerleri miyânında azîmet etmiş olduğu ve verilen mühlet yirmi dört saat olup bu da yalnız Osmanlı tebaasına mahsus ve tebaa-i ecnebiyeye gayr-ı şâmil bulunduğu ve esna-yı azîmetde bütün eşyalarını kilid altına aldıkları gibi hükûmet tarafından da tahfîm ve muhafaza edilmekde olduğundan istedikleri zaman gelip emvâl ve eşyasını tasarruf edebilecekleri Erdek Kaymakamlığı'ndan cevaben iş'âr kılınmış olmakla ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Fî 6 Muharrem sene [1]334 ve fî 1 Teşrîn-i Sânî sene [1]331

Karesi Mutasarrıfı Vekili

Hasan Kemaleddin

**

Bâb-ı Âlî

Hariciye Nezâreti

Umûr-ı Siyasiye Müdüriyet-i Umumiyesi

Aded: 1856/74776

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Makam-ı acizînin 27 Ağustos sene [1]331 tarihli ve 1311 numaralı tezkiresine zeyldir:

Geçen Efrecî Haziran'da Bitlis'de mukim Harrison A. Maynard nâmındaki Amerikan misyoner Beyrut tarîkıyla Amerika'ya gitmek üzere ailesi ile Lübnan'da kâin Zahle kasabasına vâsıl olduğu hâlde orada tevkif ve Beyrut'a i'zâm olunarak hakkında ne suretle muamele edilmiş ve ahîren Amerika general konsolosunun tavassutu üzerine sebîli tahliye olunmuş olduğundan bahisle bazı ifadât ve itirazâtı ve fîmâ-ba'd bu gibi muamelâtıdan tevakkî olunmasının memurîn-i Osmaniyye'ye iş'ârı iltimasını hâvî olarak Amerika Sefâreti'nden ahz olunan 30 Teşrîn-i Evvel sene [1]915 tarihli ve 813 numaralı takrîrin tercümesi leffen tesyîr edildi. İfa-yı icabı menû-ı himem-i aliyyeleridir. Emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 23 Teşrîn-i Sânî sene [1]331

Hariciye Nâzırı nâmına

Umûr-ı Siyasiye Müdür-i Umumîsi

Ahmed Reşid

**

Bâb-ı Âlî

Hariciye Nezâreti

Tercüme Müdüriyeti

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne 30 Teşrîn-i Evvel sene 1915 tarihiyle Amerika Sefâreti'nden vârid olan 813 numaralı takrîr-i şifahînin tercümesidir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Sefâret 30 Ağustos sene 1915 tarihli ve 583 numaralı takrîr-i şifahîsine zeyl olarak bu defa da Amerika tebaasından birinin memurîn-i Osmaniyye'nin bir muamele-i hod-serânesine ma'rûz kalmış olduğunu Nezâret-i Celîle-i Hariciye'ye iş'âr eyler. 1915 senesi Haziran'ında Bitlis'de mukim Harrison A. Maynard nâm Amerikan misyoneri Beyrut tarîkıyla Amerika'ya gitmek üzere ailesi ile beraber Lübnan'da kâin Zahle kasabasına vâsıl olmuş idi. Haziran'ın on üçüncü günü Lübnan jandarma kumandanı otele dahil olmuş ve Mösyö Maynard'ın protestosunu nazar-ı itibara almayarak mûmâileyhin odasını bi't-taharrî birçok evrakı zabt ve müsâdere ve kendisi ile ailesini evvelâ Âliye'ye ve ba'dehû Beyrut'a i'zâm eylemiştir. Beyrut'da Lübnan askerî kumandanının nezdine celb edilerek evrakı hakkında nezaketsiz bir surette isticvâb edilmiş ve nihayet dört saat tevkif edildikten sonra otele avdet etmesine müsaade olunmuştur. Haziran'ın yirmi ikinci günü Beyrut polis müdürü nezdine gitmeğe davet edilmiş ve polis müdürü Amerika viskonsolosu ile görüşdüğü esnada başka bir odada bulunan Mösyö Maynard birkaç jandarma tarafından derdest edilerek ve cebren bir arabaya irkâb olunarak Âliye'ye sevk ve i'zâm olunmuş ve oradan da nısfu'l-leylde tekrar Beyrut'a gönderilmiş ve sabahleyin saat üçde şehir-i mezkûra muvâsalat etdikde yeniden polis dairesinde tevkif edilmiştir. Merkûm ertesi gün öğle vaktine kadar hiçbir yiyecek tedarik edememiş ve Amerika general konsolosunun tavassutu üzerine ancak akşam saat sekiz buçukda sebîli tahliye edilmiştir. Sefâret sâlifü'z-zikr memurînin Amerika tebaasından birinin hürriyet-i şahsiyesine karşı vuku bulan tecavüzât-ı gayr-ı müsmiresine karşı protesto etmek arzusundadır. Mösyö Maynard kendisine atfolunan isnâdâtın mahiyetinden haberdâr bile edilmemiş ve nihayet Sefâret'in esasen hiçbir vechile salâhiyetdâr tanımadığı Divan-ı Harb-i Örfî Haziran'ın 25'inci günü ictimâ ettiği vakit merkûmun büsbütün beriyü'z-zimme olduğu tezâhür etmiştir. Sefâret ba'demâ bu gibi i'tisâfkârâne muamelâtdan tevakkî etmeleri zımnında cânib-i Hükûmet-i Seniyye'den memurîn-i Osmaniyye'ye i'tâ-yı talimât buyurulacağını ümid eyler.

Umumî

Hususî: 652

Mahremdir

[Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne]

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Devletli efendim hazretleri

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Ecânib Şubesi'nden yazılan 18 Teşrîn-i Evvel sene [1]331 tarih ve yüz yetmiş bir numaralı tahrirât-ı aliyye-i nezâret-penâhîleri arîza-i cevabiyesidir:

25 Mayıs sene [1]331 tarih ve 241 numaralı şifre ile ahvâl ve harekâtı arz edilen Amerikalı Doktor Floyd Smith nezâret-i celîlelerinden cevaben şeref-vârid olan 27 Mayıs sene [1]331 şifreli emirnâme-i nezâret-penâhîlerine müsteniden vilâyet haricine çıkarılmış olduğu ma'rûzdur. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 1 Kânûn-ı Evvel sene [1]331

Vali Vekili
(İmza)

**

Dahiliye Nezâreti
Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti
Ecânib Şubesi
8/269

Tarih: 8 Kânûn-ı Evvel sene [1]331

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

12 Eylül sene [1]331 tarih ve ... numaralı tezkire-i acizîye zeyldir.

Amerika tebaasından Diyarbakır Hastahânesi Müdürü Doktor Smith ile yine devlet-i müşârunileyhâ tebaasından Kutali'de mukim John Dimitri'nin esbâb-ı tardı hakkında mahallerinden edilen isti'lâm üzerine alınan cevab-larda bunlardan Doktor Smith'in ahvâli dâ'î-i şübhe görülmesi üzerine hakkın-da icra etdirilen tahkikât ve tarassudât neticesinde merkûmun Ermenileri hükûmet aleyhinde teşvik ettiği ve kendisinde vilâyât-ı saire misyonerleriyle muhaberâta mahsus bir şifre miftâhı elde edilmesi üzerine vilâyet haricine çıkarıldığı Diyarbakır Vilâyeti'nden bildirilmiş olup Saltanat-ı Seniyye'ye karşı bedhâhlığı delâil-i maddiye ile sâbit olan bir şahıs hakkında Beyrut zâbitasının da bir takım tedâbîr-i inzibâtîye ittihâzı bedîhîdir. Kutali adasında mukim bulunan John Dimitri'ye gelince bunun tardı hakkındaki ifadât mukârin-i ha-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

kikat olmayıp Marmara havalsinin Rumlardan tahliyesi esnasında bilakis merkûmun ikamet edebileceği ve hukuk-ı tasarrufiyesi mahfûz kalacağı kendisine tefhîm edildiği hâlde mahall-i mezkûru Rumlarla beraber kendi rızasıyla terk ettiği ve esna-yı azîmetinde bütün eşyasını kilit altına aldığı gibi hükûmet tarafından da ayrıca tahtîm ve muhafaza edilmekte olduğundan istediği zaman gelip emvâl ve eşyasına tasarruf edebileceği Erdek Kaymakamlığı'ndan alınan cevaba atfen Karesi Mutasarrıflığı'ndan iş'âr olunmuştur. Ol bâbda.

[21 Aralık 1915]

DH. EUM. 5. Şb, 19/55

84

**AMERİKA'NIN ESKİ İSTANBUL BÜYÜKELÇİSİ
MORGENTHAU'NIN ERMENİLER YARARINA
KONFERANSLAR DÜZENLEYECEĞİ**

Amerika'nın eski İstanbul Büyükelçisi Morgenthau'nın konferanslar düzenleyerek kamuoyunun dikkatini Ermeni Meselesi'ne çekmeye çalışacağının bildirildiği

**Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye
Cenevre Başşehbenderliği
Numara: 2052/193**

*Ermeni mesâili hakkında
Mahremdir*

Hariciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Âlîsi'ne

Devletli efendim hazretleri

Amerika Hükûmât-ı Müttehidesi'nin Dersaâdet sefiri olup ahîren memleketine avdet eden Mösyö Morgenthau'nın Ermeni cemiyât-ı ihtilâliyesinin teşvik ve temennisi üzerine Amerika'da bir seyahat icrasına ve büyük şehirlerde konferanslar vererek millet-i mezkûre hakkında rahm ü şefkat hislerinin tenmiyesine çalışacağı ve güya mevki'-i resmîsi hasebiyle muttali' olduğu Ermeni kıtâlleri hakkında i'tâ-yı malumât ve tafsîlât edeceği istihbâr edilmiş olmakla arz u iş'âra müsâra'at kılındı. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehül-emrindir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Fî 11 Temmuz sene [1]916

Cenevre Başşehbenderi

Yusuf Ziya

HR. SYS, 2883/25

85

**BIBLE HOUSE'IN AMERİKALI MÜDÜRÜ PEET'İN ERMENİ
MESELESİ'NE MÜDAHALESİ SEBEBİYLE SINIRDIŞI
EDİLECEĞİ**

Bible House Müessesesi'nin Amerikalı müdürü Peet'in ısrarla Ermeni işleriyle uğraşmayı sürdürmesi sebebiyle sınırışı edileceğinin Amerika Büyükelçiliği'ne son kez sözlü olarak tebliğ edildiği

Bâb-ı Âlî

Dahiliye Nezâreti

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti

Hususî: 127/17

Mahrem

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Dersaâdet'de Bible House Müessesesi'nin Reisi Amerikalı Peet'in öteden beri elde edilen dahilî ve haricî bi'l-cümle muhaberâtından Ermenileri himaye ve onların nükûd ve emlâkını müvekkil sıfatıyla idare ve Amerika ile İsviçre'deki Ermeni cemiyetleri tarafından Memâlik-i Osmaniyye'ye gönderilen paraları Ermeni ahali ile Ordu-yı Hümâyûn'da bulunan Ermeni efrâd-ı askeriyeye taşradaki şu'abâtı vasıtasıyla irsâl etmekde olduğu anlaşılmış ve hükûmetin umûr-ı dahiliyesine müdahale demek olan merkûmun şu hareketi kat'iyen gayr-ı caiz görülmüş olmakla gerek bu müessesenin ve gerek müessesese nâmına Ermeni işleriyle uğraşan merkûm Peet'in şu harekâtına suret-i kat'iyede nihayet verilmesi ve temâdî etdiği takdirde hudud haricine tard u teb'îd edileceğinin suret-i müessirede kendisine tebliği vesâilinin istikmâli ve neticenin inbâ buyurulması mütemennâdır. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 9 Mart sene [1]332

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Dahiliye Nâzırı

Talat

**

Bâb-ı Âlî

Hariciye Nezâreti

Umûr-ı Siyasiye Müdüriyet-i Umumiyesi

Mühimme Kalemi

Tarih: 22 Mart sene [1]332

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Dersaâdet'de Bible House Müessesesi'nin Reisi Amerikalı Peet'in Ermeni işleriyle iştigâlden men'i esbâbının istihsâli lüzumuna dair vârid olan 9 Mart sene [1]332 tarihli ve Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nin 127/17 numarasını muhtevî tezkire-i aliyye-i nezâret-penâhîleri mücebince Amerika Sefâreti maslahatgüzârına tebligât-ı şifahiye icra edilmiştir. Emr u fermân.

**

Bâb-ı Âlî

Dahiliye Nezâreti

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti

Hususî: 1334/107

Şube: 2

*Hulâsa: Dersaâdet'de Bible House Müessesesi
Müdürü Amerikalı Peet hakkında*

Mahremdir

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Ermeni işleriyle iştigâlden men'i hakkında Amerika Sefâreti maslahatgüzârına tebligât icra olunduğu fî 22 Mart sene 1332 tarihli ve 80445/136 numaralı tezkire-i aliyye-i nezâret-penâhîlerinde beyân olunan Dersaâdet'de Bible House Müessesesi Müdürü Amerikalı Peet'in ahîren karargâh-ı umumîce elde edilen mektublara nazaran hâlen Ermeni işleriyle iştigâlden vazgeçmediği anlaşıldığı gibi muhaberât-ı dahiliye ve hariciyesinde hissedilen ha-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

rekât-ı hafîyyesine nazaran merkûmun memleket haricine çıkarılması lâzım gelmekte bulunduğ u cihetle merkûmun mesâil-i mezkûre ile iş tîgâlden vazgeçirilmesinin ve aksi takdirde hudud haricine çıkarılacağı nın son defa olarak suret-i müessirede kendisine tebliğ i esbâbının istikmâli ve neticenin inbâsı mütemennâdır. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 30 Şaban sene 1334 ve fi 18 Haziran sene 1332

Dahiliye Nâzırı

Talat

**

Bâb-ı Âlî

Hariciye Nezâreti

Umûr-ı Siyasiye Müdüriyet-i Umumiyesi

Mühimme Kalemi

Tarih: 11 Temmuz sene [1]332

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Ermeni iş leriyle iş tîgâlden men' i hakkında Amerika Sefâreti maslahatgüzârına tebligât icra olunduğ u hâlde hâlâ umûr-ı mezkûre ile iş tîgâlden vazgeçmediğ i anlaşılan Bible House Müessesesi Müdürü Amerikalı Peet'in harekâtında devam ettiğ i takdirde hudud haricine çıkarılacağı nın son defa olarak suret-i müessirede kendisine tebliğ i lüzumuna dair vârid olan 18 Haziran sene [1]332 tarihli ve Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti İkinci Şubesi'nin 107 numarasını muhtevî tezkire-i aliyye-i nezâret-penâhîleri mûcebince sefâret-i müşârunileyhâya tekrar ş ifahen tebligât-ı mukteziye ifa edilmiş dir. Emr u fermân.

[24 Temmuz 1916]

HR. SYS, 2883/1

86

**ŞAM VE LAZKİYE AMERİKA KONSOLSLARININ
ERMENİLERİ HİMAYE ETTİKLERİ**

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Ermenileri himaye edip Osmanlı Devleti'nin iç işlerine müdahale eder gibi hareket eden Amerika'nın Şam ve Lazkiye konsoloslarının, elçilikleri aracılığıyla bu şekilde hareket etmelerinin engellenmesi

Osmanlı Ordu-yı Hümayûnu

Başkumandanlığı Vekâleti

Şube: 2

Numara: 3839

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Şam ve Lazkiye Amerika konsoloslarının Osmanlı tebaasından birçok eşhâsı Amerika'da bulunan ailelerinden haberdâr etmek ve sefâret vasıtasıyla gönderilen paraları tevzî' etmek üzere doğrudan doğruya mektub yazarak konsoloshâneye davet etmekde oldukları ve bundan mâadâ Ermenilere Reji vasıtasıyla para göndermekde oldukları Dördüncü Ordu Kumandanlığı'nın iş'ârından anlaşılmıştır. Harekât-ı vâkı'aları âmâl-i hükûmete mugayir ve bir nev' müdahale demek olduğundan bunların bu gibi muamelelerden sefâretleri vasıtasıyla vazgeçdirilmesi ve inbâsını istirhâm eylerim. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 6 Şevval sene [1]334 ve fi 23 Temmuz sene [1]332 / [5 Ağustos 1916]

Başkumandan Vekili

Enver

HR. SYS, 2169/12

87

**İSTANBUL AMERİKA BÜYÜKELÇİLİĞİ TERCÜMANI İLE
KÂTİBİNİN AVRUPA'DAKİ ERMENİ FESAT ERBABI İLE
HABERLEŞMEYİ SAĞLADIKLARI**

İstanbul Amerika Büyükelçiliği Tercümanı Schmavonian ile hususî kâtibi Andonyan'ın Avrupa'daki Ermeni fesat erbabıyla her türlü haberleşmeyi sağladıkları, Bible House'ın diğer bir haberleşme kaynağı olduğu, Ermeni ıslahatı hakkında Rusya Büyükelçiliği ile teati edilen evrakın aslının Schmavonian vasıtasıyla Ermeni Patrikhane-si'nden Amerika Büyükelçiliği'ne nakledildiği, bunların mevcut du-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

rumları sürdükçe faaliyetlerini de sürdürecekleri açık olduğundan, görevlerine son verilmesinin sağlanması gerektiği

Bern Sefâret-i Seniyyesi

Aded

Umumî: 611

Mahremâne

Dahiliye Nâzırı Devletli Talat Beyefendi Hazretleri'ne

Devletli efendim hazretleri

Dersaâdet Amerika Sefâreti Tercümanı Schmavonian ve sefirin Kâtib-i hususîsi Andonyan nâm şahısların Avrupa'da bulunan Ermeni erbâb-ı fesadıyla her gûnâ muhabereyi te'min etdikleri ve her ikisinin de müfsidîn-i merkûmece bu asırda Ermenilere en büyük hizmet etmiş adamlar olmak üzere tanındığı ihbar olunmaktadır. Mehâzîri vâreste-i arz ve izah olan bu husus hakkında Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne de arz-ı malumât edilmiş olmakla icra-yı icabı menût-ı re'y-i âlî-i cenâb-ı nezâret-penâhîleridir. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 21 Ağustos sene 1916

Bern Sefiri
Fuad Selim

**

Dahiliye Nezâreti

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti

Kalem-i Hususî

Şube: 2

Kalem Numarası: 2100

22 Ağustos sene [1]332

Gayet mahremâne

Dahiliye Nâzırı Talat Bey'den Polis Müdür-i Umumîsi Ahmed Bey'e

Dersaâdet Amerika Sefâreti Tercümanı Schmavonian ile ve sefirin Kâtib-i hususîsi Andonyan'ın Avrupa'da bulunan Ermeni erbâb-ı fesad ve ihtilâliyle her gûne muhabereyi te'min etdikleri ve her ikisinin de müfsidîn-i merkûmece şu zamanda Ermenilere en büyük hizmet etmiş adamlar olmak üzere

No:

Belgenin Konusu Sayfa

tanındığı mevsûkan haber alınmış olmakla bu bâbda suret-i mahremânede ve bi'l-etraf tahkikât ifasıyla bunların kimlerle ve ne gibi vesâitle muhaberâtı te'min etdiğinin ve her ikisi hakkında zâbitaca şimdiye kadar elde edilmiş olan malumâtın inbâsı mütemennâdır, efendim.

**

İstanbul Polis Müdüriyet-i Umumiyesi
Kısm-ı Siyasî Müdüriyeti
Aded: 338

Gayet mahremdir

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti İkinci Şube ifadesiyle şeref-vârid olan 22 Ağustos sene [1]332 tarihli ve 414 numaralı tezkire-i nezâret-penâhîleri cevabıdır:

Dersaâdet Amerika Sefâreti Tercümanı Schmavonian Hükûmet-i Osmaniyye aleyhdârlığı iştiâr etmiş milliyet-perver bir şahsiyet olarak tanınmıştır. Andonyan'a gelince, bu da aynı mahiyetde bir şahısdır. Her ikisi ve bilhassa Schmavonian vaziyetinden bi'l-istifade Ermenileri her türlü muâvenetinden istifade ettirmektedir. Bunlar öteden beri her bir hususda muhaberâtı Amerika kuryesi vasıtasıyla te'min etmekde oldukları gibi Bible House da te'min-i muhabere için diğer bir menbadır. Mevsûkan istihbâr olduğuna göre kable'l-harb Ermeni ıslâhâtı hakkında Rusya Sefârethânesi'yle teâtî olunan evrak-ı muhaberinin aslı da yine Schmavonian delâletiyle Ermeni Patrikhânesi'nden zuhur-ı harb üzerine kaldırılarak sefârethâneye nakil ve hıfz olduğu arz ve bu şahıslar suret-i dâimede sefârethânede bulundukları cihetle harekâtlarının muntazaman tedkiki kâbil olamayacağından haklarında şimdiye kadar vuku bulan ihbar ve meşhûd olan ahvâllerine nazaran hizmetlerine nihayet verdirilmesi esbâbının istikmâli istirhâm olunur. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

No:

Belgenin Konusu Sayfa

Fî 26 Ağustos sene [1]332 / [8 Eylül 1916]

Polis Müdür-i Umumîsi

Ahmed

DH. EUM. 2. Şb, 27/36

88

**EÇMİYAZIN KATOGİKOSUNUN AMERİKA BAŞKANI
WILSON'A TAKDİM EDİLMEK ÜZERE BİR MEKTUP
GÖNDERDİĞİ**

Rusya'daki Ermeni katogikosunun Amerika Ermeni Arşimandriti Arsen Ganoni'ye, Başkan Wilson'a takdim edilmek üzere bir mektup göndererek Ermenilere yaptığı iyiliklerden ötürü teşekkür ettiği

Stockholm ve Kopenhag

Sefâret-i Seniyyesi

Aded: 4308/463

Sadriazam ve Hariciye Nâzırı Vekili

Fehâmetli Devletli Prens Said Halim Paşa Hazretleri'ne

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki,

Rusya'daki Ermeni katogikosunun Amerika'da Ermeni Arşimandriti Arsen Ganoni'ye Reisicumhur Mösyö Wilson'a takdim edilmek üzere bir nâme-i mahsus irsâl eylemiş ve işbu nâme Ermenilere yapmakda olduğu iyiliklerden dolayı Reis-i müşârunileyhe teşekkürü mutazammın bulunup bir Ermeni hey'et-i mahsusası ma'rifetiyle kendisine tevdi' edilmiş olduğu istihbâr kılınmakla berây-ı malumât arz-ı keyfiyete mübâşeret kılındı. Ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.

Fî 31 Teşrîn-i Evvel sene [1]916 / [31 Ekim 1916]

Cevad

HR. SYS, 2884/10

No:

Belgenin Konusu Sayfa

89

**PARİS'TE YAYINLANAN ROUSSKOİE SLOVO
GAZETESİNDE AMERİKA SENATOSU'NUN OSMANLI
ERMENİLERİ'NE YARDIM TOPLAMAK İÇİN CEMİYETLER
KURULMASINA KARAR VERDİĞİNE İLİŞKİN BİR
HABERİN YER ALDIĞI**

Paris'te yayınlanan *Rousskoie Slovo* gazetesinde Amerika Senatosu'nun, Osmanlı Ermenileri'ne yardım toplamak için cemiyetler kurulmasına karar verdiğiine ilişkin bir haber yer aldığıının Stockholm ve Kopenhag Büyükelçiliği'nden bildirildiği

Stockholm ve Kopenhag

Sefâret-i Seniyyesi

Aded: 4339/485

*Amerika'da Ermeniler menfaatine iâne derc
edileceğine dair*

Hariciye Nâzırı Devletli Halil Beyefendi Hazretleri'ne

Devletli efendim hazretleri

Memâlik-i Osmaniyye'deki Ermenilerle Suriye kıt'asında ahali-i Hıristiyanıye menfaatine iâne derc etmek üzere Amerika'nın her tarafında muâvenet cemiyetleri teşekkül etmesine Amerika Senatosunca karar verilmiş ve bu bâbda Reisicumhur Mösyö Wilson tarafından bir de beyânnâme neşredilmiş olduğuna dair Paris'den gönderilip *Rousskoie Slovo* gazetesinin 23/5 Teşrîn-i Sâni sene [1]916 tarihli nüshasında bir telgraf intişâr etmiş olmakla berây-ı malumât tercümesi leffen takdim kılındı. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 13 Teşrîn-i Sâni sene [1]916 / [13 Kasım 1916]

Cevad

HR. SYS, 2884/12

90

**STOCKHOLM AMERİKA BÜYÜKELÇİSİ MORRIS'IN,
AMERİKAN BASININDA OSMANLI LEHİNE YAYINLAR
YAPILMASINA ARACI OLABİLECEĞİNİ BİLDİRDİĞİ**

Türkiye'ye ve Osmanlı Hükümeti'ne karşı iyi niyet ve muhabbet duygularını ifade eden Stockholm Amerika Büyükelçisi Morris'in, Ermeni Meselesi sebebiyle Amerikan kamuoyunda Türkiye aleyhinde olu-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

şan yanlış fikirlerin giderilmesi amacıyla Amerika basınında Osmanlı lehinde yayınlar yapılmasına aracı olabileceğini Stockholm Sefir Vekili Cevad Bey'e bildirdiği ve *Associated Press of New York*'un Stockholm muhabiri Mr. Bouton ile görüşme yapmasını sağladığı

Stockholm
Sefâret-i Seniyyesi
Aded
4314/468

Mahrem

Sadriazam ve Hariciye Nâzırı Vekili
Fehâmetli Devletli Prens Said Halim Paşa Hazretleri'ne

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

Buradaki Amerika Sefiri Mister Morris ile pek samimî görüşmekdeyim. Müşârunileyh öteden beri Türkiye ve Hükûmet-i Osmaniyye'ye karşı muhabbet ve hissiyât-ı hayrhâhâne ibrâz etmektedir. İtilâf Devletleri'nin Amerika matbûâtıyla aleyhimizde propaganda yapmakda olduklarına ve bu gibi tesvîlât-ı seyyi'e sebeb[iy]le Türkiye hakkında Amerika efkâr-ı umumiyesinde pek yanlış fikirler hâsıl olduğuna ve bu sırada Amerika ile muhaberât ve münâkalâtımız pek müte'assir bulunduğundan icab eden tashihâtın ve mukabelâtın hakkıyla ifa edilmediğine dair geçende kendisiyle hasbihâl etmekde iken Mister Morris mahremâne olarak: "Hükûmetinize yazınız. Arz-ı hizmete ve Amerika matbûâtında makaleler neşriyle propaganda yapmak arzu edildiği takdirde suret-i hususiyede tavassut ve imal-i nüfuza âmâdeyim." dedi. Bu bâbda nasıl hareket edilebileceğine dair teâtî-i efkâr etmek üzere *Associated Press of New York*'un bura muhabiri olup kendisinin adamı bulunan Mister Bouton'ı çâkerleriyle görüşmeye göndereceğini ilâve etdi. Mister Bouton ertesi günü nezd-i çâkeriye geldi. Kendisine ber-vech-i bâlâ Amerika'daki İtilâf tesvîlâtından bahis ve iki memleketin yekdiğeri[ni] iyi tanımasındaki menâfi'i ve ba'de'l-harb her suretle inkişâf edecek olan Türkiye'nin Amerika sermaye ve teşebbüsleri için mühim bir saha-i faaliyet teşkil eyleyeceğini tezkâr ve mevzû'-ı bahs propagandanın netâyic-i mutasavveresini izah eyledim. Mûmâileyh ifadâtımı tamamıyla kabul ve esasen sefir-i müşârunileyh tarafından talimât almış olduğu cihetle Amerika gazetelerinin lehimizde neşriyâtda bulunmaları için çalışacağını ve bu hususda elinden ne gelirse dirîğ etmeyece-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

ğini cevaben söyledi. Bizdeki Ermeni Meselesi Amerika'da hayli kıl ü kâle sebebiyet vermekde olup bu bâbda tenvîr-i ezhân pek fâideli olacağından hemen işe başlamak üzere bu meseleye müte'allik Mösyö Bouton'a şifahen malumât i 'tâ etdiğim gibi müte'addid muharrerât-ı nezâret-penâhî ile sefâret-i seniyyeye gönderilmiş olan resâil-i matbû'a ve musavvereden de kendisine birer nüsha verdim. Aynı zamanda Ruslar tarafından gerek arazi-i müstevle-yedeki ahali-i İslâmiye gerek Osmanlı üserâ-yı harbiyesine karşı îkâ' edilen mezâlim ve muamele-i vahşetkârâneye dair muharrerât-ı umumiye ile peyder-pey irsâl buyurulmuş olan malumâtı dahi mûmâileyhin nazar-ı ıttılâ'ına vaz' etdim. İşbu resâil ve vesâiki tettebbu' etdikden sonra müfîd makaleler bi't-ter-tib Amerika matbûâtına göndereceğini Mösyö Bouton va'd etdi. Teşebbüs-i vâki' zât-ı fahîmânelerince tasvîb ve ber-vech-i ma'rûz matbûât vasıtasıyla Amerika efkâr-ı umumiyesinin lehimize imâlesine çalışılmak tensîb buyuru-lursa tavzîhi arzu edilen mesâil hakkında makalât tanzim ve tahrîriyle çâker-lerine irsâl olunması zımında evâmîr-i sâmiyelerinin ısdârını rica eylerim. Ancak bu gibi makalelerin Amerika matbûâtında neşredilebilmesi için bun-ların diğer memâlik gazetelerinde intişâr etmemiş olmaları ve alelâde müd-de'ayât ile mâlî olmayıp vekâyi' ve delâil işhâd ve irâdiyle kaleme alınmış âsâr-ı ciddiye bulunmaları muktezîdir. Ol bâbda emr u fermân hazret-i veliy-yü'l-emrindir.

Fî 1 Teşrîn-i Sâni sene [1]916

Cevad

**

Bâb-ı Âlî

Hariciye Nezâreti

Umûr-ı Siyasiye Müdüriyet-i Umumiyesi

Mühimme Kalemi

Tarih: 6 Teşrîn-i Sâni sene [1]332

Mahremâne

Hulâsa: İtilâf Devletleri'nin Amerika gazeteleriyle aleyhimizde yaptıkları propagandanın men'i tedâbîrine dair

Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne

İtilâf Devletleri'nin Amerika matbûâtıyla aleyhimizde propaganda yap-makda olduklarına ve bu gibi tesvîlât-ı seyyi'e se[bebi]yle Türkiye hakkında

Amerika efkâr-ı umumiyesinde pek yanlış fikirler hâsıl olduğuna ve bu sırada Amerika ile muhaberât ve münâkalâtımız pek müte'assir bulunduğundan icab eden tashihât ve mukabelâtın hakkıyla ifa edilmediğine dair geçende hasbihâl ettiği Amerika'nın Stockholm sefiri ve Hükûmet-i Seniyye'nin hayr-hâhı olan Mister Morris'in Amerika matbûâtında makaleler neşriyle propaganda yapmak Hükûmet-i Osmaniyyece arzu edildiği takdirde suret-i hususiyede tavassut ve imal-i nüfuza âmâde olduğunu bi'l-beyân bu bâbda nasıl hareket edilebileceğine dair teâtî-i efkâr olunmak üzere *Associated Press of New York*'un Stockholm muhabiri olup kendisinin adamı bulunan Mister Bouton'ı ertesi gün sefâret-i seniyyeye i'zâm etmiş olduğu, Amerika'daki İtilâf tesvîlâtından ve iki memleketin yekdiğerini iyi tanımasındaki menâfi'den bi'l-bahs Amerika'da hayli kıl ü kâle sebep veren Ermeni Meselesi'nden şifâhen malûmât i'tâ ve nezâret-i acizîden gönderilmiş olan resâil-i matbû'a ve musavvereden kendisine bir nüsha tevdî' olunması ve aynı zamanda Ruslar tarafından gerek arazi-i müstevleyede ahali-i İslâmiye gerek Osmanlı üserâ-yı harbiyesine karşı îkâ' edilen mezâlîme dair malûmât-ı mevcude pîş-i nazar-ı ıttılâ'ına vaz' edilmesi üzerine mûmâileyh Bouton'ın sefir-i müşârunileyhden aldığı talimât vechile Amerika gazetelerinin lehimizde bulunmaları için elinden her ne gelirse dirîğ etmeyeceğini ve işbu resâil ve vesâiki ba'de't-tetebbu' müfîd makaleler bi't-tertîb cerâid-i mezkûreye göndereceğini va'd ettiği, bu suretle Amerika matbûâtı vasıtasıyla Amerika efkâr-ı umumiyesinin lehimize imâlesine çalışılması Hükûmet-i Seniyyece arzu buyurulduğu takdirde tavzîhi istenilen mesâil hakkında makalât tanzim ve sefâret-i seniyyeye irsâli lâzımeden olup ancak bunların matbûât-ı mebhûsün anhâda neşredilebilmesi için diğerk memâlik gazetelerinde intişâr etmemiş olmaları ve alelâde müdde'ayât ile mâlî olmayıp vekâyî' ve delâil işhâd ve irâdıyla kaleme alınmış âsâr-ı ciddi-yeden bulunmaları muktezî idüğü Stockholm Sefir Vekili Cevad Beyefendi tarafından bildirilmiştir. Rus-Ermeni fecâyî'i hakkında Van, Bitlis, Diyarbakır, Erzurum Vilâyetlerinden mevrûd tahrirâtlar üzerine derdest-i tanzim olan ikinci lâyiha Amerika matbûâtında neşretdirilmek üzere evvelâ sefâret-i müşârunileyhâya gönderilecek ise de tavzîh ve tenvîri arzu olunan mesâil hakkında nezâret-i celîlelerince de taleb olunan şerâite muvâfık suretde makalât-ı

No:

Belgenin Konusu Sayfa

münasibe tanzim etdirilerek kezâlik Amerika cerâidiyle neşrettilmek üzere irsâli vâbeste-i himem-i aliyye-i âsafânelerdir. Emr u fermân.

[19 Kasım 1916]

HR. SYS, 2427/48

91

**SİVAS AMERİKAN HASTANESİ ECZANESİ'NDE 3 ADET
ERMENİ İSTİKLÂLİYET ARMASI BULUNDUĞU**

Sivas Amerikan Hastanesi Eczanesi'nde bulunan 3 adet Ermeni istiklaliyet armasının Dahiliye Nezâreti'ne gönderildiği, Üçüncü Ordu Kumandanlığı'nın konu ile ilgili tahkikatını derinleştirdiği

Osmanlı Ordu-yı Hümâyûnu

Başkumandanlığı Vekâleti

Şube: 2

Numara: 13824

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

Devletli efendim hazretleri

Sivas Amerikan Hastahânesi Eczahânesi'nde bulunup Üçüncü Ordu Kumandanlığı'ndan gönderilen üç adet Ermeni istiklâliyet arması Dahiliye Nezâret-i Celîlesi'ne takdim kılındı. Bu hususa dair mezkûr kumandanlıkça ta'mîk-i tahkikât edilmekte olduğundan elde edilecek malumât dahi ahîren arz olunacaktır. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fi 23 Kânûn-ı Sâni sene [1]332 / [5 Şubat 1917]

Başkumandan Vekili

Enver

HR. SYS, 2884/27

92

**AMERİKA'NIN ESKİ İSTANBUL BÜYÜKELÇİSİ
MORGENTHAU'NIN SURİYE VE ERMENİSTAN AHALİSİ
İÇİN YARDIM TOPLAMA GİRİŞİMİ**

Amerika'nın eski İstanbul Büyükelçisi Morgenthau'nın, Suriye ve Ermeni muhtaçlarına yardım toplamak maksadıyla kurulan Amerikan komitesi huzurunda yaptığı konuşmada Suriye ve Ermenistan'ın herhangi bir hükümetin müstakil birer parçası olacağını, bu sebeple

No:

Belgenin Konusu Sayfa

10 milyon dolar toplanabilmesi hususunda Amerikan halkını bu memleketlerin ahalisine acilen yardımda bulunmaya çağırdığı

Stockholm Sefâret-i Seniyyesi

Aded: 5133/456

Hulâsa: Mösyö Morgenthau'nun nutku

Hariciye Nâzırı Devletli Ahmed Nesimi Beyefendi Hazretleri'ne

Devletli efendim hazretleri

Suriye ve Ermeni muhtacînine iâne derci maksadıyla Amerika'da teşekkül eden komite huzurunda Amerika'nın Dersaâdet Sefir-i esbakı Mösyö Morgenthau tarafından irâd edilen nutku muhtevî *New York Tribune* gazetesinin bir maktû'ası leffen pîşgâh-ı sâmililerine takdim kılınmıştır. Ol bâbda emr u fermân hazret-i men lehü'l-emrindir.

Fî 6 Haziran sene [1]917

Stockholm Sefiri
İsmail Canbolat

**

Bâb-ı Âlî

Hariciye Nezâreti

Tercüme Müdüriyeti

Hariciye Nezâret-i Celîlesi'ne

6 Haziran sene [1]917 tarihiyle Stockholm Sefâreti'nden

vârid olan 456 numaralı Türkçe tahrirâta melfûf maktû'anın tercümesidir.

Amerika'nın Dersaâdet Sefir-i esbakı Mösyö Morgenthau Suriye ve Ermeni muhtacînine iâne derci maksadıyla teşekkül etmiş olan Amerikan komitesi huzurunda irâd ettiği nutukda demokrasi cereyânlarının dünya yüzünde gitdikçe tezyîd-i kuvvet ve nüfuz ettiğiinden dolayı Harb-i Umumî'nin beş-altı aydan ziyade devam edemeyeceğini beyân etmiş ve bilâhare Türkiye ahvâline nakl-i kelâm ederek demiştir: "Amerika'nın harbe müdahalesi Türkiye ahalisi tarafından memnuniyetle telakki edilmiştir. Zira bunun Türkiye'de hükûmetin demokratik bir şekil almasına yardımcı olacağından ahali-i mezkûre emindir. Suriye ve Ermenistan'ın herhangi bir hükûmetin birer uzv-ı müstakillini teşkil edeceklerini size te'min edecek olur isem mübâlağa etmiş ol-

No:

Belgenin Konusu Sayfa

mayacağım. Mezkûr memleketler ahalisine serî'an muâvenetde bulunmak lâzım geldiğinden bu maksadla on milyon dolar iâne cem'i hususunda Amerika ahalisini davet ederim. Bu kadar bir meblağ elzem olup Amerika ahalisinin bu davetime icabet edeceğinden eminim. Bâr ne kadar ağır olursa olsun Amerika Hükûmeti harbin hitâmına değin Suriye ve Ermeni ahalisinin himaye ve muhafazasına mecbur olup iâne cem'inin büyük bir mahzuru dâ'î olmayacağına kâni'dir. Ahali-i mezkûre ile vasıta-i tebliğ olan Bulgaristan ile Türkiye'nin bizimle ihtilâfda bulunmayacaklarını ümid ederim".

Birçok günler devam edecek olan bu konferansda ilk evvel on milyon dolar iânenin cem'i için faaliyete başlanmasına karar verilmiştir. Hâzır bulunan kadın ve erkek kırk kişi Amerika'nın muhtelif mahallerinde bu maksadla komiteler te'sis ve konferanslar tertib edeceklerdir.

6 Haziran sene [1]917

HR. SYS, 2884/46

93

**ERMENİLERİN İĞDIR'DAKİ MÜSLÜMANLARA UYGULADIĞI
MEZÂLİM / AMERİKA İAŞE HEYETİNİN BAYEZİD'DE
ERMENİ MEZÂLİMİ HAKKINDA İNCELEMELERDE
BULUNDUĞU**

Van taraflarında genel iaşe durumu, mahallî ihtiyaçlar, Ermeni ve Müslüman nüfusun miktarı ile Ermenilerin yaptığı mezalimi araştıran Amerika iaşe heyetinin Bayezid sancağına geldiği, kendilerine sıcak ilgi gösterilip yardımcı olunduğu, Ermenilerin yaptığı mezalim hakkında bilgilendirildikleri, kendilerinin de katliamı bütün çıplaklığıyla görüp yaralı kurtulan kadınları sorgulayarak fotoğraflarını çektikleri

Erzurum Vilâyeti

Mektubî Kalemi

Umum: 5855

Husus: 517

Mahremânedir

On Beşinci Kolordu Kumandanlığı Cânib-i Âlîsi'ne

Ermenilerin İğdir ahali-i İslâmiyesi hakkındaki mezâlimine ve bir Amerika iâşe hey'etinin Van'dan Bayezid livâsına azîmet ve avdetine dair bazı malumatı hâvî Bayezid Mutasarrıflığı'ndan alınan 27 ve 31 Temmuz sene [1]335

No:

Belgenin Konusu Sayfa

ve 3 Ağustos sene [1]335 tarihli ve 610 ve 629 ve 637 numaralı üç kıt'a tel-grafnâmenin birer suretinin manzûr-ı âlî-i kumandanîleri buyurulmak üzere leffen takdim kılındığı ma'rûzdur.

Fi 5 Ağustos sene [1]335

Erzurum Vali Vekili
Kadı
(İmza)

**

Erzurum Vilâyeti

Mektubî Kalemi

Aded

Umum

Husus

Bayezid Mutasarrıflığı'nın

27 Temmuz sene [13]35 tarihli ve 610 numaralı şifresinin mahlûlü suretidir.

Van'da bulunan Amerika hey'etinin bu günlerde Bayezid'e gelecekleri istihbâr kılınmakla istihzârât-ı lâzımede bulunulmakda olduğu ma'rûzdur.

**

Erzurum Vilâyeti

Mektubî Kalemi

Aded

Umum

Husus

Bayezid Mutasarrıflığı'nın

31 Temmuz sene [1]335 ve 629 numaralı şifresinin mahlûlü suretidir.

27 Temmuz sene [1]335 tarih ve 611 numaralı şifreye lâhikadır. Bugün tren-i mahsusla Karakilise'ye hareket eden Amerika hey'etinden Topçu Yüzbaşısı Niles ve Muâvini Sutherland ve tercümanları İzmirli Tabib Muâvini Osman Efendiler Bayezid'e muvâsalatlarında hususî ihzâr edilen hânede mi-safir edilerek haklarında fevkalâde hürmet-i mahsusa gösterildi. Başlıca va-zifeleri iâşe-i umumiye ve İslâm ve Ermeni nüfus mikdarını ve ihtiyacât-ı

No:

Belgenin Konusu Sayfa

mahalliyeyi tedkik ve Ermenilerin mezâlimini tahkik olduğu anlaşılmasına mebnî icabı vechile ahvâl-i umumiyyeden kendileri haberdâr edilmekle beraber Ermenilerin fecâyî‘ ve mezâlimi bütün üryanlığıyla mertebe-i sübûta var-dırıldığı hatta katl-i nüfus eyledikleri sırada beş-on süngü ile mecrûh ve kol-ları kesik bir takım nisvân-ı İslâmiye ve mini mini çocukların irâesinde biz-zat isticvâb ederek kanaat-i tâmmе hâsıl eylemeleriyle fotoğraflarını ahz ve kendilerine ibrâz olunan âsâr-ı hürmet ve mihmân-nüvâzîye karşı büyük bir hissiyât-ı insaniye izhâr ve bu sıra Aras civarındaki ahali-i İslâmiye'ye revâ görülen ve gün-be-gün kesb-i iştîdâd etmekde olan Ermeni ta‘addiyâtı da evvelce haberdâr edilen Kafkas ahali-i İslâmiyesi tarafından şifahî ve tahrîrî kendilerine bildirilmesiyle bu hâlden müte’essiren mûmâileyhim tarafından Dersaâdet ve Tiflis'deki Amerika hey’etlerine telgraflar keşîde edilerek mem-nunen avdet eyledikleri berây-ı malumât ma‘rûzdur.

[5 Ağustos 1919]

HR. SYS, 2877/71

No:

Belgenin Konusu Sayfa

BELGE REFERANSLARI

No:

Belgenin Konusu Sayfa

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ (BOA)

Sadâret Mektubî Mühimme (A. MKT. MHM)

A. MKT. MHM, 536/14	A. MKT. MHM, 689/9
A. MKT. MHM, 546/31	A. MKT. MHM, 694/2
A. MKT. MHM, 550/1	A. MKT. MHM, 694/5
A. MKT. MHM, 618/43	A. MKT. MHM, 694/7
A. MKT. MHM, 625/18	A. MKT. MHM, 702/19
A. MKT. MHM, 667/11	A. MKT. MHM, 702/24
A. MKT. MHM, 688/10	

Dahiliye Emniyet-i Umumiye İkinci Şube (DH. EUM. 2. Şb)

DH. EUM. 2. Şb, 13/13	DH. EUM. 2. Şb, 68/82
DH. EUM. 2. Şb, 27/36	

Dahiliye Emniyet-i Umumiye Beşinci Şube (DH. EUM. 5. Şb)

DH. EUM. 5. Şb, 19/55

Dahiliye Muhaberat-ı Umumiye İdaresi (DH. MUI)

DH. MUI, 33-2/48

Dahiliye Şifre Kalemi (DH. ŞFR)

DH. ŞFR, 57/255

Hariciye Nezâreti Siyasî Kısım (HR. SYS)

HR. SYS, 65/64	HR. SYS, 2741/75
HR. SYS, 66/21	HR. SYS, 2742/12
HR. SYS, 69/31	HR. SYS, 2742/26
HR. SYS, 74/29	HR. SYS, 2743/53
HR. SYS, 2168/46	HR. SYS, 2743/60
HR. SYS, 2169/12	HR. SYS, 2743/61
HR. SYS, 2427/48	HR. SYS, 2743/65
HR. SYS, 2734/46	HR. SYS, 2820/5
HR. SYS, 2741/48	HR. SYS, 2834/26
	HR. SYS, 2834/27

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
HR. SYS, 2834/32	HR. SYS, 2881/2	
HR. SYS, 2834/61	HR. SYS, 2883/1	
HR. SYS, 2854/82	HR. SYS, 2883/25	
HR. SYS, 2858/13	HR. SYS, 2884/10	
HR. SYS, 2858/53	HR. SYS, 2884/12	
HR. SYS, 2860/51	HR. SYS, 2884/27	
HR. SYS, 2862/55	HR. SYS, 2884/46	
HR. SYS, 2871/1	HR. SYS, 2889/65	
HR. SYS, 2877/71	HR. SYS, 2889/82	
HR. SYS, 2879/24	HR. SYS, 2889/89	

Hariciye Nezâreti Tercüme Odası (HR. TO)

HR. TO, 357/77	HR. TO, 360/72
HR. TO, 358/21	

İrade Hariciye (İ. HR)

İ. HR, 1313 L./23

İrade Hususî (İ. HUS)

İ. HUS, 1318 B./7	İ. HUS, 1322 S./54
İ. HUS, 1319 Za./129	İ. HUS, 1323 C./97
İ. HUS, 1320 Ca./28	

Meclis-i Vükela Mazbataları (MV)

MV, 102/30

Yıldız Sadâret Hususî Maruzat Evrakı (Y. A. HUS)

Y. A. HUS, 343/58	Y. A. HUS, 347/75
Y. A. HUS, 344/16	Y. A. HUS, 348/82
Y. A. HUS, 344/47	Y. A. HUS, 493/1

Yıldız Esas Evrakı (Y. EE)

Y. EE, 6/21

Yıldız Esas Kâmil Paşa Evrakı (Y. EE. KP)

Y. EE. KP, 16/1595

Yıldız Mütenevvi Maruzat Evrakı (Y. MTV)

Y. MTV, 211/15

Y. MTV. 225/81

Y. MTV, 222/45

Yıldız Perakende Arzuhal Jurnal (Y. PRK. AZJ)

Y. PRK. AZJ, 52/80

Yıldız Perakende Askerî Maruzat (Y. PRK. ASK)

Y. PRK. ASK, 208/62

Yıldız Perakende Evrakı Hariciye Nezâreti Maruzatı (Y. PRK. HR)

Y. PRK. HR, 34/96

Yıldız Perakende Mâbeyn Başkitâbeti (Y. PRK. BŞK)

Y. PRK. BŞK, 77/49

Yıldız Perakende Zaptiye Nezâreti Maruzat (Y. PRK. ZB)

Y. PRK. ZB, 23/43

Y. PRK. ZB, 26/92

Zaptiye (ZB)

ZB, 118/76

ZB, 352/87

ZB, 595/18

ZB, 597/113

ZB, 599/19

ZB, 616/47

ZB, 618/19

ZB, 619/112

No:

Belgenin Konusu Sayfa

İ N D E K S

No:

Belgenin Konusu Sayfa

İNDEKS

A

- Abdurrahman, Adliye Nâzırı 74, 85, 115
Abdülhak Hüseyin, Washington Sefâreti Maslahatgüzârı 199
Abdülhamid II, Osmanlı Sultanı 93
Abkar oğlu Serkis, Mamuretülaziz ahalisinden 181, 182
Abud Efendi, Dersaâdet'te tüccar 180
Adana Vilâyeti 171, 183, 188, 193, 202, 204
Adliye Nezâreti 76, 77, 80, 116, 118, 188
Aganini Elmas, Maşkir karyesi ahalisinden 96
Agop Aleon, Ermeni halı tüccarı 145
Agop Efendi, Ermeni Murahhasası 17
Agop, İçme karyesi ahalisinden 187
Agop, Şemsili, Harput ahalisinden 60
Agopyan, Eremya, Providence Ermeni Cemiyeti Reisi 142
Ahmed Nesimi, Hariciye Nâzırı 233
Ahmed Reşid, Umûr-ı Siyasiye Müdür-i Umumîsi 211, 217
Ahmed Tevfik, Hariciye Nâzırı 33
Akaryan, Ohannes, Apik Efendi'nin katili 163, 164
Akciğer hastalığı (sillü'r-ri'e illeti) 150, 151, 152
Aleksan Tasizâde, Harput ahalisinden 60

Ali Efendi, Tokat mutasarrıfının hususî kâtibi 176
Ali Ferruh Beyefendi, Bulgaristan Komiseri 152
Ali Muhsin, Ferik, Haleb-Adana Fevkalâde Kumandanlığı Vekili 161
Alliance Pro-Armenienne Cemiyeti, Amerika 29, 30
Almanlar 206
Almanya 205
— Hastahânesi 204
Alpierre, Hınçakist fırkasının bir kolu 137, 138
Amerika/lılar 3, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 16, 18, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34,
35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 48, 50, 52, 54, 61, 65, 66, 67, 68, 69, 73, 76,

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
	80, 81, 82, 83, 85, 87, 88, 89, 90, 91, 94, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 105, 110, 111, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 144, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 155, 156, 157, 158, 160, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 171, 172, 175, 177, 178, 181, 182, 183, 184, 185, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 196, 197, 198, 201, 205, 207, 208, 211, 214, 217, 218, 220, 221, 224, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234	
—	ahalisi 66, 67, 70, 87, 89, 129	
—	Ermeni komiteleri 129, 190	
—	Ermeni müessesât-ı hayriyesi 195	
—	Ermenileri 126, 139, 141, 144, 170	
—	Hariciye Nezâreti 10, 13, 16, 28, 33, 38, 39, 45, 50, 62, 63, 82, 105, 207	
—	Hastahânesi 202	
—	Hey'et-i Vükelâsı 24, 40, 41	
—	Heyet-i Ayânı 31, 32, 38, 39	
—	heyet-i ruhbanîyesi 35	
—	heyetleri 215, 235, 236	
—	himayesi 122	
—	Hükûmeti 7, 8, 24, 25, 26, 27, 32, 33, 37, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 62, 84, 87, 88, 89, 92, 94, 129, 162, 163, 164, 194, 205, 206, 207, 220, 234	
—	iâşe heyeti 234	
—	istasyoneri, Dersaâdet 105	
—	kadınları, Bitlis 82, 84, 85	
—	Kanun-ı Esasîsi 38	
—	Kongresi 12	
—	Konsülatosu 111	
—	kuryesi 226	
—	Maslahatgüzârı, Dersaâdet 53	
—	Meclis-i Ayâmı 32, 34, 35, 36, 37, 38, 45	
—	mektepleri 24, 37	
—	misyonerleri 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 17, 18, 21, 22, 24, 25, 26, 30, 35, 36, 41, 42, 43, 46, 49, 50, 52, 53, 57, 58, 59, 61, 63, 64, 67, 69, 70, 71, 84, 86, 90, 91, 100, 101, 102, 142, 209, 210, 218	
—	muâveneti 112, 114	

No:	Belgenin Konusu Sayfa
— müessesât-ı maliyesi	134
— Parlamentosu	32
— Salîb-i Ahmer Cemiyeti	11, 12, 43, 69
— sanâyii	134
— sefâin-i harbiyesi	88, 89
— Sefâreti	47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 73, 75, 82, 83, 85, 94, 95, 98, 101, 102, 111, 118, 119, 162, 164, 197, 208, 211, 212, 213, 215, 217, 218, 222, 223
— Sefâreti Maslahatgüzârı	50, 54
— Senatosu	228
— tâbiiyeti	87, 122, 125, 162, 164, 192
— tebaası	83, 84, 87, 90, 100, 101, 102, 118, 211, 212, 216, 218, 219
— vekilleri	139
Anadolu	28, 65, 73, 107, 108, 109, 133, 134, 193
Andirikyan, Andiras, Calle Santa Magdalena'da sakin	198
Andonyan, Dersaâdet Amerika sefiri kâtib-i hususîsi	225, 226
Andrus, Rahip, Mardin İane Komitesi İdarecisi	22
Ankara	173
— Vilâyeti	99, 101, 103, 178
Antikacılık ticareti	134
Antranik, Harput Ermeni Komitesi Reisi	141, 144, 149, 159, 183
Apik Efendi	163
Arabgir Ermeni Eytâmhânesi	127, 129, 130, 131
Arakcinciyan, Jacob, Diyarbakır ahalisinden	111
Aras	236
Arif Ağa, Trabzon İskelesi'nde kayıkçı	174
Arjantin	198
— Cumhuriyeti	197
Armenian Colonial Association Cemiyeti, New York	200
Arpiyar, Hınçak Komitesi Reisi	149
Arsen Ganoni, Ermeni Arşimandriti	227
Artin veled-i Arakil, Kiğı ahalisinden	186
Artin veled-i Karabet, Kiğı ahalisinden	186
Artin, Deli Mıgır oğlu, Kasap, Çile komitesi efradından	175, 176

No: Belgenin Konusu Sayfa

- Artin, Kalenci Karabet oğlu, Harput ahalisinden 60
Arutyun, Martig, Maşkir karyesi ahalisinden 96
Associated Press of New York 229, 231
Attaryan, Doktor 139
Avidis, Amerika tebaasından 181
Avram Farhi, Boston Başşehbenderi 196
Avrupa 3, 7, 8, 25, 31, 42, 44, 52, 54, 78, 89, 93, 107, 109, 110, 133, 135, 136, 140, 157, 206, 225
Aydın Vilâyeti 178, 188
Ayntab 20, 22
Ayvalık 154
Ayvazyan, Doktor 145
Azad Lessaran 139
Azakpert karyesi, Kiğı 186
Aziz Bey, Kaymakam, New York Başşehbenderi 129, 131

B

- Bâbiâli 15, 21, 22, 24, 25, 26, 28, 32, 42, 43, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 72, 74, 79, 80, 81, 84, 120, 155, 163, 203
Bağdasar, Kasab oğlu, Harput ahalisinden 60
Bahr-ı Sefid 89, 157
Bakkalyan Ağacan 17
Bakkalyan Nazar 17
Baltimore 27
Bancroft, Amerika seffinesi 89, 90
Bank-ı Osmanî 87
— hâdisesi 93, 138
Barnum, Rahip, Amerikalı, Harput İane Komitesi İdarecisi 22
Barsam oğlu Artin, Harput ahalisinden 60
Barsam oğlu Serkis, Harput ahalisinden 60
Barsamyan Bağdasar, Harput ahalisinden 60
Barsamyan Etvart, Chicago'da sakin 198
Barsamyan Melkon, Harput ahalisinden 60

No:	Belgenin Konusu Sayfa
Bartolomeos Efendi, Patrik Kaymakamı	93
Barton, Clara, Miss, Amerika Salîb-i Ahmer Cemiyeti Reisi	11, 12, 27, 70, 71, 72, 94, 95
Basmacıyan	140
Batum	125, 184, 185, 190
— Başşehbenderliği Vekâleti	190
Bayezid	234, 235
Bedros, Hasson Ke'lfinin oğlu, komite mensubu	123
Bedros, Küçük oğlu, Harput ahalisinden	60
Bedros, Tomcanyan oğlu, Harput ahalisinden	60
Bedros veled-i Kigork, Ağço oğlu, Kiği ahalisinden	186
Beet, Muallim	65
Bekir Paşa, Tokat Mutasarrıfı	176
Bekir Sami, Beyrut Valisi	210
Belçika	206
Belgrad	170
Bergikyan Agob, İçme karyesi ahalisinden	187
Bergikyan Dikran, Dersaâdet sakinlerinden	187
Berlin Muâhedesı	32, 34, 36, 37, 45
Berlin Sefâreti	14
Beşiktaş	170
Beyoğlu	170
— Mutasarrıfı	123
— Mutasarrıflığı	178
Beyrut	161, 212, 213, 217, 218, 220
— Telgraf ve Posta Başmüdüriyeti	183
— Vilâyeti	188
Beziryan Agop, Harput ahalisinden	60
Bible House Müessesesi, Dersaâdet	221, 222, 223, 226
Bitlis	13, 14, 15, 16, 18, 19, 22, 30, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 55, 56, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 108, 165, 217, 218
— Ermenileri	56, 80, 81
— hâdisesi	74, 77
— Hapishânesi	165

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
—	Mahkeme-i İstînâfiyesi Müdde'î-i Umumîliği	74
—	Meclis-i İdaresi	16
	Blackwell, Alice Stone, Matmazel, Amerika misyonerlerinden	142
	Boer çetesi	145
	Bogos veled-i Ferhad, Bogos oğlu, Kiğı ahalisinden	186
	Bolo Serkis, Maşkir karyesi ahalisinden	96
	Boston 3, 11, 127, 128, 129, 130, 131, 133, 135, 138, 140, 141, 142, 147, 148, 150, 152, 158, 159, 161, 187, 188, 195, 198	
—	Ermeni Komitesi	141
—	Şehbenderliği	123, 181, 182, 195
	Bouton, Mister, <i>Associated Press of New York</i> Stockholm Muhabiri	229, 230, 231
	Boyacıyan Kirkor, Amerika tebaasından	182
	Boyacıyan Kivork, Amerika tebaasından	182
	Boyacıyan, Avidis, Amerika tebaasından	182
	Boyacıyan, Mesrob, bkz. Newton Han	
	Boyacıyan, Mıgırdıç, Amerika tebaasından	182
	Boyacıyan, Ohannes, Amerika tebaasından	182
	Bridgewater, Massachusetts	143
	Brooklyn 6, 7, 8, 139	
	Buenos Aires	197, 198
	Bulgaristan	152, 157, 234
	Bulgarlar	170

C

	Caferyan Bogos	60
	California	135
	Calle Constutution	197
	Calle Santa Magdalena	198
	Canik Mutasarrıflığı	187
	Celalyan, Tomas, Doktor	159
	Cemal Paşa, Dördüncü Ordu Komutanı	212
	Cemiyât-ı Hafiyye, Amerika	136

No: Belgenin Konusu Sayfa

- Cenevizyan Agop, Harput ahalisinden 60
Cenevre 136, 138, 141, 159, 190
— Merkez Ermeni Komitesi 141
Central Falls 159
Ceronyan, Nevart, Waukegan Komitesi Delegatesi 143
Cerrah köyü, Konya 203
Cevad Bey, Stockholm Sefiri Vekili, Yaver-i Ekrem 227, 228, 230, 231
Cevad Paşa, Sadriazam 33
Cezayir-i Bahr-ı Sefid Vilâyeti 188
Chambers, Madam, Erzincan İane Komitesi İdarecisi 22
Chambers, Rahip, Erzurum İane Komitesi İdarecisi 22
Charles Dickinson, Mösyö, Amerika General Konsolosu 122
Chelsea Meydanı, New York 145
Chicago 11, 133, 135, 143, 147, 148, 150, 152, 198
— Dârülfünûnu 143
Christian Herald 21, 22
Cizvit papasları 103, 104
Cleveland, Grover, Amerika Başkanı 24, 41
Cole, Mister, Amerikalı Bitlis'te sakin 165
Congregational Kilisesi, Brooklyn 7, 8
Congregationalist 11
Corpus Christi Kilisesi, Baltimore 27

Ç

- Çalıkıyan, Ankara ahalisinden 173
Çarşafcıyan, *Hayrenik* Gazetesi Başmuharriri 138
Çarşafcıyan, Thomas, Ermeni anarşist 121
Çelebi karyesi, Kiğı 186
Çerkes 109
Çile, Tokat 174, 175, 176
Çitciyan, Karekin, Protestan Rahip, Neo- hınçakistlerin reisi 137, 139, 157
Çomaklıyan, Ohannes John, Ecrenohao'da sakin 198

No: Belgenin Konusu Sayfa

Çukalıyan Mihail, Harput ahalisinden 60
Çuval oğlu Agop, Maşkir karyesi ahalisinden 96

D

Daduryan, Karabet 197
Dahiliye Nezâreti 37, 58, 63, 70, 81, 86, 114, 115, 116, 117, 127, 147, 150, 151, 154, 166,
168, 169, 184, 199, 200, 203, 205, 211, 214, 215, 216, 217, 222, 223, 230, 232
David veled-i Ohannes, Topal oğlu, Kiğı ahalisinden 186
Davis, Mösyö, İskenderun Amerika Konsolosu 160
Der Manuel oğlu Oseb, Maşkir karyesi muhtarı 95
Dereboğazı mevkii, Çile 175
Dersaâdet 3, 12, 14, 16, 47, 49, 50, 54, 55, 61, 65, 73, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 82, 83, 84,
85, 90, 92, 93, 104, 105, 152, 153, 154, 170, 178, 179, 180, 187, 203, 211, 212,
220, 222, 223, 233, 236
— Amerika misyonerleri 8
— Amerika Sefâreti 201, 203, 205, 206
— Ermeni Patrikhânesi 135, 157
Detroit, Michigan 197, 198
Develi 99, 103, 104, 196, 198
Dickinson, Mösyö, Dersaâdet Amerika Genel Konsolosu 125
Dikiciyan Kirkor, Harput ahalisinden 60
Dikris, bkz. *Tzain Haireniatz*
Dinamit 172, 174, 175, 178
Dir Bağdasaryan Karabet, Harput ahalisinden 60
Divan-ı Harb-i Örfî 210, 215, 218
Diyarbakır 21, 22, 47, 46, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 108, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 118,
119, 120, 123, 134, 136, 212, 210, 213, 215, 220, 231
— Amerika Hastahânesi 212, 213, 215
— İngiltere Konsolosluğu Vekâleti 115
— Viskonsolosluğu, İngiltere 116
Dodd, Amerika Misyoneri 203
Donanma gecesi 172, 174, 175
Dökümhâne 134

No: Belgenin Konusu Sayfa

Dördüncü Ordu

— kumandanı 207

— Kumandanlığı 224

Düzoğlu Mardiros, Maşkir karyesi ahalisinden 96

E

Echard, Amerika Misyoneri Leslee'nin kuzeni 204

Ecnebi Misyonerler Hey'eti Meclis-i Kebîri, Amerika 146

Ecrenohao, Amerika'da 198

Eğîn 97

— Ermenileri 95

Eğyayan Karabet, Harput ahalisinden 60

Ellie, Diyarbakır İane Komitesi İdarecisi 22

Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti 201, 214, 215, 216, 222

— Ecânib Şubesi 219

— İkinci Şube 223, 226

Encümen-i Mahsus-ı Vükelâ 34, 45, 70, 85

Enis, Diyarbakır Valisi 46, 49

Enver, Başkumandan Vekili 224, 232

Erdek Kaymakamlığı 217, 220

Ermeni/ler 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29, 30, 31, 35, 36, 37, 40, 41, 43, 44, 45, 56, 57, 58, 59, 62, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 82, 86, 87, 88, 89, 92, 93, 95, 99, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 112, 113, 116, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 155, 158, 159, 160, 161, 162, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 190, 193, 194, 195, 196, 200, 202, 205, 206, 207, 209, 210, 215, 219, 221, 224, 225, 226, 227, 228, 234, 235, 236

— cemiyetleri 119, 134, 135, 143, 144, 221

— çocukları, bkz. Ermeni etfâli

— Dârülkütübü Cemiyeti 135

— erbâb-ı fesadı 79, 108, 129, 131, 132, 136, 157, 158, 159, 178, 179, 180, 189, 225

No: Belgenin Konusu Sayfa

- erbâb-ı ihtilâli 143, 157, 159
- etfâli 112, 114, 115, 119, 120, 117, 118, 145
- eytâmı 113, 114, 115, 116, 135, 142, 156, 157, 159
- fedayileri 55, 56, 79
- fesedesi 92, 93, 94, 106, 109, 131, 140, 148, 149, 150, 152, 157, 161, 199
- firarîleri 154
- gençleri 133
- gönüllü 199, 200, 201
- Gregoryen 11, 57, 72, 86, 90, 91, 134
- hâdisesi 38, 39, 87, 92
- Hınçakyan Komitesi 161
- iğtişâşâtı, bkz. Ermeni hâdisesi
- ihtilâl komiteleri, bkz. Ermeni Komitesi
- ihtilâlcileri 87, 132, 200
- ihtilâli 204
- istiklâliyet arması 232
- işleri 3, 40, 44, 207, 208, 221, 222, 223
- Katolikleri 4, 5, 10, 207
- kıtâli 32, 34, 146
- Komitesi 91, 92, 93, 121, 129, 136, 143, 156, 157, 166, 170, 183, 187, 188, 190, 191, 196, 198, 206
- köyleri 102, 103, 104
- mekâtibi 135
- memurları 119
- Meselesi 32, 65, 89, 132, 220, 230, 231
- milleti 113, 119
- muhtacîni 97, 233
- Patriği 62
- Patrikhânesi 91, 115, 116, 226
- Patrikliği 59, 86, 112
- Protestan cemaati 86
- Protestanları 4, 5, 57, 72, 86, 91, 92, 134, 140, 207
- sermayedârânı 133

No: Belgenin Konusu Sayfa

- tâcirleri 145
- Ermenice 120, 133
- mütercimi 177
- Ermenistan 233
- Ermoyan, Waukegan Komitesi delegesi 140, 143
- Erzincan 21, 22
- Erzurum 13, 14, 21, 22, 38, 92, 108, 150, 151, 152, 153
 - Ermenileri 15
 - Vilâyeti 185, 186, 231
- Etmekçi oğlu Kirkor, Harput ahalisinden 60
- Etmekçi oğlu Yaraven, Kiğı kasabalı 186
- Eyuşe, Diyarbakır ahalisinden 123

F

- Fall River, Amerika 159
- Federalist, Ermeni Cemiyeti 136, 138
- Ferid, Sadırazam 165
- Filiba 170
- Filibosyan Ohannes, Harput ahalisinden 60
- Filyan, Brooklyn ahalisinden 139
- Floyd Smith, Doktor, Diyarbakır Amerika Hastahanesi Müdürü 212, 213, 215, 216, 219
- Fowle, Gemerek İane Komitesi İdarecisi 22
- Francs-tireur 144
- Franklin 160
- Fransa 158, 173, 177
- Fransız
 - papasları 103, 104
- Fresno, California 133, 134, 135
- Fuad Selim, Bern Sefiri 225
- Fuller, Antep Amerika Mektebi Müdürü 20

G

No: Belgenin Konusu Sayfa

Gabrielyan, West Pullman ihtilalcileri reisi 139, 141
Gargiulo, Amerika elçilik tercümanı 101
Garib, tiyatro piyesi 141
Gasparini Maryam, Maşkir karyesi ahalisinden 96
Gates, Rahip, Diyarbekir İane Komitesi İdarecisi 22
Gavgasyan Agob, Michigan'da sakin 197
Gazarosyan, Mihran, Spencer'da sakin 197
Gazaryan Artin, Samuğa karyesi ahalisinden 96
Gebredenyan, Karabet, Buenos Aires'te sakin 198
Gemerek 21, 22
Girid 65
Gladstone, İngiltere Başbakanı 87
Gölcüklüyan Arakil, Harput ahalisinden 60
Gölcüklüyan Kocabaş, Harput ahalisinden 60
Gregoryen/ler 72, 134
— Ermeniler, bkz Ermeniler
— kilisesi 10, 11, 86, 140
Gugasyan, İane komisyonu reisi 142
Gürün 150, 151, 152

H

Hacı Kirkoryan Norsis, Harput ahalisinden 60
Haik 139
Hakkâklık 134
Hakkı, Mâbeyn kâtiblerinden 179
Haleb 46, 49, 51, 52, 53, 108, 212, 213
— Adana Fevkalâde Kumandanlığı Vekâleti 160
— Vilâyeti 20, 53, 54, 111, 188
Halid, Diyarbakır Valisi 114
Halil Bey, Hariciye Nâzırı 228
Halil Rifat, Sadriazam 20, 33, 34
Hallward, Mösyö, Diyarbakır İngiltere Konsolosu 47, 48

No:	Belgenin Konusu Sayfa
Halmazyan, Ermeni fesad komitesi reislerinden	141
Hamazasb, Ermeni, Kivork Ağa'yı yaralayan	17
Hamburg	189
Hammond, Illinois	141
Hamparsum oğlu Mıgırdıç, Harput ahalisinden	60
Hamporsumyan Bedros, Mamuretülazizli	179
Hancagan Komitesi	150, 151, 152
Hanikyan Mardiros, Harput ahalisinden	60
Hapus karyesi, Kiğı	186
Hariciye Nezâreti	3, 5, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 29, 30, 31, 33, 36, 37, 39, 41, 43, 44, 45, 48, 50, 51, 54, 55, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 65, 67, 69, 70, 71, 72, 76, 80, 83, 84, 85, 87, 88, 90, 91, 95, 98, 101, 102, 103, 104, 111, 115, 118, 119, 121, 130, 131, 143, 148, 151, 152, 156, 164, 165, 190, 194, 195, 196, 199, 206, 207, 211, 212, 213, 214, 218, 219, 220, 221, 222, 224, 225, 232, 233
Harput	21, 22, 38, 57, 58, 59, 60, 62, 63, 94, 95, 97, 98, 119, 125, 134, 135, 142, 157, 183
— ahalisi	60, 191
— Ermenileri	61
— eytâmhânesi	142
— iğtişâşâtı	98
— Konsolosluğu, Amerika	124
— Terbiye-i Etfâl ve Mekteb Cemiyeti	159
Harutunyan, Ermeni konuşmacı	142
Hasan Kemaleddin, Karesi Mutasarrıfı Vekili	217
Hasırlı mahallesi, Diyarbakır	111
Haugaguan Mioutioun (Ermeni İttihadı) Cemiyeti, New York	135
Haverhill	140
Haygagan Inknabache Banoutian Enguéroutioun (Ermeni Müdafaa-i Nefs Cemiyeti)	144, 158
Hayguni, Amerika'da halı tüccarı	139
<i>Hayrenik</i>	138
Helenatyan, Bünyamin, İskenderiye ahalisinden	165
Hevsenk karyesi, Kiğı	186
Hınçakist Komitesi	136, 137, 138, 140, 144, 149, 156, 157, 159, 194, 195

No: Belgenin Konusu Sayfa

Hırranlede, New York ahalisinden 153

Hizan, Bitlis 30

Hoh karyesi, Harput 142

Hopkinson Smith, *New York Herald* Gazetesi Muhabiri 93

Horhor karyesi, Kiğı 186

Hotel Majestic, New York 200, 201

Hovespiyan, Ermeni konuşmacı 142

Howard, Mösyö, Amerika Meclis-i Ayân Azâsı 38

Howe, New York Mebusu 6

Huddle, Amerika 187

Hükûmet-i Seniyye 4, 5, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 17, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 35,
36, 40, 41, 43, 44, 45, 50, 63, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 84, 88, 89, 91, 92, 94,
95, 100, 101, 102, 108, 110, 118, 119, 123, 126, 137, 144, 146, 162, 163, 164, 205,
218, 231

Hüseyin Bey, Washington Maslahatgüzârı 206

Hüseyin Efendi, Başçavuş 175

I

Iğdır 234

Inknabachdban Cemiyeti, bkz. Haygagan Inknabache Banoutian Enguéroutioun

İ

İâne

— akçesi 97, 99

— Komisyonu 80, 142

—i Fukarâ Cemiyeti 165

İçme karyesi, Mamuretülaziz 187

İlya, Numan Damadı, Harput ahalisinden 60

İngiliz/ler 65, 80, 81, 90, 91, 114

— cemiyeti 200, 201

— donanması 65

— gazeteleri 93

— Hey'et-i Tahkikiyesi 92

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
— Kuvâ-yı Bahriyesi	93	
— Kuvâ-yı Berriyesi	93	
İngiltere	47, 49, 65, 79, 80, 81, 87, 88, 89, 92, 93, 110, 112, 114	
— Devleti	113, 116	
— Hariciye Nezâreti	32	
— Hükûmeti	32	
— politikası	89	
— Sefâreti	79	
İpekhâne	134	
İran	18, 75, 200	
— hududu	149, 184	
İrmo oğlu Artin, Harput ahalisinden	60	
İskenderiye	125, 165	
İskenderun	52, 53, 54, 111, 157	
— Amerika Konsolosu	52, 53, 160	
İsmail Bey, Emniyet-i Umumiye Müdürü	204	
İsmail Canbolat, Stockholm Sefiri	233	
İspanya	43	
— gerillaları	144	
İstanbul	170, 171, 172, 173, 174, 175, 177, 200	
İstanbulluyan Hamparsum, Harput ahalisinden	60	
İstepanyan, Waukegan Komitesi Delegatesi	143	
İstipan, Mansur, Maşkir karyesi ahalisinden	96	
İstolos veled-i İlya, Harput ahalisinden	60	
İtalya	88	
İtilâf Devletleri	229, 230	
İzmir	134, 153, 154, 173, 187	

J

John Dimitri, Kutali Adası'nda sakin	211, 213, 216, 219, 220
--------------------------------------	-------------------------

K

No: Belgenin Konusu Sayfa

Kafkas ahali-i İslâmiyesi	236
Kafkasya	189, 190
Kale-i Sultaniye Mutasarrıflığı	188
Kalenciyan, Kiragos, Tarsuslu, Amerika'da makinist	171, 177
Kalfayan, Karabet	197
Kalpakçıyan Sekriz, Kayseri ahalisinden	173, 174, 175
Kalpakyen Bogos, Harput ahalisinden	60
Kalumger Hurusuman, Samuğa karyesi ahalisinden	96
Kalust veled-i Kiragos, Kiğı ahalisinden	186
Kalustyan, Nazaret, Doktor	171, 174
Kâmil Paşa, Sadırazam	33
Kanderyan, Ermeni Fesad Komitesi reislerinden	141
Kanik Johar, Samuğa karyesi ahalisinden	96
Karabet veled-i Agop Vartanyan, Apik Efendi katili	163
Karabet veled-i Kasbar, Kiğı ahalisinden	186
Karabet, Ermeni	123
Karabet, Kuyumcu Kubik oğlu, Harput ahalisinden	60
Karabetyan, Manuk, Chicago'da sakin	198
Karadağ revolveri	176
Karagözyan Mihran, New York'ta halı tüccarı	194, 195, 200
Karakilise	235
Karasofu Mahallesi	60
Karesi	213, 220
Kars	184, 190
Kasabyan, Agob, Detroit'de sakin	198
Kasbaryan Bedros, Kayserili, Tokat'ta sakin	174, 175
Katolik	4, 5, 92
— Ermenileri, bkz Ermeni	
Kayseri	100, 101, 102, 103, 104, 173, 174, 177, 196, 198
— Mutasarrıflığı	99, 102, 104, 197
Kazgancı Mazbut, Diyarbakır ahalisinden	123
Khortzian Mioutioun, Boston'da Ermeni Cemiyeti	140, 142
Khouylou Mekteb ve Eytâmhânesi, Haverhill	140, 141

No: Belgenin Konusu Sayfa

Kıbrıs	183, 188
Kılıçyan, Vartan, Ermeni Komitesi mensubu	189
Kırmızı Kitap	63
Kiğı	185, 186
Kimball, Grace, Miss, Amerika misyoneri, Van İane Komitesi kurucularından	3, 22, 30
Kireçciyan, Amerika vekillerinden	139
Kiryan, Ohannes, Hancagan Komitesi üyesi	150, 151, 152, 153
Kirkor, Amerika tebaasından	181
Kirkor, Supik oğlu, Harput ahalisinden	60
Kivork Ağa	17
Klopsch, New York ahalisinden	30
Knapp, George, Mösyö, Amerikalı misyoner	13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84
Knights of Honor Hall	142
Kocabası Barsum, Harput ahalisinden	60
Konya	188, 203
Kostayan Kirkor, Harput ahalisinden	60
Kudüs-i Şerif Mutasarrıflığı	188
Kutali Adası, Marmara	209, 211, 213, 219, 220
Kuyumcuyan Mardiros, Harput ahalisinden	60
Küba	43, 144
Kürt	109

L

Lântern majik aleti	161, 162
Lawrence, Massachusetts	159, 161
— Belediye Dairesi	142
Lazkiye	224
Lehistan	206
Leishman, Mösyö, Amerika'nın Dersaâdet Sefiri	163
Leon, İzmirli Kayıkçı	173
Leslee, Amerika misyoneri, Urfa	204

No: Belgenin Konusu Sayfa

Levonyan, A. Turuşakist Komitesi konuşmacısı 140, 141, 143

Liberty Hall 140

Londra 92, 136, 138

— gazeteleri 92

— Kabinetosu 65

Louys gazetesi 138

Lübnan 217, 218

Lynn, Massachusetts 160

M

Maârif

— Müdüriyeti 116

— Nezâreti 108

— Nizâmnâmesi 112

Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Başkitâbeti 59, 62, 128, 153, 154, 170, 179, 180

Mağdesi, Maşkir karyesi ahalisinden 96

Mağdisi Ohan oğlu İstepan, Harput ahalisinden 60

Mağdsi Karabet oğlu Soğman, Harput ahalisinden 60

Mahkeme-i Osmaniyye 83

Mahmud Celaleddin, Ticaret ve Nafia Nâzırı 33

Mail and Express, New York 89

Main Street, Boston 141

Makedonya ihtilâli 157

Malyemezyan Serkizyan Agop, Amerika'da şeker tüccarı 191

Malyemezyan Serkizyan Kiryakos, Harputlu, Amerika'da sakin 191

Mampre, Ermeni, Kivork Ağa'yı yaralayan 17

Mamuretülaziz 108, 158, 169, 182, 187, 201

— Vilâyeti 86, 97, 167, 168, 181, 182, 183, 187, 192

Manko, Mango oğlu, Kiğı ahalisinden 186

Manuelyan, Ermeni Komitesi konuşmacısı 141, 142

Manuk veled-i Sahak, Kiğı ahalisinden 186

Manuk, Mansur oğlu, Harput ahalisinden 60

No:	Belgenin Konusu Sayfa
Manukyan Sahak, Harput ahalisinden	60
Manusa entari, Diyarbakır yöresinde kadın elbisesi	117
Mardin	21, 22
Mardirosyan Hayik, Boston Ermeni Komitesi üyesi	187, 188
Margosyan, Ermeni konuşmacı	142
Markar veled-i Mardik, Şahin oğlu, Kiğı ahalisinden	186
Marmara	220
— Denizi	211
Marsilya	125, 148, 151, 152
— Başşehbenderliği Vekâleti	148, 150, 151
Martatayan Kirkor, Harput ahalisinden	60
Martouguessian, Rahip, Yeni Hınçakistlerden	145
Mashdotz, Ermeni Rahip	145
Massachusetts	38, 106, 133, 135, 140, 141, 142, 143, 158, 159, 189, 197
— Komitesi	141
Maşkir karyesi, Eğin	95, 96, 97
Maynard, Harrison A., Bitlis'te mukim Amerikan misyoneri	217, 218
Mazgirdlioğlu Mıgırdıç, Harput ahalisinden	60
Meclis-i Vükelâ	127, 163
Mehmed Ağa, Laz, Çile Zabıta memuru	175
Mehmed Ali Çavuş, Zabtiye neferi	96
Mehmed Ferid, Trabzon Vali Vekili	185
Mehmed Memduh, Dahiliye Nâzırı	23, 31, 33, 113, 120, 153, 167, 169
Mehmed Onbaşı, Zabtiye neferi	96
Mehmed Said, Şûrâ-yı Devlet Reisi	33
Mekâtib-i Gayr-ı Müslime ve Ecnebiye Müfettişliği	63
Melekyan, Agob, Buenos Aires'te sakin	197
Melikof Loris, Washington Rusya Sefâreti Başkâtibi	201
Melkonyan, Agob, Detroit'te sakin	198
Melkosyan, Karabet, Worcester'de sakin	197
Memâlik-i Şahane	3, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 16, 21, 24, 25, 26, 29, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 41, 42, 45, 57, 63, 64, 65, 68, 69, 71, 79, 84, 86, 88, 92, 93, 100, 101, 102, 105,

No: Belgenin Konusu Sayfa

111, 122, 124, 123, 126, 127, 129, 133, 134, 135, 136, 146, 149, 155, 157, 162, 183,
186, 187, 188, 191, 192, 193, 194, 206, 207, 209, 211, 212, 221, 228

Memduh, bkz. Mehmed Memduh

Menteşoff, Aleksandre 140

Mersin 157, 187, 201

Mesakyan, Serkiz, Karahisarlı, Ermeni fesatçı 189

Mesrob veled-i Bedros, Keskik oğlu, Kiğı ahalisinden 186

Meşrutiyet 193

Mezra'a, Harput 86, 142

Mıgırdıç veled-i Ohannes, Emirhan oğlu Kiğı ahalisinden 186

Mıgırdıç, Saatçi, Mamuretülaziz ahalisinden 181, 182

Michigan 197

Mihran veled-i Marsob, Kiğı ahalisinden 186

Milad-ı İsa Yortusu 142

Minasyan Serkis, Harput ahalisinden 60

Minton Caddesi 142

Misyonerler 88, 91, 93, 100

Morgenthau, Mösyö, Dersaadet Amerika Elçisi 202, 220, 233

Morris, Mister, Amerika'nın Stockholm Sefiri 229, 231

Mosesyan, Ohannes, Vanlı, Ermeni fesatçı 189

Muhammed Ali, Beyoğlu Tahrirât Muâvini 126

Murat, Amerika Ermeni Komitesi Azâsı 183

Musevî 92

Musgehyan, İane Komisyonu Kâtibi 142

Mustafa Ağa, Çile'de kasap 175

Mustafa Şekib, Washington Sefiri 129

Mustafa Tahsin, es-Seyyid, Washington Sefiri 106

Muş 79, 80, 81, 141, 144, 149, 184

Mürûr Nizâmnâmesi 184

N

Nahigyan, Ermeni konuşmacı 142

Nalba[n]doğlu Ohannes, Mamuretülaziz ahalisinden 181, 182

No: Belgenin Konusu Sayfa

- Nalbandyan Manuk, Harput ahalisinden 60
- Nashua, New Hampshire 141, 159
- Nathan, Edward, Amerika Şehbenderi 202
- Nazar oğlu Kirkor, Samuğa karyesi ahalisinden 96
- Nazarbey, Hınçakist fırkasının bir kolu 137, 138
- Neo-Hınçakist 137
- Şubesi, Providence 141
- New Britain 177
- New England 133, 134
- New York 6, 11, 30, 87, 89, 106, 122, 129, 130, 131, 133, 134, 135, 138, 143, 144, 145, 147, 148, 150, 151, 152, 153, 154, 179, 183, 194, 195, 197, 198, 200, 201
- Başşehbenderliği 143, 156, 179, 199, 200, 201
- Patrik Meclisi 137
- Şehbenderliği 121, 130
- Ticaret Odası 8
- New York Herald* 87, 88, 92, 108, 109
- New York Times* 82, 84, 146
- New York Tribune* 233
- Newton Han, Trabzon ahalisinden, Ermeni Protestan Milleti başı 199, 200, 201
- Nezâret-i Hariciye, bkz Hariciye Nezâreti
- Nikogos Efendi, İskenderun Amerika Konsolosu Tercümanı 161
- Niksar 176
- Niles, Topçu Yüzbaşısı, Amerika heyetinden 235
- Norton, Herbert, Mösyö, Amerika Harput Konsolosu 124
- Nuit Mektebi, Boston 141

O

- O'connell, Philip J., Mösyö, Worcester dava vekillerinden 192
- Odalar, Agop, Maşkir karyesi ahalisinden 96
- Odesa 125
- Ohannes, Amerika tebaası, Diyarbakır ahalisinden 123, 160, 181
- Olney, Mösyö 8, 69
- On beşinci Kolordu Kumandanlığı 234

No: Belgenin Konusu Sayfa

Ordu-yı Hümâyûn 221

Oseb, Maşkir karyesi muhtarı 97

Osebyan Serkiz, Sivaslı, Ermeni fesatçı 189

Osman, Tabib Muavini, İzmirli, Amerika heyetinin kâtibi 235

Osmaniye 68, 218

Osmanlı

— iskeleleri 173

— suları 24, 42

Ö

Ömer Sabri, Bitlis Valisi 18, 56, 75, 78, 80

P

Palu 158

— Cemiyeti sandığı 158

— Mütâlaa Muhibleri Cemiyeti 159

Papasyan, Rahip 145

Paris 123, 140, 176, 180, 228

— Sefâreti 148, 150, 151

— Sefâreti Maslahatgüzârlığı 123

Parsih veled-i Arakil, Kiğı ahalisinden 186

Paterson, New Jersey 133

Patrikhâne 86, 113, 114, 115, 135, 155

Pazmachen, Mütâlaa Muhibleri Cemiyeti 159

Peet, Amerikalı, Bible House Müessesesi Müdürü 221, 222, 223

Philadelphia 133, 140, 147, 148, 150, 152

Pirim veled-i Ohannes, Kiğı ahalisinden 186

Portakalyan 138

Post, bkz. *Washington Post*

Protestan/lar 119, 203

— cemaati 112, 113, 116

— Ermeniler, bkz Ermeniler

No: Belgenin Konusu Sayfa

- etfâli 119, 120
- kiliseleri 135
- mekâtibi, Anadolu 119, 120, 133
- mezhebi 57, 86, 90, 91, 99, 103, 104, 133, 135
- milleti 74, 113, 116
- misyonerleri 4, 5, 99, 102, 103, 104, 139
- muallimleri 114, 115, 117, 118
- papaları 29
- ruhbânı 139
- Providence 135, 142, 158, 159, 189
- Prusya 206

R

- R. John Mahallesi, Michigan 197
- Raif, Haleb Valisi 21, 52, 55
- Rauf, Mamuretülaziz Valisi 59, 97
- Raynolds, Rahip, Van İane Komitesi kurucularından 10, 22
- Restikyan, Ermeni fesatçı 159
- Reşid, Diyarbakır Valisi 209, 210, 215
- Rhode Island 133, 142
- Rıza Efendi, Zabtiye neferi 96
- Riddle, Dersâadet Amerika Maslahatgüzârı 53
- Robert College Mektebi 88
- Rooney, Amerikalı 145
- Rosebery, Lord 92
- Rousskoie Slovo* 228
- Rumlar 220
- Rus/lar 12, 206, 230, 231
 - Hududu 149
 - -Ermeni fecâyî'i 231
- Rusya 12, 126, 127, 190, 191, 200, 201, 227
 - Sefârethânesi 226

No: Belgenin Konusu Sayfa

Rüşdü Bey, Piyade Kaymakamı 109

S

Sadâret 4, 7, 9, 14, 16, 18, 19, 23, 29, 34, 35, 38, 40, 47, 49, 50, 52, 53, 58, 59, 62, 63, 66, 67, 70, 72, 73, 74, 81, 82, 83, 85, 86, 94, 98, 100, 101, 102, 103, 112, 114, 115, 117, 118, 119, 125, 130, 147, 149, 150, 152, 153, 161, 167, 168, 181, 187, 193, 194

Sağrıyan Melkon, New York'ta sakin 197

Said Halim Paşa, Prens, Sadriazam ve Hariciye Nâzırı Vekili 14, 227, 229

Salapurya 191

Salîb-i Ahmer Cemiyeti, Amerika 7, 8, 11, 13, 25, 26, 27, 28, 39, 44, 66, 68, 69

Samih Rifat, Konya Valisi 203

Samsun 123, 153, 175, 187

— İskelesi 173, 174

— Mutasarrıflığı 153

Samuğa karyesi, Harput 96, 97

Saracyan, Monsenyör, Massachusetts'te piskopos 135, 137

Sarrafyian Bedros, Çile Komite efradından 175, 176

Sason 10, 141, 146, 149

— Ermenileri 10

— hâdisesi 32, 109

— ihtilâlcileri 141

Schmavonian, Dersaâdet Amerika Sefâreti Tercümanı 225, 226

Seferberlik 202

Sekizinci Fırka Kumandanlığı 17

Selanik 154

— Vilâyeti 188

Seraskerî 150, 151

Serdaryan, Hayik, Taşnaksagan Ermeni Komitesi mensuplarından 189

Serkisyan, Asdik Der 197

Serkiz, Diyarbakır ahalisinden 123

Serkizyan Kiryakos, bkz. Malyemezyan Serkizyan Kiryakos

Serkizyan Yakob, bkz. Malyemezyan Serkizyan Agop

Serop, Ermeni, Kivork Ağa'yı yaralayan 17

No:	Belgenin Konusu Sayfa
Serpek Bedros, Maşkir karyesi ahalisinden	96
Seviyan Asador, Harput ahalisinden	60
Seyfi, Erkân-ı Harb Binbaşısı, Karargâh-ı Umumî İstihbarat Şubesi Müdürü	202
Shepard, Ayntab Amerika Mektebi Doktoru	20
Sırrı Bey, Maarif Nezâreti Mektupçusu	108, 109, 110
Simon oğlu Espan, Demirci, Harput ahalisinden	60
Sivas	22, 108, 174, 176
— Amerikan Hastahânesi	232
— cephâne deposu	174
— Vilâyeti	102, 103, 153, 178
Smith, Doktor, Diyarbakır Amerika Hastahanesi Müdürü	209, 219, 212
Sofya	170, 189
— Ermeni Komitesi	189
Spencer şehri, Amerika	197
Stockholm	231
— Sefâreti	233
Suriye	207, 208, 233, 234, 228
—liler	122
Sutherland, Topçu Yüzbaşısı Niles'in muavini	235
Süleyman Efendi, Zabtiye neferi	96

Ş

Şam	224
Şark	134
— halıcılığı	134
— Meselesi	139
Şefik, Mâbeyn kâtiplerinden	108, 179
Şehremâneti	178
Şirinyan, Leon, Dersaâdet'te tüccar	211, 212, 214
Şişmanyar, Dikran, Buenos Aires'te sakin	197
Şişmanyar, Harutyun, New York'ta sakin	197
Şükrü Bey, Binbaşızâde, Mukavelat Muharriri	176

No: Belgenin Konusu Sayfa

T

- Tâbiyet Kanunu 33, 45
- Tahsin, Mâbeyn kâtiplerinden 34, 108, 124, 130, 155, 162, 163
- Takoşyan Karabet, New York'ta sakin 198
- Takoşyan Misak 197
- Talas, Kayseri 99, 102, 103
- Talat Bey, Dahiliye Nâzırı 194, 197, 222, 223
- Tarakçıyan Agop, Harput ahalisinden 60
- Tarsus 171, 202
- Taşi Mugırdıç, Samuğa karyesi ahalisinden 96
- Taşnaksagan Ermeni Komitesi 189
- Taşnaksaganist 136, 140
- Taşnaksütyun Ermeni Komitesi 190, 194, 195, 214
- Tatıos oğlu Serkis, Maşkir karyesi ahalisinden 96
- Tavşancıyan, Amerika'da tüccar 179
- Taylor, Chicago Darülfünûnu Muallimi 143
- Tekâlîf-i mîriye 98
- Tekfurdağı 154
- Telgraf ve Posta Nezâreti 183
- Temuran karyesi, Kiğı 186
- Terbiye Cemiyeti 142
- Terrell, Mösyö, Amerika Sefiri 16, 22, 55, 90
- Tervizyan Haçer, Harput ahalisinden 60
- Terzi Karabet, Harput ahalisinden 60
- Tesrî'-i Muamelât Komisyonu 23, 31, 86, 113, 120, 153, 167, 169, 181, 184
- Tevfik Bey, Ankara Valisi 99, 103, 109
- Tevfik, Hariciye Nâzırı 5, 7, 9, 19, 29, 35, 39, 40, 47, 50, 54, 67, 68, 71, 73, 83, 95, 98, 100, 118, 125, 128, 148, 150, 166
- Tevfik, Miralay, Yaverân-ı Hazret-i Şehriyârîden 110
- Tevriz Agop, Harput ahalisinden 60
- Tiflis 236
- Tobrahanyan Catherine, Diyarbakır ahalisinden 111
- Tokat 176
- Topalyan, Penjamin Efendi, Sivas ahalisinden 174, 175, 176

No: Belgenin Konusu Sayfa

- Torik Minas, Maşkir karyesi ahalisinden 96
Toro Varo, Maşkir karyesi ahalisinden 96
Torosyan, Krikor 142
Trabzon 92, 108, 185, 205
— İskelesi 173, 174
— Vilâyeti 178, 188
Trieste 170
Troy, New York 145
Truşak 141
— Komitesi 123, 139, 141, 149, 159, 178
—lar, bkz Truşakistler
Truşakist/ler 136, 138, 140, 141, 144, 156, 160, 172
— Komitesi, bkz Truşak Komitesi
— ihtilâl komitesi, bkz Truşak Komitesi
Tutyan Mıgırdıç, Harput ahalisinden 60
Tuzla İskelesi, Kıbrıs 183
Tüfenkçiyan Artin, Harput ahalisinden 60
Tüfenkçiyan Nişan, Harput ahalisinden 60
Türkiye 173, 177, 229, 230, 233, 234
Türkler 92, 93
Tzain Haireniatz 137

U

- Umûr-ı Hariciye Komitesi, Amerika 42
Umûr-ı İdariye Kalemi 220
Urbain Gohier, Fransız Gazeteci 158
Urfa 22, 204
— Mutasarrıflığı 204
Uzunlu kazası, Yozgat 177

Ü

- Üçüncü Ordu Kumandanlığı 232

No: Belgenin Konusu Sayfa

Üsküdar 170

— Mutasarrıflığı 178

V

Vahşin karyesi, Harput 97

Van 3, 4, 5, 10, 21, 22, 23, 30, 55, 56, 108, 136, 189, 234, 235

— Vilâyeti 30, 56, 184, 231

Vani Haytonguer, tiyatro oyunu 159

Vanikyan Karabet, Vanlı, Ermeni fesatçı 189

Varikyan Agop, Harput ahalisinden 60

Varikyan Serkis, Harput ahalisinden 60

Vartanyan 164

Vâsıf, Mâbeyn kâtiplerinden 108

Vorpakhnam 142

Vramyan, Minas, Ermeni Komitesi müfettişlerinden 170

Vramyan, Truşak Komitesi Reisi 140, 141, 143, 149, 159

W

Walker, İskenderun Amerika Konsolos Memuru 54

Washington 9, 10, 26, 29, 30, 40, 43, 61, 66, 150, 151, 152, 205, 206

— kabinesi 105

— Rusya Sefâreti 199, 200, 201

— Sefâreti 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 21, 23, 27, 28, 29, 31, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 43, 44, 45, 57, 61, 62, 63, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 82, 84, 86, 87, 88, 90, 91, 121, 125, 128, 130, 143, 147, 152, 161, 180, 181, 182, 187, 189, 192, 198, 201, 206

— sokağı 142

— Dram Kumpanyası 159

Washington Post 28, 65, 91, 92, 93, 206

Watertown, Massachusetts 142

— Ermeni Komitesi 141

Waukegan 140

No: Belgenin Konusu Sayfa

- Komitesi 143
West Hoboken 133, 159
West Pullman ihtilâlcileri 141
Westminster Sokağı, Providence 142
White Church 140
Whitinsville, Massachusetts 159
Whitman, Mösyö, *New York Herald* Gazetesi Muhbiri 107, 108, 109, 110
Wilson, Mösyö, Amerika Cumhurbaşkanı 227, 228
Worcester 12, 134, 135, 137, 141, 192, 197
— İâne Cemiyeti 26

Y

- Yabucıyan, Nişan, Boston'da sakin 198
Yaldızcılık 134
Yalundanemoğlu, Diyarbakır ahalisinden 123
Yardımyan, Doktor 177
Yemeniciyan Onnik, Boston Ermeni Komitesi Üyesi 187, 188
Yeni Hınçakist 145
— Ermeni Komitesi 179
Yepremyan, Kirkor, Chicago'da sakin 198
Yıldız Saray-ı Hümâyûnu 172
Yorgancı Artin, Harput ahalisinden 60
Young Men's Christian Association, East Sokağı'nda bina 145
Yozgat 177
Yusuf Efendi, Yüzbaşı 175
Yusuf Kerem Bey 145
Yusuf Ziya, Cenevre Başşehbenderi 221

Z

- Zabtiye Nezâreti 14, 121, 125, 150, 151, 178, 185
Zahle, Lübnan 217, 218
Zambakçıyan, Agya 197

No:	Belgenin Konusu	Sayfa
-----	-----------------	-------

Zambakçıyan, Nişan, Amerika'da sakin	198
Zartaryan Rupen, Harput ahalisinden	60
Zeroonyan Zeroon, New York'ta kunduracı	198
Zeytun	137, 142, 149
Zozyan Sahak, Harput ahalisinden	60
Zulumyan Kasbar, Harput ahalisinden	60
Zulumyan Kivork, Harput ahalisinden	60
Zurnajis hemşireler, Maşkir karyesi ahalisinden	96
Zühdü, Maarif-i Umumiye Nâzırı	64